THOMAS MANN

MĂRTURISIRILE ESCROCULUI

felix krull

THOMAS MANN

MĂRTURISIRILE ESCROCULUI FELIX KRULL

PRIMA PARTE A MEMORIILOR

Traducere
de
CORNELIU PAPADOPOL

Prefață de
ION IANOȘI

EDITURA FACLA
TIMIȘOARA, 1982

Titlu original: Thomas Mann *Bekenntnisse des Hochstaplers Felix Krull*
Copyright 1954 by Thomas Mann. Cu aprobarea S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt pe Main.
Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate editurii Facla.

PREFAȚĂ

În timp ce cartea sa de adio, *Mărturisirile escrocului Felix Krull,* apărea în a doua ei redactare, Thomas Mann răspundea solicitării de a alcătui programul unui concert pe care și l-ar dori, cu indicarea unor piese muzicale de Wagner, César Frank, Debussy, Schubert, Schumann și Beethoven. Preferințele romantice ale celui care vedea pînă și în Goethe, anume în „Noaptea valpurgică clasică" din *Faust,* o punte spre Wagner, nu se desmințeau nici de această dată. Așa se explică și faptul că unuia dintre personajele proaspătului său roman, profesorului Kuckuck, el îi atribuise trăsăturile chipului lui Schopenhauer și chiar unele opinii de filosofie a naturii ale acestuia, recompunînd, chiar dacă într-o formă parodiată, un ataşament filosofic și romantic manifest încă de pe timpul primului său roman, despre familia Buddenbrook. Nimic de mirare în aprecierea lui Lion Feuchtwanger cu privire la acest ultim, de astă dată, roman, că este romantic și anume în cel mai bun înțeles al cuvîntului...

Îndrăgostiții de simetrii au descoperit cu ușurință în opera lui Thomas Mann, ajutați chiar de propriile sale sugestii, o multitudine de acorduri muzicale. Cel mai evident dintre acestea privește contrapunctarea celor patru romane „mari" prin cele patru romane „mici". Creațiile monumentale, apărute în răstimpuri nici ele întîmplătoare și marcînd de obicei aniver-

sări ale vieții făuritorului lor, *Familia Buddenbrook*, *Muntele vrăjit*, *Iosif și frații săi* și *Doctor Faustus* s-au împletit armonios cu scrieri mai degrabă jucăușe și de respirație ușoară, care să dea scriitorului un răgaz și să convingă cititorul de relația indisolubilă dintre modalitățile grave și cele destinse ale artei autentice. Așa au fost gîndite, spre a împleti ritmat forme și substanțe, *Alteță regală*, *Mărturisirile escrocului Felix Krull*, *Lotte la Weimar* și *Alesul*. Așa ar fi trebuit, în orice caz, să arate lucrurile într-o clasică împletire de tonalități și modalități. Numai că armonia, pentru a se înviora și a-și proba vitalitatea, mai reclamă și implicarea unei oarecare disarmonii — pe care, în cadrul construcției riguroase, și-a asumat-o anume povestirea lui Felix Krull, situată într-o primă variantă tocmai acolo unde îi fusese locul predestinat, înaintea *Muntelui vrăjit*, dar, într-o a doua variantă, reașezată într-o altă poziție, după *Doctor Faustus*. De ce s-a întîmplat așa, acum și numai acum? Fiindcă acest singur roman rămăsese neterminat; și i-a fost dat să rămînă neterminat chiar și în reluare. Și oare aspectul acesta de tors pe care l-a luat simfonia neterminată a lui Thomas Mann, nu i-a conferit și el un strat romantic, așternut peste genuinul său romantism?!

Mai este încă ceva demn de reținut. Singurul roman al lui Thomas Mann elaborat de două ori, o dată la începutul și o dată la sfîrșitul creației sale, și niciodată pînă la capăt, joacă explicit rolul de punte între diferite alte opere, oricum implicit indisolubil legate între ele. Mai că l-am numi mesagerul care leagă diferitele sfere una de alta și le este mijlocitor, precum însuși personajul său principal. Cu romanul s-a întîmplat sub raport biografic ceea ce s-a întîmplat sub raport estetic cu eroul său, anume de a îndeplini rolul lui Hermes, acela de trimis, de sol, de ambasador al zeilor. Ca și prototipul său, acest zeu mai puțin important capătă alura zeilor pe care îi reprezintă, devine ambasadorul lor plenipotențiar, sau măcar unul care își arogă (nu lipsit de aroganță) această menire. Nu există poate nici o scriere a lui Thomas Mann în care *atîtea* să-și fi dat întîlnire, în care să se fi amestecat, jucăuș și serios, jocul

şi seriozitatea, dar şi cele antinomic proprii culturii germane, stihii clasice şi romantice, naive şi sentimentale, apolinice şi dionisiace (sau faustice), dar şi cele ce traversează celelalte cărţi ale autorului, „mari" şi „mici", romane şi povestiri, eseuri şi conferinţe.

Felix Krull a fost prima oară elaborat în 1910—1913, de a lungul a trei ani înaintea primului război mondial, iar a doua oară în 1951—1954, timp de trei ani după cel de al doilea război mondial — de fiecare dată ca un fel de intermezzo în raport cu evenimente de maximă gravitate ce aveau să se petreacă sau tocmai se petrecuseră (şi pe care le prefigurase şi le postfigurase *Muntele vrăjit* şi, respectiv, *Doctor Faustus*). Şi într-un caz şi în celălalt, dar mai cu seamă în cel de al doilea, Thomas Mann încerca faţă de întreprinderea sa sentimente amestecate: ţinea la ea şi se şi ruşina de ea, o îndrăgea şi se şi întreba dacă nu cumva această dragoste e nepotrivită, mai ales pentru un aproape octogenar dintr-o epocă îmbătrînită în rele. În 1911 el o numise scriere „cu totul curioasă", în 1921 se gîndea că ar putea deveni lucrul lui cel mai bun, dacă nu l-ar strica la reluare; în 1952, rescriindu-l, mărturisea că panerotismul şi furtul de bijuterii nu sînt „de mon âge" şi că ar fi poate cazul să abandonezе, iar în 1954 îl chema în ajutor pe Schiller, cel ce-i recunoscuse şi frivolităţii un loc în artă, de dragul formei, mai ales, explică Thomas Mann, că „acest Hermes modern nici măcar nu e frivol în fond, ci are o anumită evlavie comic împăciuitoare în faţa lumii — aşa mi se pare". Finalul relativizează formularea memorabilă de dinainte. Ea merită însă cu deosebire reţinută, evlavia comic împăciuitoare în faţa unei lumi confruntate cu teribile noi încercări. Este ideea ce luminează retroactiv şi o altă notaţie, din 1952, care potenţează discuţia lui Krull cu profesorul Kuckuck într-un simbol al epocii periclitate de distrugeri atomice.

Varianta începută în 1910 va ajunge pînă la remarcabila scenă a prezentării lui Krull în faţa comisiei de recrutare şi a regizării măiestrite a crizei sale epileptoide — scenă în care

Thomas Mann a prelucrat unele viclene antecedente autobiografice, relatate fratelui său Heinrich şi pe care acesta le-a şi introdus în propriul său roman, *Supusul*. Munca la ceea ce avea să se numească „o cît se poate de delicată bucată de balans" va fi întreruptă pentru *Moarte la Veneţia*, apoi reluată şi iarăşi întreruptă pentru proiectul unei „nuvele", din care se va naşte *Muntele vrăjit*. Că Felix Krull adunase multe în felul său ambiguu de a fi, o dovedeşte şi întîmplarea, ca şi Tonio Kröger să fi fost la un moment dat confundat cu un escroc, precum şi decăderea lui Gustav von Aschenbach pe parcursul unor asumate escrocherii „sudice", veneţiene. Ambele aceste nuvele de vîrf (prima i-a rămas pentru totdeauna deosebit de dragă autorului) au experimentat natura ambivalentă proprie artei şi artistului, profesie ce obligă la substituirea esenţei şi a aparenţei, la un periculos joc cu părelnicia obiectelor şi a subiectivităţii înseşi. Natura atît de problematică a artei, înfrăţind extremele şi împlinindu-le adesea în decădere, l-a preocupat pe Thomas Mann o viaţă întreagă. Ultimul Buddenbrook şi Tonio Kröger au prefigurat această preocupare a sa practică şi teoretică, dar nu altceva a urmărit el nici în *Alteţă regală*, după încheierea căreia s-a şi dedicat „primului" Felix Krull. În privinţa lui, autobiografia din 1930 oferă valoroase precizări: prin prisma escrocheriei pe Thomas Mann l-a interesat un aspect nou al artei şi al omului de artă, psihologia existenţei nereale-iluzorii, şi a dorit să îşi încerce puterile în stilistica mărturisirilor depănate cu francheţe, la persoana întîi, dar răsfrînte parodic, printr-o parodiere a tradiţiei Bildungsromanului goethean, în care „alesul" se metamorfozează într-un escroc; aşa s-a născut scrierea sa, într-un anume plan, cea mai personală, în care atitudinea faţă de continuitatea demnă şi de dragoste şi de suspiciune e profund dual㠁. Nu aceeaşi ambiguitate o va prelungi oare Thomas Mann în raportarea sa la Luther şi Goethe, Schopenhauer, Wagner şi Nietzsche, la Gustav von Aschenbach, Hans Castorp, Iosif, Adrian Leverkühn şi Gregorius — un alt „ales"-escroc?!

În 1926 Thomas Mann l-a numit pe Iosif: „escroc mitic". Dacă „primul" Krull este pandantul ironic-satiric al lui Aschenbach, cel de al „doilea" Krull este un astfel de pandant al lui Iosif. Poate nici un alt personaj tîrziu nu îi seamănă într-atît ca acest frumos, lunecos, „lunar" Iosif, cel care moștenește de la Isaac și Iacov escrocheria, și o desăvîrșește și în relațiile sale cu frații, dar mai cu seamă în Egiptul împlinirilor, în calitatea sa de prim sfetnic al faraonului. Iosif este escrocul mitic, din sferele de „sus" ale vechimii, Krull — escrocul realist, din sferele de „jos" ale modernității. Pe măsura decăderii generale, și a societății și a artelor, Krull nu mai poate aspira decît la arta părelniciei, a unei aparențe ridicate la rang de esență, față de care esența nici nu mai are deseori cum să fie identificată. El este un ultim rezultat al substituirilor, al „capetelor schimbate" (tema nuvelei indiene a lui Thomas Mann), este „alesul" întru escrocheria generalizată, în care nimeni nu mai cunoaște cu exactitate prețul artistului — căci confuzia, atît de clarvăzător prevăzută de către Diderot, între „nepotul lui Rameau" și unchiul său, compozitorul autentic, a ajuns deplină.

Istoria lui Doctor Faustus. Romanul unui roman relatează cum, după încheierea tetralogiei biblice, cei apropiați i-au solicitat lui Thomas Mann o continuare a lui Krull. El s-a îndoit însă că ar mai avea sens să reactualizeze „artistul și Bürger-ul", tema ce se învechise și căreia, de fapt, îi consacrase, în reproiectare, și cărțile despre Iosif. După care ne încredințează că se va întoarce negreșit la Krull, din punctul de vedere al totalității vieții (!), dar că mai întîi are de împlinit altceva, povestea compozitorului Adrian Leverkühn — care, într-un anumit sens, prin pactul pe care îl va încheia cu Diavolul, tot escroc va ajunge. În 1951, reluînd în sfîrșit lucrul la Felix Krull, îl numește, în calitatea lui de Hermes: „Iosif redivivus".

Madame Houpflé ne va reaminti, dacă uitasem cumva, această calitate a lui Krull, de care el însuși se va arăta cît se poate de mîndru. Din cheia gravă și cu inflexiuni ironice, așa cum fusese folosită în cazul lui Iosif, apartenența devine

acum ironică și cu inflexiuni grave. Care erau, în mitologia greacă, atributele lui Hermes? Fiul lui Zeus și al pleiadei Maia, născut într-o peșteră din muntele Cyllene, în Arcadia, el fusese înzestrat cu aptitudini amestecate, și imaginat ca zeu al fertilității, al împlinirilor naturii, al forței falice, al vitezei, al focului și, totodată, ca bucătar și servitor al zeilor, slujindu-i la ospețe; ca specialist în arta furtișagului, herald, ambasador, maestru în minciuni, lingușiri și jurăminte false, dar și zeu al norocului, al tinereții, al vieții și jocurilor tinerești; și, în plus, ca medic și zeu al somnului, al morții, al lumii subpămîntene, stăpîn pe vrăji... precum un adevărat vrăjitor! Hermes sălășluiește întrucîtva în fiecare personaj central al lui Thomas Mann, de fiecare dată pus să mijlocească și să înfrățească imposibilul, potrivit cu acea caracteristică natură „mediană" a lui Hans Castorp sau Serenus Zeitblom, tocmai prin banalitate capabilă să medieze între extreme. Programatic însă Hermes se întruchipase în Iosif și avea să-și afle o altă ipostază în Krull, acest „vrăjitor" în care supraviețuiește ceva nu numai din vraja și vrăjile lui *Iosif în Egipt* ori din *Muntele vrăjit,* ci și din *Mario și vrăjitorul.*

Marea problemă, pentru autor, la reluarea lui Krull era să regăsească stilistica jucăușă de cu patru decenii în urmă. Între timp ea a fost introdusă în variate compoziții estetice, chiar și în unele apropiate, din alte privințe, totuși, inconfundabile; fiindcă, dacă în *Alesul* jocul a fost transpus în sfere medievale, intermediare și amalgamate în plan lingvistic, acum domeniul devenea modern, propriu unui sfîrșit de secol XIX, dar anunțînd noi sfîrșituri ale unui secol XX. Parcă presimțind nevoia ajutorului, Thomas Mann colecționase încă pe timpul „primului" Krull o mulțime de extrase și poze pe care le adunase în dosare ce aveau să-l însoțească tot acest lung răstimp, din Germania în Elveția și apoi peste ocean, pînă în California. Aceste poze aveau să-i folosească în modelarea personajelor din „cărțile" a doua și a treia: Madame Houpflé, Eleanor Twentyman, Lord Kilmarnock, Zaza, domnul von Hüon și alții. Cît privește însemnările altora, ele prinseseră bine încă de la

prima redactare. Cititorul român va fi sigur interesat de măcar una dintre aceste surse certe de inspirație.

Este vorba de un oarecare George Manolescu, dintr-o familie de ofițeri, fugit la Paris din casa părintească, dedat la diverse furturi printre care și de bijuterii, ajuns sub falsul nume de „prințul Lahovary" în societăți suspuse, pe care de asemenea le-a escrocat în mod sistematic, prin această substituție nobiliară căsătorit cu o contesă germană, prins și închis de cîteva ori, și descriindu-și în cele din urmă aventurile în două cărți de memorii, apărute în 1905. Cazul Manolescu l-a preocupat intens pe Thomas Mann, poate și întrucît părea să confirme, inversat, cele intuite încă față de Tonio Kröger. Acolo artistul a fost luat și întrucîtva el însuși se lua drept escroc; aici escrocul avea să-și împlinească talentele într-un plan artistic. Memoriile lui nu erau lipsite, pare-se, de inteligență, aventurile și le proiecta într-un plan al nonconformării la o societate burgheză ce nu mai merita altceva decît escrocherii din partea unui om de talent. Era o concordanță cu o veche obsesie a romancierului, care se tot întreba asupra îndreptățirii actelor artistice compensatoare într-o vreme a din ce în ce mai dificilei lor împliniri directe. Presupunerea era alimentată și de alte memorii ale unor foști escroci, ca, de pildă, cel care a ajuns căpitan de Köpenick (1909), Ignatz Strassnoff (1926) sau Harry Domela (1927).

Forța lui Thomas Mann nu consta, se știe, în inventarea unor cazuri, situații și nici măcar personaje. El obișnuia ca într-o formă inițială să le preia de la alții, și apoi să le transforme în conformitate cu propriile sale nevoi și potrivit cu propria sa estetică. Această accentuare a contribuției personale asupra unei faze ulterioare primei inventivități a mărturisit-o el însuși nu o dată, indicînd în același timp și multe dintre sursele sale de inspirație. El a suportat, totuși, suficiente reproșuri din partea celor care nu pricepeau sau nu acceptau această știută manieră de a prelua, molierian, bunurile de oriunde îți sînt ele oferite și de a te concentra asupra transfigurării acestor bunuri „brute". E drept, în cazul memoriilor

lui Manolescu şi a celorlalţi din aceeaşi categorie nu i s-au adus imputări de genul celor adresate lui în legătură cu *Muntele vrăjit* sau cu *Doctor Faustus*. Nici nu erau de astă dată în discuţie autorităţi precum Gerhart Hauptmann sau Georg Lukács, presupusele prototipuri ale lui Peeperkorn şi Naphta (sau ca, de pildă, Gustav Mahler — al lui Gustav von Aschenbach, în *Moarte la Veneţia*), ori sistemul dodecafonic al lui Schönberg, pentru preluarea sugestiilor căruia compozitorul s-a supărat, obligîndu-l pe romancier la o distinctă — deşi nu lipsită de o ascunsă ironie — destăinuire în consecinţă din finalul romanului *Doctor Faustus*. Manolescu n-avea cum să protesteze pentru „furt", de vreme ce nu-i de presupus să fi avut cunoştinţă de el. În orice caz, ne-am putea amuza cu specularea situaţiei de a fi nimerit Thomas Mann însuşi printre cei suspectaţi de furtişag!

Să fim însă serioşi, cu toată distanţarea ironică la care ne incită lectura cărţii: în structura ei s-au adunat, cum am arătat, atît de multe pe care nici n-ar fi avut cum să le presupună un repovestitor abil al propriilor escrocherii. Însăşi parodia marii literaturi memorialistice a secolului al XVIII-lea, la care romancierul face aluzie, impune o savantă confruntare de fond şi stilistică între anumite straturi estetic îndepărtate; ca şi programatica năzuinţă de a renaşte tradiţiile romanului picaresc într-o vreme în care lumea, viaţa omenească şi aventurile ce-i pot fi proprii se îndepărtaseră atît de mult de ilustrul model. În 1953 autorul mărturisea efortul de a regăsi acel specific „ton cantabil", urmărit acum, de pildă, în descrierea scenei în care eroul, respectiv dublul său, e decorat de regele portughez cu Ordinul Leul Roşu — „care, firește, n-a existat niciodată". Tonul cantabil a fost una dintre cele mai mirabile invenţii personale prin care Thomas Mann s-a făcut celebru încă de la *Tonio Kröger* — nuvelă tot atît de muzicală precum avea să devină *Muntele vrăjit* un roman muzical. Muzicalitatea aceasta stilistică, structurală şi structurantă, a fost considerată de autor ca tipic germană şi tipic romantică. El a împlinit-o în *Doctor Faustus*, o împlinire germană prin muzică a temei şi

a tradiției faustice. Acum, mai ascunsa muzicalitate îi servește tot pentru obținerea efectului cathàrctic — performanță remarcabilă, cu atît mai mult cu cît se exersează pe un primordial material prozaic. Într-adevăr, cum să ridici „proza vieții", greoaie, la un nivel poetic transparent, cum să-i conferi volatilitate, care totodată să ne ridice și pe noi, cititorii, dintre fapte adesea brutale și să ne poarte într-o regiune a însufleților și a netrădatei spiritualități? Prin joc, desigur, prin acel joc serios și înțelept, pe care îl joacă și nu are cum să nu-l joace arta. Mărturisirile se complac, ele însele, într-o artisticitate implicată în escrocherii și pe care finalmente să le depășească. Pretenția deconspiră o stare de lucruri burgheză tîrzie și decadentă, în care aparența artei își revendică starea pierdută a esențialității. Dar totodată, printr-o răsucire a criticii violente în laudă, aparența însăși, orice aparență, deci și cea mincinoasă, se metamorfozează în frumoasa aparență pe care încă Schiller o echivalase cu forma vie. Iată că arta care într-un plan nu este decît prăbușire este, într-altul, și înălțare, escrocheria pretins artistică năzuiește și reușește să ajungă artă — șarlatană întrucîtva, ca întotdeauna, dealtfel. Romanticul îndrăgostit de clasic și convins de imposibilitatea renașterii lui, cum să-l readucă totuși la suprafață altfel decît în cea mai romantică dintre ipostazele posibile?! Trăirea „naivă" se fecundează prin gîndirea „sentimentală", chiar și un escroc înnăscut se dovedește a mai fi și raisonneur format, și mereu pe cale de formare. Și această apetență pentru formativitate, inclusiv pentru a sa proprie, mîntuiește multe și se mîntuiește de multe.

Sînt numeroase scenele în care această reflexivitate, păstrîndu-se jucăușă, se și ridică și mai și favorizează ridicarea noastră în sfere filosofice serioase. Ele se anunță de timpuriu, încă din vremea copilăriei și adolescenței lui Krull, la începuturile acestui Bildungsroman, dar se înmulțesc și dobîndesc gravitate crescîndă în părțile celei de a doua redactări și mai ales în a treia ei „carte". Am aminti în acest sens cîteva capitole consacrate familiei cu nume atît de ridicol, Kuckuck. Ca-

raghiosul se păstrează şi se transcende. Iar bătrînul autor îşi valorifică din plin înţelepciunea acumulată, nu neapărat cu frivolitate, chiar dacă şi ea ar fi, de dragul formei, schillerian acceptabilă, ci transmisă acelui Hermes modern cu a sa evlavie comic împăciuitoare în faţa lumii. Cea mai lungă şi mai speculativă scenă din întreaga carte, în stare să pună la încercare orice cititor nepregătit pentru disertaţii filosofice în cadrul unui roman picaresc, este expunerea profesorului Kuckuck din vagonul-restaurant al expresului Paris-Lissabona pe teme de Naturphilosophie; şi pe care Krull, nu de mult metamorfozat în marchizul de Venosta, o ascultă cu sufletul la gură, şi pe care apoi o rememorează în noaptea sa de insomnie, ca hotărîtoare pentru o efectivă înnoire spirituală suprapusă aparentei sale înnoiri materiale.

Punctul de vedere al totalităţii vieţii, desemnat mai înainte ca programatic, se înfăptuieşte acum. Dar să lăsăm autorul să-şi explice singur intenţiile, cu binecunoscuta sa forţă autoreflexivă. O scrisoare expediată în decembrie 1951 din California glosează astfel pe marginea acestei scene derutante şi prin tonul ei abstract şi prin substanţa sa savantă, amîndouă trecute totuşi prin filtrul relativizant al ironiei, tot de la romantici moştenit: „Am mai scris tot felul de adausuri la memoriile lui Krull, dar sînt mereu ameninţat de primejdia de a cădea în «elementul faustic» şi de a pierde forma. Astfel îl aduc pe erou, care e un erotist, în contact cu ideea însăşi a *fiinţei*, care e poate doar un episod între neant şi neant, aşa cum viaţa de pe pămînt e doar un incident cu un început şi un sfîrşit, de vreme ce orice astru e locuibil doar un timp limitat. Şi toate se interferează unele cu altele fără graniţe precise: omul are treceri în animalic, animalicul în vegetal, organicul în existenţa anorganică, materialul în imaterial, în fiinţarea la limită şi în nefiinţă, unde nu e spaţiu şi timp. Creaţia originară: cum şi cînd s-a ivit prima vibraţie a existentului (electromagnetică sau cum o fi fost)? Aceasta e adevărata creaţie originară, noul cel dintîi. Al doilea e ceva în plus faţă de anorganic, numit viaţă, ceva ce se adaugă fără un nou adaus de materie. Un al treilea adaus faţă de lu-

mea animalic-organică e omenescul. Se păstrează caracterul tranzitoriu, dar se mai iveşte în plus ceva indefinisabil, ca şi în cazul îndreptării către «viaţă». — Iubirea, înţeleasă ca emoţie senzuală dată de caracterul episodic al *fiinţei*, nu numai al vieţii, nu numai al omului. Iar fiinţa să fie deci totuşi ceva iscat din nefiinţă prin iubire? — Prostii, nu înţelegeţi o vorbă!"

Thomas Mann se opreşte brusc, în maniera sa „autocritică", nu înainte de a fi indicat şi sensul unei alte discuţii, despre dragoste, care o va prelungi şi împlini pe aceasta. Între timp, Krull o cunoaşte pe Madame Kuckuck şi pe încîntătoarea ei fiică Zouzou, mereu substituită Mademoisellei Zaza, iubita adevăratului marchiz de Venosta, rămas la Paris, de bună seamă ca escroc la rîndul său; el vizitează Muzeul de Ştiinţe Naturale, unde îşi îmbogăţeşte cunoştinţele sub îndrumarea lui Senhor Hurtado, începe să o convingă pe Zouzou de frumuseţea dragostei, descrie prezumtivilor săi părinţi luxemburghezi primirea sa de către Dom Carlos, regele Portugaliei. După toate acestea, care leagă între ele viaţa naturii şi viaţa omenească (au fost deconspirate reminiscenţele de pe urma vizitei efectuate de autor la Museul de Istorie Naturală din Chicago), se pune la cale discuţia dintre Krull şi Zouzou, în timpul savurării frumuseţilor mănăstirii Belem — discuţie despre frumuseţe chiar, şi despre înrădăcinarea ei în dragoste, cea care face să triumfe, măcar pentru o clipă (istorică!), fiinţa ivită din nefiinţă.

Felix Krull se arată apt, se vede, şi pentru rolul de mesager al unor mesaje tulburătoare. De astă dată el îşi asumă vizibil rolul de trimis plenipotenţiar al scriitorului şi al meditaţiilor lui (întrucîtva schopenhaueriene, după cum nietzscheene şi antinietzscheene au fost cele de pe marginea unui nou şi degradat destin faustic). Substanţa meditativă a cărţii se intensifică substanţial pe ecranul războiului mondial de-abia încheiat şi al catastrofei nucleare ce planează ca posibilitate pe deplin reală asupra omenirii, pentru întîia oară confruntată cu eventualitatea aneantizării ei. Fiinţa ca episod între neant şi neant, ca iscată din nefiinţă prin iubire şi cu şanse de perpe-

tuare numai prin iubire, nicidecum prin ură — iată cum se leagă aceste discuţii aparent fantasmagorice în lanţul consecvent al grijilor lui Thomas Mann, zdruncinat în multe din credinţele lui şi totuşi încrezător în forţa tămăduitoare a dragostei şi a frumosului, chiar în ipostaze minore. Este semnificativ gestul temerar şi înţelept moderator de a încredinţa aceste intime nădejdi celui mai netrebnic dintre personajele sale, convins de capacitatea unui Hermes într-adevăr iscusit de a transmite, celor ce au urechi de auzit, mesaje ce s-ar părea că nu-i aparţin lui însuşi, dar pe care se arată dispus să le iscodească în chiar calitatea sa de mesager. Ceea ce înseamnă că îi mai şi aparţin; şi că el este un exponent, fie şi mizerabil, al stirpei umaniste. Nu fusese unul dintre aceştia încă „nepotul lui Rameau", imoralistul capabil să-şi recîştige prin frumos şi prin iubirea pentru frumos moralitatea, şi s-o facă să triumfe, cînd şi cînd, asupra linearei moralităţi, suspect de „pozitive", a preopinentului său?! Krull e un descendent al umaniştilor, de aceea îl şi descumpănesc luptele cu taurii, el e amator de spectacole mai puţin sîngeroase ale lumii, chiar dacă nu lipsite de niţică frivolitate sau de mult grotesc. El e un adept al „lumii ca teatru", degradat în circ, e adevărat, dar amestecînd grosolănia cu tandreţea. El este un estet travestit, frate bun cu Tonio Kröger şi Gustav von Aschenbach, cu Hans Castorp şi Iosif, un estet doritor de a se bucura de lume şi astfel de a o cunoaşte, prin frumuseţile ei demne de a fi înmulţite. S-ar putea ca lumea între timp să se fi pervertit într-atîta încît pînă şi dorinţa autentică de frumos să îmbrace forme pervertite, ca la Müller-Rosé şi la mulţi alţii. Adrian Leverkühn a eşuat în tentativa de a menţine şi înnoi frumuseţea la modul grav — poate că, îşi zice Felix Krull, acest lucru va fi cu putinţă pe o cale ocolită, jucăuşă, lunecoasă, mincinoasă, părelnică. Nu e o soluţie prea onorabilă, dar cine dintre cei pe care-i cunoscuse fuseseră onorabili, la urma urmei?! Nici părinţii sau rudele, nici învăţătorii sau amantele, nici actorii, circarii sau toreadorii vieţii sau „artei" dimprejur. Povestea tragicului degradat în comic, în ironic şi parodistic, în ridicol şi giumbuşluc este o

veche „poveste germană", ilustrată și analizată de către mulți germani remarcabili, de pildă de Heine în *Germania, o poveste de iarnă*. Thomas Mann are un acut simț al dramaticului și știe să-l răsfrîngă în tonalități fie tragice, fie comice; și din a cărui postulare comică știe să extragă pe neașteptate sublimul. Ideea lui, de atîtea ori mărturisită, potrivit căreia nici Germania cea „bună" nu are cum se dezice de Germania cea „rea", obligată — dimpotrivă — să-și asume lecțiile ei oricît de dureroase, obsesia lui că nimic „de rușine" din cele gîndite și scrise de el nu este străin de fibra sa intimă, ci — dimpotrivă — implicat în totalitate încercărilor prin care a trecut și pe care le-a transfigurat artistic: ideea aceasta, obsesia aceasta i se potrivește perfect și lui Felix Krull, frate bun nu doar cu celelalte personaje ale lui Thomas Mann, dar și cu Thomas Mann însuși. Dacă n-ar fi fost așa, n-ar fi fost credibil tot acest amalgam de nobil și ignobil, de elevat și josnic, de facere și făcătură.

S-a păstrat planul continuării romanului. Krull ar fi trebuit să ajungă în Brazilia și la Buenos Aires, la New York și Canalul de Panama, în Japonia, în China și în Egipt. El ar fi urmat să pătrundă, după litera modelului Manolescu, în cele mai elegante locuri de agrement din Europa occidentală, continuîndu-și furturile și șarlataniile. S-ar fi căsătorit în 1908 și ar fi ajuns de cîteva ori pe după gratii. Viața lui aventuroasă l-ar fi obosit de curînd, astfel că la numai patruzeci de ani s-ar fi retras la Londra pentru a-și scrie memoriile...

Mărturisirile escrocului Felix Krull, prima parte a amintirilor în a doua lor formă, au apărut un an înaintea morții lui Thomas Mann. Autorul aștepta cu înfrigurare verdictul cititorilor, dacă vor avea succes sau dacă îi vor fi luate în nume de rău ca minore și ca ușuratice glume, incompatibile cu seriozitatea vremurilor. A mai avut mulțumirea să constate succesul ieșit din comun al cărții, edițiile germane de mare tiraj, primele traduceri: audiența sa la public a fost enormă, a întrecut toate așteptările. Scrisorile cochetează cu gîndul continuării, de care apoi se dezic: s-a plictisit, a obosit, o „nu-prea-

mai-avea-poftă-în-fond" a pus stăpînire pe el, îl preocupă altele. Dar oare nu a spus chiar el, de atîtea ori cînd n-a mai vrut să-şi reia povestirea, sau atunci cînd a reluat-o, că destinul ei este acela de a nu fi niciodată terminată? Acest destin i-a fost de timpuriu prescris, şi acestui destin i s-a conformat pînă la urmă autorul. Ar fi superficial să dăm în acest sens vina pe lipsa de timp. Trebuia să fi existat o cauză profundă pentru care, de-a lungul multor decenii, lipsa de timp să fi devenit o fatalitate pentru carte. Poate că eroziunile ei lăuntrice i-au erodat şi suprafeţele, printr-o extrapolare a unor stări substanţiale de criză. O carte europeană „tîrzie" a unui timp european „tîrziu" îşi mărturiseşte, dincolo de glume, oboseala, melancolia, neputinţa. Subtextul unui text vesel e ca o sfîrşeală fără de sfîrşit. Una care se absolvă prin înţelegere, prin bunăvoinţă, prin „simpatie universală". O „Neterminată" ce ar putea fi, simpatetic, asemuită mai degrabă unei simfonii inexistente a lui Mahler decît celei ştiute a lui Schubert. În orice caz, neterminarea ţine de fiinţa ei. Un aventurier pursînge nici nu are cum pune punct aventurilor sale. El poate fi părăsit la Lissabona, beneficiind de o altă substituire decît a sa proprie şi nu mai puţin plăcută, înaintea îmbarcării pentru America latină. O Americă îl aşteaptă cu siguranţă şi pe el, pe acest Faust-Mefisto (într-o singură persoană) modern, comic şi prozaic, dar îndrăgostit în continuare nu numai de sine, ci şi de spectacolele lumii explorate de el. Spectacolele vor continua, poveştile se vor povesti, aproape de la sine, precum clopotele Romei pornite să-l vestească pe sfîntul, la capăt de atîtea păcate, papă Gregorius. Poveştile vor trăi, chiar dacă povestitorul nu va fi printre cei vii. Nu degeaba l-au numit cei apropiaţi: „Vrăjitorul".

ION IANOŞI

CARTEA ÎNTÎI

CAPITOLUL INTII

Pe cînd iau condeiul, ca, în deplină tihnă şi singurătate — sănătos dealtfel, deşi obosit, foarte obosit (astfel că nu voi putea înainta decît în etape mici şi cu dese răgazuri), pe cînd mă pregătesc, aşadar, să-mi încredinţez mărturisirile hîrtiei răbdătoare, cu scrisul curat şi plăcut care îmi este caracteristic, mă cuprinde îndoiala fugară dacă, ţinînd seamă de pregătirea şi şcoala mea, sînt capabil de o asemenea incertă îndeletnicire. Dar fiindcă tot ceea ce am de împărtăşit se compune din experienţele, rătăcirile şi pasiunile mele cele mai personale şi mai nemijlocite şi deci îmi stăpînesc perfect materialul, această îndoială s-ar putea referi cel mult la echilibrul şi la ţinuta de care dispun în exprimare, iar în astfel de lucruri studiile regulate şi încheiate cu bine nu sînt, după părerea mea, nici pe departe atît de hotărîtoare pe cît sînt talentul înnăscut şi o bună creştere. De cea din urmă nu am dus lipsă, pentru că mă trag dintr-o distinsă, deşi uşuratică, familie burgheză; timp de mai multe luni, sora mea Olympia şi cu mine ne-am aflat sub supravegherea unei domnişoare din Vevey care apoi, de bună seamă, cînd a apărut o situaţie de rivalitate feminină între ea şi mama — şi anume cu privire la tata — a trebuit să se retragă; naşul meu, Schimmelpreester, cu care mă aflam în relaţii foarte intime, era un artist mult apreciat, căruia toată lumea din orăşel îi spunea „domnul profesor" cu toate că acest titlu frumos, atît de dorit, poate că nici măcar nu i-a fost acordat din oficiu; şi tata care, deşi scund şi gras, poseda mult farmec personal şi punea întotdeauna preţ pe o exprimare îngrijită şi limpede. Moştenise sînge francez de la bunica lui, îşi petrecuse chiar anii de studii în Franţa şi după cum ne asigura, cunoştea

Parisul precum buzunarul său de la vestă. Cînd vorbea, strecura cu plăcere — şi într-adevăr cu o pronunţie impecabilă — expresii ca: „c'est ça", „épatant" sau „parfaitement"[1]; mai spunea adeseori „agreez asta" şi a rămas pînă spre sfîrşitul vieţii un favorit al femeilor. Acestea sînt doar nişte anticipări în afara şirului întîmplărilor. În ceea ce priveşte însă talentul meu înnăscut pentru forma aleasă, pot fi cît se poate de sigur de el, după cum o dovedeşte întreaga mea viaţă amăgitoare şi cred că mă pot lăsa fără rezerve în seama lui, chiar şi în cazul acestei manifestări în scris. Dealtfel sînt hotărît să merg cu însemnările mele pînă la cea mai deplină sinceritate, fără a mă teme că aş putea fi acuzat de înfumurare sau neruşinare. Ce valoare morală şi ce rost s-ar mai putea atribui unor mărturisiri care ar fi concepute din alt punct de vedere decît acela al veracităţii?

Am venit pe lume în Rheingau, acel ţinut favorizat care, molcom şi lipsit de contraste puternice, atît în ceea ce priveşte condiţiile climatice cît şi natura solului, bogat în oraşe şi comune şi intens populat, face parte desigur dintre cele mai încîntătoare ţinuturi de pe faţa pămîntului. Aici înfloresc, protejate împotriva vînturilor aspre de munţii Rheingau şi fericit aşternute în bătaia soarelui de amiază, acele vestite aşezări al căror nume bucură auzul şi inima chefliului; aici sînt Rauenthal, Johannisberg, Rüdesheim şi tot aici venerabilul orăşel în care am văzut lumina zilei, numai cîţiva ani după glorioasa întemeiere a imperiului german. Aşezat puţin înspre apus de cotul pe care-l face Rinul la Mainz şi celebru prin vinul său spumos, el este principalul loc de acostare al vapoarelor ce grăbesc pe fluviu în sus şi în jos şi numără aproape patru mii de locuitori. Veselul Mainz era deci foarte aproape, la fel ca şi distinsele băi Taunus, de pildă: Wiesbaden, Homburg, Langenschwalbach şi Schlangenbad, la ultima ajungîndu-se după o călătorie de o jumătate de oră pe calea ferată îngustă. Cît de des, părinţii mei, sora mea Olympia şi cu mine, porneam în anotimpurile frumoase, în excursii cu vaporul, cu trăsura şi cu trenul, spre toate cele patru zări, căci pretutindeni ne ispiteau frumuseţi şi minunăţii create de natură şi de mintea omenească. Parcă-l văd şi acum pe tata, într-un cos-

[1] „Asta-i", „nemaipomenit" sau „în ordine, perfect" (fr.).

tum de vară comod, în carouri mici, stînd cu noi în vreo grădină de vară — puțin cam depărtat de masă, pentru că burta îl împiedica să se apropie mai mult — în timp ce savura cu infinită plăcere o porție de raci și vin auriu. Adeseori era de față și nașul Schimmelpreester, care cerceta sever oamenii și locurile prin ochelarii lui rotunzi de pictor și le primea pe toate, mari și mici, în sufletul lui de artist.

Bietul tata era proprietarul firmei Engelbert Krull care producea marca de șampanie „Lorley extra cuvée", azi dispărută. Pivnițele se găseau jos, lîngă Rin, nu departe de debarcader și nu rareori, pe cînd eram copil, umblam de colo pînă colo pe sub bolțile reci, hoinăream dus pe gînduri de-a lungul potecilor pietruite care duceau în cruciș și în curmeziș printre rastelurile înalte și admiram oștirile de sticle care se odihneau acolo, stivuite unele peste altele, în poziție pe jumătate culcată. Aci zăceți voi, gîndeam în sinea mea (chiar dacă, firește, nu știam încă să-mi exprim gîndurile în cuvinte atît de potrivite), aci zăceți voi în semiobscuritatea subterană și înlăuntrul vostru se limpezește și se prepară, pe tăcute, pișcătoarea licoare aurie ce va înviora bătăile atîtor inimi, va trezi strălucirea puternică a atîtor ochi! Arătați încă golașe și neînsemnate, dar într-o zi veți urca în lumea de sus, splendid împodobite, ca să vă azvîrliți cu pocnet exuberant dopurile în tavan la serbări, nunți, în separeuri și să răspîndiți beția, frivolitatea și plăcerea printre oameni. Cam așa vorbea băiatul și cel puțin atît era adevărat că firma Engelbert Krull dădea o importanță deosebită exteriorului sticlelor, acelui ultim finisaj care, în termeni de specialitate, se numește „coafură". Dopurile din plută presată erau fixate cu sîrmă argintie, cu fir aurit și sigilate cu lac purpuriu, ba încă de un șnur auriu mai atîrna și un sigiliu rotund, impunător, așa cum se poate vedea pe bulele papale și pe vechile documente oficiale, gîturile erau bogat împrăcate cu staniol strălucitor, iar pe pîntece strălucea o etichetă înconjurată de spirale aurii, desenată pentru firmă de nașul Schimmelpreester și unde, pe lîngă mai multe blazoane și stele, inițialele tatii și marca „Lorley extra cuvée" tipărite cu auriu, se mai putea vedea o femeie îmbrăcată numai cu brățări și mărgele, care, șezînd picior peste picior, pe vîrful unei stînci, cu brațul ridicat, își trecea un pieptene prin părul unduitor. Dealtfel, după cît se pare, calitatea vinului nu corespundea întru totul acestei prezentări orbitoare.

— Krull, trebuie să-i fi spus tatei naşul Schimmelpreester, tot respectul pentru tine, dar şampania ta ar trebui interzisă de poliţie. Acum opt zile m-am lăsat ademenit să beau o jumătate de sticlă şi nici pînă astăzi nu mi-am venit în fire. La drept vorbind, ce poşircă băgaţi în amestecătura ásta? Îi adăugaţi cumva gaz sau basamac cînd o dozaţi? Ce mai, asta-i otravă curată. Teme-te de lege!

Bietul tata s-o fi simţit foarfe jenat auzind acestea pentru că era un om blajin, care nu ştia să facă faţă cuvintelor tăioase.

— Ţi-e uşor să fii ironic Schimmelpreester, a răspuns el desigur, mîngîindu-şi uşor burta cu vîrful degetelor, după cum avea obiceiul, eu însă trebuie să produc ieftin, fiindcă asta cere prejudecata de la produsele indigene — pe scurt, dau publicului ceea ce vrea. În plus, concurenţa îmi stă în coastă, scumpe prietene, aşa că abia dacă mai pot rezista. Aşa spunea tata.

Vila noastră se rînduia printre acele reşedinţe fermecătoare care, aşezate pe coaste line, domină peisajul renan. Grădina, coborînd în pantă, era împodobită din belşug cu pitici, ciuperci şi tot felul de imitaţii înşelătoare de jivine din faianţă; pe un postament stătea o sferă de sticlă poleită, care deforma din cale afară de comic feţele, şi tot acolo se mai găseau: o harfă eoliană, cîteva grote, precum şi o fîntînă arteziană care zvîrlea în văzduh un măiestrit joc de apă şi în al cărei bazin înotau peşti argintii. Cît despre interiorul căminului, acesta era, după gustul tatei, intim şi vesel totodată. Nişe discrete te invitau să te aşezi, iar într-una din ele se găsea o roată de tors adevărată. Nenumărate mărunţişuri: bibelouri, scoici, mici casete cu oglinzi şi flacoane cu săruri mirositoare erau aranjate pe etajere şi pe măsuţe cu feţe din pluş; o mulţime de perne din puf îmbrăcate în mătase sau în broderii multicolore erau răspîndite pretutindeni pe sofale şi paturi, fiindcă tatei îi plăcea să stea culcat pe moale; galeriile perdelelor erau halebarde, iar între uşi fuseseră fixate acele perdele transparente, din trestie şi mărgele colorate înşirate pe aţă, care dau impresia unui perete rezistent, dar prin care poţi trece fără a ridica nici măcar o mînă, în timp ce ele se desfac şi se strîng la loc cu un foşnet sau cu un răpăit abia auzit. Deasupra marchizei era montată o mică instalaţie ingenioasă care, în timp ce uşa, ţinută de aerul sub presiune, se închidea încet în broasca ei, cînta cu clinchet gingaş începutul cîntecului „Bucuraţi-vă de viaţă".

CAPITOLUL AL DOILEA

Acesta era căminul în care m-am născut într-o zi călduță și ploioasă de Florar — într-o duminică, dealtfel — și de aici încolo mă gîndesc să nu mai anticîp, ci să iau, cu toată grija, ca fir călăuzitor ordinea faptelor. Nașterea mea, dacă sînt bine informat, a progresat foarte lent și numai cu ajutorul special al medicului nostru de casă de pe atunci, doctor Mecum, și asta în primul rînd pentru că eu, — dacă pot denumi acea ființă imatură și străină „eu" — mă comportam extraordinar de pasiv și de indiferent, nu sprijineam aproape deloc eforturile mamei mele și nu arătam nici cea mai mică rîvnă de a ajunge în lumea pe care mai tîrziu aveam s-o iubesc cu atîta stăruință.

Totuși eram un copil sănătos, binefăcut, care s-a dezvoltat cît se poate de promițător la sînul unei doici excelente. Nu pot însă, după îndelungi și profunde meditații, să nu fac legătură între comportarea mea îndărătnică de la naștere, această evidentă neplăcere de a schimba întunecimea pîntecului matern cu lumina zilei, și neobișnuita mea înclinare și înzestrare pentru somn care m-a caracterizat încă de mic. Mi s-a spus că aș fi fost un copil liniștit, nici plîngăcios, nici zurbagiu, dedat dormitului și ațipelii într-o măsură comodă pentru supraveghetoare; și chiar dacă mai tîrziu mi-am dorit atît de mult lumea și oamenii, încît m-am amestecat printre ei sub diferite nume și am făcut multe ca să-i cîștig, cu adevărat la mine acasă m-am simțit întotdeauna doar noaptea și în somn; adormeam ușor și cu plăcere, chiar fără să fiu obosit trupește, mă pierdeam departe, într-o uitare fără vise și mă trezeam după o cufundare prelungită, de zece, douăsprezece — ba chiar paisprezece ore, mai înviorat și mai mulțumit decît de succesele și satisfacțiile de peste zi. S-ar putea considera că această neobișnuită plăcere de a dormi contrazice marele imbold către viață și dragoste care m-a însuflețit și despre care va fi vorba la locul potrivit. Am consacrat acestui punct, așa cum am lăsat deja să se înțeleagă, repetate eforturi de cugetare și, de mai multe ori, mi s-a părut limpede că aici nu este vorba de o contradicție, ci mai degrabă de o legătură și o armonie ascunsă. Acum deci, cînd, la numai patruzeci de ani, sînt îmbătrînit și obosit, cînd nu mai simt nici o atracție față de oameni și lîncezesc cu totul retras în mine însumi, abia acum mi-a slăbit și puterea de a dormi, abia acum m-am înstrăinat

întrucîtva de somn, el a devenit scurt, superficial şi fugar, în timp ce odinioară, în închisoare, unde se iveau multe ocazii, dormeam probabil chiar mai bine decît în paturile moi ale hotelurilor de lux. Dar iar cad în vechea mea greşeală de a anticipa.

Adesea îi auzeam pe ai mei spunînd că aş fi un copil norocos pentru că m-am născut duminica şi cu toate că am fost crescut departe de orice superstiţii, am atribuit întotdeauna acestui fapt, legat de prenumele meu Felix (aşa am fost botezat după naşul meu Schimmelpreester) precum şi de fizicul meu delicat şi plăcut, o semnificaţie misterioasă. Da, credinţa în norocul meu de copil ales al Cerului a fost întotdeauna vie în străfundul fiinţei mele şi pot spune că în general nu a fost dezmînţită. Aceasta se arată a fi tocmai particularitatea cea mai semnificativă a vieţii mele: tot ceea ce a fost în ea chin şi suferinţă apare de la bun început ca străin şi nedorit de providenţă, lăsînd mereu să se întrevadă lucirea parcă însorită a adevăratei mele meniri. După această digresiune în domeniul generalităţilor, continui, deci, să schiţez, în linii mari, tabloul tinereţii mele.

Copil cu o imaginaţie bogată, dădeam celor din casă multe ocazii de amuzament cu ideile şi fanteziile mele. Cred că-mi amintesc bine, dar adesea mi s-a şi povestit, că pe cînd purtam încă rochiţă, îmi plăcea să mă joc de-a împăratul şi puteam s-o ţin aşa, cu încăpăţînare, ore întregi. Şezînd într-un mic landou cu care servitoarea mea mă plimba pe aleile grădinii sau prin casă, îmi trăgeam din vreun motiv oarecare cît mai mult posibil gura în jos, astfel că buza de sus mi se lungea peste măsură şi clipeam rar din ochii care mi se înroşeau şi mi se umpleau de lacrimi, nu numai ca urmare a schimonoselii, ci şi datorită emoţiei. Şedeam în cărucior tăcut şi înduioşat de vîrsta mea înaintată şi de rangul meu înalt; servitoarea trebuia să explice fiecăruia dintre cei pe care îi întîlneam, despre ce este vorba, pentru că o desconsiderare a capriciului meu m-ar fi amărît la culme. „Îl plimb pe împărat" anunţa ea, ducînd cu stîngăcie palma deschisă la tîmplă în semn de salut şi toţi îmi făceau reverenţe. Mai cu seamă naşul Schimmelpreester, mereu gata de pozne, îmi făcea pe plac cînd mă nimerea aşa încurajîndu-mi îngîmfarea pe toate căile. „Priviţi, trece bătrînul erou!" spunea el plecîndu-se nefiresc de adînc. Apoi se aşeza în drumul meu, închipuind poporul şi îşi arunca în aer pălăria, bastonul, ba chiar şi ochelarii, strigînd „vivat!",

iar apoi aproape că se strica de rîs cînd, zguduit de emoţie, lacrimile îmi şiroiau peste buza lungită în jos.

Am practicat acest joc pînă în adolescenţă, deci pînă la o vîrstă cînd nu-mi era îngăduit să cer sprijinul celor mari. Totuşi nu le regretam lipsa, ci mă bucuram cu atît mai mult de independenţa şi mulţumirea de sine a imaginaţiei mele. Mă trezeam de pildă într-o dimineaţă cu hotărîrea de a fi, o zi, un prinţ de optsprezece ani numit Karl şi mă agăţam de această visare ziua întreagă sau chiar mai multe zile, pentru că avantajul nepreţuit al acestui joc era că nu trebuia întrerupt nici o clipă, nici măcar în orele de şcoală, peste măsură de plicticoase. Învăluit într-o anumită măreţie amabilă, umblam de colo pînă colo, întreţineam un dialog vesel şi animat cu un guvernator sau cu un aghiotant pe care în închipuire mi-i aduceam alături şi nimeni nu poate descrie mîndria şi fericirea de care mă umplea secretul augustei mele existenţe. Ce dar minunat mai este şi fantezia asta şi ce satisfacţii poate da! Cît de proşti şi de înapoiaţi îmi apăreau ceilalţi băieţi din orăşel care nu aveau parte de această bogăţie şi nu puteau împărtăşi bucuriile ascunse pe care le obţineam de pe urma ei fără efort şi fără nici o pregătire aparentă, doar printr-o simplă hotărîre a voinţei mele! Desigur că acelor băieţi obişnuiţi, cu păr aspru şi mîini înroşite, li s-ar fi părut ridicol şi le-ar fi venit greu să-şi închipuie că sînt prinţi. Eu însă aveam părul mătăsos, cum rar se întîlneşte la bărbaţi, şi care, blond fiind, împreună cu ochii albaştri cenuşii, contrasta fascinant cu brunul auriu al tenului meu, astfel că rămînea oarecum nehotărît dacă sînt de fapt blond sau brun, putînd fi considerat şi una şi alta. Mîinile mele, cărora le-am dat atenţie de timpuriu, erau plăcute ca formă, nu prea înguste, niciodată transpirate, potrivit de calde, uscate, cu unghiile de o formă elegantă şi o plăcere pentru ele însele; iar vocea mea avea, chiar înainte de a se schimba, ceva mîngîietor pentru auz, astfel că, atunci cînd eram singur, o făceam cu plăcere să sune, flecărind fericit şi cu intonaţii bogate, dar altfel într-o păsărească numai aparent inteligibilă, cu guvernatorul meu nevăzut. Astfel de privilegii sînt, de obicei, de necîntărit şi se pot recunoaşte numai prin efectele lor, dar sînt foarte greu de exprimat în cuvinte, chiar şi în cazul unui destin remarcabil. Oricum, nu putea să-mi rămînă ascuns că eram făcut dintr-o stofă mai preţioasă sau, cum se spune, că eram cioplit dintr-un lemn mai bun decît ceilalţi. Şi zicînd aceasta nu mă tem de reproşul că aş fi vanitos. Îmi este cu totul indiferent dacă unul sau altul mă acuză

de vanitate, pentru că ar trebui să fiu prostănac sau ipocrit ca să mă dau drept marfă de duzină; deci, credincios adevărului, repet că sînt cioplit din lemnul cel mai fin.

Crescînd singuratic (pentru că sora mea Olympia era cu cîţiva ani mai mare decît mine) înclinam spre preocupări bizare şi speculative dintre care voi pomeni îndată două exemple. Astfel îmi trăznise prin minte să studiez, exersînd-o pe a mea, puterea voinţei omeneşti, această forţă misterioasă şi adesea capabilă de efecte aproape supranaturale. Se ştie că mişcările pupilelor ochilor noştri, adică dilatarea şi contracţia lor, depind de intensitatea luminii pe care o primesc. Mie însă îmi intrase în cap să supun voinţei mele această mişcare involuntară a unor muşchi îndărătnici. Stînd în faţa oglinzii şi încercînd să înlătur orice alte gînduri, îmi adunam toate forţele lăuntrice pentru a comanda pupilelor să se strîngă sau să se lărgească după dorinţă şi vă asigur că exerciţiile mele încăpăţînate au fost încununate de succes. La început, sub influenţa eforturilor lăuntrice, care mă făceau să asud şi îmi schimbau culoarea feţei, pupilele mele începură doar să pîlpîie neregulat; mai tîrziu însă era într-adevăr în puterea mea să le strîng cît nişte minuscule punctişoare sau să le întind cît nişte cercuri mari, negre şi lucioase, iar satisfacţia pe care mi-o dădea reuşita era aproape înfricoşătoare şi însoţită de un fior de groază în faţa misterelor firii omeneşti.

O altă cugetare care îmi preocupa adesea spiritul pe atunci şi nu şi-a pierdut pentru mine nici astăzi sensul şi farmecul, era următoarea: „cum trebuie să vezi lumea“ mă întrebam „mică sau mare?“ Iar înţelesul era acesta: oamenii mari, gîndeam, comandanţii de oşti, puternicii conducători de state, firile de cuceritori, stăpînitorii de orice fel, care se ridică cu forţă peste oameni, trebuie să fie desigur alcătuiţi astfel încît lumea să le pară mică precum tabla de şah, pentru că altfel nu ar avea brutalitatea şi sîngele rece să dispună, cu aroganţă şi nepăsare, de binele şi răul individual, potrivit planurilor lor ipotetice. Pe de altă parte însă, o astfel de concepţie care micşorează, te poate face să nu ajungi la nimic în viaţă; acela ce ia prea puţin în seamă lumea şi oamenii, sau nu le ia deloc şi se pătrunde, de timpuriu, de lipsa lor de importanţă, va fi înclinat să se scufunde în indiferenţă şi apatie şi să prefere, dispreţuitor, o stare de repaus total oricărei influenţe asupra sufletelor — fără a mai vorbi de faptul că, prin insensibilitatea lui, prin lipsa lui de participare şi de străduinţă va aduce pretutindeni nemulţumiri, va răni la fiecare pas pe cei plini de

sine şi îşi va închide astfel calea spre succese, fie ele şi neintenţionate. „Este deci mai recomandabil", mă întrebam, „să priveşti lumea şi fiinţa omenească ca pe ceva grandios, minunat şi important, care merită orice rîvnă, orice efort util pentru a cîştiga puţină consideraţie şi preţuire din partea lor?" Insă, acest fel de a vedea, înălţător şi plin de respect, dă uşor naştere unui sentiment de subapreciere de sine şi jenă, astfel că lumea va trece zîmbind peste băiatul prostit de veneraţie, ca să-şi caute alţi adoratori mai virili. Totuşi, pe de altă parte, o astfel de credinţă şi smerenie în faţa lumii au şi mari avantaje, pentru că acela ce socoteşte că toate lucrurile şi toţi oamenii sînt desăvîrşiţi şi însemnaţi, nu numai că-i va măguli şi astfel îşi va asigura un oarecare sprijin, dar va pune în întreaga lui gîndire şi comportare o seriozitate, o pasiune şi o răspundere, care, făcîndu-l să fie în acelaşi timp amabil şi important, îl pot duce la cele mai înalte succese şi realizări. Aşa meditam şi cîntăream ce este pro sau contra. Dealtfel, nepremeditat sau potrivit firii mele, am fost întotdeauna pentru a doua posibilitate şi am considerat lumea drept un fenomen grandios şi nesfîrşit de atrăgător, care are de oferit cele mai dulci desfătări şi mi s-a părut demnă în cel mai înalt grad de orice eforturi şi stăruinţe.

CAPITOLUL AL TREILEA

Dacă experimentele şi speculaţiile mele atît de visătoare erau parcă anume făcute să mă despartă sufleteşte de tovarăşii mei de vîrstă şi de şcoală din orăşel, care aveau preocupări mai obişnuite, la asta s-a mai adăugat şi faptul, de care a trebuit să-mi dau seama curînd, că aceşti băieţi, fii de proprietari viticoli sau de slujbaşi, au fost avertizaţi de părinţii lor să se ţină departe de mine, ba chiar unul dintre ei, pe care l-am invitat de probă, mi-a aruncat de-a dreptul în obraz, că i s-a interzis să aibă relaţii cu mine şi să ne viziteze casa, deoarece viaţa noastră nu ar fi onorabilă. Asta m-a durut şi mi-a trezit dorinţa unor legături de care altfel nu mi-ar fi păsat deloc. Nu se putea tăgădui însă că părerea orăşelului despre casa noastră era întrucîtva îndreptăţită.

Am lăsat deja mai sus să se strecoare o aluzie la tulburările pe care le adusese în viața familiei noastre prezența domnișoarei din Vevey. Într-adevăr, tata se îndrăgostise de-a binelea de această fată și-și atinsese desigur și scopul ascuns de la care porneau neînțelegerile dintre el și mama, care au mers apoi pînă acolo, încît tata a plecat pentru cîteva săptămîni la Mainz, unde, cum făcea el cîteodată, spre a se recrea, ducea o viață de celibatar. Dealtfel mama, o femeie ștearsă și fără daruri spirituale deosebite, nu era deloc îndreptățită să-l trateze pe tata cu o asemenea lipsă de îngăduință, pentru că atît ea cît și sora mea Olympia (o făptură grasă și extraordinar de senzuală care mai tîrziu a pășit, nu fără succes, pe scena operetei) nu îi erau cu nimic mai prejos în ce privește slăbiciunile omenești; numai că superficialitatea lui avea întotdeauna un anumit farmec care lipsea aproape cu desăvîrșire din patima lor prostească pentru distracție. Mama și fiica erau legate printr-o rară intimitate; îmi amintesc, de pildă, că am observat cum cea vîrstnică îi măsura cu un metru-panglică circumferința coapsei celei tinere, ceea ce m-a pus pe gînduri timp de mai multe ore. Altă dată, într-o vreme cînd aveam deja o înțelegere plină de bănuieli față de astfel de lucruri, dar nu dispuneam încă de cuvinte, am fost pe ascuns martor cum ele amîndouă au încolțit cu apropieri atîțătoare un ucenic zugrav care lucra în casă, un flăcău cu ochi negri și halat alb, și pînă la urmă l-au înfierbîntat atît de tare, încît tînărul a fost cuprins de un fel de furie și, cu mustățile din vopsea verde de ulei, pe care i le pictaseră, a urmărit femeile care țipau ascuțit pînă în uscătoria din pod.

Deoarece părinții mei se plictiseau împreună pînă la exasperare, foarte adesea aveam oaspeți din Mainz și Wiesbaden și atunci domneau la noi un belșug și o veselie nemaipomenite. Era o societate pestriță formată din tineri industriași, actori de ambele sexe, un locotenent de infanterie bolnăvicios care mai tîrziu a mers atît de departe încît a cerut mîna surorii mele, un bancher evreu împreună cu soția care se revărsa pe toate părțile într-un mod impresionant din rochia presărată cu pietre scumpe, un ziarist cu moț pe frunte și vestă de catifea, care prezenta, de fiecare dată, o nouă tovarășă de viață și încă mulți alții. Soseau de obicei la cină pe la ora șapte și apoi distracțiile, cîntatul la pian, tîrșiitul pașilor de dans, rîsetele, chicotelile și zarva nu se mai terminau toată noaptea. Mai ales în timpul carnavalului și la culesul viilor valul petrecerilor creștea foarte mult. Atunci, tata aprindea în grădină, cu mîna lui,

splendide focuri de artificii, domeniu în care avea multe cunoştinţe şi o mare îndemînare; piticii de faianţă apăreau într-o lumină magică, iar măştile hazlii pe care le purtau oaspeţii sporeau şi mai mult veselia. Pe atunci eram obligat să urmez şcoala superioară reală din orăşel şi cînd, dimineaţa, la ora şapte sau şapte şi jumătate, intram în sufragerie, cu faţa proaspăt spălată, ca să iau micul dejun, îi găseam încă pe oaspeţi, palizi, şifonaţi şi cu ochi care suportau greu lumina zilei, adunaţi la cafea şi lichioruri şi eram primit în mijlocul lor cu mare tărăboi.

Ca adolescent, aveam voie să rămîn la masă şi la distracţiile care urmau, asemenea surorii mele Olympia. La noi se serveau zilnic mese bune şi tata bea la fiecare prînz şampanie amestecată cu apă minerală. Dar cu ocazia petrecerilor se serveau foarte multe feluri pe care le pregătea cu tot rafinamentul un bucătar şef din Wiesbaden, ajutat de bucătăreasa noastră. Răciturile şi gustările picante, intercalate, înviorau şi reînnoiau pofta de mîncare. „Lorley extra cuvée" curgea în valuri, dar erau servite şi numeroase vinuri bune ca de pildă „Berncastler Doktor" al cărui buchet îmi plăcea extraordinar de mult. În viaţa mea de mai tîrziu, am mai cunoscut şi alte mărci distinse şi am învăţat să le comand cu o mină degajată, cum ar fi poate „Grand vin Château Margaux" şi „Grand crû Château Mouton Rothschild" — două vinuri elegante.

Cu drag rechem în suflet chipul tatei, cum şedea în capul mesei cu barbişonul lui alb şi cu pîntecele îmbrăcat în vestă albă de mătase. Avea o voce slabă şi lăsa adesea ochii în jos cu o expresie jenată, dar plăcerea i se citea pe chipul îmbujorat. „C'est ça"[1] — spunea el — „épatant"[2], „parfaitement"[3] şi, cu gesturi distinse ale mîinilor, care aveau vîrfurile degetelor curbate în sus, se folosea de pahare, de şervet, de tacîmuri. Mama şi sora mea se lăsau în voia unei ghiftuieli lipsite de duh şi chicoteau pe apucate cu vecinii lor în dosul evantaielor deschise.

După masă, cînd fumul ţigărilor plutea în jurul policandrului cu gaz, începeau dansul şi jocurile de gajuri. Eram, desigur, trimis la culcare cînd se făcea tîrziu, dar pentru că muzica şi tumultul nu mă lăsau să dorm, adeseori mă sculam iar, mă înfăşuram în cuvertura de pat roşie şi mă întorceam în societate, aşa elegant travestit, spre entuziasmul femeilor.

[1] Asta-i (fr.).
[2] Nemaipomenit (fr.).
[3] În ordine, perfect (fr.).

Răcoritoarele şi gustările, punchurile, limonadele, salatele de heringi şi jeleurile de vin nu se mai terminau pînă la cafeaua de dimineaţă. Dansul era exuberant şi senzual, jocurile de gajuri ofereau pretexte pentru sărutări şi alte apropieri trupeşti. Femeile, în rochii decoltate, se aplecau rîzînd peste spătarele scaunelor pentru a lăsa să li se vadă sînii şi a-i cuceri astfel pe bărbaţi, iar punctul culminant al întregii seri îl forma, nu rareori, năstruşnicia de a întrerupe brusc gazul, ceea ce avea întotdeauna ca urmare un talmeş-balmeş de nedescris.

Despre aceste petreceri era vorba în primul rînd cînd se spunea că viaţa noastră de familie este suspectă şi după cum îmi ajungea la urechi, se avea în vedere, în principal, latura economică a problemei, zvonindu-se (şi pe bună dreptate) că afacerile bietului tata ar sta disperat de rău şi că focurile de artificii şi seratele costisitoare îi vor da inevitabil lovitura de graţie ca om de afaceri. Această neîncredere publică, pe care o observasem de timpuriu datorită sensibilităţii mele deosebite, s-a unit, aşa cum am mai pomenit, cu anumite ciudăţenii ale caracterului meu, ducînd la o izolare care adesea mi-a pricinuit necazuri. Cu atît mai mult m-a bucurat o întîmplare pe care o voi insera aici cu deosebită plăcere.

Aveam opt ani pe vremea cînd, împreună cu ai mei, petreceam cîteva săptămîni de vară în învecinata şi atît de renumita staţiune Langenschwalbach. Tata făcea aici băi de nămol contra crizelor de gută care îl chinuiau cîteodată, iar mama şi sora mea făceau să se vorbească despre ele pe promenadă din pricina pălăriilor lor cu forme extravagante. Anturajul care ni se oferea acolo, ca şi în alte locuri, ne făcea prea puţină cinste. Cei din partea locului ne evitau ca de obicei; străinii aristocraţi erau zgîrciţi la vorbă şi se ţineau la distanţă aşa cum este în firea nobilimii, iar posibilităţile de apropiere şi comunicare nu erau dintre cele mai alese. Totuşi mă simţeam bine la Langenschwalbach pentru că mi-a plăcut totdeauna să poposesc în staţiuni balneare şi mi-am stabilit mai tîrziu, în repetate rînduri, locul acţiunilor mele în astfel de aşezări. Liniştea, modul de viaţă ordonat, fără griji, întîlnirea cu oameni onorabili şi îngrijiţi pe terenurile de sport şi în parcurile de cură, corespund celor mai adînci dorinţi ale mele. Însă cea mai mare putere de atracţie asupra mea o aveau concertele oferite publicului băilor de o orchestră bine pregătită. Muzica mă încîntă, ba chiar cu toate că n-am avut ocazia să-mi însuşesc practicarea ei această artă visătoare are în mine un iubitor fanatic şi chiar copil fiind, nu mă puteam despărţi de graţiosul pavilion

în care trupa, îmbrăcată în uniforme arătoase, sub conducerea unui mic capelmaistru, cu înfățișare de țigan, cînta potpuriuri și bucăți din opere. Ore întregi ședeam ghemuit pe treptele grațiosului templu al artei, îmi lăsam inima vrăjită de jocul fermecător și ordonat al sunetelor și urmăream totodată, cu ochi plini de interes, mișcările cu care muzicienii executanți mînuiau diferitele lor instrumente. Vioara mă fermeca îndeosebi, încît acasă, la hotel, eu și cu ai mei ne delectam cu încercarea mea de a imita, cît se poate de fidel, modul de interpretare al primului violonist, cu ajutorul a două bețe, unul mai lung și altul mai scurt. Oscilația mîinii stîngi, pentru a produce un sunet plin de însuflețire, alunecările line în sus și în jos de la o poziție la alta, agilitatea degetelor în pasajele de virtuozitate și în cadențe, flexiunile elegante și suple ale încheieturii mîinii drepte conducînd arcușul, expresia feței cufundate în ascultare și creație, cu obrazul lipit de tăblia viorii — toate acestea reușeam să le redau cu o perfecțiune care îi smulgea, în special tatei, cele mai vii aplauze. Bine dispus și sub influența binefăcătoare a băilor, el îl ia deoparte pe micul capelmaistru pletos, aproape fără glas și pun la cale următoarea comedie: se achiziționează ieftin o vioară mică și i se unge cu grijă arcușul cu vaselină. Dacă mai înainte nu se dăduse prea multă atenție ținutei mele, acum se procură, de la un bazar, un costum drăguț de marinar, cu fireturi și nasturi aurii, ciorapi de mătase și pantofi de lac lucioși ca oglinda. Și într-o după-amiază de duminică, în timpul promenadei, iată-mă atît de frumos dichisit, alături de micul capelmaistru, la rampa templului muzicii, participînd la execuția unor dansuri ungurești, făcînd cu scripca și arcușul meu uns cu vaselină ceea ce făcusem mai înainte cu cele două bețe. Pot spune că succesul mi-a fost deplin.

Publicul, distins sau mai modest, se îmbulzea în fața pavilionului, năvălea într-acolo din toate părțile. Era de văzut un copil minune. Dăruirea cu care cîntam, paloarea feței mele concentrate, bucla căzută peste ochi, mîinile mele de copil ale căror încheieturi ieșeau cu eleganță din mînecile albastre, bufante pe braț și strîmtîndu-se în jos, — pe scurt, toată înfățișarea mea emoționantă și uimitoare încînta inimile. Cînd am încheiat cu o trăsătură de arcuș largă și energică peste toate corzile, ropotul de aplauze amestecate cu strigăte înalte și grave de „bravo“ au umplut stațiunea balneară. Sînt luat pe sus, după ce micul capelmaistru mi-a pus în siguranță vioara și arcușul, și coborît pe pămînt. Sînt copleșit de laude, de alin-

tări, de mîngîieri. Doamne și domni aristocrați se îmbulzesc în jurul meu, îmi mîngîie părul, obrajii și mîinile, îmi zic „drăcușor" și „îngeraș". O bătrînă prințesă rusoaică, îmbrăcată toată în mătase viorie și cu bucle mari la urechi, îmi ia capul între mîinile pline de inele și mă sărută pe fruntea umedă. Apoi își desprinde febril de la gît o broșă în formă de liră cu diamante scînteietoare și mi-o prinde de bluză, vorbind într-una franțuzește. Ai mei se apropie; tata se prezintă și scuză imperfecțiunile mele de execuție, punîndu-le pe seama vîrstei fragede. Sînt dus la cofetărie. La trei mese diferite sînt tratat cu ciocolată și cremșnit. Copii aristocrați, frumoși și bogați, micii conți Siebenklingen, după care mă uitasem deseori cu jind, dar care pînă atunci mă învredniciseră doar cu priviri reci, mă roagă politicos să joc cu ei o partidă de crochet și în timp ce părinții noștri beau cafeaua împreună, eu, mîndru, cu acul meu cu briliante în piept, primesc invitația lor înfierbîntat și beat de bucurie. A fost una dintre cele mai frumoase zile din viața mea, poate chiar cea mai frumoasă. Se aud multe voci cerînd să mai cînt încă o dată și chiar directorul stațiunii intervine în acest sens pe lîngă tata. Însă tata le spune că și-a dat consimțămîntul doar în mod excepțional și că aparițiile repetate în public nu sînt compatibile cu poziția mea socială, iar șederea noastră la băile Langenschwalbach se apropia de sfîrșit...

CAPITOLUL AL PATRULEA

Voi vorbi acum despre nașul Schimmelpreester, care nu era un om oarecare. Să-l descriu: scund de statură, încărunțit de timpuriu, se pieptăna cu cărare chiar lîngă ureche, așa că aproape tot părul lui rărit era tras într-o singură parte. Fața rasă, cu nasul coroiat, cu buzele strînse și ochelarii enormi, rotunzi, în ramă de celuloid, se remarca și mai mult prin aceea că era golașă deasupra ochilor, adică fără sprîncene și exprima în întregul ei o gîndire ascuțită și sarcastică, așa cum de pildă obișnuia să dea o explicație ciudat de pesimistă numelui său. „Natura", spunea el, „nu este nimic altceva decît putreziciune și mucegai, iar eu sînt hărăzit să-i fiu preot, de

aceea mă cheamă Schimmelpreester[1]. De ce mă cheamă însă şi Felix numai Dumnezeu ştie[1]. Era originar din Köln, unde frecventase odinioară case de prima mînă şi jucase un rol important ca maestru de ceremonii la carnaval. Dar, în urma unor oarecari împrejurări sau incidente, care n-au fost lămurite niciodată, a fost nevoit să plece şi s-a retras în orăşelul nostru unde a devenit foarte curînd, cu cîţiva ani înainte de a mă naşte, prieten apropiat al familiei mele. Ca participant obişnuit şi nelipsit la seratele noastre se bucura de multă consideraţie din partea tuturor oaspeţilor. Doamnele chicoteau şi încercau să se apere punîndu-şi braţele în faţă cînd el le fixa prin ochelarii lui de bufniţă, cu buzele strînse, atent şi totuşi indiferent, aşa cum te uiţi la obiecte. „O, pictorul!", strigau ele, „cum se mai uită! Vede totul, pînă în suflet. Îndurare profesore, întoarceţi-vă privirea în altă parte!" Dar, oricît era de admirat, el nu avea o părere prea bună despre profesia sa şi făcea adesea afirmaţii de-a dreptul dubioase asupra firii de artist, „Phidias", spunea el, „numit şi Pheidias, era un om cu un talent mai mult decît mijlociu, ceea ce reiese deja din faptul că a fost urmărit pentru furt şi băgat în închisoarea din Atena, deoarece se făcuse vinovat de a fi sustras din aurul şi fildeşul ce i se încredinţase pentru statuia Atenei. Pericle, care-l descoperise, l-a lăsat să evadeze din „prison"[2] (dovedind astfel că acest cunoscător înţelegea nu numai arta, ci şi pe artişti) şi Phidias, sau Pheidias, s-a dus la Olympia unde i s-a încredinţat comanda pentru statuia din aur şi fildeş a marelui Zeus. Dar ce a făcut el? A furat iar. Şi a murit în închisoarea din Olympia. Un amestec bizar. Dar aşa sînt oamenii. Doresc desigur talentul, care, în sine, este o ciudăţenie. Dar ciudăţeniile care sînt legate de el — şi poate legate în mod necesar — nu le doresc în nici un caz şi refuză să le acorde vreo înţelegere". Aşa spunea naşul meu. Am reţinut această afirmaţie cuvînt cu cuvînt, pentru că o repeta deseori în acelaşi fel.

Cum am mai spus, între noi exista o sinceră afecţiune reciprocă, pot afirma chiar că mă bucuram de o atenţie deosebită din partea lui, iar cînd am mai crescut i-am servit de multe ori ca model pentru tablourile sale, ceea ce mă încînta cu atît mai mult, cu cît el mă îmbrăca pentru asta în cele mai diferite costume şi travestiuri din care avea o colecţie bogată.

[1] Schimmel = mucegai; Preester = preot (n t.).
[2] Închisoare (fr.).

Atelierul lui, un fel de pod de vechituri cu fereastră mare se găsea sub acoperişul unei case izolate, jos lîngă Rin, unde locuia cu chirie împreună cu o menajeră bătrînă; acolo îi „pozam", cum zicea el, ore întregi, pe un podium înjghebat din scînduri grosolane, iar el îşi picta pînza, răzuia şi crea. Menţionez că de mai multe ori i-am pozat şi gol, pentru un mare tablou cu subiect din mitologia greacă, destinat să înfrumuseţeze sufrageria unui negustor de vinuri din Mainz. Cu această ocazie am primit multe elogii din partea artistului, pentru că eram extrem de bine făcut şi asemănător zeilor, zvelt, gingaş şi totuşi bine legat, cu pielea aurie şi fără de cusur în ceea ce priveşte bunele proporţii. Şedinţele acestea rămîn, orice s-ar spune, o amintire unică în felul ei. Dar şi mai amuzant, după părerea mea, era atunci cînd puteam să mă costumez, ceea ce nu se întîmpla doar în atelierul naşului meu. Adeseori cînd avea de gînd să cineze la noi, trimitea mai înainte un balot cu felurite haine, peruci şi arme, ca să mă distrez probîndu-le şi, aşa cum îi plăcea lui cel mai mult, să-mi schiţeze din fugă înfăţişarea pe un capac de mucava. „Are cap de costum" — obişnuia el să spună, înţelegînd prin asta că toate costumele îmi veneau bine, că orice travestiu mi se potrivea şi îmi cădea firesc. Pentru că oricum m-aş fi gătit — ca flautist roman cu tunică scurtă, cu părul negru creţ încununat cu trandafiri; ca paj englez în costum strîmt de atlas cu guler de dantelă şi pălărie cu pene; ca toreador spaniol cu jachetă sclipitoare şi pălărie calabreză; ca tînăr „abbé"[1] de pe vremea perucilor pudrate, cu tichiuţă, guler scrobit, pelerină şi pantofi cu catarame; ca ofiţer austriac în uniformă albă, cu eşarfă şi sabie sau ca ţăran german de la munte cu ciorapi trei sferturi, ghete cu ţinte şi barbă de ţap la pălăria verde, de fiecare dată se părea, şi oglinda mă încredinţa de asta, că aş fi fost într-adevăr destinat şi născut chiar pentru acel costum; de fiecare dată, după părerea tuturor, eram un excelent exemplar al tipului de om pe care-l reprezentam; ba chiar naşul meu atrăgea atenţia că faţa mea, împreună cu costumul şi peruca păreau că se adaptează nu numai stărilor sociale şi diverselor ţinuturi, ci şi epocilor, fiecare în parte, după cum ne dăscălea el, conferind fiilor ei o caracteristică fizionomică generală — pe cînd eu, dacă spusele prietenului nostru erau de crezut, păream, ca filfizon florentin de la sfîrşitul evului mediu, tot atît de bine desprins dintr-o pictură contemporană,

[1] Abbé = abate (fr.).

ca şi cu pomposul nor de bucle pe care un secol mai tîrziu îl dăruise bărbaţilor nobili. — Ah, ce ore minunate! Dar cînd, după ce se sfîrşea distracţia, mă îmbrăcam din nou cu hainele banale şi ponosite de fiecare zi, mă cuprindea o tristeţe şi o nostalgie de neînvins, un sentiment de plictiseală nesfîrşită şi de nedescris care mă cufunda într-o adîncă deprimare, cu sufletul pustiu, pentru tot restul serii.

Numai atît deocamdată despre Schimmelpreester. Mai tîrziu, la sfîrşitul carierii mele istovitoare, acest om admirabil avea să intervină în destinul meu într-un mod hotărîtor şi salvator...

CAPITOLUL AL CINCILEA

Dacă îmi cercetez sufletul în căutare de alte impresii din copilărie, îmi amintesc de ziua în care am fost, împreună cu ai mei, pentru prima oară la teatru, în Wiesbaden. Dealtfel, trebuie să precizez aici că în descrierea tinereţii mele nu voi urmări minuţios succesiunea anilor ci voi trata această perioadă ca pe un întreg în care mă mişc după bunul meu plac. Pe vremea cînd îi pozam naşului meu ca model de zeu grec, aveam între şaisprezece şi optsprezece ani, eram deci aproape adolescent, deşi rămas mult în urmă cu şcoala. Dar la teatru am fost pentru prima oară mai devreme, la paisprezece ani — deci oricum la o vîrstă cînd dezvoltarea mea fizică şi spirituală (după cum se va vedea îndată) era deja foarte avansată şi receptivitatea mea faţă de impresii se putea numi deosebit de vie. Într-adevăr, observaţiile din acea seară mi s-au întipărit adînc în suflet, oferindu-mi un material de reflecţie inepuizabil.

Înainte de spectacol, am vizitat o cafenea vieneză şi am băut punch dulce, în timp ce tata a sorbit absint cu paiul, toate acestea fiind făcute parcă special să mă emoţioneze cît se poate de profund. Dar cine poate descrie nerăbdarea ce m-a cuprins cînd birja ne-a dus la ţinta curiozităţii mele şi ne-a primit sala cu loje puternic luminate! Femeile din balcoane care îşi răcoreau pieptul cu evantaie; domnii care se aplecau şoptind deasupra lor spre ele; zumzetul mulţimii de la parter din care făceam parte şi noi; parfumurile emanate de părul şi de îmbrăcămintea spectatorilor şi care se amestecau cu mi-

rosul gazului de iluminat; vuietul uşor şi confuz al orchestrei în acordare; picturile senzuale de pe tavan şi cortină, înfăţişînd o mulţime de genii dezbrăcate, chiar cascade întregi de racursiuri roze; cu cîtă uşurinţă puteau toate acestea să trezească simţurile tinere şi să pregătească spiritul pentru întîlniri neobişnuite! O astfel de adunare de oameni într-o sală cu candelabre strălucitoare nu mai văzusem pînă atunci decît la biserică şi într-adevăr, teatrul, această sală de proporţii impunătoare, unde într-un spaţiu înălţat şi transfigurat, persoane cu vocaţie, în haine colorate, scăldate în muzică îşi execută paşii şi dansurile, dialogurile, cîntecele şi acţiunile prescrise, teatrul, zic, îmi părea o biserică a desfătărilor, un loc unde oameni dornici de înălţare sufletească, reuniţi în umbră în faţa unei lumi a limpezimii şi a desăvîrşirii, privesc cu gura căscată la idealurile inimii lor.

Se juca o piesă fără pretenţii, o producţie a muzei frivole, cum bine se spune, o operetă, al cărei nume, spre regretul meu, l-am uitat. Acţiunea se petrecea la Paris (ceea ce îi sporea foarte mult buna dispoziţie bietului tata), în centrul ei evoluînd un tînăr pierde-vară sau ataşat de legaţie, un fermecător crai şi vînător de fuste, interpretat de o vedetă a teatrului, un cîntăreţ extraordinar de iubit, pe nume Müller-Rosé. I-am aflat numele de la tata care avusese bucuria de a-l cunoaşte şi imaginea lui îmi va dăinui veşnic în amintire. Este de presupus că acum e bătrîn şi epuizat ca şi mine; dar cum ştia pe atunci să orbească, să entuziasmeze mulţimea şi pe mine, rămîne una din impresiile cele mai hotărîtoare ale vieţii mele. Spun: „să orbească" şi voi explica mai departe ce sens adînc ascunde acest cuvînt. Deocamdată voi încerca să evoc din amintirea-mi încă vie apariţia scenică a lui Müller-Rosé.

La prima lui intrare în scenă, era costumat în negru şi totuşi răspîndea numai strălucire. După cum arăta prin jocul lui, venea dintr-un loc de întîlnire al lumii mondene şi era cam băut, ceea ce ştia să sugereze cu decenţă, într-o manieră înfrumuseţată şi plină de noblete. Purta o pelerină neagră, căptuşită cu atlas, pantofi de lac şi pantaloni de frac negri, mănuşi albe glacé şi, peste părul lucios, pieptănat cu cărare pînă la ceafă, după moda militară de atunci, un joben. Toate acestea erau perfecte, impecabil călcate şi scrobite, de o imaculare ce nu s-ar putea păstra în viaţă nici măcar un sfert de oră; păreau, ca să spun aşa, din altă lume. Mai ales jobenul, aşezat strengăreşte pe o ureche, era, într-adevăr, o imagine de

vis şi un model al genului, fără fir de praf sau rosătură, cu reflexe ideale, parcă pe de-a întregul pictat, iar faţa acestei fiinţe superioare se armoniza cu el, un chip parcă turnat din ceara cea mai fină. Era de un roz delicat şi avea ochi migdalaţi, conturaţi cu negru, un năsuc scurt şi drept precum şi o gură de un roşu-mărgean foarte precis desenată peste a cărei buză de sus se boltea o mustăcioară rotunjită, simetrică, parcă trasă cu pensula. Clătinîndu-se elastic cum nu se întîmplă la beţivi în realitatea comună, dădu pălăria şi bastonul în grija unui servitor, lăsă să-i alunece pelerina şi rămase în frac, cu pieptul cămăşii bogat încreţit, pe care scînteiau nasturi de diamant. Vorbind şi rîzînd cu o voce argintie se debarasă şi de mănuşi şi se văzu că mîinile lui cu dosul alb ca făina şi împodobite de asemenea cu briliante aveau palmele trandafirii ca şi obrazul. Într-un capăt al scenei fredonă prima strofă a unui cîntec care povestea viaţa lui extraordinar de uşoară şi veselă ca „attaché" şi crai, după aceea dansă cu braţele larg deschise şi pocnind din degete pînă la capătul celălalt al scenei unde cîntă strofa a doua, apoi ieşi, ca să revină chemat de aplauze şi să o cînte pe cea de-a treia, în mijloc, în faţa cuştii sufleurului. Apoi se lansă în acţiune cu o eleganţă plină de dezinvoltură. Potrivit subiectului, era foarte bogat, ceea ce oferea făpturii sale un cadru fermecător. Pe măsura desfăşurării acţiunii, putea fi văzut în diferite costume: într-o bogată uniformă fantezi, într-un costum de sport de un alb imaculat, cu centură roşie, ba chiar, cu ocazia unei încurcături, pe cît de delicate pe atît de hilare — de te tăvăleai de rîs — chiar în chiloţi de mătase azurie. Apărea în diferite posturi îndrăzneţe, arogante, fascinant de aventuroase: ba la picioarele unei ducese, ba la un supeu cu şampanie, însoţit de două curtezane foarte pretenţioase, ba cu pistolul în mînă, pe punctul de a se duela cu un rival totalmente prostănac. Dar nici unul dintre aceste eforturi elegante nu reuşea să-i întineze imacularea, să-i şifoneze hainele, să-i stingă sclipirile, să-i înfierbînte neplăcut faţa trandafirie. Înlănţuit şi înălţat totodată de acompaniamentul muzical, de convenţiile teatrale, dar liber, cutezător şi sprinten în limita constrîngerilor, era totuşi, în întreaga sa comportare, de o graţie care nu amintea nimic din neglijenţa cotidiană. Trupul lui părea străbătut pînă în vîrful degetelor de o vrajă căreia atît de vag i se spune „talent" şi care-i producea şi lui tot atît de multă bucurie ca şi nouă celorlalţi. Era o desfătare să vezi pînă şi cum apuca mînerul de argint al bastonului sau cum îşi strecura mîinile în buzu-

narele pantalonilor; te încînta felul în care se ridica, pur şi simplu, dintr-un fotoliu, felul în care se înclina şi ieşea vădea o asemenea mulţumire încît îţi umplea şi ţie inima cu dragoste de viaţă. Da, asta era: Müller-Rosé răspîndea dragoste de viaţă — dacă totuşi acest cuvînt exprimă sentimentul plăcut dar şi dureros de invidie, melancolie, speranţă şi dorinţă de a iubi pe care le aprinde în sufletul omenesc contemplarea frumosului şi a perfecţiunii fericite.

Publicul de la parter, care ne înconjura, era format din burghezi şi soţiile lor, vînzători, ucenici şi florărese, şi, deşi nespus de încîntat, mai aveam totuşi destulă prezenţă de spirit şi curiozitate să privesc în jur, să urmăresc efectele celor petrecute pe scenă asupra tovarăşilor mei de distracţie şi să descifrez fizionomiile lor cu ajutorul propriilor mele sentimente. Feţele acestea exprimau stupizenie şi extaz. Un zîmbet general de prostească uitare de sine flutura pe toate buzele şi dacă acela al florăreselor era ceva mai viu şi trăda tulburarea, al femeilor vădea o participare mai pasivă şi somnolentă cel al bărbaţilor arăta acea bunăvoinţă emoţionată şi îngîndurată cu care taţii modeşti îşi privesc fii strălucitori a căror existenţă s-a ridicat cu mult peste a lor şi în care văd realizate visele propriei lor tinereţi. În ceea ce-i priveşte pe vînzători şi ucenici, feţele lor erau îndreptate în sus, spre scenă, cu gura căscată, numai ochi şi urechi. Pe deasupra mai şi zîmbeau. Dacă am fi noi acolo sus, numai în chiloţi, cum ne-am descurca oare? — părea că se întrebau ei. Şi cît de îndrăzneţ şi degajat se poartă cu două curtezane simandicoase! Cînd Müller-Rosé părăsea scena, umerii căpeau şi mulţimea părea istovită. Cînd, cu braţul ridicat, ţinînd o acută, înainta în pas victorios, de asalt, din adîncul scenei înspre rampă, toate piepturile creşteau înspre el, de le plezneau femeilor cusăturile corsajelor de atlas. Da, toată mulţimea aceasta din umbră se asemăna cu un imens roi de insecte nocturne, care se aruncă mut, docil şi fericit într-o flacără strălucitoare.

Tata se desfăta regeşte. După obiceiul franţuzesc, îşi luase cu el în sală pălăria şi bastonul pe care l-a ridicat de îndată ce s-a lăsat cortina şi a participat la aplauzele frenetice lovind cu el puternic şi insistent în duşumea. „C'est épatant!"[1] repeta el foarte încet şi epuizat. Însă, după sfîrşitul spectacolului, afară în gang, cînd totul trecuse, iar în jurul nostru vînzătorii înfierbîntaţi şi înălţaţi sufleteşte căutau să imite pe eroul

[1] E nemaipomenit! (fr.).

serii prin felul cum mergeau, vorbeau, îşi priveau mîinile înroşite şi îşi mînuiau bastoanele, tata îmi spuse: „Vino, vreau totuşi să-i strîngem mîna. Doar sîntem cunoştinţe apropiate, Müller şi cu mine! Va fi anşantat să mă revadă". Şi după ce porunci doamnelor să ne aştepte în foaier, pornirăm într-adevăr să-l salutăm pe Müller-Rosé.

Drumul nostru trecu prin loja directorului teatrului din avanscena deja întunecată, de unde ajunserăm în culise printr-o uşă îngustă de fier. Semiobscuritatea scenei era animată de muncitori fantomatici care strîngeau decorurile. Bietul tata ciupi în glumă, de partea unde era mai lată, o mică persoană în livrea care jucase rolul de liftier şi care acum stătea rezemată de perete, cufundată în cine ştie ce gînduri şi o întrebă de cabina căutată, iar ea, indispusă, ne arătă direcţia. Trecurăm printr-un gang văruit în al cărui aer închis ardeau flăcări de gaz descoperite. Prin mai multe uşi care dădeau spre coridor străbăteau înjurături, rîsete şi vorbe iar tata — zîmbind amuzat — mă făcea atent, arătînd cu degetul mare spre aceste ciudate semne de viaţă. Însă noi merserăm mai departe, pînă la ultima uşă din capătul gangului şi acolo tata bătu, aplecîndu-şi urechea la degetul cu care ciocănea. Dinăuntru se auzi:

— Cine e? sau, la dracu! nu-mi mai amintesc exact exclamaţia sonoră, dar nepoliticoasă.

— E voie? întrebă tata; răspunsul fu că mai bine am face altceva ce nu se poate reda în aceste file. Tata zîmbi calm, dar jenat şi adaugă:

— Müller, eu sînt, Krull, Engelbert Krull. Aş dori totuşi să-ţi pot strînge mîna! Înăuntru se auziră rîsete, şi apoi Müller grăi:

— A, tu eşti bătrîne pierde-vară! Ei, va'zică mereu după distracţii! N-o să mi-o luaţi în nume de rău, continuă el pe cînd treceam pragul, că sînt dezbrăcat. Am intrat şi privelişte a ce s-a înfăţişat băiatului a fost neînchipuit de respingătoare.

Müller-Rosé şedea la o masă murdară, în faţa unei oglinzi prăfuite şi pătate, neavînd pe el altceva decît nişte chiloţi gri de tricot. Un bărbat în cămaşă îl freca pe cîntăreţ cu un prosop pe spatele ce părea scăldat în sudoare, în timp ce acesta îşi ştergea faţa şi gîtul, unse cu un strat gros de alifie lucitoare, folosind o altă cîrpă mai mare deja îmbibată cu unsoare colorată. O jumătate a feţei îi era încă acoperită cu acel strat roz care o făcuse adineaori să pară de o frumuseţe

ideală, de ceară, dar acum, de un cărămiziu ridicol, contrasta cu paloarea brînzoasă a celeilalte jumătăţi deja curăţată de vopsea. Pentru că îşi scosese peruca de un castaniu frumos, pieptănată cu cărare, pe care o purtase ca „ataşat", am descoperit că avea părul roşu. Un ochi încă îi mai era conturat cu negru şi avea lipit de gene un praf cu sclipiri întunecate, metalice, pe cînd celălalt, golaş, apos şi înroşit de frecat, clipea obraznic către vizitatori. Toate astea ar mai fi mers cum ar mai fi mers, dacă pieptul, umerii, spatele şi braţele lui Müller Rosé nu ar fi fost presărate cu coşuri. Erau bube oribile, cu marginea roşie şi vîrfuri pline de puroi, în parte chiar sîngerînde şi nici azi nu-mi pot stăpîni un fior cînd mă gîndesc la ele. Vreau să subliniez că dezgustul ne este cu atît mai mare, cu cît dorinţele noastre sînt mai vii, adică cu cît sîntem de fapt mai pătimaş legaţi de lume şi de cele ce ne oferă ea. O fire rece şi lipsită de dragoste nu va fi niciodată cutremurată de scîrbă cum am fost eu atunci. Pentru că pe lîngă toate acestea, în atmosfera din încăperea supraîncălzită de o sobă de fier se amestecau mirosul de transpiraţie cu emanaţiile castroanelor, borcanelor şi batoanelor de unsoare colorată care erau pe masă, încît la început nici n-am crezut că o să pot respira acolo mai mult de un minut fără să-mi vină rău.

Totuşi, stăteam şi priveam — şi nu mai am de fapt nimic de adăugat despre vizita noastră în cabina lui Müller-Rosé. Ba chiar ar trebui să-mi reproşez că despre prima mea vizită la teatru am povestit amănunţit numai şi numai fleacuri, dacă nu mi-aş scrie amintirile în primul rînd pentru propria-mi distracţie şi numai în al doilea rînd pentru a publicului. Nu mă uit deloc la lungimi şi proporţii şi las aceste considerente în seama acelor autori care creează din imaginaţie şi se străduiesc să facă din cele inventate opere de artă frumoase şi armonioase, în timp ce eu îmi prezint pur şi simplu viaţa mea neobişnuită şi dispun de acest material după cum cred de cuviinţă. Mă opresc mult la experienţele şi întîmplările de pe urma cărora am tras învăţăminte deosebite şi care m-au lămurit asupra mea şi a lumii şi le redau fiecare amănunt, pe cînd asupra altora, pe care pun mai puţin preţ, trec cu uşurinţă.

Ce au discutat atunci Müller-Rosé şi bietul tata mi-a pierit aproape cu totul din memorie, probabil deoarece nu aveam timp să fiu atent la ce vorbeau. Căci impulsul pe care simţirile îl transmit spiritului este fără îndoială mult mai puter-

nic decît cel pe care i-l dau cuvintele. Mi-amintesc că oricît de mult l-ar fi putut încredința de triumf aplauzele însuflețite, cîntărețul întreba fără încetare dacă a plăcut, cît de mult a plăcut — și cît de bine îi înțelegeam neliniștea! Îmi mai revin apoi în minte cîteva glume de un gust îndoielnic, chiar vulgare, pe care le-a plasat în discuție, de pildă, cum, la o tachinărie oarecare a tatii, a răspuns:

— Ține-ți botul! — ca să adauge imediat: „sau labele pentru ceva mai gustos?" Dar acestor și altor exteriorizări ale spiritului său le dădeam, cum am mai spus, atenție doar pe jumătate, adînc preocupat cum eram să prelucrez profund și din răsputeri trăirile mele.

Așa deci — cam așa gîndeam atunci — individul ăsta unsuros și lepros este seducătorul către care se înălțau adineauri cu nostalgie visele mulțimii cenușii?! Viermele ăsta dezgustător este adevăratul chip al fluturelui fericit în care mii de ochi înșelați credeau că văd tocmai întruchiparea visului lor tainic despre frumusețe, grație și perfecțiune?! Nu este el cu totul asemănător acelei dezgustătoare gîngănii moi, care, atunci cînd se apropie ceasul ei de seară, dobîndește puterea de a lumina feeric? Dar oamenii maturi și îndeobște cunoscători ai vieții, care se lăsau prostiți de el cu atîta docilitate, ba chiar cu lăcomie, nu știau oare că sînt înșelați? Sau printr-o înțelegere tacită nu luau înșelăciunea drept înșelăciune? Ultima presupunere ar fi posibilă; pentru că, judecînd mai bine, mă întreb: cînd se arată licuriciul în adevărata lui înfățișare — atunci cînd plutește ca o scînteie plină de poezie prin noaptea de vară sau cînd se încovoaie ca vietate inferioară și neînsemnată în palma noastră? Ferește-te să iei vreo hotărîre în privința asta! Recheamă-ți mai degrabă imaginea pe care credeai c-o vezi adineauri: acel uriaș roi de molii și musculițe sărmane care se aruncă tăcut și nebun în flacăra ispititoare! Ce unanimitate în dorința de a se lăsa ademenite! Aci domnește evident o nevoie generală, sădită în firea omenească de însuși Dumnezeu, în întîmpinarea căreia sînt create să vină talentele lui Müller-Rosé. Aci există fără îndoială o instituție indispensabilă bunului mers al vieții, în slujba căreia acest om este angajat și plătit. Cîtă admirație i se datorează pentru ceea ce i-a reușit astăzi și evident că-i reușește zilnic! Stăpînește-ți dezgustul și dă-ți bine seama că deși în ascuns era conștient și își simțea acele coșuri oribile, a fost în stare să se miște în fața mulțimii cu o dezinvoltură seducătoare, ba mai mult, susținut firește de lumină și unsori,

muzică şi depărtare, a făcut această mulţime să vadă în el idealul inimii ei şi astfel să o înalţe sufleteşte şi să-i dea o nemărginită dragoste de viaţă.

Mai mult, întreabă-te cine l-a împins pe trivialul mucalit să-şi însuşească această transfigurare de fiecare seară! Întreabă-te care sînt sursele tainice ale miracolului de a plăcea care i-a cuprins şi i-a stăpînit adineaori trupul pînă în vîrful degetelor! Ca să-ţi poţi da un răspuns, trebuie doar să-ţi aminteşti (căci o ştii prea bine!) ce putere inexprimabilă, a cărei imensă dulceaţă nu poate fi descrisă în cuvinte, este cea care-l face pe licurici să lumineze. Ia seama totuşi cum omul nu se mai sătura să audă că a plăcut, că într-adevăr a cucerit masele. Numai pasiunea şi imboldul inimii sale către acea mulţime doritoare l-au făcut priceput în aceste vrăji şi dacă el îi dăruieşte bucurie de viaţă, iar ea îl hrăneşte cu aplauze, nu este asta o îndestulare reciprocă, o întîlnire nupţială a dorinţelor lui cu ale ei?

CAPITOLUL AL ŞASELEA

Rîndurile de mai sus arată în linii mari care era şirul gîndurilor mele în cabina lui Müller-Rosé, gînduri la care cugetul meu înfierbîntat şi plin de zel s-a reîntors iar şi iar, năzuind şi visînd în zilele şi chiar săptămînile următoare. Rodul acestor cercetări lăuntrice a fost întotdeauna o emoţie profundă, o nostalgie, speranţă, beţie şi bucurie atît de puternice încît şi astăzi, în ciuda marii mele oboseli, simpla lor amintire îmi înflăcărează inima şi îi înteţeşte bătăile. Pe atunci însă acest sentiment era atît de puternic, încît ameninţa uneori să-mi spargă pieptul, ba chiar mă îmbolnăvea oarecum şi nu rareori îmi servea ca prilej pentru a nu mă duce la şcoală.

Cred că este de prisos să motivez în mod deosebit aversiunea mea crescîndă faţă de această instituţie duşmănoasă. Libertatea spiritului şi a fanteziei este singura condiţie de viaţă căreia mă pot supune şi aşa se face că amintirea şederii mele ani îndelungaţi în închisoare mă impresionează mai puţin neplăcut decît cea a lanţurilor de sclavie şi frică cu care

disciplina în aparență mai onorabilă a șandramalei spoite cu alb, de jos, din orășel, a încătușat sufletul sensibil al băiatului. Dacă în plus mai punem la socoteală și izolarea mea, ale cărei cauze le-am dezvăluit pe o filă precedentă, nu va mai fi de mirare că am căutat de timpuriu să scap de obligațiile școlare nu numai duminica și de sărbători.

Pentru asta mi-a fost de mare ajutor îndelungatul meu exercițiu de a imita în joacă semnătura tatei. Tatăl este întotdeauna modelul cel mai firesc și mai apropiat pentru băiatul în curs de formare, care tinde către lumea celor maturi. Sprijinit de misterioasa înrudire și asemănare a constituției fizice, adolescentul se ambiționează să-și însușească comportarea părintelui său și asta îl face să-și vadă propria-i lipsă de maturitate — sau, ca să fiu mai precis: admirația este cea care, în mod pe jumătate inconștient, duce la asimilarea și dezvoltarea însușirilor ereditare care zac latente în noi. Să mînuiesc într-o zi tocul cu peniță de oțel la fel de repede și negustorește de ușor ca tata, era visul meu încă de pe vremea cînd scrijeleam semne stîngace pe tăbliță liniată de ardezie și cîte petece de hîrtie n-am umplut mai tîrziu, potrivind degetele în jurul tocului, întocmai în felul lui elegant, cu încercări de a imita din memorie trăsăturile scrisului părintesc. Asta nu era greu, pentru că bietul tata scria de fapt copilărește, ca în abecedar și foarte citeț, numai că literele minuscule erau îndepărtate atît de mult unele de altele, unite prin liniuțe de legătură peste măsură de lungi, cum n-am mai văzut niciodată, o manieră pe care mi-am însușit-o foarte repede încît dădea iluzia că este chiar scrisul lui autentic. În ceea ce privește semnătura „E. Krull", care, în contrast cu semnele gotice ascuțite ale textului, avea caractere latine, o învăluia un nor de zorzoane care la prima vedere părea greu de imitat, dar de fapt atît de naiv conceput încît tocmai semnătura îmi reușea întotdeauna aproape la perfecție. Mai ales jumătatea de jos a lui E ieșea mult în evidență prin bucla avîntată cu grație în a cărei curbă larg deschisă era înscrisă citeț silaba scurtă a numelui de familie. De deasupra însă, folosind ca motiv și punct de plecare cîrligul lui u și înconjurînd totul prin față, se asocia o a doua spirală care tăia de două ori curba avîntată a E-ului și flancată ca și aceasta de puncte ornamentale, se pierdea în jos cu o trăsătură în formă de S. Figura întreagă era mai mult înaltă decît lată, barocă și copilărească în alcătuire și tocmai de aceea excepțional de potrivită pentru a fi imitată, încît însuși au-

torul ar fi recunoscut că semnăturile făcute de mine sînt de mîna lui. Dar ce gînd putea să-mi fie mai aproape decît acela de a pune un meşteşug, pe care-l exersasem la început numai pentru propria-mi distracţie, în slujba libertăţii mele spirituale? „Fiul meu Felix" scriam eu, „a fost nevoit să absenteze de la lecţii în 7 crt. din cauza unor chinuitoare dureri abdominale ceea ce, cu regret, confirmă — E. Krull". Sau poate: „Un abces purulent al gingiei precum şi entorsa braţului drept poartă vina că Felix a trebuit să stea în casă între 10—14 a.c. şi, spre regretul nostru, să renunţe la frecventarea instituţiei de învăţămînt. Semnează cu deosebită stimă — E. Krull." Odată lucrul ăsta rezolvat, nimic nu mă mai împiedica să petrec orele de şcoală ale uneia sau mai multor zile hoinărind liber în împrejurimile mai depărtate ale oraşelului, pe pajiştile verzi, întins la umbra frunzişului foşnitor, să mă las în voia sentimentelor ciudate ale inimii mele tinere, să pierd vremea visînd ascuns între zidurile pitoreşti ale castelului arhiepiscopal de odinioară, de lîngă Rin, sau, în vreme aspră de iarnă, să caut refugiu chiar în atelierul naşului Schimmelpreester care, ce-i drept, mă acoperea de ocări pentru şiretlicurile mele, dar pe un ton care arăta că ştie totuşi să-mi respecte motivele.

Între timp însă, nu rareori se întîmpla ca în zilele de şcoală să rămîn ca bolnav în pat acasă şi într-adevăr — după cum am lăsat deja să se înţeleagă — nu fără justificare lăuntrică. După teoria mea orice mistificare ce nu se întemeiază pe un adevăr superior şi care nu este altceva decît o minciună goală, apare grosolană, imperfectă şi străvezie pentru oricine. Numai acea înşelăciune are şanse de reuşită şi efect convingător asupra oamenilor care nu merită nicidecum numele de înşelăciune, ci nu este nimic altceva decît completarea unui adevăr viu, dar încă neintrat cu totul în domeniul realităţii, cu acele caractere concrete de care are nevoie pentru a fi recunoscut şi apreciat de lume. Ca băiat bine făcut, căruia, cu excepţia bolilor din copilărie suportate cu uşurinţă, serios vorbind, nu-i lipsea nimic în ceea ce priveşte fizicul, nu recurgeam totuşi la prefăcătorie grosolană dacă mă hotăram într-o dimineaţă să petrec ca pacient ziua care ameninţa să mă înfricoşeze şi să mă oprime. De ce m-aş fi supus oare acestui chin cînd mă ştiam totuşi stăpîn pe un mijloc capabil să neutralizeze oricînd puterea tiranilor spiritului meu? Nu, acea concentrare şi încordare ajungînd pînă la durere, care, ca rezultat al unor anumite succesiuni de idei, punea atît

de des stăpînire pe firea mea, aducea, împreună cu oroarea față de conflictele muncii zilnice, o stare care dădea un suport solid de adevăr prefăcătoriilor mele și îmi punea la îndemînă fără nici un efort mijloacele de expresie necesare ca să-i îndemne pe medic și pe cei ai casei să fie grijulii și cruțători.

Nu începeam prin a reprezenta starea mea față de spectatori, ci mai întîi numai pentru mine, de îndată ce hotărîrea de a fi liber în acea zi devenea o necesitate de neînlăturat, pur și simplu prin trecerea minutelor. Ultimul moment posibil pentru sculare îl lăsam să treacă pierdut în visare, în sufragerie se răcea micul dejun pregătit de servitoare, tineretul neghiob al orășelului tropăia în drum spre școală, ziua banală începuse, și era stabilit că mă voi desprinde din ordinea ei despotică, singur și cu de la mine putere. La gîndul îndrăznelii mele inima și stomacul îmi intrau într-o agitație plină de teamă. Constatam că unghiile de la mîini prezentau o colorație albăstruie. Poate că în acea dimineață era frig și trebuia să-mi expun corpul, dînd plapuma la o parte, numai cîteva minute la temperatura camerei, trebuia doar să-mi dau drumul și să mă dezlănțui puțin ca să-mi provoc cel mai impresionant acces de friguri cu clănțănit din dinți. Ceea ce spun aici este semnificativ pentru firea mea care a fost întotdeauna suferindă în adîncul ei și a avut mare nevoie de îngrijire, astfel că tot ceea ce în viața mea s-a dovedit a fi acțiune concretă este de apreciat ca un rezultat al stăpînirii de sine, ba chiar ca o realizare de înalt nivel moral. Dacă n-ar fi fost așa n-aș fi reușit nici atunci, nici mai tîrziu, ca printr-o dezlănțuire voită a trupului și sufletului să-mi dau înfățișarea convingătoare a unui om bolnav și astfel să-i silesc pe cei din jur, cînd era cazul, să fie blînzi și umani. Un neisprăvit nu va reuși niciodată să simuleze boala convingător. Însă cel care este cioplit dintr-un lemn fin, ca să mă folosesc și aci de această expresie sugestivă, fără să fie bolnav în sensul obișnuit, va trăi mereu în intimitate cu suferința și îi va stăpîni manifestările cu ajutorul intuiției sale. Închideam ochii și apoi îi deschideam cît puteam de mari, umplîndu-i cu o expresie întrebătoare și jalnică. Fără să am nevoie de vreo oglindă, eram conștient că după somn părul îmi cădea în șuvițe încîlcite pe frunte și că încordarea și emoția momentului mă făceau să par palid. Ca să arăt și tras la față, aplicam o metodă găsită și experimentată de mine care consta în aceea că sugeam ușor și aproape imperceptibil obrajii pe dinăuntru, între dinți, obținînd ast-

fel adîncirea lor, alungirea bărbiei şi deci aparenţa că am slăbit peste noapte. Un tremur nervos al nărilor precum şi contracţii dese de durere ale muşchilor de la coada ochilor îşi aveau şi ele rostul lor. Îmi împreunam pe piept degetele cu unghii învineţite şi aşa, cu lavoarul pe un scaun lîngă mine şi clănţănind din cînd în cînd din dinţi, aşteptam momentul cînd vor veni să vadă ce e cu mine.

Asta se întîmpla tîrziu, pentru că părinţilor mei le plăcea somnul de dimineaţă şi pînă se observa că nu am plecat de acasă, trecuseră deja două sau trei ore de şcoală. Apoi mama urca scara şi intra în cameră întrebîndu-mă dacă sînt bolnav. Eu o priveam cu ochi mari şi miraţi de parcă mi-ar fi venit greu s-o recunosc sau nu aş fi fost lămurit de situaţia în care mă aflam. Răspundeam: „Da, cred că s-ar putea să fiu bolnav." — „Ce te doare?" mă întreba ea. — „Capul... membrele... De ce mi-e aşa frig?" răspundeam eu monoton şi cu buzele ţepene, răsucindu-mă neliniştit pe o parte şi pe alta. Mama devenea compătimitoare. De fapt nu cred că îmi lua suferinţele în serios; dar pentru că sensibilitatea îi depăşea considerabil inteligenţa, n-o lăsa inima să iasă din joc, ci continua ca la teatru şi începea să-mi cînte în strună: „Bietul copil!" spunea ea, ducîndu-şi arătătorul la obraz şi clătinînd îngrijorată din cap. „Şi nu vrei să mănînci chiar nimic?" Refuzam înfiorîndu-mă, cu bărbia proptită în piept. Această consecvenţă de fier a comportării mele o intimida, o speria cu adevărat şi o lipsea, ca să spun aşa, de plăcerea unei convenţii acceptate; gîndul că s-ar putea renunţa la hrană de dragul acestei ambiţii era peste puterea ei de înţelegere. Mă privea iar, de data asta aşa cum priveşti realitatea. Totuşi, cînd atenţia ei obiectivă ajungea în acest punct, ca s-o silesc să se hotărască în sinea ei, îmi puneam în joc cel mai de efect dintre trucurile mele. Mă ridicam brusc din pat în capul oaselor, trăgeam cu mişcări tremurătoare şi repezite lavoarul spre mine şi mă aruncam asupra lui cu nişte spasme, contorsionări şi contracţii atît de groaznice ale întregului trup, că trebuia să ai inima de piatră ca să nu fii zguduit la vederea unei nenorociri atît de mari. „Nu mai e nimic", gîfîiam între timp, ridicîndu-mi de pe vas chipul amărît şi chinuit. „Azi noapte am dat afară tot". Şi apoi mă hotăram pentru o lungă şi atît de groaznică sufocare încît se părea că n-o să-mi mai revină respiraţia. Mama mă ţinea de frunte şi mă striga pe nume speriată, pe un ton insistent, ca să-mi revin în simţiri. „Trimit după Düsing!" striga ea complet învinsă, cînd în sfîr-

şit membrele începuseră să mi se destindă şi fugea afară. Epuizat, dar cu un sentiment de bucurie şi satisfacţie indescriptibilă, cădeam înapoi pe perne.

De cîte ori mi-am imaginat o astfel de scenă, de cîte ori am exersat-o în sinea mea înainte de a îndrăzni să mă înfăţişez aşa în realitate! Nu ştiu dacă pot fi înţeles, dar din cauza fericirii credeam că visez, după ce o pusesem pentru prima oară în practică şi obţinusem un succes deplin. Aşa ceva nu face oricine. Desigur, poţi visa la ea, dar nu o faci. Dacă mi s-ar întîmpla acum ceva zguduitor, se gîndeşte omul. Dacă ai cădea leşinat, dacă te-ar podidi sîngele pe gură, dacă te-ar apuca crampele — cum s-ar mai preface deodată asprimea şi nepăsarea lumii în atenţie, spaimă şi regret tardiv! Însă trupul este tenace şi puternic şi de o rezistenţă stupidă, el încă mai rabdă cînd sufletul de mult tînjeşte după compătimire şi blîndă îngrijire, el nu dă la iveală semnele alarmante şi palpabile care pun în faţa ochilor fiecăruia posibilitatea propriei sale mizerii şi care mustră cu glas teribil conştiinţa lumii. Şi acum eu creasem aceste stări şi obţinusem cu ele un efect atît de deplin cum n-ar fi putut avea decît dacă ar fi apărut fără ajutorul meu. Ameliorasem natura, înfăptuisem un vis — şi cel care este în stare să creeze din nimic, din simpla cunoaştere şi contemplare a lucrurilor, pe scurt din fantezie, o realitate convingătoare, activă, acela îşi poate da seama de mulţumirea visătoare cu care mă odihneam în urma creaţiei mele.

O oră mai tîrziu, sosea consilierul sanitar Düsing. De la moartea bătrînului doctor Mecum, care asistase naşterea mea, el era medicul casei noastre — un bărbat înalt, cu o ţinută defectuoasă, încovoiată şi cu păr zbîrlit, cenuşiu ca de măgar, care, ori se trăgea întruna de nas cu degetul mare şi cel arătător, ori îşi freca mîinile mari şi osoase. Acest om ar fi putut să mă pună în pericol — nu datorită capacităţii sale medicale, care cred că-i lipsea (şi tocmai medicul remarcabil, care serveşte ştiinţa de dragul ei, cu seriozitate şi dăruire de savant, este cel mai lesne de înşelat), ci desigur prin experienţa grosolană a vieţii care îi era specifică şi în care, asemenea multor caractere inferioare, îi stătea toată priceperea. Prost şi ambiţios, acest nedemn discipol al lui Esculap obţinuse titlul de consilier sanitar prin relaţii personale, prietenii de pahar şi protecţii şi călătorea des la Wiesbaden unde se ocupa în continuare de evidenţierea şi avansarea lui în serviciu. Caracteristic pentru el era că, după cum observasem chiar

eu, nu păstra ordinea și rîndul în sala de așteptare, ci dădea întotdeauna întîietate vizitatorului bogat și de vază în fața celui modest care aștepta mai mult; pe pacientul bine situat și oarecum influent îl trata cu atenție și afecțiune exagerată, pe cînd pe cel sărac și neînsemnat cu brutalitate și neîncredere, respingea chiar pe cît posibil plîngerile lui ca neîntemeiate. Sînt convins că ar fi fost în stare de orice mărturie falsă, de orice imoralitate și înșelătorie dacă ar fi crezut că astfel se face iubit de autorități sau ca să se arate partizan plin de rîvnă al celor de la putere; căci asta corespundea simțului său practic prin care, în lipsa altor înzestrări superioare, spera să ajungă departe. Dar pentru că bietul tata, în ciuda poziției sale dubioase, făcea oricum parte, ca industriaș și contribuabil, dintre persoanele de vază ale orășelului și pe lîngă asta, ca medic al casei, consilierul sanitar se găsea într-o anumită dependență față de noi și probabil numai fiindcă îl atrăgea orice prilej de a-și pune în practică corupția, acest ticălos credea că trebuie într-adevăr să facă cu mine cauză comună.

De fiecare dată cînd se apropia de patul meu cu obișnuitele formule ale doctorilor spuse pe ton sfătos, ca de pildă: „Ei, ce facem aici?“ sau: „Ce-o mai fi și asta?“, după ce se apleca, mă examina și îmi punea cîteva întrebări — de fiecare dată spun, venea momentul cînd o tăcere, un zîmbet, o clipire a lui mă invita pe ascuns să-i răspund la fel și să recunosc în același fel că sînt „chiulangiu“, cum obișnuia să spună. Niciodată nu i-am venit în întîmpinare, nici cu cel mai mic pas. Și nu numai prudența mă împiedica să fac asta, pentru că probabil puteam să mă încred în el, ci mai mult mîndria și disprețul. În fața încercărilor lui de a intra în înțelegere cu mine, ochii îmi deveneau și mai tulburi și nedumeriți, obrajii mai scobiți, buzele mai lipsite de vlagă, respirația mai scurtă și mai neliniștită, și dacă părea să fie de dorit, eram gata să-l servesc și pe el cu o criză de vărsături; rezistam cu atîta tărie și lipsă de înțelegere acestor încercări, încît trebuia să se dea bătut, să accepte să-și lase la o parte experiența de viață și să facă față situației cu ajutorul științei.

Asta îi făcea zile fripte, în primul rînd din cauza prostiei lui și în al doilea rînd pentru că tabloul clinic al bolii pe care-l prezentam era realmente foarte general și neprecis. Mă asculta și mă ciocănea de mai multe ori pe toate părțile, îmi înfigea în gîtlej coada lingurii de supă, mă incomoda cu termometrul și apoi, de bine de rău, trebuia să se pronunțe. „Migrenă“, explica el. „Nici un motiv de îngrijorare. Cunoaș-

tem această predispoziție a prietenului nostru. Din păcate și stomacul este nu puțin afectat prin simpatie. Recomand liniște, nici o vizită, convorbiri cît mai puține, cel mai bine este să se facă întuneric în cameră. Pe lîngă acestea, citratul de cofeină se dovedește excelent. Vi-l prescriu..." Dacă se-ntîmpla să fie cumva vreo cîteva cazuri de gripă în orășel, atunci spunea: „Gripă, scumpă doamnă Krull, și anume o formă gastrică. Da, și prietenul nostru a luat-o! Inflamația căilor respiratorii este încă nesemnificativă, dar există. Dragă prietene, nu-i așa că tușești? A trebuit să constat chiar și creșterea temperaturii, care se va accentua desigur pe parcursul zilei. Apoi și pulsul este neobișnuit de accelerat și neregulat". Și cu lipsa lui de fantezie îmi prescria unul din vinurile tonice dulci-amărui existente la farmacie, pe care dealtfel îl beam cu plăcere și care, după sfîrșitul luptei, mă transpunea într-o stare de mulțumire caldă și liniștită.

Bineînțeles că nici profesia de medic nu face excepție de la regula generală că cei care o practică sînt în marea lor majoritate niște capete seci gata să vadă ce nu există și să conteste ceea ce este evident. Orice profan, cunoscător și iubitor al trupului omenesc îi întrece în înțelegerea secretelor sale mai deosebite și îi duce de nas cu ușurință. Catarul căilor respiratorii pe care mi-l atribuia nu fusese deloc prevăzut de mine și nu fusese inclus, nici măcar ca aluzie, în reprezentația mea. Dar odată ce îl silisem pe consilierul sanitar să renunțe la presupunerea lui ordinară că sînt „chiulangiu", n-a găsit altceva mai bun decît gripă și ca să-și poată menține diagnosticul îmi cerea să simt că îmi vine să tușesc și susținea că am amigdalele umflate, ceea ce era tot atît de puțin adevărat. În ceea ce privește însă creșterea temperaturii, această constatare, care dezmințea desigur cele învățate la școală cu privire la tabloul clinic, era cu siguranță justă. Știința medicală pretinde că febra ar fi numai o consecință necesară a intoxicării sîngelui de către un agent patogen și că nu ar exista febră din alte cauze decît cele fizice. Asta este ridicol. Cititorul va fi căpătat convingerea, și îi dau drept asigurare cuvîntul meu de onoare, că nu eram bolnav în sensul obișnuit atunci cînd mă consulta consilierul sanitar Düsing; doar emoția momentului, aventurosul efort de voință pe care-l luasem

asupra mea; un fel de beție obținută prin adîncirea în rolul meu de bolnav, printr-un joc în care era antrenată întreaga mea ființă și care trebuia să fie absolut magistral în fiecare clipă, ca să nu cad în ridicol; un anumit extaz, totodată încordare și destindere, care era necesar pentru a face ceva nereal să devină realitate pentru mine și pentru ceilalți, toate aceste influențe duceau la o astfel de înălțare și intensificare a trăirii mele, a întregii mele activități organice, încît consilierul sanitar le putea citi realmente de pe termometrul său medical. Accelerarea pulsului se explică bineînțeles prin aceleași cauze, ba, în timp ce consilierul își ținea capul pe pieptul meu și îi respiram mirosul animalic al părului său uscat, cenușiu ca de măgar, era cu totul în puterea mea ca printr-o emoție vie și bruscă să dau bătăilor inimii mele un ritm poticnit și precipitat. În sfîrșit, în ceea ce privește stomacul meu — pe care de fiecare dată și orice diagnostic ar fi pus, doctorul Düsing îl declara afectat — este de remarcat că la mine organul acesta a fost dintotdeauna de o constituție extrem de delicată și atît de sensibil, încît la orice emoție începea să pulseze și să se zbată, așa că în situații neobișnuite nu pot vorbi ca oamenii ceilalți de bătăi de inimă, ci de bătăi de stomac. Asta era fenomenul pe care-l observa consilierul sanitar și impresia pe care o avea despre el nu era greșită.

Astfel, îmi prescria tabletele lui acrișoare sau vinul tonic dulce-amărui și mai rămînea puțin împreună cu mama pălăvrăgind și bîrfind lîngă patul meu, în timp ce eu, respirînd scurt printre buzele lipsite de vlagă, priveam în tavan cu ochii stinși și obosiți. Apoi li se alătura și tata, se uita peste mine cu o expresie jenată, evitîndu-mi privirea și profita de ocazie să ceară sfatul corsilierului sanitar cu privire la guta de care suferea. Rămas singur îmi petreceam ziua — și eventual încă vreo cîteva în continuare — cu regim sărăcăcios, care tocmai de aceea îmi plăcea și mai mult, în pace și libertate, în dulci reverii despre lume și viitor. Dar dacă se întîmpla cumva ca supa groasă și pesmeții să nu facă față apetitului meu tinerese, coboram cu grijă din pat, deschideam fără zgomot capacul micului meu pupitru și mă despăgubeam pe seama ciocolatei care era depozitată acolo aproape întotdeauna într-un stoc considerabil.

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

De unde o aveam? Intrase în stăpînirea mea într-un mod neobişnuit, ba chiar fantastic. Jos în orăşel, la un colţ al străzii comerciale relativ mai animate, se găsea un magazin de delicatese, drăguţ şi atrăgător amenajat, filiala unei firme din Wiesbaden, dacă nu mă înşel, şi care servea ca sursă de aprovizionare păturilor sociale sus-puse. Drumul spre şcoală mă ducea zilnic pe lîngă acest loc apetisant şi de mai multe ori deja, cu un ban de nichel în mînă, i-am călcat pragul ca să-mi achiziţionez — după posibilităţi — nişte dulciuri ieftine, cîteva bomboane cu fructe sau cu malţ. Dar într-o zi, pe la prînz, am găsit prăvălia goală şi nu numai fără clienţi, dar şi fără vreun personal de serviciu. Clopotul de deasupra uşii de intrare, o talangă obişnuită, care era prins şi scuturat la închidere şi deschidere de vîrful unei vergele scurte de metal, sunase; dar fie că sunetul lui nu fusese auzit în încăperea aflată în spate, după uşa cu geam ale cărei ochiuri erau acoperite cu pînză verde încreţită, fie că nici acolo nu se găsea nimeni în acel moment, eram singur şi aşa am rămas. Surprins, uimit şi îndemnat spre visare de singurătatea şi liniştea care mă înconjurau, m-am uitat împrejur. Niciodată nu putusem să admir acest loc luxos atît de liber şi de nestingherit. Era mai mult îngust decît lat, dar considerabil de înalt şi ticsit pînă sus cu bunătăţi. Şiruri dese de şunci şi cîrnaţi — aceştia din urmă de toate culorile şi formele, albi, galbeni spre ocru, roşii şi negri, unii umflaţi şi rotunzi ca nişte ghiulele, alţii lungi, noduroşi, ca nişte funii, întunecau bolta. Cutii de tablă şi conserve, cacao şi ceai, borcane pestriţe cu diferite feluri de marmeladă, miere şi dulceţuri, sticle zvelte sau pîntecoase cu lichioruri şi esenţe de punch umpleau nişele de la duşumea pînă în tavan. În vitrinele tejghelei se ofereau spre savurare peşti afumaţi, macrouri, mrene, cambule şi ţipari în farfurii şi castroane. Mai erau acolo şi platouri cu salată italiană. Pe un bloc de gheaţă îşi întindea foarfecele un homar, scrumbii strînse presate una lîngă alta luceau unsuroase—aurii în lăditje deschise şi fructe alese, zmeură de grădină şi struguri, care aminteau de Ţara Făgăduinţei, alternau cu mici construcţii din cutii de sardele şi cu borcanele care conţineau deliciosul caviar şi pateu de ficat de gîscă. Peste marginea tejghelei atîrnau gîturile jumulite ale păsărilor îndopate. Mezeluri pregătite de tăiat, după cum arătau cuţitele lungi, înguste şi

unsuroase puse alături, şi friptură împănată, şuncă, limbă, somn şi piept de gîscă afumat erau cocoţate mai încolo sus. Clopote mari de sticlă se bolteau peste toate felurile de brînză ce se pot imagina: cărămizii, albe ca laptele, marmorate şi de acelea care se revarsă în valuri de aur din învelişul lor argintiu. Anghinare, legături de sparanghel verde, grămăjoare de trufe, mici lebărvurşti drăgălaşi, înveliţi în staniol erau răspîndiţi printre ele ca un prisos ostentativ, iar pe mesele alăturate stăteau deschise cutii de tablă pline cu biscuiţi fini, erau stivuite cruciş turte dulci cu luciu cafeniu, se înălţau vase de sticlă în formă de urnă cu bomboane şi fructe zaharisite.

Vrăjit, cu pieptul temător şi şovăielnic, aspiram atmosfera încîntătoare a locului în care aromele de ciocolată şi carne afumată se contopeau cu izul delicios de mucegai al trufelor. Imagini de basm, amintirea Ţării Huzurului, a acelor încăperi subterane pline de comori în care copii norocoşi şi-au umplut fără teamă buzunarele şi cizmele cu pietre scumpe, îmi învăluiră mintea. Da, era un basm sau un vis! Vedeam suspendate ordinea şi legalitatea greoaie de fiecare zi, obstacolele şi formalităţile care se opun dorinţelor în viaţa obişnuită erau înlăturate cît se poate de simplu şi în modul cel mai fericit. Plăcerea de a vedea acest colţ de lume îmbelşugat atît de deplin supus prezenţei mele singuratice mă cuprinse deodată atît de puternic încît am simţit un fel de mîncărimi şi dureri în tot corpul. Trebuia să fac eforturi ca să nu chiui de bucuria violentă pe care mi-o provocase atîta noutate şi libertate. Am spus „Bună ziua!" în încăperea goală şi parcă mai aud încă sunetul gîtuit şi nefiresc al vocii mele pierzîndu-se în liniştea din jur. Nimeni nu răspundea. Şi în acelaşi moment, ca într-o revărsare, mi s-a umplut literalmente gura de apă. Dintr-un pas, iute şi fără zgomot, am ajuns la una din mesele laterale încărcate cu dulciuri, am băgat mîna zdravăn în prima cupă de cristal plină cu praline, am lăsat conţinutul pumnului să-mi alunece în buzunarul paltonului, am ajuns la uşă şi în secunda următoare o şi cotisem după colţul străzii.

Fără îndoială mi se va obiecta că ceea ce am făcut a fost un furt ordinar. În faţa acestei afirmaţii amuţesc şi mă retrag pentru că este de la sine înţeles că nu pot şi nu voi împiedica pe nimeni să facă uz de acest cuvînt lipsit de duh dacă asta îl mulţumeşte. Dar una este cuvîntul — cuvîntul ieftin, superficial, uzat şi care trece şuierînd la întîmplare pe lîngă viaţă — şi alta fapta, vie, naturală, veşnic tînără, veşnic strălucitoare, nouă, primordială şi inegalabilă. Numai obişnuinţa şi

indolența ne îndeamnă să le luăm drept unul și același lucru în timp ce mai curînd cuvîntul, în măsura în care trebuie să denumească faptele, este asemenea unei apărători de muște care nu nimerește niciodată. În plus, de cîte ori este vorba de o faptă, nu se pune pe primul plan nici ce, nici cum (cu toate că ultimul este mai important), ci numai și numai cine. Ceea ce făcusem era în mod evident fapta *mea,* nu a lui Krethi și Plethi[1] și chiar dacă trebuia să admit ca legislația burgheză să-i aplice același nume ca și altor zece mii, împotriva unei egalizări atît de nefirești, m-am sprijinit totuși în sinea mea pe sentimentul tainic, dar de nezdruncinat, că sînt un copil favorit al forței creatoare, făcînd parte într-adevăr dintr-un neam privilegiat. Cer iertare eventualului cititor pentru această digresiune pur speculativă, care, poate pentru că am prea puțină școală și nu sînt deloc competent profesional pentru a gîndi, nu-mi șade bine. Mă simt însă obligat să-l împac pe cît posibil cu ciudățeniile vieții mele sau dacă asta nu ar fi posibil, să-l opresc la timp de a mai răsfoi aceste hîrtii.

Ajuns acasă, m-am dus în cameră îmbrăcat în palton, ca să scot pe masă și să examinez ceea ce adusesem. Nu crezusem deloc că vor rezista și vor rămîne la mine, căci cît de des nu primim lucruri minunate în vis și apoi ne trezim cu mîinile goale. Numai acela care își imaginează că ar putea regăsi în lumina dimineții, pe cuvertura patului, bunătățile pe care i le-a dăruit un vis fermecător, uitate parcă acolo, este în stare să-mi împărtășească măcar un pic bucuria fierbinte. Bomboanele erau marfă de prima calitate, ambalate în staniol colorat, umplute cu lichior dulce și cremă parfumată; însă nu calitatea lor excelentă era cea care mă încînta, ci faptul că îmi păreau comori de vis pe care le putusem salva și trece în realitate; și această bucurie era prea profundă ca să nu-mi vină în gînd să o repet cînd va mai apare ocazia. Fiecare poate interpreta faptele așa cum vrea, eu însumi nu consider că este treaba mea să reflectez despre asta: se întîmpla astfel că pe la ora prînzului magazinul de delicatese era uneori gol și nesupravegheat — nu des, nu cu regularitate, dar în răstimpuri, mai lungi sau mai scurte se întîmpla, și eu observam cînd treceam cu ghiozdanul în spate pe lîngă ușa cu geam a prăvăliei. Atunci intram, deschizînd și închizînd ușa cu atîta prudență și siguranță încît clopoțelul nu suna nici măcar o dată ci vergeaua se freca de el fără zgomot, fără să-l pună în

[1] Oricărui derbedeu (expr. fam. germ.).

mişcare, spuneam în orice caz „bună ziua" şi luam repede ce se găsea, niciodată nerușinat de mult, ci alegînd cu măsură: o mînă de bomboane, o fîşie de turtă dulce, o tabletă de ciocolată — astfel încît niciodată să nu se observe vreo lipsă; dar în incomparabila expansiune a fiinţei mele care însoţea aceste cufundări libere şi fantastice ale mîinii în deliciile vieţii credeam că recunosc limpede acel sentiment fără nume care-mi era de mult apropiat ca rezultat al anumitor gînduri şi căutări lăuntrice.

CAPITOLUL AL OPTULEA

Cititorule necunoscut! Nu fără a fi lăsat mai întîi de o parte condeiul cel sprinten şi a mă fi recules prin oarecare chibzuinţă intru acum într-un domeniu pe care l-am atins în repetate rînduri în desfăşurarea mărturisirilor mele dar asupra căruia conştiinţa mă obligă acum să mă opresc puţin. Trebuie să spun de la început că dacă cineva se aşteaptă cu această ocazie din partea mea la un ton uşuratic şi la glume deocheate va fi dezamăgit. Dimpotrivă, sînt decis ca în rîndurile ce urmează, să adaug cu grijă, la sinceritatea acestor însemnări, garantată la început, acea reţinere şi acea seriozitate pe care le dictează decenţa şi morala. Pentru că n-am înţeles niciodată acea atît de răspîndită plăcere pentru obscenităţi, ci am considerat întotdeauna desfrîul verbal drept cel mai respingător — fiindcă este cel mai uşuratic şi nu se poate dezvinovăţi invocînd pasiunea. Cînd auzi oamenii cum glumesc şi rîd poţi crede că este vorba despre cel mai simplu şi ridicol subiect din lume, în fapt fiind exact cazul contrar, şi a vorbi despre aceste lucruri pe un ton impertinent, de fleăcăreală deşănţată, înseamnă a expune rîsului gloatei cea mai importantă şi mai misterioasă problemă a naturii şi a vieţii. Dar să revin la mărturisirea mea!

Aci însă, înainte de toate, trebuie să spun că această chestiune a început să joace un rol în viaţa mea foarte de timpuriu, să-mi preocupe gîndurile şi să formeze conţinutul reveriilor şi distracţiilor mele copilăreşti cu mult înainte deci de a şti s-o denumesc sau de a-mi fi format vreo idee asupra semnificaţiei ei mai largi şi mai generale, astfel că am considerat

mult timp înclinarea mea spre anumite imagini şi plăcerea pătrunzătoare pentru ele drept o particularitate cu totul personală care nu poate fi deloc înţeleasă de alţii, despre a cărei ciudăţenie e mai bine să nu vorbeşti. Pentru că îmi lipsea o denumire potrivită, cuprindeam sentimentele şi presupunerile acestea sub denumirea „Cea mai bună" sau „Marea bucurie" şi o păzeam ca pe un secret preţios. Dar datorită discreţiei atît de geloase, apoi datorită izolării mele şi în al treilea rînd şi datorită unui alt moment, la care voi reveni îndată, am rămas mult timp în acest stadiu de inocenţă spirituală cu care vioiciunea simţurilor mele se potrivea atît de puţin. Căci oricît mă gîndesc, ceea ce numeam „Marea bucurie" a avut un loc predominant în viaţa mea lăuntrică, iar prezenţa ei a început să se manifeste evident cu mult dincolo de limitele memoriei mele. Copiii mici sînt desigur cu totul neştiutori şi în acest sens nevinovaţi, dar că sînt nevinovaţi în sensul purităţii adevărate şi a sfinţeniei îngereşti este fără îndoială o prejudecată sentimentală care n-ar rezista la o cercetare mai lucidă. Eu cel puţin am aflat dintr-o sursă sigură (pe care o voi indica îndată mai de aproape) că încă de pe vremea cînd eram sugaci, la sînul doicii mele, am dat la iveală semnele cele mai clare de sensibilitate — o informaţie care mi s-a părut totdeauna cît se poate de plauzibilă şi semnificativă pentru firea mea stăruitoare.

Într-adevăr, înzestrarea mea pentru plăcerile dragostei se învecina cu miraculosul, ea depăşea, cum cred încă şi astăzi, cu mult proporţiile obişnuite. Am avut de timpuriu motive să presupun asta, dar pentru a ridica această presupunere la rangul de convingere trebuia să existe acea persoană căreia îi mulţumesc şi pentru cele împărtăşite despre comportarea mea vioaie la sînul doicii şi cu care am fost în relaţii secrete timp de mai mulţi ani, în adolescenţă. Era menajera noastră, pe nume Genovefa, care, angajată la noi încă de la o vîrstă fragedă, se apropia de treizeci de ani cînd eu aveam şaisprezece. Fiica unui plutonier, logodită de multă vreme cu un şef de gară de pe linia Frankfurt—Niederlahnstein, avea mult simţ pentru rafinamentul monden, cu toate că făcea treburi mărunte şi se menţinea în înfăţişare şi comportare pe o poziţie de mijloc între servitoare şi cameristă. Din lipsă de zestre, căsătoria ei era chiar şi în acea vreme încă îndepărtată, şi blondinei înalte, dolofane, cu ochi verzi şi neliniştiţi şi gesturi afectate, aşteptarea îndelungată şi încă imprevizibilă trebuie să-i fi fost destul de neplăcută. Cu toate acestea nu ar fi con-

simţit niciodată, să-şi petreacă anii ei cei mai buni în resemnare, să accepte propunerile impertinente adresate tinereţii ei coapte, din sfere inferioare: de la soldaţi, muncitori, meseriaşi, fiindcă ea nu se considera ca făcînd parte din poporul de jos şi îi detesta atît graiul, cît şi mirosul. Altfel stăteau însă lucrurile cu fiul casei, care, pe măsură ce creştea tot mai agreabil la înfăţişare, putea să-i trezească plăcerea ei de femeie a cărei mulţumire era pentru ea întrucîtva o obligaţie casnică şi, pe lîngă asta, însemna unirea cu clasa superioară. Aşa s-a făcut că dorinţele mele nu s-au lovit de o împotrivire serioasă.

Sînt foarte departe de a dori să insist asupra unui episod prea obişnuit ca amănuntele lui să poată captiva publicul cu educaţie. Pe scurt, într-o seară cînd naşul Schimmelpreester luase masa de seară la noi şi probase apoi cu mine mai multe deghizări noi, s-a ajuns, nu fără contribuţia Genovefei, la o întîlnire în gangul întunecos din faţa uşii odăiţei mele de la mansardă, de unde s-a trecut pas cu pas în interiorul camerei şi de acolo la deplina posesiune reciprocă. Mi-amintesc că în acea seară, după ce „capul meu de costum" se confirmase încă odată, deprimarea mea, acea nesfîrşită tristeţe, dezamăgire şi plictiseală, care obişnuia să îmi cuprindă sufletul după sfîrşitul mascaradei, era deosebit de dureroasă. Hainele mele de fiecare zi, la care trebuise să mă reîntorc după ce trecusem prin atîtea costumaţii multicolore, mă dezgustau; simţeam un impuls violent să mi le smulg de pe trup, dar nu numai pentru ca, aşa cum făceam altădată, să caut în somn refugiu pentru neastîmpărul meu. Adevăratul refugiu — aşa mi se părea — mi-l puteam găsi numai în braţele Genovefei, ba chiar, ca să spun tot, mi se părea că intimitatea nemărginită cu ea ar fi un fel de continuare şi completare a acelei distracţii de seară multicolore şi de fapt scopul trecerii mele prin garderoba de măşti a naşului Schimmelpreester! Aşa cum se întîmplă întotdeauna, plăcerea asta într-adevăr nemaiîntîlnită, mistuitoare pînă în măduva oaselor, pe care am încercat-o la pieptul alb şi plin al Genovefei se sustrage în tot cazul oricărei descrieri. Strigam şi credeam că mă înalţ la ceruri. Şi plăcerea mea n-a fost de natură egoistă, ci ea s-a aprins — aşa cum stă în firea mea — de abia de la încîntarea pe care Genovefa o arăta faţă de cunoaşterea intimă a mea. Bineînţeles că trebuie înlăturată orice posibilitate de comparaţie. Totuşi convingerea mea personală şi de nezdruncinat pe care am căpătat-o atunci şi care

nu poate fi nici dovedită, dar nici combătută, este că plăcerea mea în dragoste era de două ori mai intensă şi mai dulce decît a altora.

Numai că mi s-ar face o nedreptate dacă s-ar deduce că pe temeiul acestei neobişnuite înzestrări naturale aş fi devenit un crai şi un vînător de fuste. Am fost ferit de asta pentru simplul motiv că viaţa mea dificilă şi periculoasă mi-a solicitat atît de mult energia încît ar fi fost imposibil să-mi ajungă dacă aş fi vrut să mă risipesc într-un mod atît de epuizant. Pentru că, după cum am observat, în timp ce există oameni pentru care activitatea amintită este doar un fleac pe care îl lichidează cu superficialitate şi după care, nici una nici două, pleacă după vreo treabă oarecare ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, eu îi aduceam jertfe enorme şi rămîneam după aceea complet epuizat, pentru moment lipsit de orice îndemn spre viaţă. Adesea am făcut excese, căci carnea mi-a fost slabă, iar lumea s-a arătat mereu gata să mă întîmpine cu dragoste. Pînă la urmă totuşi — şi luat în ansamblu — felul meu de a simţi era serios şi bărbătesc şi foarte curînd după voluptatea moleşitoare mă rechema la o conduită severă şi energică. Oare împlinirea animalică a dragostei nu este modul cel mai primitiv de a gusta ceea ce eu numeam plin de presimţiri „Bucuria cea mare"? Ea ne vlăguieşte, mulţumindu-ne prea puternic şi ne face să fim răi adoratori ai vieţii, pe de o parte luîndu-i mai întîi ei căldura şi vraja, pe de altă parte răpindu-ne nouă înşine dreptul de a fi iubiţi, pentru că demn de dragoste este numai cel dornic, nu cel sătul. În ce mă priveşte, cunosc multe moduri mai rafinate, mai delicioase, mai fulgurante de a obţine satisfacţii decît actul brut, care pînă la urmă înseamnă doar o potolire înşelătoare a dorinţei şi cred că acela care are năzuinţele îndreptate numai spre acest scop înţelege prea puţin fericirea. Ale mele s-au îndreptat întotdeauna către ceea ce este mare, complet şi vast şi au găsit o satisfacţie rafinată şi puternică acolo unde alţii nu ar fi căutat-o, ele n-au fost niciodată prea specializate sau precis stabilite şi acesta este unul dintre motivele pentru care, în ciuda dorinţelor arzătoare, am rămas atît de multă vreme neştiutor şi nevinovat, ba chiar, la drept vorbind, un copil şi un visător tot timpul vieţii mele.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Părăsesc acum acest subiect în a cărui prezentare cred că nu am încălcat nici un moment regulile decenței și grăbind cu pași mari mai departe mă apropii de acel punct de cotitură al vieții mele exterioare care a însemnat sfîrșitul tragic al ședерii mele în casa părintească. Mai întîi trebuie să amintesc logodna surorii mele Olympia cu sublocotenentul Übel din al doilea regiment de infanterie Nassau nr. 88 din Mainz care s-a sărbătorit într-un cadru foarte festiv, fără ca de aci să rezulte consecințe serioase pentru viață, căci a fost desfăcută sub constrîngerea împrejurărilor, iar după prăbușirea căminului nostru logodnica a păşit pe scena operetei. Übel, un tînăr bolnăvicios și lipsit de experiența vieții, era un participant statornic la banchetele noastre. Înfierbîntat de dans și de jocurile de gajuri, de „Berncastler Doktor" și de goliciunile pe care doamnele noastre le ofereau, din calcul, cu atîta generozitate, se îndrăgostise lulea de Olympia și dorea să fie a lui, cu lăcomia oamenilor suferinzi de piept și supraapreciind, cu inconștiența tinereții, soliditatea situației noastre, spuse într-o seară — în genunchi și aproape plîngînd de nerăbdare — cuvîntul hotărîtor. Astăzi mă cuprinde uimirea cum de a putut Olympia, care nu-i împărtășea sentimentele, să aibă obrazul de a-i accepta cererea necugetată, pentru că, prin mama, era mai bine informată decît mine cum stau lucrurile. Însă ea desigur că se gîndea să-și găsească la timp un adăpost oarecare, fie el chiar și atît de șubred, sau poate că și-a închipuit că logodna cu un purtător al uniformei de gală bicolore — cu sau fără multe perspective — va putea să sprijine situația noastră și să salveze aparențele. Bietul tata, de îndată ce i s-a cerut consimțămîntul, și l-a dat, nu fără o stinghereală tăcută, după care evenimentul de familie a fost anunțat musafirilor prezenți, a fost salutat cu mare tărăboi și, cum se spunea, „stropit" din belșug cu „Lorley extra cuvée". După asta, locotenentul Übel venea aproape zilnic de la Mainz și își zdruncina serios sănătatea prin apropierea de obiectul dorinței sale bolnăvicioase. Cînd intram în camera în care logodnicii fuseseră lăsați singuri doar un cesuleț, chipul lui era complet răvășit și livid, și întorsătura pe care au luat-o curînd lucrurile a însemnat pentru el fără îndoială un adevărat noroc.

Dar, ca să vorbesc iar despre mine, în aceste săptămîni mă captiva şi mă preocupa în primul rînd schimbarea numelui, pe care urma să o aducă surorii mele încheierea căsătoriei şi pentru care, după cum îmi amintesc foarte viu, o invidiam pînă la răutate. Ea care se numise atîta timp Olympia Krull, va semna în viitor Olympia Übel, asta avea tot farmecul noutăţii şi al schimbării de dragul schimbării. Cît de obositor şi plicticos este să fii nevoit o viaţă întreagă să pui mereu aceeaşi semnătură pe scrisori şi acte! Pînă la urmă îţi înţepeneşte mîna de silă şi plictiseală! Ce binefacere, ce imbold, ce înviorare a existenţei este să te prezinţi şi să te auzi chemat pe un nume nou! Posibilitatea de a-ţi schimba numele, cel puţin o dată, la mijlocul vieţii, mi se părea un mare privilegiu al femeilor, în timp ce bărbaţii, din cauza legilor şi rînduielilor, aproape că nu pot spera la o asemenea înviorare. Într-adevăr, în ceea ce mă priveşte pe mine, care nu eram născut să duc sub protecţia orînduirii burgheze viaţa comodă şi sigură a marii majorităţi, am trecut foarte des mai tîrziu, nu fără să dovedesc inventivitate, peste o interdicţie care se opunea atît siguranţei cît şi nevoii mele de distracţie, şi încă de pe acum vreau să atrag atenţia asupra frumuseţii neobişnuit de sprintene a acelui pasaj din însemnările mele unde mă dezbrac pentru prima oară de numele meu oficial ca de o haină uzată şi transpirată, ca să-mi dau — şi chiar cu o anumită competenţă — unul nou, care dealtfel îl depăşea cu mult în eleganţă şi sonoritate pe cel al locotenentului Übel.

Însă în timpul logodnei surorii mele destinul îşi urma cursul şi ruina, ca să mă exprim plastic, bătea la uşa noastră cu degete scheletice. Zvonurile răutăcioase asupra situaţiei economice a bietului tata, care înconjuraseră oraşul, rezerva neîncrezătoare care se manifesta faţă de noi, prevestirile rele care circulau în legătură cu casa noastră — toate acestea au fost confirmate, justificate şi împlinite de evenimente în modul cel mai îngrozitor, spre satisfacţia urîtă a gurilor rele. S-a dovedit că publicul consumator se comportase tot mai rezervat faţă de marca noastră de şampanie. Nici prin ieftinirea în continuare (care bineînţeles că n-a putut aduce nici o îmbunătăţire a calităţii), nici prin desenele extrem de seducătoare ale reclamelor pe care naşul Schimmelpreester le livrase firmei din pură amabilitate în ciuda celor bine cunoscute de el, lumea amatoare de plăceri nu a putut fi cîştigată pentru produsul nostru; comenzile au fost pînă la urmă egale

cu zero şi într-o zi, în primăvara în care împlineam al optsprezecelea an de viaţă, s-a sfîrşit cu bietul tata.

La acea vîrstă fragedă eram cu totul nepriceput în afaceri, dar nici viaţa mea de mai tîrziu, întemeiată pe fantezie şi autodisciplinare, nu mi-a oferit multe ocazii să dobîndesc cunoştinţe mercantile. De aceea mă abţin de a-mi încerca condeiul într-o materie pe care n-o stăpînesc şi de a-l împovăra pe cititor cu explicaţii de specialitate privind falimentul fabricii de şampanie Lorley. Dar vreau să dau expresie compătimirii pe care mi-o inspira în acele luni bietul tata. Se cufunda din ce în ce mai mult într-o melancolie tăcută, care se exterioriza prin aceea că şedea pe un scaun undeva în casă, cu capul plecat într-o parte şi în timp ce îşi mîngîia uşor burta, cu degetele mîinii drepte îndoite în sus, clipea necontenit şi destul de repede din pleoape. Adesea făcea călătorii la Mainz — excursii triste, desigur pentru procurarea de bani, pentru găsirea de noi surse de ajutor şi din care se întorcea doborît, ştergîndu-şi fruntea şi ochii cu batista. Numai la seratele care aveau loc la vila noastră, ca şi mai înainte, la masă, cînd stătea în fruntea oaspeţilor care benchetuiau, cu şervetul legat în jurul gîtului şi paharul de vin alături, îi mai putea reveni buna dispoziţie. În cursul unei astfel de seri s-a iscat totuşi un schimb de cuvinte extrem de răutăcios şi decepţionant între bietul tata şi bancherul evreu, soţul acelei persoane feminine supraîncărcată cu giuvaeruri, care, după cum am aflat atunci, era unul dintre cei mai nemiloşi cămătari ce a ademenit vreodată în plasa lui oameni de afaceri strîmtoraţi şi imprudenţi, şi curînd după aceea a venit ziua gravă, grea de semnificaţii şi pentru mine totuşi atît de animată şi plină de variaţie, cînd încăperile fabricii şi birourile firmei au rămas închise şi un grup de domni privind rece, cu buzele strînse, se prezentară la vila noastră spre a ne pune sub sechestru averea. În cuvinte căutate şi cu semnătura lui naiv ornamentată, pe care ştiam s-o imit cu atîta măiestrie, tata îşi declarase insolvabilitatea la tribunal şi procedura de faliment fu introdusă cu solemnitate.

În această zi, din cauza ruşinii noastre, ştiută de tot oraşelul, am lipsit de la şcoală — aşa-zisa şcoală reală superioară, cum am mai pomenit, pe care, aş vrea să spun în treacăt, nu mi-a fost îngăduit s-o urmez pînă la capăt, în primul rînd pentru că nu mi-am dat niciodată cîtuşi de puţin silinţa să-mi ascund aversiunea faţă de prostia despotică caracteristică acestei instituţii şi apoi, în al doilea rînd, pentru că proasta

reputație și ruina definitivă a familiei mele mi-a ridicat împotrivă toată profesorimea, a umplut-o de ură și dispreț contra mea. Și chiar de aceste Paști, după bancruta bietului tata, mi s-a refuzat certificatul de absolvire, fiind pus în situația de a alege: fie să suport în continuare nedreptățile unei autorități care nu mai era potrivită vîrstei mele, fie să părăsesc școala renunțînd la privilegiile sociale legate de absolvirea ei; conștient și bucuros că talentele mele compensau cu prisosință pierderea acestor mici avantaje, am ales ultima cale.

Ruina era totală și era limpede că bietul tata o amînase pînă la limita extremă și se încurcase în plasa cămătarilor deoarece știuse că falimentul îl va lăsa pur și simplu cerșetor. Totul a fost scos la mezat: stocul de vin (dar cine plătea oare ceva pentru o substanță atît de compromisă cum era șampania noastră!), precum și proprietățile imobiliare, adică pivnițele și vila noastră așa cum erau, grevate de ipoteci care se ridicau la mai mult de două treimi din valoarea lor și ale căror dobînzi nu putuseră să fie plătite de ani de zile; piticii, ciupercile și animalele de faianță din grădină, ba însăși sfera de sticlă și harfa eoliană au urmat aceeași cale tristă; interiorul casei a fost despuiat de orice prisos agreabil, roata de tors, pernele de puf, casetele cu oglinzi și flacoanele cu săruri de mirosit au fost supuse licitației publice, nici măcar halebardele de deasupra ferestrelor și perdelele nostime din trestie colorată n-au fost cruțate și dacă mica instalație de deasupra marchizei, neatinsă deloc de tot jaful ăsta, mai cînta cu sunet gingaș începutul cîntecului „Bucurați-vă de viață", asta se întîmpla numai pentru că împuterniciții nu o băgaseră de seamă.

Nu se putea spune, la prima vedere, că bietul tata dădea cu adevărat impresia unui om distrus. Trăsăturile lui exprimau o anumită mulțumire: situația lui, a cărei rezolvare devenise un lucru imposibil, se găsea în mîini atît de bune iar banca în posesia căreia trecuseră bunurile noastre imobiliare ne permisese, din milă și îndurare, să rămînem în continuare între pereții goi ai vilei noastre, astfel avea un acoperiș deasupra capului. Ușuratic și blînd din fire, nu-i credea nici pe semenii lui capabili de pedanteria groaznică de a-l izgoni dintre ei în serios, și a avut într-adevăr inocența de a se oferi ca director al unei societăți pe acțiuni din localitate pentru producția de șampanie. Respins cu multă ironie, a mai făcut cîteva încercări de a-și cîștiga o poziție în viață, după care, fără îndoială, și-ar fi reluat îndată banchetele și focurile de

artificii. Cînd, firește, toate au eșuat, s-a descurajat; și întrucît, pe lîngă acestea, credea că ne stă în cale nouă celorlalți și că ne vom găsi mai ușor un rost fără el, s-a hotărît să-și pună capăt zilelor.

Trecuseră cinci luni de la declararea falimentului și venise toamna. De la Paști încetasem definitiv frecventarea școlii și mă bucuram deocamdată de o libertate provizorie, fără persepectivă precisă. Eram adunați mama, sora mea Olympia și cu mine în sufrageria sărăcăcios mobilată, la prînzul acum foarte zgîrcit și așteptam să vină capul familiei. Dar cum nici după ce am terminat de mîncat felul întîi, supa, sărmanul tata nu voia să se arate, am trimis-o pe sora mea Olympia, pentru care el avusese o tandră slăbiciune, în cabinetul de lucru ca să-l cheme la masă. Dar abia plecase de trei minute cînd am auzit-o țipînd într-una, alergînd fără țintă prin toată casa, sus, jos și iar sus pe scări. Cu un fior rece în spate și așteptîndu-mă la orice, m-am dus imediat în camera tatălui meu. Zăcea acolo pe dușumea, cu haina descheiată, mîna i se odihnea sus pe rotunjimea trupului, iar lîngă el se găsea obiectul lucitor, periculos, cu care se împușcase în inima-i blîndă. Servitoarea noastră Genovefa și cu mine l-am culcat pe sofa. Și în timp ce fata alerga după doctor, sora mea Olympia continua să tulbure toată casa țipînd iar mama nu îndrăznea să iasă din sufragerie, eu stăteam lîngă trupul părintelui meu care se răcea acoperindu-mi ochii cu mîna și-i plăteam din plin tributul lacrimilor.

CARTEA A DOUA

CAPITOLUL ÎNTÎI

Multă vreme aceste hîrtii au stat sub cheie; poate chiar timp de un an încheiat dezgustul şi îndoiala că încercarea mea ar aduce vreun folos m-au împiedicat să-mi continui mărturisirile, adunînd conştiincios filă peste filă. Deoarece în paginile precedente l-am asigurat în repetate rînduri pe cititor că scriu aceste memorii de fapt şi în primul rînd ca să mă distrez şi să am o ocupaţie, vreau acum să respect adevărul şi în această privinţă şi să mărturisesc sincer că în timp ce scriu trag totuşi pe furiş cu coada ochiului spre publicul cititor şi-i acord o oarecare consideraţie; fără speranţa încurajatoare în participarea, în aprobarea lui, n-aş fi avut probabil nici măcar perseverenţa să duc lucrarea pînă la acest punct. Aici însă ar trebui să-mi pun întrebarea dacă intimităţile vieţii mele, veridic şi modest legate de realitate, se pot lua la întrecere cu născocirile scriitorilor pentru a cîştiga favorurile unui public care nu pare suprasaturat şi abrutizat de astfel de produse artistice grosolane. Numai Dumnezeu ştie, vorbeam eu cu mine însumi, ce senzaţii şi zguduiri se aşteaptă de la o operă literară, care după titlu pare a se alătura romanelor poliţiste şi poveştilor cu detectivi — în vreme ce povestea vieţii mele este într-adevăr ciudată şi deseori pare asemenea unui vis, dar este cu totul lipsită de efecte spectaculoase şi încurcături senzaţionale! Şi astfel am simţit că-mi pierd curajul.

Astăzi însă, din întîmplare, am dat iar cu ochii de însemnările de faţă; nu fără emoţie mi-am parcurs din nou cronica copilăriei şi adolescenţei; însufleţit, am continuat să-mi depăn amintirile în gînd şi în timp ce anumite momente

deosebite ale carierei mele mi se înfăţişau iar cît se poate de vii, nu puteam să nu mă gîndesc că amănuntele care au un efect atît de înviorător asupra mea n-ar fi în măsură să distreze şi publicul cititor. Dacă, de pildă, rechem în închipuire acea situaţie cînd, sub numele unui aristocrat belgian, la o celebră reşedinţă a Reich-ului, într-o societate distinsă şi în prezenţa şefului poliţiei, un bărbat neobişnuit de uman şi cunoscător al sufletului omenesc, discutam la o cafea şi o ţigară despre escrocherii şi probleme de drept penal; sau mi-amintesc — doar ca să iau ceva la întîmplare — de clipa fatală a primei mele arestări, cînd printre funcţionarii de poliţie se afla un tînăr novice, care, emoţionat de importanţa momentului şi uluit de splendoarea dormitorului meu a bătut la uşa deschisă, şi-a şters picioarele şi a spus încet „Îmi permiteţi...", drept pentru care s-a ales cu o privire furioasă din partea grasului conducător al grupului; atunci nu mă pot abţine de la speranţa plină de bucurie că mărturisirile mele, chiar dacă vor fi lăsate în umbră de născocirile scriitorilor de romane în privinţa senzaţiilor mai vulgare şi a satisfacerii curiozităţii comune, le vor întrece cu atît mai sigur printr-o anumită insistenţă delicată şi printr-o nobilă sinceritate. Prin urmare, mi s-a reaprins dorinţa să continui şi să închei aceste memorii şi intenţionez să dau, dacă este posibil, o şi mai mare atenţie decît pînă acum purităţii stilului şi decenţei în exprimare, astfel încît să pot face faţă cu relatările mele chiar şi în casele cele mai bune.

CAPITOLUL AL DOILEA

Reiau firul povestirii mele exact din punctul în care l-am părăsit, acolo unde bietul tata, împins la strîmtoare de cruzimea semenilor săi, şi-a curmat zilele. Înmormîntarea lui creştinească prezenta dificultăţi, pentru că biserica îşi întoarce faţa de la o faptă ca a lui, pe care, dealtfel, trebuie s-o condamne chiar şi morala eliberată de dogmele religioase. Ce-i drept, viaţa nu este bunul suprem de care să ne cramponăm cu orice preţ pentru plăcerile pe care ni le oferă, ci trebuie privită ca o misiune grea şi riguroasă care ne este impusă,

dar pe care, după cum mi se pare, în oarecare măsură ne-am ales-o noi înşine, avînd obligaţia necondiţionată de a o duce pînă la capăt cu fermitate şi credinţă şi a dezerta înainte de vreme înseamnă, fără îndoială, a te comporta neserios. Totuşi în acest caz special, judecata mea se opreşte pentru a face loc celei mai curate compătimiri — aşa încît noi, cei rămaşi în viaţă, puneam mare preţ pe binecuvîntarea bisericii fără de care nu voiam să-l punem în mormînt pe cel plecat dintre noi; mama şi soră-mea de gura lumii şi din înclinare spre bigotism (căci erau catolice fervente), eu însă pentru că sînt o fire echilibrată şi am păstrat întotdeauna un ataşament nesilit binefăcătoarelor tradiţii, în opoziţie cu aroganţa unui progres banal. Astfel am luat asupra mea, pentru că femeilor le lipsea curajul, să-l înduplec pe parohul oraşului, consilierul ecleziastic Chateau, să înţeleagă situaţia şi să oficieze ceremonia.

L-am găsit pe acest cleric jovial şi senzual, care slujea la noi de scurtă vreme, la cel de al doilea mic dejun compus din omletă cu verdeţuri şi o bouteille[1] de Liebfrauenmilch[2] şi am fost primit cu bunăvoinţă. Căci consilierul ecleziastic Château era un preot elegant care reprezenta personal şi scotea în evidenţă noblеţea şi strălucirea bisericii sale în modul cel mai convingător. Mic de statură şi rotofei, avea totuşi multă „tournure"[3], îşi legăna în mers şoldurile cu vioiciune şi cochetărie şi dispunea de cea mai graţioasă rotunjime a gesturilor. Felul lui de a vorbi era studiat şi exemplar iar de sub sutana lui din postav negru mătăsos, apăreau întotdeauna ciorapii negri de mătase şi pantofii de lac. Francmasonii şi anabaptiştii susţineau că pe aceştia din urmă îi folosea în permanenţă deoarece suferea de transpiraţie urît mirositoare la picioare; dar socot şi astăzi acestea drept zvonuri răuvoitoare. Cu toate că personal îi eram încă necunoscut, mă invită cu un gest al mîinii sale albe şi grase să mă aşez, îşi împărţi mîncarea cu mine şi îşi luă un aer monden ca şi cum ar da crezare spuselor mele care sunau astfel: că din nenorocire sărmanul tata a fost străpuns de un glonte în timp ce verifica o armă de foc de mult nefolosită care s-a descărcat pe neaşteptate. Se făcu deci că dă crezare acestor vorbe şi desigur din diplomaţie (fiindcă în timpuri atît de grele biserica tre-

[1] Sticlă (fr.).
[2] Soi de vin din Worms (n.t.).
[3] Ţinută (fr.).

buie să se bucure cînd i se cere harul fie şi prin minciună) îmi spuse cuvinte de consolare pline de omenie, iar ca preot se declară gata să oficieze înhumarea, ale cărei cheltuieli se obligase cu mărinimie să le suporte naşul Schimmelpreester. Sfinţia sa îşi luă apoi unele note privind biografia răposatului, pe care am considerat oportun să o prezint onorabilă şi fericită, şi îmi puse în sfîrşit cîteva întrebări asupra situaţiei şi perspectivelor mele, la care am răspuns pe ocolite şi în termeni generali. „Îmi pare, dragă fiule", cam aşa îmi spuse el, „că ai fost cam delăsător. Totuşi nu este încă prea tîrziu pentru că faci o impresie bună şi mai ales vreau să te laud pentru vocea ta plăcută. M-aş mira să nu-ţi surîdă Fortuna. Mă cred în stare să recunosc oricînd pe cei norocoşi şi pe cei ce sînt plăcuţi lui Dumnezeu, fiindcă soarta omului îi stă scrisă în frunte cu semne care nu sînt indescifrabile celui iniţiat". Şi cu asta mă concedie.

Bucuros de cuvintele acestui bărbat plin de spirit, m-am reîntors grăbit la ai mei ca să le anunţ rezultatul fericit al misiunii mele. Din păcate, în ciuda sprijinului bisericesc, funeraliile nu s-au ridicat la nivelul unei ceremonii atît de solemne cum ar fi fost de dorit, pentru că participarea cetăţenilor oraşului a fost extrem de restrînsă şi asta, cîtă vreme era vorba de orăşelul nostru, pînă la urmă nu avea de ce să ne surprindă. Unde erau însă prietenii noştri din alte părţi, care în zilele bune ale bietului tata au asistat la focurile de artificii şi s-au desfătat cu al său „Berncastler Doktor"? Ei se ţineau deoparte şi probabil nu atît din nerecunoştinţă, ci pur şi simplu pentru că erau oameni care nu aveau nici o sensibilitate pentru ceremoniile serioase care îndreaptă gîndul spre cele veşnice şi le evitau ca să nu se indispună, ceea ce cu siguranţă vădeşte un suflet meschin. A venit numai locotenentul Übel din al doilea regiment Nassau de la Mainz, deşi doar în civil, şi lui trebuie să-i mulţumesc că eu şi cu naşul Schimmelpreester n-am urmat singuri sicriul, în mersul lui clătinat pînă la groapă.

Prezicerea părintelui spiritual răsuna totuşi într-una în sinea mea, nu numai pentru că se potrivea întocmai cu propriile-mi presupuneri şi impresii, ci, pe lîngă asta, venea dintr-un loc căruia puteam să-i acord o deosebită competenţă în astfel de chestiuni misterioase. Mi-ar fi greu să spun foarte exact de ce; dar mă încumet cel puţin să-i arăt motivul. În primul rînd pentru că apartenenţa la o ierarhie atît de venerabilă cum este cea a clerului catolic dezvoltă fără îndoială

un simţ mult mai fin pentru deosebirile de rang între oameni decît o poate permite viaţa la nivel burghez. După ce mi-am asigurat această idee clară merg un pas mai departe străduindu-mă să fiu la fel de logic. Aci este vorba de un simţ şi deci despre o parte componentă a sensibilităţii. Însă forma catolică de adoraţie este cea care, pentru a ne introduce în suprasensibil, se sprijină şi acţionează cu precădere prin sensibilitate, o favorizează pe toate căile imaginabile, şi o solicită mai mult decît oricare altă religie pentru adîncirea misterelor ei. O ureche deprinsă cu muzica cea mai sublimă, cu armonii create pentru a mijloci ideea corurilor cereşti — să nu fie oare destul de fină pentru a recunoaşte noblețea lăuntrică a sunetului unei voci omeneşti? Un ochi cunoscător al fastului evlavios, al culorilor şi formelor care reprezintă splendorile din ceruri — să nu fie oare deosebit de receptiv la farmecul enigmatic al unei constituţii privilegiate de natură? Un organ al mirosului care, familiarizat cu atmosfera lăcaşului de cult şi vrăjit de fumul de tămîie, a simţit de multă vreme aroma plăcută a sfinţeniei — să nu poată oare adulmeca emanaţia imaterială şi în acelaşi timp trupească a unui copil iubit de soartă? Iar cel ce este iniţiat să îndeplinească taina supremă a acestei biserici, misterul trupului şi sîngelui — să nu fie oare capabil să facă deosebire între o substanţă umană nobilă şi alta mai vulgară cu ajutorul unui simţ tactil superior? — Cu aceste cuvinte alese îmi închipui că mi-am exprimat gîndurile cît se poate de cuprinzător.

În orice caz prezicerea lui nu-mi spunea nimic altceva decît ceea ce sentimentele şi contemplarea eului meu îmi confirmau cît se poate de fericit. Într-adevăr, uneori eram copleşit de descurajare pentru că trupul meu, care altădată fusese transfigurat pe pînză de mînă de artist căpătînd semnificaţie legendară, era îmbrăcat în haine urîte, ponosite, iar situaţia mea în orăşel se putea numi compromisă, ba chiar dubioasă. Dintr-o familie cu reputaţie proastă, fiul unui falit şi sinucigaş, ratat ca elev şi fără vreo perspectivă de viaţă vrednică de luat în seamă, eram obiectul privirilor sumbre şi dispreţuitoare ale concetăţenilor mei, priviri care, chiar dacă proveneau de la un soi de oameni insipizi şi lipsiţi de farmec, răneau totuşi dureros o fire ca a mea, şi cît timp mai aveam să rezist în localitate, îmi tăiau de-a dreptul pofta de a mă mai lăsa văzut pe stradă. În acea vreme mi s-a ac-

centuat tendința de a fugi de lume și mizantropia care îmi marcase dintotdeauna caracterul și care mergea mînă în mînă atît de armonios cu afecțiunea stăruitoare pentru lume și oameni. Și totuși în expresia acelor priviri se amesteca ceva — și nu doar la partea femeiască a locuitorilor — care s-ar fi putut considera compătimire spontană și care, în împrejurări mai favorabile, ar fi făgăduit cele mai frumoase satisfacții. Astăzi, cînd chipul mi-e slăbit, iar membrele dau semne de bătrînețe, pot spune liniștit că la nouăsprezece ani se împliniseră toate promisiunile din adolescență și că, după cum eram și eu însumi de părere, devenisem un tînăr înfloritor și foarte agreabil. Blond și oacheș totodată, cu smaltul ochilor mei albaștri, zîmbetul sfios, farmecul vocii mele voalate, luciul mătăsos al părului care se boltea cuviincios pieptănat cu cărare în stînga și periat peste cap, ar fi trebuit să par simpatic modeștilor mei compatrioți, cum mai tîrziu am părut așa locuitorilor din mai multe colțuri ale lumii, dacă privirea nu le-ar fi fost încețoșată de conștiința stînjenitoare a situației mele proaste. Statura mea, care mulțumise deja ochiul de artist al nașului Schimmelpreester, nu era nicidecum robustă, totuși cu mușchi și membre atît de proporționat și armonios dezvoltate, cum se întîmplă să fie cazul numai la pasionații sporturilor și jocurilor care întăresc și mlădiază trupul — în timp ce eu, visător din fire, am fost din totdeauna complet împotriva exercițiilor fizice și n-am făcut în aparență absolut nimic pentru dezvoltarea mea trupească. Apoi mai este de observat că pielea mea era neobișnuit de fină și atît de sensibilă încît, în ciuda lipsei de mijloace bănești, trebuia să am grijă de procurarea unui săpun moale și fin, pentru că sorturile inferioare și ieftine mă răneau pînă la sînge chiar și după o scurtă întrebuințare.

Darurile de la natură, privilegiile înnăscute, trezesc de obicei în cel care le posedă un interes viu și respectuos pentru originea lui și astfel, pe atunci, era o preocupare importantă pentru mine să cercetez portretele predecesorilor mei, fotografii și dagherotipii, medalioane și siluete, în măsura în care aceste mijloace ajutătoare puteau fi suficiente, să caut și să stabilesc în fizionomiile lor asemănări preliminare și trimiteri la înfățișarea mea, ca să aflu căruia dintre ei i-aș putea datora recunoștință. Dar rezultatul a fost neînsemnat.

E drept că am găsit la rudele şi precursorii dinspre partea tatălui cîte ceva în trăsături şi ţinută, care ar fi putut trece drept astfel de exerciţii preliminare ale naturii (după cum am mai subliniat, bietul tata însuşi, în ciuda corpolenţei sale, era bun prieten cu graţiile). În ansamblu a trebuit totuşi să mă conving că nu datoram prea mult originii mele; şi dacă nu voiam să admit că într-un punct nedeterminat al istoriei familiei mele s-au strecurat anomalii secrete, astfel că printre străbunii mei naturali să se fi numărat vreun cavaler şi mare senior, atunci eram nevoit să cobor în mine însumi ca să pot găsi sursa darurilor mele deosebite.

De fapt şi în fond, prin ce anume făcuseră cuvintele consilierului ecleziastic o impresie atît de neobişnuită asupra mea? Ştiu s-o spun şi astăzi tot atît de bine după cum eram lămurit încă de pe atunci, de la faţa locului. El mă lăudase — şi pentru ce? Pentru sunetul plăcut al vocii mele. Dar asta era o însuşire sau un dar care în mod obişnuit nu este în nici un caz legată de vreun merit şi care în genere poate fi socotit tot atît de puţin lăudabil ca şi atunci cînd te-ai apuca să-l certi pe cineva pentru că e sașiu, guşat sau că are picioarele strîmbe. Căci lauda sau mustrarea se cuvin, după părerea lumii burgheze, numai moralului, dar nu şi naturalului; să-l lauzi pe acesta din urmă ar părea nedrept şi uşuratic. Că tocmai parohul oraşului, Chateau, era pur şi simplu de altă părere, mi se părea ceva cu totul nou şi îndrăzneţ, ca o manifestare de independenţă conştientă şi mîndră, care avea totodată ceva naiv şi păgîn şi mă îndemna la reflecţii fericite. Nu este oare foarte greu, mă întrebam eu, să faci o deosebire strictă între meritele naturale şi cele morale? Aceste portrete de unchi, mătuşi şi bunici îmi arătau cît de puţine din darurile mele îmi veniseră pe calea eredităţii. Să se fi dezvoltat într-adevăr aceste daruri fără nici o participare lăuntrică a mea? Oare nu-mi spune mult mai mult un sentiment sigur că ele sînt într-o măsură însemnată opera mea şi că foarte uşor s-ar fi putut ca vocea să-mi fie vulgară, privirea nătîngă, picioarele strîmbe, dacă sufletul mi-ar fi fost mai nepăsător? Cel ce iubeşte lumea se dezvoltă plăcut. Dar dacă naturalul este un efect al moralului atunci era mai puţin nedrept şi capricios decît ar fi putut părea că părintele spiritual m-a lăudat pentru sunetul plăcut al vocii mele.

CAPITOLUL AL TREILEA

Numai cîteva zile după ce am pus în pămînt rămăşiţele neînsufleţite ale tatei, noi, cei rămaşi, împreună cu naşul Schimmelpreester, ne-am adunat la o consfătuire sau un consiliu de familie, scop pentru care numitul prieten şi-a anunţat vizita la vila noastră. De Anul nou aveam obligaţia necondiţionată să evacuăm proprietatea şi astfel nevoia de a lua hotărîri serioase privind situaţia noastră viitoare nu se mai putea amîna.

Ajuns aci, nu pot să laud îndeajuns sfatul şi sprijinul naşului meu şi nici să arăt cu destulă recunoştinţă cum acest suflet excepţional avea pregătite planuri şi îndrumări pentru fiecare din noi, care mai apoi s-au dovedit, în ceea ce mă priveşte, a fi sugestii extrem de fericite şi de mare importanţă. Locul trist al acestei întîlniri era salonul nostru de altădată, cîndva atît de des umplut de veselie şi de fumul petrecerilor, acum gol, devastat şi aproape nemobilat, iar noi şedeam într-un colţ al lui, pe scaune de trestie, cu rame din lemn de nuc care aparţineau sufrageriei, în jurul unei măsuţe verzi provenind de fapt dintr-o garnitură de patru sau cinci măsuţe fragile, ce se strîngeau una într-alta, pentru ceai sau gustări.

— Krull! începu naşul (din comoditate prietenească obişnuia să i se adreseze chiar şi mamei, pur şi simplu pe numele de familie) Krull, spuse el şi îşi îndreptă spre ea nasul coroiat şi ochii pătrunzători care, fără gene şi sprîncene, erau atît de uimitor înconjuraţi de cercurile de celuloid ale ochelarilor, — ţi-ai plecat capul, te arăţi fără vlagă şi asta cu totul pe nedrept. Pentru că perspectivele vesele şi pline de culoare ale vieţii se deschid cu adevărat abia după acea catastrofă purificatoare, foarte potrivit denumită moarte civilă, şi una dintre situaţiile cele mai pline de speranţă este aceea cînd ne merge atît de rău, încît mai rău nu ne mai poate merge. Crede-l, scumpă prietenă pe omul care cunoaşte cît se poate de bine această situaţie, avînd dacă nu experienţa concretă, atunci cel puţin pe cea lăuntrică. Dealtfel, nici măcar nu te afli într-o astfel de situaţie şi cu siguranţă asta îţi îngreunează aripile sufletului. Curaj, draga mea! Arată-ţi spiritul întreprinzător! Aci ai încheiat jocul şi ce-i cu asta? Lumea întreagă-ţi stă în faţă. Micul tău cont personal de la Banca de comerţ încă nu este cu totul epuizat. Cu acest rest, ca miză norocoasă, vei intra în angrenajul unui oraş mare, la Wiesbaden, la Mainz,

la Köln, din partea mea și la Berlin. În bucătărie ești la tine acasă — iartă-mi întorsătura asta stîngace! — știi să faci o budincă din fărîmituri de pîine adunate și un haș picant din resturi de carne de alaltăieri. În plus, ești învățată să primești lumea, să o ospătezi, să-i oferi companie. Închiriezi deci cîteva camere, dai un anunț că ești gata să primești persoane în pensiune și în gazdă la prețuri moderate și continui să trăiești cum ai trăit mai înainte numai că de acum încolo îi pui să plătească pe consumatori și din asta îți tragi profitul. Va fi o chestiune de răbdare și bună dispoziție să te îngrijești de atmosfera, voia bună și confortul clienților tăi și m-aș mira dacă întreprinderea ta n-ar prospera, nu s-ar mări treptat.

Aci nașul tăcu ca să ne lase timp pentru manifestarea sinceră a aprobării și mulțumirii noastre, la care în cele din urmă luă parte și cea căreia i se adresase.

— În ceea ce o privește pe Lympchen, continuă el (căci acesta era numele cu care o alinta pe sora mea), cred că cel mai bun lucru ar fi să i se alăture mamei sale, răspunzînd chemării firești de a înfrumuseța șederea oaspeților și sînt convins că s-ar dovedi o excelentă și atrăgătoare „filia hospitalis". Această posibilitate de a se face utilă nu este dealtfel pierdută. Numai că deocamdată mă gîndesc la ceva mai bun pentru ea. În zilele voastre strălucite a învățat un pic să cînte, nu este mare lucru, are o voce mică dar nu lipsită de un timbru catifelat și calități care sar în ochi îi adîncesc efectul. Sally Meerschaum din Köln îmi este vechi prieten și ramura principală a afacerilor lui este o agenție teatrală. El îi va găsi fără greutate un loc Olympiei, fie într-o trupă de operetă, la început de un rang mai modest, fie în ansamblul artistic al unui teatru de estradă iar pentru prima ei garderobă bineînțeles că vreau să contribui cu cîte ceva din stocul meu de vechituri. Începuturile carierei ei vor fi sumbre și anevoioase, va avea probabil de luptat cu viața. Numai dacă va da dovadă de caracter (fiindcă acesta este mai important decît talentul) și va ști să tragă foloase din „talantul"[1] ei, care este compus din atît de numeroase talente[2], atunci drumul ei va urca repede de la șes, posibil chiar spre culmi strălucitoare. În ce mă privește, bineînțeles că pot doar să schițez linii de orientare și să prezint posibilități; restul este treaba voastră. Chiuind

[1] Talant, monedă = (germană) das Pfund.
[2] Talent = (germană) das Talent.
(Joc de cuvinte făcînd aluzie la parabola talantului) (n.t.).

de bucurie, soră-mea zbură de gîtul sfătuitorului și rămase cu fața ascunsă la pieptul lui, în timpul cuvintelor ce urmară.

— Acum, spuse el, și se vedea bine că punctul următor îl preocupa în mod deosebit, acum, în al treilea rînd, am ajuns și la capul nostru de costum. (Cititorul înțelege aluzia cuprinsă în această denumire). Mi-am pus problema viitorului său, și în ciuda unor greutăți considerabile care se opun găsirii unei soluții, cred că am găsit una, fie ea chiar provizorie. În problema asta am purtat corespondență pînă și cu străinătatea, mai precis cu Parisul — voi spune îndată în ce fel. După părerea mea este vorba în primul rînd să-i deschidem în viață drumul care să-i permită un început onorabil, drum pe care cei sus puși lipsiți de înțelegere i l-au refuzat. Odată ajuns în larg, curentul îl va duce, după cum sper cu toată încrederea, spre țărmuri frumoase. Cariera hotelieră, de chelner, este cea care, după cum mi se pare, oferă în cazul lui perspectivele cele mai promițătoare, și anume atît pe drumul ei drept (care poate duce la poziții foarte importante în viață), cît și la stînga și la dreapta pe tot felul de ocolișuri și cărări, lăturalnice, nu totdeauna netede, care s-au mai deschis, pe lîngă calea principală, unor copii norocoși. Schimbul de scrisori de care am pomenit l-am avut cu directorul Hotelului Saint James and Albany din Paris, rue Saint Honoré, nu departe de Piața Vendôme, (deci poziție centrală, v-o arăt pe planul meu), cu Isaak Stürzli, un prieten intim de pe vremea cînd am stat la Paris. Am prezentat buna educație și calitățile lui Felix în lumina cea mai favorabilă și l-am luat pe garanția mea în ceea ce privește dorința lui de instruire și formare. Are ceva idee de franceză, de engleză; el va avea bunăvoința să-l ajute, după posibilități. În orice caz Stürzli îmi va face plăcerea să-l primească de probă și la început, ce-i drept, fără leafă. Felix va primi casă și masă, iar pentru procurarea uniformei de serviciu sînt prevăzute de asemenea condiții avantajoase. Pe scurt, iată o cale deschisă, iată tot ce-i trebuie pentru desfășurarea talentelor sale și consider că oaspeții distinși ai Hotelului Saint James and Albany vor fi mulțumiți de serviciile capului nostru de costum.

Este de închipuit că nu m-am arătat minunatului om mai puțin recunoscător decît femeile. Rîdeam de bucurie și-l îmbrățișam plin de încîntare. Îngustimea urîcioasă a locurilor natale dispăruse. Lumea largă mi se deschidea și Parisul — acest oraș a cărui simplă amintire îl făcea să leșine de plăcere pe bietul tata pe cînd trăia — se arăta în cea mai veselă

splendoare în fața ochilor mei lăuntrici. Numai că treaba nu era chiar atît de simplă, ci mai curînd dificilă sau cum se spune în limbaj popular: „avea chichițele ei", căci nu puteam și nu aveam voie s-o iau la sănătoasa înainte de a-mi aranja situația militară; granița Reich-ului apărea ca o barieră de netrecut pînă ce actele nu vor fi dat informații satisfăcătoare asupra acestei situații; problema avea un aspect cu atît mai neliniștitor cu cît, după cum se știe, nu cucerisem privilegiile clasei instruite și, găsit apt pentru serviciul militar, trebuia să intru în cazarmă ca simplu recrut. Această împrejurare și greutate care îmi pieriseră atît de ușor din minte pînă la acea dată mi-au făcut multă inimă rea într-un moment atît de înălțător și plin de speranță; și pe cînd aduceam șovăind vorba despre asta, reieși că nici mama și nici sora mea, nici chiar Schimmelpreester nu o luaseră în seamă; ele, din neștiință femeiască, iar nașul, pentru că nici el, ca artist, nu era dispus să dea atenție treburilor publice oficiale și își recunoscu neputința totală față de această situație; căci, explică el enervat, nu întreține relații sub nici o formă cu medicii militari, influențarea discretă a potentaților ar fi deci exclusă și în orice caz mă privește cum voi reuși să mă descurc.

Astfel m-am văzut nevoit să mă bizui numai pe mine într-o situație atît de complicată și cititorul își va da seama dacă am reușit s-o stăpînesc. Pe moment, cugetul tînăr și schimbător mi-a fost îndepărtat și sustras în diferite feluri de gîndul plecării apropiate și de pregătirile pentru ea; căci dacă mama spera să primească subchiriași sau pensionari încă de Anul nou, atunci mutarea trebuia să aibă loc cel mai tîrziu înainte de Crăciun, iar ca destinație și domiciliu fusese ales pînă la urmă Frankfurt am Main, ținîndu-se seama de posibilitățile pe care le putea oferi mai din belșug un oraș atît de mare.

Cu cîtă ușurință, nerăbdare, dispreț și nepăsare își lasă în urmă mica sa patrie tînărul ce se avîntă în larg, fără să mai privească măcar odată la podgoriile ei, la clopotnița bisericii. Și totuși, oricît de mică ar rămîne pentru el și oricît de mult ar mai putea el să se înalțe, imaginea locurilor copilăriei, ridicol-arhicunoscută, dăinuie statornic în străfundurile conștiinței sale sau se ivește uimitor de vie după ani de adîncă uitare; banalitatea devine venerabilă, și acolo în străinătate, printre faptele, realizările, succesele vieții sale, omul ține seamă în taină de acea mică lume, în fiecare moment hotărîtor, la fiecare înălțare a existenței sale se întreabă în tăcere ce ar

fi spus despre asta şi întrebarea şi-o pune mai ales atunci cînd patria s-a arătat răuvoitoare, nedreaptă şi neînţelegătoare faţă de tînărul distins. Pe cînd depindea de ea, o înfrunta; de vreme ce a trebuit să-l izgonească şi poate l-a uitat de multă vreme, el îi acordă totuşi de bună voie dreptul să se pronunţe asupra vieţii lui. Da, într-o zi, după trecerea multor ani bogaţi în evenimente, plini de schimbări, este atras de acel punct de plecare; nu poate rezista ispitei de a se arăta mărginirii, recunoscut sau nerecunoscut, în strălucirea străină a situaţiei cîştigate, şi cu multă ironie timidă în inimă să se delecteze de uimirea ei — aşa cum voi arăta despre mine la locul potrivit.

Lui P.P. Stürzli de la Paris i-am scris în termeni politicoşi să binevoiască a mai avea încă puţină răbdare în ceea ce mă priveşte, deoarece nu-mi este permis să trec graniţa imediat ci trebuie să aştept hotărîrea privind primirea mea în serviciul militar — o hotărîre care totuşi, după cum am adăugat la întîmplare, din motive lipsite de importanţă pentru viitoarea mea profesie, foarte probabil că va fi luată în sens favorabil. Rămăşiţele averii noastre au fost transformate la repezeală în colete şi bagaje printre care se găseau şi şase splendide cămăşi cu plastron scrobit pe care naşul mi le oferise ca dar la despărţire şi care erau destinate să-mi aducă servicii importante la Paris. Şi într-o zi mohorîtă de iarnă, toţi trei, aplecaţi pe fereastra trenului care se îndepărtează, facem semne de bun rămas şi privim cum dispare în ceaţă batista roşie fluturîndă a prietenului nostru. Pe minunatul om l-am revăzut doar o singură dată.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Trec în grabă peste primele zile tulburi care au urmat sosirii noastre la Frankfurt, căci nu-mi amintesc deloc cu plăcere rolul lamentabil pe care eram condamnaţi să-l jucăm într-un oraş comercial atît de bogat şi luxos şi ar trebui să mă feresc a-l indispune pe cititor prin descrierea amănunţită a situaţiei noastre de atunci. Nu pomenesc nici de azilul murdar, care nu merita cîtuşi de puţin numele de hotel pe care şi-l

atribuia, unde mama şi cu mine (fiindcă sora mea Olympia se despărţise de noi la staţia Wiesbaden, ca să-şi caute norocul la Köln la agentul teatral Meerschaum) ne-am petrecut cîteva nopţi din motive de economie; eu pe o sofa mişunînd de gîngănii care muşcă şi înţeapă. Nu pomenesc nici de drumurile noastre prin oraşul mare, nepăsător şi duşmănos faţă de sărăcie, în căutarea unei locuinţe acceptabile, pînă cînd, în sfîrşit, într-un cartier sărac, am descoperit una care abia se golise şi corespundea destul de bine, pentru început, planurilor de viaţă ale mamei mele. Cuprindea patru cămăruţe şi o bucătărie şi mai mică, era situată la parterul unei case dosnice, cu vederea spre nişte curţi urîte şi cu totul lipsită de lumina soarelui. Totuşi, deoarece costa numai patruzeci de mărci pe lună şi nu ne-ar fi stat bine să facem pe circotaşii, am închiriat-o pe loc şi ne-am mutat chiar în aceeaşi zi.

Nesfîrşită este atracţia pe care noul o exercită asupra tinereţii şi cu toate că acest domiciliu posomorît nu putea fi comparat nici pe departe cu vesela noastră vilă de acasă, mă simţeam totuşi însufleţit şi încîntat pînă la exuberanţă de această ambianţă neobişnuită. Viguros şi vesel i-am ajutat mamei la primele treburi urgente, am cărat mobilă, am scos farfurii şi căni din talaşul protector, am împodobit etajerele şi dulapurile cu obiecte de bucătărie şi nu am ezitat să discut cu proprietarul, un om dezgustător de gras şi cu cele mai grosolane purtări, asupra îmbunătăţirilor ce trebuiau făcute în locuinţă, pe care acest borţos refuza totuşi cu încăpăţînare să le suporte, încît pînă la urmă, pentru ca încăperile de oaspeţi să nu aibă un aspect prea neîngrijit, cea care a trebuit să bage mîna-n pungă a fost mama. Asta i-a venit greu, pentru că mutarea costase mult şi dacă chiriaşii întîrziau să se arate, ne ameninţa falimentul înainte de a fi început bine afacerea.

Chiar din prima seară, cînd mama şi cu mine am mîncat în picioare în bucătărie cîteva ouă ochiuri, am hotărît ca în semn de pioasă şi plăcută amintire să dăm întreprinderii noastre numele „Pensiunea Loreley". Am comunicat această hotărîre spre aprobare naşului Schimmelpreester printr-o carte poştală semnată de amîndoi; şi chiar a doua zi alergam eu însumi la birourile celui mai citit ziar din Frankfurt cu un anunţ redactat sobru şi în acelaşi timp atrăgător menit să întipărească în memoria publicului, cu litere grase, acel nume poetic. Mai multe zile am fost puşi în încurcătură din cauza sumei necesare pentru procurarea unei firme care ar fi urmat să fie plasată pe clădirea din faţă, spre a face atenţi tre-

cătorii asupra întreprinderii noastre. Dar cine poate descrie entuziasmul nostru cînd, a şasea sau a şaptea zi după sosire, am primit de acasă un colet poştal de formă enigmatică, al cărui expeditor se anunţa a fi naşul Schimmelpreester şi care conţinea o firmă de tablă, găurită în cele patru colţuri, îndoită în unghi drept, pe care strălucea, făcut de însăşi mîna artistului, acel chip feminin îmbrăcat numai în giuvaeruri de pe etichetele sticlelor noastre, alături de inscripţia „Pension Loreley", executată în vopsea de ulei aurie şi care, fixată la colţul clădirii din faţă în aşa fel încît Zîna munţilor să arate cu mîna întinsă plină de inele, în jos, spre gangul care ducea în curte, la intrarea locuinţei noastre, s-a dovedit a fi de cel mai frumos efect.

Într-adevăr, am avut clientelă: mai întîi un tînăr tehnician sau inginer mecanic, un om serios, taciturn, chiar morocănos şi vădit nemulţumit de soarta lui, dar care totuşi plătea la timp şi ducea o viaţă cumpătată şi liniştită. Şi nu trecură nici opt zile de cînd se mutase la noi, cînd se prezentară deodată încă doi oaspeţi, artişti de profesie: un bas din branşa comică, fără angajament din cauza pierderii totale a vocii, gras, cu o înfăţişare hazlie dar furios din cauza eşecului său şi străduindu-se zadarnic să-şi fortifice din nou organul vocal prin exerciţii încăpăţînate care se auzeau ca şi cum cineva care se îneacă într-un butoi ar striga după ajutor şi cu el jumătatea lui, o coristă roşcovană în capot murdar şi cu unghii lungi vopsite în roz — o făptură jalnic de pirpirie şi după cît se părea suferind de piept, pe care totuşi cîntăreţul, fie pentru unele greşeli, fie ca să-şi descarce amărăciunea permanentă, o pedepsea adeseori dureros cu bretelele fără ca asta să-i clintească cîtuşi de puţin afecţiunea faţă de el.

Aceştia deci locuiau împreună într-o cameră, maşinistul în cealaltă; dar a treia servea ca sufragerie unde se luau mesele comune pregătite cu pricepere din puţin şi pentru că din motive de decenţă uşor de înţeles nu voiam să împart aceeaşi cameră cu mama, dormeam în bucătărie pe o bancă aşternută ca pat şi mă spălam la robinet gîndindu-mă că această situaţie nu poate dura şi că în orice caz, peste puţin timp, drumul meu ar trebui să se schimbe.

Pensiunea Loreley începu să prospere, ne văzurăm, aşa cum am arătat, înghesuiţi de oaspeţi şi pe drept cuvînt mama putea să aibă în vedere — cu anticipaţie — extinderea întreprinderii, angajarea unei femei de serviciu. În orice caz treaba era pusă pe roate, ajutorul meu nu mai era necesar şi lă-

sat de capul meu aveam în față, pînă la plecarea la Paris, sau pînă trebuia să îmbrac uniforma bicoloră, o perioadă mai lungă de așteptare și răgaz atît de binevenită și necesară pentru dezvoltarea liniștită a tînărului superior. Cultura nu se capătă prin corvoadă prostească și trudă, ea este un dar al libertății și leneviei extreme; ea nu se cucerește, ci se inspiră; pentru ea se pun în mișcare mecanisme ascunse, o sîrguință tainică a simțurilor și spiritului, care se împacă chiar foarte bine cu trîndăvia aparent totală, tinde la orice oră către bunurile ei și se poate spune foarte bine că se apropie în zbor de alesul ei cînd acesta doarme. Pentru că, desigur, ca să poți fi cultivat trebuie să fii făcut dintr-o stofă cultivabilă. Nimeni nu poate prinde ce nu posedă din naștere și ce-ți este străin nu-ți poți dori. Cel care este cioplit dintr-un lemn inferior nu va dobîndi cultura; cel ce și-o însușește n-a fost niciodată neciopiit. Și iarăși este foarte greu să tragi o linie netă de despărțire între meritul personal și ceea ce numim împrejurări favorabile; căci dacă soarta binevoitoare mă transplantase, ce-i drept la momentul potrivit, într-un oraș mare și îmi acordase timp din belșug, în schimb eram cu totul lipsit de mijloacele care pot deschide porțile numeroaselor așezăminte de distracție și de educație dintr-un asemenea loc și în studiile mele trebuia să mă limitez doar la a-mi lipi parcă obrazul pe din afară de grilajul luxos al unei grădini pline de plăceri.

În vremea aceea dormeam mult, poate peste măsură, de obicei pînă la prînz, adesea chiar mult mai tîrziu, astfel că mîncam doar după masă în bucătărie ceva încălzit sau chiar rece, apoi îmi aprindeam o țigară pe care mi-o dăruise mașinistul nostru (pentru că știa cît eram de ahtiat după această plăcere a vieții pe care totuși nu mi-o puteam procura cu mijloace proprii) și părăseam pensiunea Loreley abia tîrziu după-amiaza, pe la ceasurile patru sau cinci, atunci cînd viața mai distinsă a orașului ajungea la apogeu: femeile bogate plecau cu trăsurile lor în vizită și după cumpărături, cafenelele se umpleau, vitrinele magazinelor începeau să se lumineze splendid. Deci atunci ieșeam și porneam să hoinăresc prin centrul orașului și să întreprind acele drumuri de plăcere și studiu pe străzile pline de oameni ale celebrului Frankfurt după care mă întorceam acasă, la mama, deseori în lumina palidă a zorilor, cu un bogat bagaj de învățăminte.

Priviți deci la tînărul îmbrăcat sărăcăcios, cum străbate singur, fără prieteni și pierdut în forfotă, străinătatea pestriță! Nu are bani să ia cu adevărat parte la bucuriile civilizației.

Le vede anunțate și lăudate pe stîlpii de afișaj într-un mod atît de strident că ar putea să trezească interes și curiozitate chiar și celui mai nesimțitor dintre oameni (în timp ce el este deosebit de receptiv) — iar el trebuie să se mulțumească doar cu citirea denumirilor, și să ia cunoștință de existența lor. El vede porțile expozițiilor deschise sărbătorește și nu se poate alătura curentului celor care intră; stă orbit în lumina puternică pe care sălile de concerte și teatrele dramatice o aruncă pe trotuar și unde, poate, vreun harap uriaș cu chipul negru și haina purpurie decolorată de strălucirea albă, se înalță ca-n basme, purtînd tricorn și toiag cu bilă în vîrf, și nu poate răspunde invitațiilor pe care i le face arătîndu-și dinții și nici făgăduielilor lui stîlcite. Dar simțurile tînărului sînt vii, atenția încordată; el privește, se bucură; și dacă îngrămădeala de zgomote și imagini îl zăpăcesc la început pe fiul unui somnoros orășel de provincie, îl ametesc sau chiar îl sperie, are suficient bun simț înnăscut și forțe sufletești să stăpînească acest tumult în sinea lui și să-l pună în slujba instruirii și a setei sale de a studia.

Ce amenajări fericite mai sînt și vitrinele acestea și ce bine că bazarurile, saloanele comerciale și locurile de vînzare și depozitare ale luxului nu-și ascund cu egoism comorile înăuntru, ci le aruncă în afară, cu largheță și opulență, în sortimente complete, le expun și le oferă atît de minunat în spatele splendidelor geamuri! În după-amiezile de iarnă toate aceste galantare strălucesc mai puternic decît în lumina zilei; șiruri de flăcări de gaz așezate la marginea de jos împiedică geamurile să înghețe. Și aici, în fața lor, stăteam eu, apărat de frig doar de un fular de lînă înfășurat în jurul gîtului (căci pardesiul, moștenit de la bietul tata, luase de mult drumul casei de amanet contra unei sume mici) și mîncam din ochi tot ce era bun, scump și luxos, fără să dau atenție frigului și umezelii care îmi urca de la picioare pînă sus în coapse.

În vitrinele negustorilor de mobilă erau montate garnituri întregi; camere de lucru cu confort sobru, dormitoare care îți făceau cunoscute toate rafinamentele obiceiurilor vieții intime; mici sufragerii atrăgătoare în care, pe masa acoperită cu damasc, împodobită cu flori și înconjurată de scaune comode, sclipeau încîntător argintul, porțelanul fin și sticlăria fragilă; saloane princiare, de un gust pompos, cu candelabre, șemineuri și fotolii tapisate cu stofe decorative; iar eu nu mă mai săturam să privesc cît de elegant desenate și strălucitoare se reliefau picioarele mobilelor prețioase pe fondul de culoare cu

lumini blînde al covoarelor persane. Mai departe, atenţia mi-a fost atrasă de vitrinele unui magazin de confecţii şi galanterie pentru bărbaţi. Aici am văzut garderoba celor mari şi bogaţi, începînd de la halatul de catifea sau jacheta de casă din atlas tighelit şi mergînd pînă la fracul sobru, de gală; de la gulerul ca alabastrul şi de cea mai modernă şi rafinată croială, pînă la jambiera fină şi pantoful de lac cu luciu de oglindă; de la cămaşa cu dungi sau cu buline discrete, pînă la haina preţioasă de blană — aci mi se deschideau valizele lor de călătorie, aceste raniţe de lux, confecţionate din piele moale de viţel sau din piele scumpă de crocodil care pare făcută din mici petece şi astfel am cunoscut trebuinţele unui mod de viaţă superior şi deosebit, flacoanele, periile, necesser-urile, trusele cu tacîmuri şi spirtierele pliante din cel mai fin nichel; veste fantezi, cravate minunate, lenjerie sibaritică, papuci de marochin, pălării căptuşite cu atlas, mănuşi din piele de căprioară şi ciorapi subţiri de mătase, totul era expus în mod atrăgător şi tînărul îşi putea întipări în minte accesoriile unui trusou de domn elegant pînă la ultimul nasture, practic şi durabil. Dar poate, strecurîndu-mă cu atenţie şi îndemînare printre trăsuri şi tramvaie sunătoare era suficient să traversez strada ca să ajung în faţa vitrinei unui magazin cu obiecte de artă. Acolo vedeam produsele industriei decorative, acele obiecte făcute anume pentru bucuria ochilor unor persoane distinse şi educate: picturi de mînă de maestru, porţelanuri fine înfăţişînd tot felul de animale, produse ceramice frumos modelate, statuete de bronz, şi tare aş fi vrut să cuprind cu mîinile şi să dezmierd trupurile acelea întinse şi nobile. Dar ce strălucire oprea locului, cîţiva paşi mai încolo, pe cel uimit? Erau galantarele unui mare bijutier şi aurar; şi aci nimic altceva decît un geam fragil despărţea dorinţele unui băiat pătruns de frig de toate comorile ţării basmelor. Aici, mai mult ca oriunde, încîntarea mea, la început orbită, s-a unit cu cea mai mare rîvnă de a învăţa. Şiragurile cu luciu palid rînduite unele sub altele pe milieuri din dantelă, cu perle mari cît cireaşa la mijloc, micşorîndu-se simetric în părţi, cu închizători de diamante la capete, valorînd o întreagă avere; bijuteriile cu briliante, aşternute pe catifea, sclipind puternic în toate culorile curcubeului, demne să împodobească gîtul, pieptul şi capul reginelor; port-ţigarete şi mînere de baston aurite, prezentate ademenitor pe plăci de sticlă; şi pretutindeni, presărate neglijent printre ele, pietre scumpe şlefuite, cu cele mai splendide jocuri de culori: rubine roşii ca sîngele, smaralde

verzi ca iarba și transparente, safire albastre-străvezii răspîndind raze de lumină în formă de stea, ametiste despre care se spune că își datorează fermecătorul violet unui conținut de substanțe organice, opale sidefii care-și schimbau culoarea după locul în care mă așezam; topaze-unicate; pietre fantezi în toate tonurile gamei coloristice — nu-mi înviorам doar mintea privindu-le, ci le studiam, le aprofundam, căutam să descifrez prețurile puse ici și colo, comparam, cîntăream din ochi, eram pentru prima dată conștient de dragostea mea pentru pietrele scumpe ale pămîntului, aceste cristale complet lipsite de valoare ca substanță, ale căror componente banale se adună numai printr-un capriciu al naturii în combinații prețioase și atunci mi-am pus primele baze ale competenței mele demne de încredere la care am ajuns mai tîrziu în acest domeniu fermecător.

Să mai vorbesc și de florării care deschizîndu-și ușile, lăsau să se reverse miresmele călduțe și umede ale paradisului și unde vedeam în spatele geamurilor acele coșuri opulente, împodobite cu uriașe panglici de atlas, care se trimit în semn de omagiu femeilor? Despre papetării, ale căror vitrine mă învățau ce fel de hîrtii de corespondență folosește un cavaler și cum pune să se imprime pe ele inițialele numelui, coroana și blazonul său? Despre vitrinele parfumeriilor și frizeriilor unde scînteiau în fiole șlefuite feluritele parfumuri și esențe de proveniență franceză, iar în acele ambalaje de lux, larg deschise, erau expuse acele instrumente moi care servesc la îngrijirea unghiilor și la masajul facial? — Aveam darul de a privi și el era totul pentru mine în acea perioadă, desigur un talent folositor cîtă vreme obiectul lui îl formează realitatea, vitrinele atrăgătoare și instructive ale lumii. Dar cu cît mai adînc se impune totuși simțurilor să vezi, să sorbi cu privirea omenescul așa cum marele oraș îl oferă observației în cartierele distinse în care mă mișcam de preferință și cum acesta preocupă cu totul altfel atenția, dorințele tînărului năzuind stăruitor, decît realitățile lipsite de viață.

O, scene ale lumii bune! Nicicînd nu v-ați oferit unor ochi mai receptivi. Dumnezeu știe de ce tocmai unul din tablourile ce trezește nostalgie, pe care l-am văzut pe atunci, s-a întipărit atît de adînc în mine, s-a fixat atît de puternic în amintire, încît, cu toate că este nesemnificativ, ba chiar lipsit de orice importanță, mă umple și astăzi de încîntare. Nu rezist ispitei de a-l descrie, deși îmi este binecunoscut că povestitorul — și astfel mă prezint în aceste file — nu ar tre-

bui să-l supere pe cititor cu întîmplări din care, s-o spunem fără ocolişuri, „nu iese nimic" întrucît nu ajută în nici un fel la ceea ce se numeşte „acţiune". Poate că este însă permis cînd îţi descrii propria viaţă să urmezi mai degrabă îndemnurile inimii decît legile artei.

Încă o dată, a fost un fleac, dar a fost încîntător. Scena s-a petrecut deasupra capului meu, într-un balcon deschis de la primul etaj al marelui hotel „Zum Frankfurter Hof"[1]. În el au ieşit într-o după-amiază doi tineri de o vîrstă cu mine, evident fraţi, posibil gemeni — semănau foarte mult — domnişor şi domnişoară, în vremea iernatică de afară. Cu capetele descoperite şi foarte uşor îmbrăcaţi, o făcuseră din pură zburdălnicie. Cu înfăţişare uşor exotică, cu părul negru, puteau fi sudamericani, hispano-portughezi, argentinieni sau brazilieni — sugerez doar — poate chiar şi evrei, n-aş putea să garantez şi nu m-aş lăsa influenţat de asta în entuziasmul meu, pentru că copiii crescuţi în lux ai acestui neam pot fi cît se poate de atrăgători. Amîndoi erau foarte drăguţi — nespus de drăguţi, tînărul cu nimic mai prejos decît fata. Îmbrăcaţi deja de seară amîndoi, el purta perle pe plastronul cămăşii, iar ea, o agrafă cu diamante în părul bogat şi negru, frumos coafat şi alta pe piept, acolo unde catifeaua de culoarea pielii a rochiei ei de prinţesă se continua cu dantelele străvezii din care erau făcute şi mînecile.

Tremuram de grijă pentru toaletele impecabile ale celor doi, fiindcă vreo cîţiva fulgi de zăpadă umezi s-au scuturat şi au rămas prinşi în părul lor negru. Iar toată pozna copilăroasă a fraţilor n-a ţinut nici două minute. Ieşiseră pe balcon numai ca să-şi arate unul altuia, rîzînd, aplecaţi peste parapet, unele întîmplări de pe stradă. Apoi s-au înfiorat, înveseliţi de frig, şi-au scuturat la întîmplare un fulg sau altul de pe haine şi s-au retras în camera care s-a luminat în aceeaşi clipă. Duşi au fost, fantasmagorie încîntătoare a unui moment, dispăruţi pentru totdeauna. Dar eu am stat încă multă vreme rezemat de un felinar şi am privit în sus spre balconul lor, căutînd să pătrund în spiritul fiinţei lor; şi nu numai în noaptea aceea, ci şi în alte cîteva care au urmat, cînd obosit de umblat şi privit stăteam culcat pe banca mea din bucătărie, ei îmi apăreau în vise.

Vise de dragoste, vise ale încîntării şi năzuinţei de a mă uni cu ei — nu le pot numi altfel cu toate că nu era vorba de

[1] La curtea din Frankfurt (germ.).

un singur chip, ci de o ființă dublă: doi frați de sexe diferite, văzuți fugitiv, dar profund, unul de același sex cu mine, celălalt de sex opus, deci de sexul frumos. Dar frumusețea era aci dublă, într-o dualitate grațioasă și dacă mi se pare mai mult decît îndoielnic că apariția în balcon a tînărului singur m-ar fi aprins cîtuși de puțin, cu excepția poate a perlelor de pe plastron, am totuși un motiv tot atît de bun să mă îndoiesc că imaginea fetei singure, fără perechea ei fraternă, ar fi fost în stare să-mi legene sufletul cu vise atît de dulci. Vise de dragoste — vreau s-o spun — tocmai pentru că erau nedespărțite și de o imprecizie originară, cu sens dublu, adică tocmai cu sensul complet, cuprinzînd fericit farmecul omenesc în înfățișarea ambelor sexe.

Exaltat și gură-cască! îl aud strigînd pe cititor. Unde-ți sînt aventurile? Crezi că o să mă duci cît ți-e cartea cu astfel de nimicuri sentimentale, cu așa-numitele evenimente ale slăbiciunii tale lacome? Îți apăsai cumva fruntea și nasul de geamurile mari ca să privești printre perdelele de culoare crem în interiorul marilor restaurante pînă ce te gonea vreun polițist, stăteai în calea aromelor confuze care urcau din bucătării prin grătarele pivnițelor, și priveai lumea bună a Frankfurtului servită de chelneri pricepuți cinînd la mese mici cu lumînări acoperite de abajururi și vaze de cristal cu flori rare? — Așa am făcut — și sînt surprins cît de potrivit știe să redea cititorul desfătările pe care le-am furat vieții frumoase, ca și cum el însuși și-ar fi turtit nasul de geamurile pomenite mai înainte. Însă în ceea ce privește „slăbiciunea" o să-și dea seama foarte curînd cît de greșită este această caracterizare și, ca gentleman, și-o va retrage cerîndu-și scuze. Fie spus însă chiar aici că smulgîndu-mă din simpla contemplare, am căutat și am găsit totuși unele contacte directe cu acea lume către care mă îndemna firea mea, și asta în timp ce mă învîrteam la sfîrșitul spectacolelor de teatru prin fața intrărilor acestor instituții, făcîndu-mă util, ca tînăr îndemînatic și serviabil, publicului ales, care se revărsa din foaiere, vorbind cu însuflețire înfierbîntat de dulcea artă; opream birjele, chemam echipajele care îi așteptau. Mă aruncam în calea trăsurilor ca să le fac să se oprească în fața peronului de la intrarea teatrului pentru clienții mei, sau alergam o bucată bună pe stradă, în sus, ca să prind vreuna, s-o aduc în față șezînd alături de birjar, și sărind jos ca un lacheu, să le deschid portiera celor ce așteptau cu o plecăciune a cărei politețe le dădea de gîndit. Ca să le aduc la locul necesar pe celelalte, cupeurile și caleștile particu-

lare, aflasem prin rugăminţi linguşitoare numele fericiţilor proprietari şi nu mică mi-era plăcerea să le arunc cu voce sonoră în văzduh, în susul străzii — Consilierul intim Streisand! Consulul general Ackerbloom! Locotenent-colonelul von Stralenheim sau Adelebsen! — şi astfel să sosească trăsurile. Unele nume erau destul de complicate, astfel că purtătorii lor ezitau să mi le spună, neîncrezători în capacitatea mea de a le pronunţa. O pereche conjugală venerabilă, cu o fiică — după toate aparenţele necăsătorită — se numea Crequis de Mont-en-fleur şi cît de plăcut impresionaţi s-au arătat toţi trei de eleganţa corectă cu care, după ce în sfîrşit mi-au încredinţat numele lor, am făcut această compoziţie onomastică trecînd parcă din pîriituri şi chicoteli în poezie nazalizată şi înflorată să fie auzită ca un strigăt matinal de cocoş, de bătrînul vizitiu al curţii oprit la oarecare depărtare, astfel că el nu întîrzie să se apropie cu caleaşca lui de modă veche dar bine spălată şi trasă de cai graşi, şargi.

Pentru astfel de servicii aduse societăţii îmi aluneca în mînă cîte un bănuţ binevenit, adeseori de argint. Dar pentru sufletul meu valora mai mult răsplata gingaşă, promiţătoare care-mi era acordată pentru asta: un semn de preţuire şi de bunăvoinţă atentă din partea lumii, prins din zbor, o privire care mă măsura cu o uimire plăcută, un zîmbet zăbovind asupra mea cu surpriză şi curiozitate; şi aceste succese tăcute le-am înscris cu atîta grijă înăuntrul meu, că şi astăzi pot da socoteală de aproape toate şi de absolut toate cele mai semnificative şi mai intime.

Cît de miraculoasă este cercetarea insistentă cu ochiul omenesc, acest giuvaer printre toate alcătuirile organice, cînd îşi fixează lucirea lui umedă asupra unei alte apariţii omeneşti; — cu această gelatină preţioasă compusă din materie la fel de obişnuită ca a întregii creaţiuni şi care dovedeşte într-un mod asemănător cu pietrele scumpe că substanţele nu înseamnă nimic, ci totul stă în combinarea lor ingenioasă şi fericită; — cu acest mucilagiu aşezat într-o cavitate osoasă, care, neînsufleţit, este destinat să putrezească într-o zi în mormînt, să se împrăştie iar în noroiul umed, dar, cîtă vreme scînteia vieţii veghează în el, ştie să arunce punţi atît de frumoase, de eterice peste toate abisurile necunoaşterii care pot să existe între om şi om!

Despre lucruri gingaşe şi imponderabile trebuie să se vorbească gingaş şi imponderabil şi astfel fie inserată aci o consideraţie suplimentară. Numai la cei doi poli ai legăturilor ome-

neşti, acolo unde nu există încă, sau nu mai există cuvinte, în privire şi în îmbrăţişare, poate fi cu adevărat găsită fericirea, pentru că numai acolo există independenţă, libertate, mister şi adîncă uitare de sine. Tot ceea ce se găseşte la un nivel intermediar în relaţii şi schimburi este lînced şi încropit, este stabilit, condiţionat şi mărginit de etichetă şi de convenţii burgheze. Aici domneşte cuvîntul — acest mijloc obosit şi rece, acest prim produs al civilizaţiei domestice şi ponderate, atît de străin de sfera fierbinte şi mută a naturii, încît s-ar putea spune că fiecare cuvînt în sine şi luat ca atare ar fi aproape o frază. Asta o spun eu care, antrenat în opera de creaţie a biografiei mele acord desigur toată grija posibilă expresiei beletristice. Şi totuşi nu sînt în elementul meu cînd comunic prin cuvinte; nu aici aflu interesul meu cel mai adevărat. Acesta se îndreaptă, mai degrabă spre sferele extreme, tăcute, ale relaţiilor omeneşti; în primul rînd acelea unde starea de străinătate şi lipsă de raportare burgheză mai păstrează încă o formă liberă, primordială şi privirile se însoţesc iresponsabile într-un desfrîu de vis; apoi şi celelalte în care unirea, intimitatea şi împreunarea restabilesc deplin acea stare primordială lipsită de cuvinte.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Observ totuşi pe chipul cititorului grija că aş fi uitat în mod cu totul uşuratic de consecinţele atît de diverse ale dificultăţilor situaţiei mele militare şi de aceea mă grăbesc să-l asigur că nu a fost cîtuşi de puţin cazul, ci că mai degrabă atenţia mi-a fost îndreptată necontenit şi nu fără îngrijorare asupra acestui punct fatal. Desigur, pe măsură ce mă împăcam cu mine însumi cu privire la rezolvarea acestei încurcături nesuferite, îngrijorarea se transforma în acea nelinişte bucuroasă pe care o simţim cînd sîntem pe cale de a ne măsura puterile cu o sarcină mare, ba chiar enormă, şi aici trebuie să-mi strunesc condeiul şi să mai rezist din calcul încă o vreme ispitei de a spune totul de la început. Dar pentru că în mine este totuşi din ce în ce mai puternică intenţia ca această mică scriere, dacă într-adevăr voi ajunge cu ea pînă la capăt, să fie încredinţată într-o zi tiparului şi adusă în faţa publicului, aş pro-

ceda greşit dacă nu m-aş supune regulilor şi principiilor esenţiale de care se lasă conduşi scriitorii ca să producă curiozitate şi încordare, pe care le-aş încălca grosolan dacă aş ceda înclinării mele de a destăinui imediat tot ce e mai bun, ca şi cum mi-aş irosi muniţia înainte de vreme.

Doar atît fie spus că m-am apucat de treabă cu multă meticulozitate, chiar riguros ştiinţific, şi m-am ferit, desigur, să consider mărunte greutăţile care se iveau. Pentru că nu era felul meu să mă poticnesc cînd mă apuc de un lucru serios, ci întotdeauna am fost de părere că trebuie să unesc cutezanţa extremă, incredibilă pentru mulţimea obişnuită, cu judecata cea mai rece şi prudenţa cea mai delicată pentru ca finalul să nu însemne înfrîngere, ruşine şi ridicol, şi aşa mi-a mers bine. N-a fost deajuns că m-am informat exact asupra modului de desfăşurare al operaţiunii de triere a recruţilor şi de regulile care îi stăteau la bază (ceea ce am realizat, pe de o parte, într-o convorbire cu pensionarul nostru, maşinistul, care făcuse armata, şi pe de altă parte cu ajutorul unui dicţionar enciclopedic în mai multe volume, pe care acest om nemulţumit de nivelul său cultural le avea rînduite în camera lui) ci, după ce mi-am conceput mai întîi planul în mare, am economisit o marcă şi jumătate din acele mici daruri băneşti obţinute prin chemarea trăsurilor, ca să-mi procur o anumită broşură cu caracter medical descoperită de mine în vitrina unei librării, în a cărei lectură m-am adîncit cu tot atîta rîvnă cît şi folos.

Tot aşa precum vaporul are nevoie de lestul de nisip şi talentul cere cunoştinţe, dar la fel de sigur este că ne însuşim cu adevărat numai acele cunoştinţe, ba chiar că de fapt nu avem dreptul decît la cele pe care talentul nostru le doreşte cu ardoare în situaţii excepţionale şi pe care le apucă cu sete ca să-şi creeze ponderea terestră şi realitatea solidă necesară. În ceea ce priveşte conţinutul acelei cărţulii, l-am devorat cu cea mai mare bucurie şi am transpus cele cîştigate în singurătatea bucătăriei mele, noaptea, la lumînare şi în faţa oglinzii, în anumite exerciţii practice, care desigur ar fi putut să-i pară nebuneşti unui observator ascuns, cu care însă eu urmăream un scop clar şi rezonabil. Nici un cuvînt mai mult aici! Cititorul va fi despăgubit îndată pentru această amînare de moment.

Încă de la sfîrşitul lui ianuarie, respectînd legislaţia în vigoare, m-am anunţat în scris autorităţilor de război, anexînd certificatul de naştere, în perfectă ordine, precum şi o dovadă de bună purtare scoasă de la poliţie a cărei redactare reţinută,

evazivă (că serviciul nu are la cunoştinţă nimic defavorabil cu privire la comportarea mea), m-a necăjit un pic şi m-a neliniştit copilăreşte. În martie, tocmai cînd primăvara se anunţa încîntătoare cu ciripit de păsărele şi adieri mai dulci, regulamentul cerea să mă prezint personal pentru prima examinare la circumscripţia de recrutare; aparţinînd de Wiesbaden am pornit într-acolo într-un vagon de clasa a patra, dealtfel cu sufletul destul de liniştit, pentru că eram conştient că zarurile nu vor fi aruncate astăzi şi că aproape fiecare bărbat ajunge şi în faţa acelei instanţe care, sub numele de „comisia superioară de revizie" dă hotărîri definitive asupra capacităţii şi înrolării tinerei generaţii. Aşteptările mi s-au confirmat. Acţiunea a fost scurtă, superficială, insignifiantă şi amintirile mele despre ea au pălit. M-au măsurat în lăţime şi lungime, m-au ascultat şi întrebat într-o doară, abţinîndu-se de la orice replică. Concediat provizoriu şi liber, parcă la capătul unei funii lungi, m-am plimbat prin parcurile splendide care împodobesc staţiunea balneară bogată în izvoare, m-am distrat şi mi-am educat ochii privind vitrinele luxoase de sub coloanele cazinoului şi m-am întors acasă, la Frankfurt, chiar în aceeaşi zi.

Dar după încă două luni (trecuse de jumătatea lunii lui mai şi o arşiţă timpurie, ca-n toiul verii, dogorea pe-atunci peste acele locuri) veni şi ziua cînd se împlini sorocul, funia lungă, despre care am vorbit la figurat, s-a strîns şi a trebuit să mă prezint neapărat la recrutare. Tare-mi mai bătea inima cînd şedeam din nou împreună cu tot felul de indivizi din poporul de jos pe banca îngustă a unui compartiment de clasa a patra din trenul de Wiesbaden şi mă simţeam purtat pe aripi de abur către hotărîrea definitivă. Zăpuşeala care îi cufunda pe vecinii mei într-o aţipeală clătinată nu mă putea adormi; stăteam treaz şi pregătit şi evitam involuntar să mă reazem, încercînd să-mi închipui împrejurările cărora trebuia să le fac faţă şi care, totuşi, potrivit unei vechi experienţe, aveau să se prezinte cu totul altfel decît aş fi putut să mi le imaginez mai înainte. Dacă, dealtfel, sentimentele mele erau tot atît de bine temătoare şi bucuroase, asta nu se întîmpla pentru că aş fi fost serios îngrijorat de rezultat. Pentru mine, acesta era bine stabilit şi absolut decis să merg pînă la extrem, ba, în caz de nevoie, să-mi pun în joc toate forţele fundamentale ale trupului şi sufletului (fără a căror disponibilitate ar fi naiv — după părerea mea — să te angajezi într-o întreprindere extraordinară), nu mă îndoiam nici o clipă de succesul meu obligatoriu. Teamă îmi inspira numai faptul că nu

ştiam cît aveam de cheltuit, ce sacrificii de încordare şi entuziasm trebuie să fac ca să ajung la ţintă, deci un fel de înduioşare faţă de mine însumi, proprie dintotdeauna caracterului meu şi care ar fi putut degenera foarte uşor în slăbiciune şi laşitate dacă n-ar fi fost ţinută în cumpănă dreaptă de alte calităţi mai bărbăteşti.

Văd încă în faţa ochilor sala cu tavan din bîrne, joasă dar largă, în care m-a adus asprimea soldăţească şi pe care la intrarea mea modestă am găsit-o populată de o mare mulţime de tineri. Situată la primul etaj al unei cazărmi dărăpănate şi părăsite, la marginea oraşului, încăperea tristă oferea prin cele patru ferestre fără perdele, o vedere spre maidanele lutoase ale periferiei, urîţite de tot felul de vechituri aruncate: cutii de tablă, moloz şi deşeuri. În spatele unei mese obişnuite de bucătărie şedea, cu actele şi uneltele de scris în faţă, un subofiţer sau plutonier mustăcios şi striga numele celor care, ca să se transpună în stare naturală, trebuiau să intre printr-o uşă fără canaturi după un paravan ce împărţea în două camera alăturată, locul propriu-zis al examinării. Purtarea acelui gradat era brutală şi pusă pe intimidare. Îşi întindea adesea pumnii şi picioarele înainte căscînd ca un animal sau se amuza pe seama celor cu un grad de educaţie mai distins pe care, cu registrul matricol în mînă, îi chema să facă pasul hotărîtor. „Doctor în filozofie!“ striga el şi rîdea batjocoritor parcă ar fi vrut să spună: „O să ţi-o scoatem noi din cap, amice!“ Toate astea mi-au umplut inima de teamă şi dezgust.

Lucrările comisiei de recrutare erau în plină desfăşurare, totuşi înaintau încet, şi fiindcă strigarea se făcea în ordine alfabetică, cei ale căror nume începeau cu litere mai îndepărtate trebuiau să se pregătească pentru o lungă aşteptare. O linişte apăsătoare domnea peste adunarea compusă din tineri de cele mai diferite condiţii. Se puteau vedea bădărani neajutoraţi şi tineri reprezentanţi ai proletariatului orăşenesc cu dispoziţie turbulentă, băieţi de prăvălie semifini şi simpli fii de meseriaşi, chiar şi un membru al tagmei actoriceşti care a iscat multă veselie furişă prin înfăţişarea lui grasă şi negricioasă, băieţi de profesii incerte cu ochii înfundaţi în orbite, fără guler la cămaşă şi cu cizmele de lac pleznite; copii răsfăţaţi, abia ieşiţi din gimnaziu şi domni înaintaţi în vîrstă avînd deja barbişoane, palizi şi cu ţinută plăpîndă de savanţi, care simţindu-şi poziţia nedemnă, măsurau sala cu încordare penibilă. Trei sau patru dintre cei obligaţi să se prezinte, ale căror nume urmau să vină la rînd îndată, stăteau desculţi în apropierea

uşii, dezbrăcaţi deja pînă la cămaşă, cu haînele pe braţ, cizmele şi pălăria în mînă, iar alţii şedeau pe băncile înguste care înconjurau încăperea sau se rezemau într-un şold de pervazul ferestrelor, făcuseră cunoştinţă şi, cu jumătate glas, schimbau observaţii asupra constituţiei lor fizice şi a peripeţiilor recrutării. Uneori, nimeni nu ştia pe ce cale, pătrundeau zvonuri din sala de şedinţe că numărul recruţilor declaraţi apţi este deja foarte mare şi deci şansele favorabile ale celor încă neexaminaţi ar fi în creştere, ştiri pe care nimeni nu era în stare să le verifice. Glume, ironii grosolane pe seama celor deja strigaţi care trebuiau să se arate privirilor aproape complet dezbrăcaţi se auzeau ici şi colo din mulţime şi stîrneau hohote de rîs tot mai libere, pînă ce glasul muşcător al celui în uniformă, de la masă, restabilea o linişte impusă.

Cît despre mine, mă ţineam deoparte, după cum îmi era felul, nu luam deloc parte la trăncăneala lor inutilă, nici la glumele lor grosiere şi răspundeam distrat şi evaziv dacă mi se adresa cuvîntul. Stînd lîngă o fereastă deschisă (căci în sală mirosul de trupuri omeneşti devenise penibil) priveam cînd spre peisajul părăginit de afară cînd spre mulţimea pestriţă din sală şi lăsam ceasurile să treacă. Mult aş fi dorit să arunc o privire în camera alăturată unde lucra comisia, ca să pot surprinde chipul medicului-căpitan de serviciu; dar asta nu era posibil şi de aceea îmi spuneam cu insistenţă că persoana acestui bărbat este prea puţin importantă şi că nu în mîna lui, ci numai într-a mea îmi stă întreaga soartă. Plictiseala apăsa greu capetele şi cugetele din jurul meu, eu însă nu sufeream de pe urma ei, în primul rînd pentru că am fost din totdeauna răbdător, pot rezista foarte bine mult timp fără vreo ocupaţie şi îmi place timpul liber care nu este dat uitării, nici ciuntit şi otrăvit de activitatea ameţitoare; în afară de asta nu mă grăbeam deloc să mă supun încercării îndrăzneţe şi dificile care mă aştepta, ci eram bucuros că în acest lung răgaz, mă puteam concentra, obişnui şi pregăti.

Ziua se apropia de amiază cînd mi-au ajuns la urechi nume care începeau cu litera K. Dar, ca şi cum soarta ar fi vrut să mă tachineze prieteneşte, erau atît de multe, iar şirul de Kammacher, Kellermani şi Kiliani, precum şi încă de Knolli şi Krolli nu mai voia să ia sfîrşit, astfel că atunci cînd în cele din urmă, se auzi de la masă şi numele meu, am început să-mi fac toaleta prevăzută destul de plictisit şi obosit. Dealtfel, trebuie să spun că plictiseala nu numai că nu a dăunat hotărîrii mele ci a întărit-o chiar mai mult.

În această zi îmbrăcasem una din acele cămăşi albe scrobite cu care naşul meu mă înzestrase pentru a porni în viaţă şi pe care altfel le cruţam cu conştiinciozitate; dar am chibzuit dinainte că aci este vorba în special de îmbrăcămintea de dedesubt şi astfel eram conştient că mă pot lăsa văzut la intrarea în cabinet, între doi flăcăi în cămăşi de bumbac cadrilate şi decolorate. După cîte ştiu, nici un cuvînt de batjocură nu s-a îndreptat împotriva mea şi chiar sergentul de la masă m-a măsurat cu acea atenţie pe care această profesie obişnuită cu supunerea n-o refuză niciodată fineţii şi eleganţei superioare. Am observat desigur cum compara cercetător datele din listă cu înfăţişarea mea; atît de mult l-a preocupat acest studiu încît a uitat cu totul să-mi strige din nou numele la momentul potrivit, astfel că a fost nevoie să întreb dacă nu cumva trebuie să intru, ceea ce el a confirmat. Am păşit deci pragul cu tălpile goale, apoi singur în despărţitură, mi-am aşezat hainele pe banca de acolo alături de cele ale predecesorului meu, mi-am pus pantofii dedesubt şi mi-am scos şi cămaşa scrobită pe care am adăugat-o împăturită cu grijă, la restul garderobei mele. Apoi am aşteptat atent dispoziţiile următoare.

Încordarea-mi era dureroasă, inima îmi bătea neregulat şi cred că sîngele îmi pierise din obraz. Dar această emoţie se amesteca cu un sentiment optimist greu de redat în cuvinte. Fie sub forma unui motto sau aforism la lectura din închisoare sau la frunzărirea vreunei gazete — am întîlnit cîndva părerea sau cugetarea care spune că starea în care ne-a creat natura, că goliciunea ar fi egalizatoare şi între fiinţele despuiate nu ar mai putea exista nici o ierarhie sau inechitate. Această afirmaţie, care mi-a trezit de îndată supărarea şi împotrivirea o fi desigur foarte măgulitoare pentru mojicime însă nu este cîtuşi de puţin adevărată, şi, oarecum, s-ar putea rectifica răspunzînd că ierarhia adevărată şi reală se stabileşte mai întîi în starea originară şi că goliciunea se poate considera echitabilă numai în măsura în care reprezintă constituţia omenirii, inechitabilă de la natură şi favorabilă nobleţii. Am simţit de timpuriu acest lucru, încă de cînd naşul Schimmelpreester vrăjea chipul meu dîndu-i o semnificaţie superioară pe pînză, sau în afară de asta totdeauna în cazurile în care omul, desprins de obligaţiile sale întîmplătoare, se arată aşa cum este de fapt, ca la baia publică. Şi astfel mă cuprindea tot mai mult bucuria şi mîndria însufleţită că nu trebuia să mă prezint unui înalt colegiu în haina înşelătoare de cerşetor, ci în înfăţişarea mea liberă şi adevărată.

Despărțitura era deschisă pe latura ei îngustă spre camera de ședințe și dacă peretele ei de scîndură mă împiedica să văd locul examinării, în schimb, cu auzul, puteam să urmăresc cît se poate de exact mersul ei. Auzeam ordinele cu care medicul-căpitan îi cerea recrutului să se întoarcă încoace și încolo și să se arate pe toate părțile, auzeam întrebările concise pe care i le punea în răspunsurile pe care acesta le dădea, vorbăria stîngace despre o congestie pulmonară care nu-și atingea scopul destul de străveziu, deoarece era întreruptă sec de certificarea aptitudinii sale indiscutabile. Verdictul fu repetat de o altă voce, urmară alte dispoziții, se dădu ordinul de ieșire, pași lipăitori se apropiară și îndată recrutul intră unde mă găseam eu: slăbănog după cum vedeam, un băiat cu un semn cafeniu în jurul gîtului, umeri căzuți, pete galbene pe încheietura brațelor, genunchi grosolani și picioare mari, roșii. Am evitat să mă ating de el în strîmtoare și, pentru că în același moment numele meu fu pronunțat de o voce nazală și totodată ascuțită iar din cabinet apăru un subofițer asistent făcîndu-mi semn, am ieșit de după peretele de scînduri, m-am întors la stînga și am pășit cu o ținută cuviincioasă, dar modestă, în direcția în care mă așteptau medicul și comisia.

Într-un astfel de moment ești orb, și, în conștiința mea încordată și buimacă, scena îmi apărea în contururi estompate: o masă lungă tăia piezișă spre dreapta un colț al camerei și mai mulți domni în uniformă și civili, unii aplecați, alții rezemați de spătarele scaunelor erau așezați la ea pe o singură parte. În capătul ei din stînga stătea în picioare medicul, și el în umbră, mai ales pentru că avea fereastra în spate. Eu însă, copleșit lăuntric de atîtea priviri pătrunzătoare îndreptate spre mine, cuprins de sentimentul visător al unei stări complet descoperite și expuse în voia soartei, mă simțeam izolat și desprins de orice legături: fără nume, fără vîrstă, plutind liber și curat în spațiul vid, încercînd un sentiment care nu numai că nu era neplăcut ci chiar delicios. Oricît aș fi tremurat din toate fibrele trupului și oricît de iute și neregulat mi-ar fi bătut pulsul, spiritul îmi era acum, dacă nu lucid, totuși complet liniștit și ceea ce am spus și am făcut în continuare s-a întîmplat parcă fără participarea mea și în modul cel mai natural, ba chiar, spre supriza mea momentană. Avantajul exercițiilor îndelungate și a unei conștiincioase adînciri în viitor este că în ceasul aplicării se produce ceva somnambulie, intermediar între făptuire și întîmplare, acțiune și suferință, care nu ne solicită deloc atenția și asta cu atît mai puțin cu

cît de cele mai multe ori realitatea ridică pretenţii mai mici decît o credem capabilă şi ne găsim atunci în situaţia omului care merge la luptă înarmat pînă în dinţi pentru ca acolo să învingă mînuind doar o singură armă. Căci cel ce se respectă învaţă tot ce-i mai greu, ca să se arate cu atît mai pregătit în tot ce-i mai uşor şi se bucură dacă pentru izbîndă trebuie să pună în joc numai mijloacele cele mai gingaşe şi mai blînde, deoarece oricum este împotriva celor grosolane şi sălbatice şi nu consimte să facă uz de ele decît în caz de nevoie.

— Asta-i unul cu termen redus, a explicat parcă o voce gravă şi binevoitoare de la masa comisiei şi imediat după asta am auzit cu o uşoară neplăcere cum o alta, şi anume cea ascuţită şi nazală, preciză corectînd că n-aş fi decît un recrut.

— Veniţi mai aproape! spuse medicul-căpitan. Vocea lui era behăită şi cam slabă. L-am ascultat supus, şi stînd foarte aproape de el, am rostit cu o anumită siguranţă nebunească, uluitoare dar nu nepoliticoasă, formula:

— Sînt pe deplin apt pentru serviciu.

— Asta nu e de competenţa dumneavoastră! ripostă acesta supărat întinzîndu-şi capul înainte şi scuturîndu-l cu însufleţire. Răspundeţi la ceea ce vă întreb şi abţineţi-vă de la observaţii personale!

— Negreşit, domnule medic-general, am spus eu în şoaptă, cu toate că ştiam prea bine că nu era decît medic-căpitan şi l-am privit speriat. Acum l-am văzut ceva mai bine. Era slab iar tunica uniformei îi stătea încreţită şi şleampătă pe trup. Mînecile cu manşete erau prea lungi, astfel că îi acopereau pe jumătate mîinile şi doar degetele uscate îi ieşeau din ele. O barbă îngustă şi rară, de culoare nehotărîtă ca şi părul zbîrlit de pe cap îi prelungea faţa, ba încă şi mai mult atunci cînd îşi lăsa să atîrne falca de jos cu gura pe jumătate deschisă şi obrajii scobiţi. În faţa ochilor ca nişte crăpături roşii avea un ţvicăr cu ramă de argint, îndoit în aşa fel încît una din lentile îi incomoda pleoapa pe cînd cealaltă stătea mult depărtată de ochi.

Acesta era exteriorul partenerului meu şi el zîmbea ţeapăn la cele spuse de mine trăgînd cu coada ochiului la comisie.

— Ridicaţi braţele! Declaraţi-vă situaţia civilă spuse el şi în acelaşi timp îmi puse, aşa cum face croitorul, un metru-panglică verde cu cifre albe în jurul pieptului şi spatelui.

— Intenţionez, am răspuns eu, să mă îndrept către cariera hotelieră.

— Cariera hotelieră? Așa, intenționați? Și cînd anume?

— Eu și cu ai mei am căzut de acord că voi porni pe acest drum după ce voi fi satisfăcut serviciul militar obligatoriu.

— Hm. Nu v-am întrebat de ai dumneavoastră. Cine sînt ai dumneavoastră?

— Profesorul Schimmelpreester, nașul meu, și mama, văduva unui fabricant de șampanie.

— Așa, așa, a unui fabricant de șampanie. Și acum cu ce vă ocupați? Sînteți nervos? De ce mișcați și smuciți așa din umeri?

Într-adevăr de cînd stăteam acolo adoptasem pe jumătate inconștient și cu totul pe nepregătite un fel caracteristic de a smuci din umeri, în nici un caz bătător la ochi, dar revenind frecvent, care, din cine știe ce motiv, mi se părea potrivit aici. Am răspuns îngîndurat:

— Nu, nu mi-a dat prin gînd încă niciodată că aș putea să fiu nervos.

— Atunci, încetați cu smucitul!

— Da, domnule medic-general, am spus eu rușinat dar în același moment am smucit totuși din nou, ceea ce el a părut că trece cu vederea.

— Nu sînt medic-general, se răsti el behăind ascuțit și își scutură capul întins înainte atît de tare că țvicărul amenința să-i cadă de pe nas și era nevoit să și-l fixeze la loc cu toate cele cinci degete ale mîinii drepte fără ca asta să poată ajuta cu ceva la îndreptarea lui din acea poziție supărătoare.

— Atunci vă rog să mă iertați, am răspuns eu foarte încet și jenat.

— Răspundeți deci la întrebarea mea!

M-am uitat împrejur nedumerit, nepricepînd nimic, am privit parcă rugător la domnii din comisie în a căror atitudine credeam că observ oarecare interes și curiozitate. În sfîrșit am oftat fără să vorbesc.

— V-am întrebat de ocupația dumneavoastră actuală.

— O sprijin pe mama, am răspuns eu imediat cu bucurie reținută, la administrarea unei pensiuni sau boardinghaus[1] mai mari, în Frankfurt am Main.

[1] Boardinghouse, pensiune (engl. incorect).

— Tot respectul, spuse el ironic și comandă în continuare: tușiți! pentru că îmi pusese tubul lui acustic negru și îmi asculta aplecat bătăile inimii.

A trebuit să repet de mai multe ori tusea silită pe cînd el își muta instrumentul de colo pînă colo pe trupul meu. Apoi schimbă tubul cu un ciocănel pe care-l luă de pe măsuța alăturată și se apucă de ciocănit.

— Ați suferit de boli mai grele? m-a întrebat el între timp.

Am răspuns:

— Nu domnule medic-militar! Grele niciodată! După cîte știu sînt complet sănătos, și am fost întotdeauna, dacă pot face abstracție de fluctuații fără importanță ale stării sănătății mele și mă simt cît se poate de capabil pentru toate armele.

— Taci! spuse el întrerupînd brusc ascultarea și privind furios în sus spre mine în poziția lui aplecată. Lasă chestiunea aptitudinii dumitale în seama mea și nu mai vorbi nimic de prisos! Vorbești într-una lucruri de prisos! repetă el și renunțînd la consultație oarecum distras, se ridică și se retrase puțin de lîngă mine. În felul dumitale de a vorbi este o anumită lipsă de control de-a dreptul surprinzătoare pe care am observat-o încă de mai-nainte. Ce este cu dumneata de fapt? Ce școli ai urmat?

— Am urmat șase clase ale școlii reale superioare — am răspuns eu în șoaptă și aparent necăjit că l-am surprins și l-am contrariat.

— De ce nu și pe a șaptea?

Am plecat capul și i-am aruncat de jos în sus o privire care trebuie să fi fost foarte grăitoare și în stare să-l miște lăuntric pe destinatar. „De ce mă chinuiești?“ întreba această privire. „De ce mă silești să vorbesc? Oare nu vezi, nu auzi și nu simți că sînt un tînăr fin și deosebit care sub înfățișarea exterioară agreabilă și cuviincioasă ascunde răni adînci pricinuite de viața dușmănoasă? Este oare delicat din partea ta că mă obligi să-mi dezvălui rușinea față de atîția domni respectabili? Așa era privirea mea; și nu minteam nicidecum, cititorule care mă judeci, chiar dacă în acea secundă plînsul jalnic din privire era intenționat și conștient orientat spre un scop. Minciuna și ipocrizia se pot recunoaște cu siguranță acolo unde sentimentul este imitat fără justificare, fiindcă aparențele lor nu corespund în nici un fel adevărului și celor știute din realitate, schimonoseala și cîrpăceala, ducînd inevi-

tabil la consecinţe jalnice. Dar să nu ne fie oare permis să dispunem în orice moment de expresia experienţei noastre preţioase potrivit scopurilor noastre? Grăbită, tristă şi plină de reproş, privirea mea vorbea despre familiarizarea timpurie cu nedreptăţile şi complicaţiile vieţii. Apoi, am oftat adînc.

— Răspunde: spuse medicul-căpitan pe un ton mai blînd. Luptam cu mine însumi în timp ce răspundeam şovăind:

— Am rămas în urmă cu şcoala şi n-am reuşit să-i urmez cursurile pînă la capăt, deoarece o indispoziţie repetată mă reţinea adesea la pat şi mă silea pe atunci să lipsesc mult de la şcoală. Iar domnii profesori credeau că trebuie să-mi reproşeze lipsa de atenţie şi de silinţă, ceea ce m-a descumpănit şi m-a descurajat foarte mult întrucît nu mă ştiam cu nimic vinovat şi delăsător în această privinţă. Dar se întîmpla aşa de des să-mi scape cîte ceva şi să nu fi auzit sau să nu fi înţeles, fie că era vorba de lecţiile din clasă sau de teme care mi se dăduseră pentru acasă pe care neglijasem să le pregătesc, pentru că nu ştiam nimic despre asta şi nu pentru că aş fi fost preocupat de alte gînduri nepermise, ci totul era ca şi cum nici n-aş fi fost prezent, aş fi lipsit din clasă cînd au fost date aceste indicaţii, ceea ce a prilejuit mustrări şi măsuri aspre din partea superiorilor pe propria-mi, dar prea marea...

Aici n-am mai găsit nici un cuvînt, m-am încurcat, am tăcut şi am ridicat într-un fel ciudat din umeri.

— Opreşte! spuse el. N-auzi bine? Dă-te înapoi, acolo, mai departe! Repetă ce spun! Şi începu să şoptească cu grijă, schimonosindu-şi cît se poate de caraghios gura supţă şi barba rară „nouăsprezece, douăzeci şi şapte" şi alte numere pe care fără a sta pe gînduri le-am redat conştiincios şi exact pentru că, asemenea tuturor simţurilor mele, nici auzul nu-mi era mediocru, ci chiar de o ascuţime şi fineţe deosebită şi nu vedeam nici un motiv să fac un secret din asta. Astfel am înţeles şi am repetat cifrele cele mai complicate pe care el abia le sufla, iar talentul meu a părut să-l captiveze pentru că a prelungit tot mai mult experienţa; m-a trimis în colţul cel mai îndepărtat al camerei, ca de la o distanţă de şase sau şapte metri mai mult să-mi ascundă decît să-mi transmită numere de patru cifre şi cu buzele strînse arunca priviri pline de înţeles către masa comisiei cînd eu, aproape pe ghicite, prindeam şi redam tot ceea ce el crezuse că abia i-a trecut de buze.

— Deci, spuse el cu indiferență prefăcută, auzi foarte bine. Vino din nou mai aproape și spune-ne cu de-amănuntul cum se manifesta indispoziția care te-a oprit uneori să mergi la școală.

M-am apropiat cuviincios.

— Medicul casei noastre — am răspuns eu, consilierul sanitar Düsing, obișnuia să spună că este un fel de migrenă.

— Așa, aveați un medic al casei. Era consilier sanitar? spunea că e migrenă! Așadar cum apărea migrena asta? Descrie-ne criza! Surveneau dureri de cap?

— Și dureri de cap! am răspuns eu surprins, privindu-l plin de respect, ca un vijiit în amîndouă urechile și în primul rînd o mare greutate și frică sau mai mult o epuizare a întregului corp care se transforma pînă la urmă în spasme violente, astfel că aproape eram azvîrlit jos din pat...

— Spasme? spuse el. Alte crampe nu?

— Nu, altele negresit nu, l-am asigurat eu cu cea mai mare fermitate.

— Dar vijiit în urechi?

— Într-adevăr vijiitul le însoțea adesea.

— Și cînd survenea criza? Poate după vreo emoție? În împrejurări neobișnuite?

— Dacă nu mă înșel, am răspuns eu ezitînd și căutînd cu privirea, avea loc uneori în timpul orelor de școală chiar atunci cînd aveam o astfel de îndoială, adică o supărare din aceea, cum spuneam...

— Că nu ai auzit anumite lucruri, ca și cum n-ai fi fost prezent?

— Da, domnule medic-șef.

— Hm, spuse el. Și acum gîndește-te bine și spune-ne conștiincios dacă nu ai observat vreunele semne care să preceadă și să anunțe cu regularitate situația cînd aparent nu erai prezent. Nu te sfii! Învinge-ți timiditatea explicabilă și spune deschis dacă ai observat astfel de semne în cazul de față!

L-am privit, m-am uitat mai multă vreme neclintit în ochii lui, dînd din cap cu greu, încet și ca să zic așa, cu îngîndurare amară.

— Da, am adesea niște stări ciudate; ciudate mi-au fost și îmi mai sînt din păcate uneori niște senzații — am spus eu în sfîrșit încet și meditativ; cîteodată mi se pare că aș fi ajuns brusc în apropierea unei sobe sau a unui foc, așa mi se încălzesc membrele, mai întîi picioarele, apoi brațele și mă apucă

un fel de mîncărimi şi înţepături de care trebuie să mă mir cu atît mai mult, cu cît în acelaşi timp văd în faţa ochilor jocuri de culori care sînt chiar frumoase, dar care totuşi mă sperie; şi dacă mi-e permis să mai revin odată la înţepături, atunci acestea s-ar putea numi şi furnicături.

— Hm. Şi apoi n-ai mai auzit altceva.

— Da, aşa este, domnule comandant de infirmerie! Nu înţeleg unele părţi din firea mea, care-mi pricinuieşte neplăceri chiar şi acasă, pentru că uneori constat că stînd la masă, am lăsat pe neaşteptate să-mi cadă lingura din mînă şi am pătat faţa de masă cu supă şi mama mea mă ceartă după aceea că, om în toată firea, am putut să mă port atît de stîngaci în prezenţa oaspeţilor noştri — artişti dramatici şi savanţi.

— Aşa, scapi lingura! Şi observi asta puţin mai tîrziu! Spune-mi şi nu i-ai povestit niciodată medicului casei, acestui domn consilier sanitar sau ce titlu civil o fi purtînd, ceva despre aceste mici tulburări?

Încet şi descurajat, am răspuns negativ la întrebarea lui.

— Şi de ce nu? stărui acesta.

— Pentru că mi-era ruşine, am răspuns eu poticnindumă, şi nu voiam s-o spun nimănui; fiindcă mi se părea că trebuie să rămînă un secret. Şi apoi mai nădăjduiam, în sinea mea, că vor dispărea cu timpul. Şi nu m-am gîndit niciodată că aş putea să am atît de multă încredere în cineva ca să-i mărturisesc cît de ciudat mă simt adesea.

— Hm, spuse el şi prin barba-i subţire trecu o strîmbătură ironică, fiindcă gîndeai desigur că toate astea vor fi explicate pur şi simplu ca migrenă. Parcă spuneai — continuă el — că tatăl dumitale a fost distilator de rachiu?

— Da, adică avea o fabrică de şampanie lîngă Rin, am spus eu politicos confirmînd şi totodată corectîndu-i spusele.

— Exact, o fabrică de şampanie! Şi atunci era deci un excelent cunoscător de vinuri, tatăl dumneavoastră?

— Întocmai, domnule medic-şef! am spus eu vesel, în timp ce la masa comisiei se observă o animaţie voioasă. Da, asta era.

— Şi în ceea ce-l priveşte nu era deloc un încuiat, ci îi plăcea un vin bun, nu-i aşa, şi era, cum se spune, un chefliu?

— Tatăl meu, am răspuns eu pe ocolite, retrăgîndu-mi parcă voia bună, era însăşi bucuria de a trăi. Atît pot confirma.

— Așa, așa, bucuria de a trăi. Și de ce a murit?

Am amuțit. L-am privit, mi-am plecat fața spre pămînt. Și cu voce schimbată, i-am răspuns:

— Dacă îmi este permis să-l rog cît se poate de politicos pe domnul medic de batalion să aibă bunăvoința de a nu dori să insiste mai mult...

— Aici, nu ai nici un motiv să refuzi! răspunse el, behăind tare. Ceea ce te întreb, întreb cu chibzuință și datele sînt importante. În propriul dumitale interes te sfătuiesc să ne spui motivul real al morții tatălui dumitale.

— A avut o înmormîntare creștinească am spus eu trăgîndu-mi suflarea cu greu, și emoția mea era prea mare ca să pot prezenta lucrurile în ordinea lor reală. Pot aduce acte și dovezi că a fost îngropat cu slujbă religioasă și se pot lua informații că în urma sicriului au mers mai mulți ofițeri și profesorul Schimmelpreester. Consilierul ecleziastic Château a pomenit el însuși în necrolog, am continuat eu tot mai înflăcărat, că arma de foc s-a descărcat pe neașteptate, tocmai cînd tata o verifica și dacă i-a tremurat mîna și nu a fost complet stăpîn pe sine, asta s-a întîmplat, pentru că ne lovise... o mare belea. Am spus „mare belea" și am mai folosit și alte cîteva expresii necuviincioase și fanteziste.

— Ruina bătuse cu degete scheletice la ușa noastră, am spus eu ieșit din fire, lovind chiar în aer cu degetul arătător îndoit, pentru că tata picase în mrejele unor oameni răi, vampiri care l-au exploatat și totul a fost vîndut și risipit pe un preț de nimic... harfa... de sticlă, am bîiguit eu fără sens, și am pălit vizibil, deoarece acum urma să mi se întîmple acel lucru cu totul și cu totul aventuros, eoliană... roata... Și în momentul acesta mi s-au întîmplat următoarele.

Fața mi s-a schimonosit — dar asta este prea puțin spus. S-a schimonosit după părerea mea într-un fel cu totul nou și înfricoșător, așa cum nici o pasiune omenească, ci numai o influență și-un impuls diabolic pot schimonosi un chip omenesc. Trăsăturile mi s-au împrăștiat literalmente în toate cele patru direcții, în jos, în sus, la dreapta și la stînga, pentru ca imediat să se strîngă iar violent către mijloc; un rînjet groaznic mi-a sfîșiat apoi obrazul stîng și pe urmă pe cel drept în timp ce ochiul din aceeași parte s-a închis cu o forță formidabilă, cel opus însă s-a deschis atît de nemăsurat încît am fost cuprins de sentimentul înspăimîntător că globul va sări din orbită și n-avea decît s-o facă — dacă voia! Nu mai avea importanță dacă sare sau nu, iar de grijă delicată față de el nu

era în nici un caz momentul potrivit. Dar dacă o mimică atît de nefirească putea să trezească desigur în jur acea uimire extremă care înseamnă groază, asta era doar introducerea şi începutul unui adevărat sabat de vrăjitoare al strîmbăturilor, o întreagă bătălie a grimaselor care s-a desfăşurat în minutele următoare pe obrazul meu tînăr. A trata în amănunt aventurile trăsăturilor mele, a înfăţişa detaliat poziţiile îngrozitoare în care au ajuns gura mea, nasul meu, sprîncenele mele şi obrajii mei, pe scurt toţi muşchii feţei mele — şi asta în continuă mişcare şi fără ca vreuna dintre schimonoseli să se fi repetat — o astfel de descriere ar însemna o întreprindere mult prea complicată. Fie spus doar atît că stările sufleteşti care ar fi corespuns întrucîtva acestor fenomene fizionomice, că sentimente de o veselie atît de nătîngă, uimire extremă, voluptate, demenţă, suferinţă abrutizantă şi turbare scrîşnită nu puteau nicidecum să fie din această lume, ci trebuie să fi aparţinut unui domeniu infernal unde pasiunile noastre pămînteşti se regăsesc amplificate la proporţii înfiorătoare. Dar nu este oare adevărat că afectele de la care ne luăm expresia, se nasc în sufletul nostru vagi şi ca nişte realităţi fantomatice? În acest timp nici restul corpului nu stătea liniştit cu toate că rămîneam în picioare pe locul meu. Capul mi se răsucea şi se întorcea de mai multe ori aproape pînă la ceafă de parcă satana ar fi fost gata să-mi rupă gîtul, nu altceva; umerii şi braţele păreau că vor ieşi din încheieturi, coapsele mi se îndoiau, genunchii se întorceau unul spre altul, pîntecele mi se retrăgea în timp ce coastele păreau că vor să-mi spargă pielea; degetele de la picioare mi se crispau, nu era falangă care să nu fie îndoită fantastic în formă de ghiară şi astfel, parcă în prada unor chinuri infernale, m-am menţinut cam două treimi de minut.

În acest răstimp, peste măsură de lung faţă de condiţiile atît de aspre, eram fără cunoştinţă, cel puţin fără memorie pentru ambianţă şi spectatori, fiind complet împiedicat de gravitatea situaţiei mele. Strigăte răguşite îmi ajungeau la urechi ca de la mare depărtare, fără să fiu însă în situaţia de a le da atenţie. M-am regăsit pe un scaun, împins sub mine în grabă de medicul-maior, înecîndu-mă violent cu nişte apă călduţă şi stătută de la robinet, pe care acest savant în uniformă încerca să mă facă s-o beau. Cîţiva domni din comisie săriseră în picioare şi stăteau aplecaţi peste masa verde cu chipurile indignate şi dezgustate. Alţii îşi exteriorizau nedumerirea asupra impresiilor avute într-un mod mai discret.

L-am văzut pe unul care-şi ţinea amîndouă mîinile apăsate pe urechi, şi, probabil contaminat în vreun fel oarecare, îşi strîmbase chipul într-o grimasă; un altul îşi apăsa pe buze două degete de la mîna dreaptă şi clipea neobişnuit de repede din pleoape. Însă în ceea ce mă priveşte, m-am uitat în jurul meu cu o expresie restabilită, deşi speriată într-o măsură firească, cînd m-am grăbit să închei o scenă care nu putea să-mi pară oarecare, ridicîndu-mă repede şi încurcat şi luînd poziţie de drepţi alături de el, ceea ce se potrivea prea puţin cu starea mea pur umană.

Medicul-căpitan s-a retras ţinînd încă paharul cu apă în mînă.

— V-aţi revenit? a întrebat el cu un amestec de supărare şi compătimire în glas...

— La ordin, domnule medic de război, am răspuns eu pe un ton îndatoritor.

— Şi vă amintiţi despre cele ce s-au întîmplat?

— Prea supus vă rog să mă iertaţi. Un moment am fost cam distrat.

De la masa comisiei, mi-a răspuns un rîs scurt, oarecum amar.

— Se pare că nu prea aţi fost la subiect, spuse sec medicul-căpitan. V-aţi prezentat aici în stare de agitaţie? Aţi aşteptat hotărîrea cu privire la capacitatea de serviciu cu o încordare deosebită?

— Recunosc, am răspuns eu atunci, că ar fi fost o mare dezamăgire pentru mine să fiu respins şi n-aş fi ştiut cum să mai apar în faţa ochilor mamei mele cu o astfel de hotărîre. Ea a primit în casă mulţi membri ai corpului ofiţeresc şi are cea mai caldă admiraţie faţă de această organizaţie bărbătească. De aceea ţine foarte mult să fiu încorporat şi aşteaptă de aci nu numai avantaje considerabile pentru educaţia mea, ci şi întărirea de dorit a sănătăţii mele, uneori şovăielnice.

El părea că îmi nesocoteşte vorbele şi nu le consideră demne de nici un răspuns.

— Reformat, spuse el punînd paharul cu apă pe măsuţa unde se găseau instrumentele, metrul-panglică, cornetul acustic şi ciocănelul. Cazarma nu este sanatoriu, îmi mai aruncă el peste umăr şi se întoarse apoi spre domnii de la masa comisiei.

— Recrutul, explică el cu behăit subţire, suferă de crize epileptoide, aşa-numitele echivalenţe, care sînt suficiente pentru a exclude definitiv capacitatea de serviciu. În urma exa-

minării mele reies tare ereditare din partea unui tată băutor, care după falimentul său economic a sfîrşit prin a se sinucide. Apariţia aşa-numitei „aura", în descrierile, desigur stîngace, ale pacientului, a fost neîndoielnică. În plus se mai prezintă şi grave indispoziţii care, după cum am auzit, îl făceau să zacă la pat şi pe care domnul coleg civil (aci apăru iar ironia ţeapănă în jurul buzelor sale subţiri) a crezut că trebuie să le interpreteze în sensul că ar fi aşa-numita migrenă, din punct de vedere ştiinţific însă stări depresive după criza precedentă. Deosebit de semnificativă pentru specificul bolii este discreţia pe care pacientul a păstrat-o cu privire la experienţele sale; căci în ciuda unui caracter evident comunicativ, nu le împărtăşea nimănui, aşa cum am auzit. Este demn de menţionat că în conştiinţa multor epileptici pare a supravieţui ceva din concepţia mistică pe care antichitatea o avea despre această boală. Recrutul s-a prezentat aici într-o stare agitată şi încordată. Chiar felul lui exaltat de a vorbi m-a surprins. Constituţia lui nervoasă se confirmă prin funcţionarea extrem de neregulată, deşi ireproşabilă sub aspect organic a cordului şi obişnuinţa de a smuci din umeri care, după cum se pare, este necontrolabilă. Ca un simptom deosebit de captivant aş dori să semnalez sensibilitatea de-a dreptul uimitoare a auzului, pe care pacientul a dat-o la iveală în cursul examinării. Nu mă pot abţine să nu pun în legătură ascuţimea depăşind normalul a acestui simţ, cu criza destul de gravă observată, care probabil că se pregătea de mai multe ore şi pe care a declanşat-o nemijlocit emoţia provocată de întrebările mele neplăcute pentru el. Vă recomand — îşi încheie el rezumatul clar şi savant, întorcîndu-se neglijent şi de sus în jos spre mine — să intraţi în tratamentul unui medic competent. Sînteţi reformat.

— Reformat, repetă vocea ascuţit-fornăitoare, pe care o cunoşteam.

Stăteam consternat şi nu mă urneam din loc.

— Sînteţi scutit de armată şi puteţi pleca, se auzi nu fără compătimire şi bunăvoinţă acea voce de bas al cărei posesor mă luase cu fineţe drept unul cu termen redus.

Atunci m-am ridicat în vîrful picioarelor şi am spus cu sprîncenele înălţate rugător:

— Nu s-ar putea face o încercare? N-ar fi posibil ca viaţa de soldat să-mi întărească sănătatea?

Cîţiva domni de la masa comisiei abia îşi stăpîneau rîsul, dar medicul-căpitan rămase aspru şi neînduplecat.

— Vă repet, îmi aruncă el nepoliticos în față, cazarma nu este sanatoriu. Respins! behăi el.

— Respins! repetă vocea ascuțit-fornăită și un nou nume fu strigat. „Latte" — se auzi, după cum îmi amintesc, căci acum venise la rînd litera L și în arenă apăru un vagabond cu piept păros. Eu însă m-am înclinat, m-am retras în despărțitură și în timp ce îmi puneam hainele, subofițerul asistent mi-a ținut companie.

Bucuros, ce-i drept, dar cu dispoziție serioasă și epuizat de experiențele atît de extraordinare, ieșite cu totul din domeniul umanului, cărora mă dedicasem cu succes dar suferind; îngîndurat mai ales de afirmațiile semnificative pe care medicul-căpitan le făcuse cu privire la concepțiile vechi despre această misterioasă boală de care credea că sufăr, nu dădeam deloc atenție la trăncăneala familiară a adjutantului de grad inferior, cu părul ud, mustăcioara răsucită, și abia mai tîrziu mi-am amintit de cuvintele lui simple.

— Păcat, spunea el, privindu-mă; păcat de tine Krull sau cum te-o fi chemînd! Ești un băiat curățel, puteai să ajungi cineva în armată. Se vede de la început pe fiecare dacă poate ajunge ceva la noi. Păcat de tine, ai stofă de la prima vedere, au renunțat cu siguranță la un bun soldat. Și cine știe dacă n-ai fi putut ajunge plutonier dacă n-ai fi capitulat!

Abia mai tîrziu, cum spuneam, mi-a ajuns în conștiință această cuvîntare familiară și în timp ce roți grăbite mă duceau spre casă, mă gîndeam în sinea mea că omul ar fi putut să aibă dreptate; da, dacă îmi imaginam cît de minunat, firesc și convingător mi-ar fi stat haina militară, cît de satisfăcător m-aș fi ridicat cîtă vreme aș fi purtat-o, aproape mă cuprindea regretul că am lăsat la o parte cu premeditare accesul către o formă de existență atît de aspectuoasă, către o lume în care simțul pentru rangul natural este evident dezvoltat.

O reflecție mai matură trebuia să mă ducă la convingerea că intrarea mea în lumea aceasta ar fi însemnat totuși o greșeală gravă și o rătăcire. Doar nu eram născut în zodia lui Marte — cel puțin nu în sens propriu și real! Căci dacă rigoarea, stăpînirea de sine și pericolul au fost într-adevăr caracterele distinctive ale vieții mele stranii, totuși ea s-a întemeiat în primul rînd pe condiția preliminară și fundamentală de a fi liber — o condiție deci, care ar fi fost pur și simplu incompatibilă cu orice angajare într-o legătură prozaic reală. Dacă prin urmare am trăit soldățește, ar fi fost totuși o confuzie neghioabă să cred că trebuie să trăiesc ca soldat: ba, dacă

ar fi vorba ca un sentiment atît de sublim ca acela al libertăţii să fie destinat şi orientat către raţiune, atunci s-ar putea spune tocmai că: a trăi soldăţeşte dar nu ca soldat, la figurat dar nu la propriu, că a putea trăi „ca şi cum", ar însemna de fapt libertatea.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

După această victorie, o adevărată victorie a lui David cum aş vrea s-o numesc, m-am întors deocamdată, pentru că nu venise încă timpul să intru la hotelul parizian, la existenţa pe caldarîmul Frankfurtului, schiţată mai sus din cîteva trăsături, o existenţă de singurătate plină de simţire în vîltoarea lumii. Legănîndu-mă liber în agitaţia metropolei aş fi găsit desigur, dacă mi-ar fi stat gîndul la asta, vreo ocazie de comunicare şi apropiere cu tot felul de existenţe care aparent s-ar fi putut considera înrudite sau asemănătoare cu a mea. Totuşi doream atît de puţin asta încît fie că evitam cu totul astfel de legături, fie că aveam grijă să nu ajung în nici un caz la vreo intimitate, fiindcă o voce lăuntrică mă avertizase de timpuriu că sociabilitatea, prietenia şi relaţiile strînse nu ar fi partea mea tare, ci, că eu singur, bizuindu-mă numai pe mine şi riguros izolat, sînt hărăzit fără cruţare să-mi deschid drumul meu neobişnuit; ba, ca să fiu precis, mi se părea că eu, oricît de puţin m-aş fi amestecat cu cei de aceeaşi soartă, tutuindu-mă cu ei sau, cum ar fi spus bietul tata, punîndu-mă cu ei pe picior de „frère-et-cochon"[1], pe scurt, cheltuindu-mă în prietenii uşuratice, m-aş fi apropiat prea mult de vreun secret al firii mele, mi-aş fi diluat, ca să zic aşa, sîngele şi mi-aş fi slăbit şi degradat astfel în modul cel mai dăunător puterile sufleteşti.

De aceea poate, la măsuţele lipicioase de marmură ale micilor localuri de noapte pe care le frecventam, întîmpinam încercările de apropiere şi indiscreţiile cu acea politeţe care era mai comodă pentru gustul şi caracterul meu decît grosolănia şi faţă de care forma un zid de apărare mai puternic.

[1] „Egalitate degradantă" (fr.).

Pentru că grosolănia te face vulgar, iar politeţea este cea care creează distanţele. Pe ea o chemam deci în ajutor la propuneri nepotrivite, care — fără a surprinde pe cititorul experimentat în lumea diversă a sentimentelor, aşa presupun — erau prezentate uneori tinereţii mele mai mult sau mai puţin pe ocolite şi cu diplomaţie, de o anumită categorie de bărbaţi — într-adevăr nu era nici o minune dacă ţineam seama de chipul atrăgător pe care mi l-a dăruit natura şi de o situaţie în general favorabilă pe care îmbrăcămintea sărăcăcioasă, fularul din jurul gîtului, haina cîrpită şi încălţămintea ruptă, nu o puteau ascunde. Pentru că acest înveliş umil era chiar un fel de stimulent şi pe lîngă asta o încurajare a dorinţelor solicitanţilor despre care vorbesc şi care, se înţelege, aparţineau claselor superioare, în timp ce pe mine trebuia în mod necesar să mă dezavantajeze faţă de lumea doamnelor elegante. Nu spun că ar fi lipsit cu totul semnele de simpatie involuntară faţă de persoana mea privilegiată de natură, pe care le observam şi le primeam cu bucurie din această parte. Aşa vedeam cîteodată surîsul egoist şi distrat al unui obraz îngrijit cu „eau de lys"[1] tulburîndu-se la vederea mea şi căpătînd expresia unei slăbiciuni uşor suferinde. Ochii tăi negri, tu scumpo în mantou de seară de brocart, mă fixau mari şi aproape speriaţi, îmi străpungeau zdrenţele, încît le puteam simţi atingerea cercetătoare pe trupul meu gol, se întorceau întrebători la înveliş, privirea ta o întîlni pe a mea, pe cînd căpşorul ţi se aplecă puţin înapoi ca atunci cînd bei, îmi răspunse, se cufundă în mine încercînd cu o grabă plină de nelinişte să-şi găsească un sprijin — şi apoi fireşte că trebuia să te întorci „indiferentă", trebuia să te urci în casa ta pe roţi şi în timp ce pluteai deja pe jumătate în scoica de mătase iar servitorul tău îmi înmîna o monedă cu o expresie plină de bunăvoinţă părintească, farmecele tale dinainte, învăluite în aur înflorat, luminate de razele de lună ale lămpilor mari din foaierul operei, mai şovăiau parcă nehotărîte în cadrul îngust al portiereî cupeului.

Nu, de întîlniri tăcute, dintre care am evocat — nu fără emoţie — una, nu duceam deloc lipsă. Însă în general: ce puteau face doamne în mantouri aurii cu ceea ce reprezentam eu pe atunci, adică cu o tinereţe care, luată în sine, nu valorează pentru ele nimic mai mult decît o ridicare din umeri? Prin înfăţişarea de cerşetor, prin lipsa a tot ceea ce te face să fii cavaler nu aveam nici o valoare în ochii lor şi ieşeam cu to-

[1] Apă de crini (fr.).

tul din cercul atenției lor. Femeia îl remarcă numai pe „domn" — și eu nu eram. Cu totul altfel stau însă lucrurile cu domnii care merg pe drumuri lăturalnice, exaltații, care nu caută femeia dar nici bărbatul ci altceva miraculos între acestea două. Și miraculosul eram eu. De aceea aveam nevoie de atîta politețe evazivă ca să potolesc entuziasmul prea insistent de acest fel, ba uneori eram obligat chiar să consolez înțelegător dezolarea lor imploratoare.

Refuz să opun morala unei dorințe care, într-o privință, nu mi se pare de neînțeles. Mai curînd aș spune ca acel latin, că nimic omenesc nu-mi este străin. La istoria educației mele amoroase fie însă adăugată aci, cu toată decența, povestirea următoare.

Dintre toate aspectele umanului pe care le oferea observației mele marele oraș, unul anume și deosebit, a cărui simplă apariție în lumea burgheză hrănește din plin fantezia, trebuia să atragă cu precădere atenția tînărului în formare. E acea specie a populației feminine, care, denumite femei publice, sau prostituate, sau pur și simplu tîrfe, sau, pe un ton mai elevat, preotese ale Venerei, nimfe și phrynii, fie locuind împreună în case retrase fie hoinărind noaptea pe anumite străzi, se oferă, cu aprobare sau toleranță din partea oficialităților, pentru relații intime cu bărbații care au nevoie dar totodată sînt și capabili să plătească. Mi s-a părut întotdeauna că această instituție, văzută așa cum — dacă nu greșesc — ar trebui văzute toate lucrurile, adică cu o privire proaspătă și neafectată de obișnuință, dăinuiește ca o rămășiță aventuros colorată din epoci mai crude, în era noastră de bune moravuri și ea a avut întotdeauna, prin simpla ei prezență, un efect înviorător, ba chiar îmbucurător asupra mea. Marea-mi sărăcie mă împiedica să vizitez acele case speciale. Totuși pe stradă și în localurile de noapte aveam numeroase ocazii să studiez ființele ademenitoare și acest interes nu a rămas unilateral, ci, dacă mă puteam bucura de o atenție admirativă, atunci aceasta venea din partea fugarelor păsări de noapte și n-a durat mult pînă ce, neținînd seama de atitudinea mea altfel reținută, s-au stabilit relații directe cu unele dintre ele.

În limbaj popular pasărea morților sau găinușa cadavrelor este acea specie de bufniță sau cucuvea care, așa se spune, se izbește noaptea de fereastra celor bolnavi pe moarte și cheamă sufletul temător să pornească în larg, cu strigătul „hai vin'!" Nu este oare uimitor că și clanul surorilor rău famate se folosește de această formulă atunci cînd, alunecînd pe sub felinare,

îi invită pe bărbaţi să guste voluptatea, tainic şi totuşi cu atîta îndrăzneală? Unele sînt trupeşe ca sultanele, încorsetate în atlas negru care contrastează fantomatic cu albeaţa pudrată a feţei foarte grase; altele în schimb, de o slăbiciune coruptă. Găteala lor este stridentă şi calculată pentru a fi de efect în clar-obscurul nocturn al străzii. Buze zmeurii ard pe faţa de cretă a unora, pe cînd celelalte poartă pe obraji o aburealâ grasă, trandafirie. Sprîncenele le sînt puternic şi vizibil arcuite, ochii alungiţi cu trăsături de cărbune şi înegriţi pe marginea pleoapei de jos au adesea o strălucire supranaturală datorită injectării drogurilor. În urechi le sticlesc briliante false, pălării mari cu pene li se clatină pe cap şi toate poartă în mînă o poşetă mică, numită „ridicule" sau „pompadour", în care sînt ascunse cîteva obiecte de toaletă, creioane colorate, pudră, precum şi anumite medicamente preventive. Aşa se strecoară pe lîngă tine pe trotuar, atingîndu-şi braţul de al tău; ochii lor, în care se oglindeşte lumina felinarelor, te privesc dintr-o parte, buzele sînt schimonosite într-un zîmbet arzător şi indecent şi în timp ce îţi şoptesc cu grabă şi pe furiş chemarea cucuvelei, cu o mişcare scurtă a capului într-o parte, arată spre un loc incert-ispititor ca şi cum pe îndrăznetul care ar răspunde semnului, chemării, l-ar aştepta acolo, undeva, o imensă, nemaigustată şi nesfîrşită plăcere.

Cît de des şi cu cît interes am observat de departe această mică scenă tainică, dar am văzut şi cum domni bine îmbrăcaţi, fie că rezistau neclintiţi, fie că se angajau în tratative şi dacă acestea ajungeau la o înţelegere, dispăreau cu paşi uşori, împreună cu călăuza lor desfrînată. Dar aceste fiinţe nu se apropiau de mine astfel, pentru că aspectul meu sărăcăcios nu le promitea nici un avantaj material dacă le-aş fi fost client. Curînd însă aveam să mă bucur de favoarea lor particulară în afara profesiei şi cînd amintindu-mi de neputinţa mea economică nu puteam îndrăzni să mă apropii de ele, se întîmpla adesea că, după ce mă examinau cu o curiozitate aprobatoare, să-mi adreseze cuvinte prietenoase, să mă întrebe camaradereşte despre situaţia mea (la care răspundeam într-o doară că stau în Frankfurt ca să-mi pierd timpul) şi la mici taifasuri care se înfiripau între mine şi cîte un grup de astfel de făpturi stridente, pe coridoarele sau în gangurile caselor, îşi manifestau simpatia în diferite feluri arătîndu-mi într-un grai grosolan şi vulgar că mă plac. În treacăt fie zis, astfel de fiinţe nu ar trebui să vorbească. Cînd tac zîmbind, privind şi făcînd semne sînt mai interesante; dar de îndată ce deschid

gura le paşte marea primejdie de a ne plictisi şi de a-şi pierde nimbul. Pentru că vorba este duşmanul misterului, o trădare groaznică a obişnuinţei.

Dealtfel, relaţiile mele de prietenie cu ele nu erau lipsite de un anumit farmec primejdios şi anume în felul următor: cel ce serveşte dorinţa umană ca profesionist şi îşi cîştigă existenţa din asta nu este nicidecum deasupra acestei slăbiciuni adînc înrădăcinate în firea omenească, căci nu s-ar fi dedicat atît de total cultivării, trezirii şi satisfacerii ei şi ar fi înţeles-o mai puţin desăvîrşit dacă ea n-ar fi fost neobişnuit de vie în el, dacă n-ar fi fost chiar el însuşi un copil adevărat al dorinţei. Aşa se face că, după cum se ştie, acele fete, pe lîngă mulţimea de amanţi cărora li se dedică din motive comerciale, foarte adesea mai au şi cîte un prieten de inimă şi iubit care, provenind din aceeaşi sferă de jos, îşi întemeiază viaţa pe propriul lor vis de fericire tot atît de sistematic cum o fac şi ele cu toţi ceilalţi. Pentru că în timp ce aceşti oameni, în majoritate indivizi fără scrupule şi înclinaţi spre violenţă, îi dăruiesc unei astfel de femei bucuriile tandreţii neoficiale, îi supraveghează şi reglementează serviciul şi îi asigură o anumită protecţie cavalerească, se fac domni şi stăpîni ai acesteia, îi iau cea mai mare parte din ceea ce cîştigă şi o tratează cu mare asprime dacă rezultatul nu este satisfăcător, ceea ce ea suportă totuşi cu dragă inimă şi docilitate. Organele de ordine sînt ostile acestei meserii şi o prigonesc cu perseverenţă. De aceea, la acele taifasuri mă expuneam unui dublu pericol: în primul rînd de a fi luat şi tratat de serviciul de moravuri drept unul dintre aceşti cavaleri brutali; apoi însă de a trezi gelozia acestor tirani şi a face cunoştinţă cu cuţitele lor pe care le mînuiau cu foarte mare uşurinţă. Astfel, prudenţa se impunea în ambele cazuri şi dacă nu numai una dintre surori îmi dădea de înţeles foarte lămurit că i-ar fi plăcut să-şi neglijeze din cauza mea treburile plicticoase, cele două considerente au stat multă vreme în cale, pînă ce, într-o situaţie specială, s-au dovedit înlăturate în mod fericit, cel puţin în ceea ce priveşte partea cea mai dificilă.

Într-o seară aşadar — mă dăruisem cu deosebită plăcere şi insistenţă studiului vieţii citadine şi noaptea era foarte tîrzie — mă odihneam obosit, dar în acelaşi timp entuziasmat de hoinăreală la un pahar de punch într-o cafenea de categorie mijlocie. Pe străzi sufla un vînt vrăjmaş şi ploaia, amestecată cu zăpadă, cădea neîncetat, ceea ce mă făcea să şovăi de a mă duce la locul meu de odihnă destul de îndepărtat; dar nici re-

fugiul meu nu era ospitalier: o parte dintre scaune erau deja urcate pe mese, femei de serviciu purtau cîrpe umede peste podeaua murdară, personalul se întindea morocănos, pe jumătate adormit, şi dacă totuşi mai rămîneam, asta se întîmpla în primul rînd fiindcă astăzi mi-era mai greu ca altă dată să mă hotărăsc a mă retrage din faţa lumii, în somnul meu adînc.

Sala era pustie. Lîngă unul din pereţi, un om cu aspect de negustor de vite dormea întins pe masă cu obrazul pe chimirul de piele. În faţa lui doi moşnegi cu ochelari, pe care somnul îi ocolea, jucau domino în deplină tăcere. Dar nu departe de mine, la o distanşă de numai două mese, stătea o domnişoară singură la un păhărel de lichior verde, uşor de recunoscut că e una dintre „acelea", dar pe care totuşi nu o întîlnisem încă niciodată; ne-am măsurat din priviri cu simpatie reciprocă.

Avea o înfăţişare uimitor de exotică: de sub bereta roşie de lînă, pusă pe o parte, părul negru tăiat scurt îi atîrna în şuviţe drepte şi îi acoperea în parte obrajii care, din cauza pomeţilor foarte proeminenţi, păreau uşor scobiţi. Nasul îi era cîrn, gura mare şi fardată în roşu aprins, iar ochii oblici, alungiţi spre tîmple, de o culoare nehotărîtă, cu totul caracteristică şi nu ca a celorlalţi oameni, luceau privind în gol. La bereta roşie purta o jachetă de un galben-canar sub care se desenau discret formele puţin dezvoltate dar elastice ale bustului şi am observat că avea picioarele lungi ca un mînz, ceea ce a fost întotdeauna pe gustul meu. Mîna ei, pe cînd ducea lichiorul verde la gură, îşi arăta degetele late şi întoarse în sus şi această mînă mi se părea fierbinte, nu ştiu de ce — poate pentru că venele de pe spatele ei erau atît de proeminente. În plus, străina avea obiceiul de a-şi duce buza de jos înainte şi înapoi, frecînd-o de cea de sus.

Schimbam deci priviri cu ea, cu toate că ochii ei oblici şi lucitori nu lăsau să se cunoască limpede încotro se uită şi în sfîrşit, după ce ne-am cercetat aşa un timp, am observat cu tinerească tulburare că mi-a făcut semnul, acel semn într-o parte, în direcţia incert-galantă, cu care breasla ei îşi însoţeşte chemarea cucuvelei. Cu intenţie de pantomimă mi-am întors buzunarele pe dos; dar ea mi-a răspuns cu un clătinat din cap care însemna că nu trebuie să-mi fac nici o grijă din cauza sărăciei mele, a repetat semnul şi în timp, ce şi-a numărat pe placa de marmură costul lichidului verde, s-a ridicat şi a mers cu paşi moi spre uşă.

Am urmat-o neîntîrziat. Zăpada călcată în picioare murdărea trotuarul. Ploaia cădea oblic şi fulgi mari, informi, se lăsau ca nişte animale moi, ude, pe umeri, pe faţă şi pe mîneci, astfel că am fost foarte mulţumit cînd mireasa necunoscută a făcut semn unei birje care tocmai trecea clătinindu-se. Îi spuse birjarului cu un accent străin şi glas stins adresa unde locuia, pe o stradă necunoscută mie, se strecură înăuntru şi trăgînd după mine portiera zornăitoare, mă aşezai lîngă ea pe perna roasă.

Abia acum, cînd vehiculul nocturn îşi reluă mersul greoi, am început să vorbim — stau la îndoială dacă să includ asta, deoarece sînt destul de raţional încît înţeleg că libertatea ei se refuză condeiului meu ascultător. Această convorbire n-avea introducere, era lipsită de orice politeţe formală; de la bun început şi în mod absolut se caracteriza printr-o irresponsabilitate totală, liberă şi nelegată de nimic, care se mai poate întîlni doar în somn, unde eul nostru lipsit de o viaţă proprie, autentică, intră în relaţii cu umbrele, produsele lui însuşi, aşa cum nu pot exista de fapt în stare de veghe cînd fiinţele materiale sînt cu adevărat separate şi opuse una celeilalte. Aşa s-a petrecut — şi mărturisesc bucuros că eram prins pînă în adîncul sufletului de ciudăţenia fascinantă a întîmplării. Nu eram singuri şi totuşi eram mai puţin decît doi, căci dacă de obicei dualitatea creează îndată o stare dependentă de relaţiile sociale, atunci aci nu putea fi vorba de aşa ceva. Prietena avea un fel de a-şi pune piciorul peste al meu de parcă şi l-ar fi pus doar peste al ei; tot ce spunea şi făcea era uimitor de nestingherit, îndrăzneţ şi descătuşat, aşa cum sînt gîndurile din singurătate, iar eu am imitat-o cu aceeaşi dezinvoltură plină de bucurie.

Recapitulat pe scurt, schimbul nostru de cuvinte revenea mereu la manifestarea marii plăceri pe care o găsisem unul pentru celălalt, la cercetarea, discutarea, analizarea acestei plăceri, precum şi la înţelegerea de a o cultiva, dezvolta şi face utilă. Din partea prietenei mele am primit unele elogii care-mi aminteau de departe de afirmaţiile acelui preot savant, a consilierului eclesiastic de acasă; doar că ale ei erau mai generale şi mai categorice. Un cunoscător observă de la prima vedere, mă asigura ea, că sînt făcut şi destinat să slujesc iubirea, şi aş face multă plăcere şi bucurie mie însumi şi lumii, dacă aş da curs acestei cariere şi mi-aş întemeia în întregime viaţa pe această bază. Iar ea ar fi vrut să-mi fie maestră şi să facă cu mine şcoală temeinică pentru că este clar că talentele mele

mai au nevoie să fie îndrumate de o mînă pricepută... Asta am reținut din spusele ei, dar numai aproximativ, pentru că, în concordanță cu înfățișarea ei exotică, vorbea stricat și cu greșeli, de fapt nu știa deloc nemțește, astfel că vorbele și expresiile ei adesea nefirești alunecau în nonsens, ceea ce accentua foarte mult atmosfera de vis a întîlnirii. Trebuie însă observat în mod deosebit că purtarea ei era lipsită de orice veselie frivolă, ba chiar păstra în toate împrejurările — și cît de ciudate pot fi uneori împrejurările — o seriozitate severă, aproape sumbră — acum și pe toată durata relațiilor noastre.

Cînd, după multă hodorogeală, trăsura se opri, coborîrăm și prietena mea îl plăti pe birjar. Apoi urcarăm într-un puț de scară întunecos și rece unde mirosea a fum de lampă și călăuza îmi deschise camera ei așezată chiar lîngă scară. Aci era foarte cald: mirosul sobei de fier puternic supraîncălzite se amesteca cu parfumurile tari de flori ale cosmeticelor, iar lampa din tavan răspîndea o lumină slabă de un roșu închis. Mă înconjura un oarecare lux pentru că pe măsuțe acoperite cu pluș stăteau, în vaze colorate, buchete uscate confecționate din frunze de palmier, flori de hîrtie și pene de păun; blănuri moi erau întinse în jur; un pat cu polog și perdele din stofă de lînă roșie tivite cu fir auriu domina încăperea și mai era încă o mare bogăție de oglinzi căci ele se găseau chiar în locuri unde nu ești deloc obișnuit să le cauți: în pologul patului și pe peretele alăturat lui. Dar pentru că doream să ne cunoaștem în întregime am trecut imediat la treabă și am rămas la ea pînă în dimineața următoare.

Rosza, așa se numea partenera mea, era născută în Ungaria, de origine necunoscută însă; mama ei sărise prin cercuri acoperite cu hîrtie de mătase într-un circ ambulant iar despre tatăl ei nu se știa nimic. Arătase de timpuriu o foarte mare înclinare spre cochetărie nelimitată și a fost tîrîtă, încă de tînără, dar nu fără încuviințarea ei, într-o casă de toleranță din Budapesta unde și-a petrecut mai mulți ani ca atracție principală a stabilimentului. Dar un negustor din Viena, care a crezut că nu poate trăi fără ea, a răpit-o din captivitate cu multă șiretenie și chiar cu ajutorul unei asociații pentru combaterea traficului de fete și a mutat-o la el. Deja în vîrstă și predispus spre apoplexie, s-a bucurat peste măsură să o posede și și-a dat sufletul pe neașteptate în brațele ei, astfel că Rozsa s-a văzut singură și liberă. Trăise din arta ei schimbînd cîteva orașe și sosise la Frankfurt de curînd, unde nicidecum împlinită și mulțumită numai de dăruirea pentru a-și cîștiga pîinea,

a intrat în relații trainice cu un om, care — inițial ucenic de măcelar, dar dotat cu forțe vitale îndrăznețe și de o virilitate rea — își alesese ca ocupație proxenetismul, șantajul și tot felul de lovituri, se erijase în stăpîn al Rozsei, al cărei comerț cu fericirea forma sursa lui de cîștig cea mai distinsă. Băgat totuși la închisoare pentru cine știe ce faptă sîngeroasă, a trebuit s-o lase un timp mai lung singură și pentru că ea nu avea de gînd să renunțe la fericirea ei personală, și-a pus ochii pe mine și și-a ales ca tovarăș de inimă pe tînărul liniștit și încă neformat.

Această istorioară mi-a povestit-o într-un ceas de lenevie, iar eu am răsplătit-o cu o mărturisire concisă a vieții mele de pînă atunci. Dealtfel vorbele și pălăvrăgeala în raporturile noastre de acum și de mai tîrziu erau destul de zgîrcite, pentru că se mărgineau la indicațiile și înțelegerile cele mai concrete ca și la îndemnuri scurte, atițătoare, care proveneau din vocabularul primei tinereți a Rozsei, adică din domeniul expresiilor manejului de circ. Dacă uneori vorbele ne veneau în șuvoi mai bogat, asta se-ntîmpla ca să ne elogiem reciproc, fiindcă ceea ce ne promisesem la prima vedere își găsise o foarte bogată confirmare și maestra m-a asigurat de mai multe ori, fără s-o fi întrebat, că aptitudinile și virtuțile mele amoroase îi depășesc chiar și cele mai frumoase așteptări.

În acest loc, cititorule serios, sînt într-o situație asemănătoare cu cea apărută mai înainte în aceste file, cînd am povestit despre primele înfruptări timpurii din deliciile vieții, adăugînd avertismentul că o faptă nu trebuie confundată cu denumirea ei și că particularul-viu nu se poate expedia în mod ușuratic aplicîndu-i cuvîntul egalizator. Căci dacă notez că timp de mai multe luni, pînă la plecarea mea din Frankfurt, am fost în legături strînse cu Rozsa, am rămas adesea la ea și am asistat chiar pe furiș la cuceririle pe care le făcea pe stradă cu ochii ei oblici lucitori însoțiți de jocul buzei de jos, ba uneori eram ascuns în apropiere cînd își primea clientela cu plată (și cînd îmi dădea prea puțin ocazia să fiu gelos) și nu refuzam participarea cu măsură la cîștigul ei, ar putea să existe tentația să se aplice existenței mele de atunci un nume scandalos și fără multă vorbă să fiu confundat cu acei curtezani sumbri de care a fost vorba mai sus. Cel ce crede că fapta nivelează n-are decît să se servească de un asemenea procedeu simplist. În ceea ce mă privește sînt de partea înțelepciunii populare că dacă doi inși fac același lucru nu înseamnă nicidecum că este totuna; merg chiar mai departe și susțin că etichetări ca „un

beţivan", „un jucător" sau „un desfrînat" nu numai că nu sînt în stare să acopere şi să cuprindă cazul particular, ci, după împrejurări, nici măcar nu-l pot atinge în mod serios. Acesta e felul meu de a gîndi; alţii pot să judece altfel mărturisirile despre care oricum trebuie să se ţină seama că le fac de bună voie şi aş fi putut să le ascund după bunul meu plac.

Dacă tratez însă acest intermezzo cu toate detaliile pe care le pot permite bunele maniere, o fac pentru că, după părerea mea, a avut cea mai hotărîtoare importanţă pentru formarea mea; nu în sensul că mi-ar fi încurajat în mod special contactul exterior cu lumea sau că mi-ar fi rafinat în mod direct deprinderile burgheze — pentru asta acea floare sălbatică a orientului nu era în nici un caz personalitatea potrivită. Şi totuşi, cuvîntul „rafinare" îşi are locul lui aci şi nu l-aş retrage decît dacă n-ar fi adevărat. Fiindcă vocabularul nu oferă nici un alt cuvînt pentru profitul pe care firea mea l-a avut din relaţiile cu această severă iubită şi maestră ale cărei pretenţii se măsurau în modul cel mai serios cu talentele mele. Şi nu trebuie să ne gîndim numai la un rafinament *în* dragoste cît la unul *prin* dragoste. Aceste sublinieri sînt uşor de înţeles pentru că ele se referă la deosebirea şi în acelaşi timp la legătura strînsă dintre mijloc şi scop, în care primului îi revin o importanţă mai restrînsă şi specială, însă celui de-al doilea una mult mai generală. Undeva mai înainte, în aceste file, am notat că faţă de exigenţele extraordinare pe care viaţa le-a impus puterii mele de concentrare nu-mi era permis să mă dăruiesc voluptăţii pînă la epuizare. Ei bine, în perioada de o jumătate de an, care este marcată de numele puţin vorbăreţei, dar îndrăzneţei Rozsa, am făcut-o şi pe asta — însă cuvîntul peiorativ „epuizant" provine din vocabularul medical şi aplicabilitatea lui în anumite cazuri excepţionale este foarte îndoielnică. Pentru că epuizant este ceea ce ne inervează[1] şi care luînd de bune anumite condiţii prealabile, ne face apţi pentru manifestările şi desfătările lumeşti care nu sînt treaba celui neinervat. Nu puţin mă mîndresc pentru descoperirea acestui cuvînt „inervare", cu care îmbogăţesc ca pură improvizaţie vocabularul, spre a-l opune intenţionat virtuos-peiorativului „epuizant". Pentru că ştiu pînă în străfundul sufletului meu că n-aş fi putut executa cu atîta fineţe şi eleganţă farsele vieţii mele fără să fi mers la şcoala amoroasă rea a Roszei.

[1] Joc de cuvinte intraductibil: entnervend = epuizant (germ.), benervend = stimulant (cuvînt inventat în germ.) — inervează (n.t.).

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

Cînd, de sfîntul Mihail, pe străzile plantate cu pomi toamna desprindea frunzele, a venit momentul să mă prezint la postul obţinut prin relaţiile mondene ale naşului Schimmelpreester şi într-o dimineaţă senină, după ce mi-am luat un bun rămas amabil de la mama, a cărei pensiune numărînd acum şi o servitoare, se bucura de o modestă înflorire, roţi grăbite îl duceau pe tînăr şi puţinul lui avut pus într-un cufăraş, înspre noua ţintă a vieţii sale — nu mai puţin însemnată decît capitala Franţei.

Roţile astea se rostogoleau, huruiau şi se poticneau sub vagonul de clasa a treia cu mai multe compartimente dînd unul într-altul şi cu bănci galbene de lemn pe care călători răzleţi, de condiţie inferioară, întristător de insignifianţi, îşi făceau mendrele toată ziua, sforăiau, plescăiau, trăncăneau şi jucau cărţi. Cel mai mult îmi trezeau simpatia cîţiva copii de doi pînă la patru ani, cu toate că din cînd în cînd scînceau, ba chiar urlau. Le-am dat dintr-o pungă prăjituri cu cremă, ieftine, pe care mama mi le pusese ca să am de mîncare pe drum, fiindcă am împărţit totdeauna cu plăcere şi mai tîrziu am făcut mult bine cu averile care au trecut din mîinile bogaţilor în ale mele. Micuţii au venit la mine de mai multe ori, lipăind cu paşi mărunţi, m-au atins cu mînuţele lor lipicioase şi mi-au gîngurit cîte ceva, iar eu, spre mirarea şi încîntarea lor, le răspundeam la fel. Această joacă mi-a adus unele priviri binevoitoare din partea celor mari, în ciuda atitudinii mele rezervate faţă de ei — fără să-mi pese deloc. Călătoria asta de o zi întreagă mi-a arătat din nou că cu cît sufletul şi mintea sînt mai receptive la farmecul omenesc cu atît pot cădea într-o descurajare mai adîncă la vederea mişeliei omeneşti. Ştiu prea bine că aceşti oameni nu sînt vinovaţi de urîţenia lor, că au micile lor bucurii şi adesea griji apăsătoare, pe scurt, iubesc, suferă şi îşi rabdă viaţa ca toate fiinţele vii. Din punct de vedere moral, fiecare dintre ei are, fără îndoială, dreptul la compătimire. Totuşi, simţul frumosului atît de însetat şi vulnerabil pe care mi l-a dat natura mă sileşte să-mi întorc privirea de la ei. Sînt suportabili numai la vîrsta cea mai fragedă, cum erau acei copilaşi pe care i-am tratat şi pe care i-am făcut să rîdă din toată inima, chiar prin felul lor de a vorbi, plătind astfel tributul meu bunăvoinţei faţă de oameni.

Dealtfel, întrucîtva și pentru liniștea cititorului, vreau să pomenesc aici că a fost pentru ultima oară cînd am călătorit cu clasa a treia ca tovarăș de drum al dezagreabilului. Ceea ce numim destin și în fond sîntem noi înșine, a găsit în scurt timp, procedînd potrivit unor legi necunoscute dar infailibile, mijloacele și căile ca să împiedice de a se mai repeta asta vreodată.

Biletul meu de călătorie, se înțelege, era în perfectă ordine, și mă bucuram în mod deosebit că era atît de ireproșabil în ordine — că prin urmare eu însumi eram atît de ireproșabil în ordine și că acei conductori de treabă, îmbrăcați în mantale aspre care veneau în cursul zilei în colțul meu de lemn, controlau documentul și îl găureau cu cleștele lor, înapoindu-mi-l întotdeauna cu o satisfacție oficială mută. Mută firește și fără expresie, adică cu expresia unei indiferențe aproape amorțite și mergînd pînă la afectare, care m-a pus din nou pe gînduri asupra distanței, excluzînd orice curiozitate, cu care aproapele, în special slujbașul, crede că trebuie să-l întîmpine pe aproapele său. Omul cumsecade care-mi perfora legitimația, își cîștiga existența din asta; undeva îl aștepta un cămin, avea verighetă în deget, avea soție și copii. Dar eu trebuia să mă fac că sînt cu totul departe de a mă gîndi la situația lui de om și orice întrebare despre asta, care ar trăda că nu-l privesc doar ca pe o marionetă de serviciu, ar fi fost cît se poate de nepotrivită. Invers, și eu aveam un substrat al vieții mele despre care ar fi putut să se întrebe și să mă întrebe pe mine, ceea ce pe de o parte nu i-a venit în gînd, iar pe de alta, nu ar fi fost de demnitatea lui. Corectitudinea biletului meu de călătorie era tot ce îl interesa de la persoana mea de pasager-marionetă și peste ceea ce se întîmpla cu mine după ce acest bilet va fi expirat și îmi va fi fost luat trebuia să treacă cu privirea lipsită de viață.

Această comportare are ceva ciudat de nenatural și de fapt este falsă, deși trebuie să recunosc că a te abate de la ea ar însemna să ajungi mereu și în toate privințele prea departe, deoarece chiar și mici încălcări pot duce de cele mai multe ori la încurcături. Într-adevăr, spre seară, unul dintre slujbași, purtînd o lanternă la centură, îmi dădu înapoi biletul cu o privire mai lungă și un zîmbet care se adresa evident tinereții mele.

— La Paris? întrebă el cu toate că ținta călătoriei era limpede și precisă.

— Da, domnule inspector, am răspuns eu și l-am privit cu simpatie. Într-acolo mă duc.

— Ce căutați acolo? îndrăzni el să întrebe mai departe.

— Da, închipuiți-vă, am răspuns eu, pe baza unor recomandații, urmează să lucrez acolo în profesia hotelieră.

— Ia uite, ia uite, spuse el. Ei, mult noroc!

— Mult noroc vă doresc și dumneavoastră, domnule controlor-șef, am răspuns eu. Și vă rog transmiteți salutări soției și copiilor dumneavoastră.

— Da, mulțumesc — iacă na! rîse el încurcat de ciudata alăturare de cuvinte și se grăbi să meargă mai departe, dar se poticni și se cam împiedică cu toate că pe dușumea nu se găsea nici un obstacol, așa de mult îl descumpănise omenia...

Și la stația de graniță, unde am coborît toți din tren luînd și bagajele, deci la revizia vamală, sau *douane*, m-am simțit foarte vesel, ușor și cu inima curată pentru că într-adevăr cufărașul meu nu conținea nimic ce-ar fi trebuit să fie ascuns de ochii inspectorilor, nici chiar obligația de a aștepta foarte mult (pentru că bineînțeles funcționarii dau întîietate călătorilor bogați înaintea celor săraci, ale căror lucruri le scot apoi și le zăpăcesc cu atît mai temeinic) nu a reușit să-mi tulbure dispoziția senină. Îndată am și început să conversez, folosind fraze pregătite, cu omul în fața căruia în sfîrșit trebuia să-mi desfac catrafusele, care la început se pregătea să-mi scuture în aer fiecare cămașă și fiecare șosetă ca să vadă dacă nu cade ceva interzis, și astfel l-am cîștigat repede și l-am oprit să le scuture pe toate. Francezii iubesc și cinstesc vorbirea — și dealtfel pe drept! Vorbirea este cea care deosebește omul de animal și cu siguranță nu este lipsită de sens presupunerea că un om se îndepărtează cu atît mai mult de animal cu cît vorbește mai bine — și anume franțuzește. Deoarece această națiune consideră că franceza este limba mondială, întocmai cum îmi închipui că micul și veselul popor al grecilor antici și-a putut socoti idiomul lui ca singurul mod de exprimare omenesc, toate celelalte fiind un schelălăit și orăcăit barbar — o părere căreia restul lumii i se alătura mai mult sau mai puțin, privind în orice caz greaca, așa cum privim noi astăzi franceza, drept cea mai rafinată.

— Bonsoir, monsieur le commissaire![1] l-am salutat pe vameș întîrziind cu un fel de cîntat grav pe a treia silabă a cuvîntului „commissaire". Je suis tout à fait à votre disposition avec tout ce que je possède. Voyez en moi un jeune homme très honnête, profondément dévoué à la loi et qui n'a absolument

[1] Bună seara, domnule comisar (fr.).

rien à déclarer. Je vous assure que vous n'avez jamais examiné une pièce de bagage plus innocente.[1]

— Tiens![2] spuse el şi mă privi mai de aproape. Vous semblez être un drôle de petit bonhomme. Mais vous parlez assez bien. Etes-vous Français?[3]

— Oui et non[4], am răspuns eu, à peu près. A moitié -à demi, vous savez. En tout cas, moi je suis un admirateur passioné de la France et un adversaire irréconciliable de l'annexion de l'Alsace-Lorraine![5]

Chipul lui căpătă o expresie pe care aş numi-o adînc-mişcată.

— Monsieur, hotărî el solemn, je ne vous gêne plus longtemps. Fermez votre malle et continuez votre voyage à la capitale du monde avec les bons voeux d'un patriote français![6]

Şi în timp ce mulţumind îmi adunam cele cîteva rufe, el şi însemnă cu cretă capacul încă deschis al valizei mele de mînă. În timpul împachetării grăbite, întîmplarea făcu ca acest obiect să-şi piardă ceva din nevinovăţia pe care, cu drept cuvînt i-o lăudasem, căci i se adăugă ceva ce nu fusese în ea pînă atunci. Fiindcă lîngă mine, la ghişeul şi banca de bagaje învelite cu tablă în spatele cărora vameşii îşi făceau serviciul, o doamnă de vîrstă mijlocie, în mantou de nurci şi cu o pălărie de catifea în formă de clopot împodobită cu pene de bitlan, avea o dispută destul de vie, peste geamantanul ei mare, deschis, cu funcţionarul care o controla şi se vede că era de altă părere decît ea cu privire la unul din lucrurile ce-i aparţineau, un fel de dantelă, pe care el o ţinea în mînă. Mai multe bagaje frumoase, din care omul scosese dantelele cu pricina, erau îngrămădite lîngă ale mele; cel mai apropiat, o casetă mică de piele foarte asemănătoare celor pentru bijuterii, aproape de forma unui cub, alunecă pe neaşteptate în cufăraşul meu, în

[1] Sînt la dispoziţia dumneavoastră cu tot ce-mi aparţine. Aveţi în faţa dumneavoastră un tînăr foarte cinstit, profund devotat legii şi care nu are nimic de declarat. Vă asigur că niciodată n-aţi avut de controlat vreun bagaj mai inocent.

[2] I-auzi!

[3] Păreţi un tînăr ciudat. Vorbiţi destul de bine. Sînteţi cumva francez?

[4] Da şi nu.

[5] Aproape. Ştiţi, în parte — pe jumătate. În orice caz sînt un admirator pasionat al Franţei şi un adversar neîmpăcat al anexării Alsaciei şi Lorenei.

[6] Domnule... n-o să vă mai plictisesc mult. Închideţi-vă geamantanul şi continuaţi-vă călătoria spre capitala lumii cu urările de bine ale unui patriot francez! (fr.).

timp ce prietenul meu îmi făcea semnul „văzut". A fost mai mult o întîmplare decît o faptă în sine şi s-a petrecut cu totul pe ascuns, strecurîndu-se în treacăt şi cu voioşie, ca un efect, să zic aşa, al bunei dispoziţii pe care mi-o trezise înţelegerea elocventă cu autorităţile statului. Într-adevăr, în tot restul călătoriei nu m-am gîndit aproape deloc la achiziţia ocazională şi mi-am pus doar fugitiv întrebarea dacă doamna a observat sau nu lipsa casetei cînd şi-a strîns efectele. În curînd aveam să aflu lucruri mai precise despre asta.

Astfel, după o călătorie care durase douăsprezece ore, inclusiv opririle, trenul meu îşi încetini mersul, intrînd în gara de Nord unde hamalii aşteptau, flecărind cu mult zel, pe călătorii înstăriţi plini de bagaje, dintre care unii se îmbrăţişau şi se sărutau cu prietenii şi rudele venite să-i întîmpine; în timp ce nici conductorii nu pregetau să le întindă prin uşi şi ferestre sacoşe de mînă şi pleduri rulate, tînărul singuratic coborî din adăpostul lui pentru membrii de clasa a treia ai societăţii, liniştit în mijlocul tumultului, neobservat de nimeni, ducîndu-şi el însuşi cufăraşul în mînă şi părăsi hala zgomotoasă şi dealtfel prea puţin aspectuoasă. Afară, pe strada murdară (cădea o ploaie măruntă) unul sau altul dintre birjari ridica provocator biciul spre mine, văzînd că duc o valiză şi îmi striga: „Hei! Mergem, mon petit?" sau „mon vieux" sau ceva asemănător. Dar cu ce era să plătesc drumul? Nu aveam bani aproape deloc şi dacă acea cutiuţă însemna o ameliorare a situaţiei mele pecuniare, conţinutul ei nu putea să fie folosit în nici un caz acum. Pe lîngă asta, n-ar fi fost deloc potrivit să sosesc într-o trăsură la viitorul meu loc de muncă. Intenţia mea era să merg pe jos pînă acolo, deşi firește drumul putea să fie lung, şi în trecere am întrebat politicos de mai multe ori în ce direcţie ar trebui s-o apuc ca să ajung în Place Vendôme (din motive de discreţie n-am pomenit nici de hotel, nici de Rue Saint-Honoré) — fără ca oamenii să-şi încetinească pasul şi să-mi asculte întrebarea. Şi totuşi nu aveam înfăţişare de cerşetor, pentru că buna mea mamă cheltuise ceva bani ca să mă pregătească şi să mă înzestreze puţin pentru această călătorie. Încălţămintea era tălpuită şi cîrpită din nou, eram îmbrăcat cu o scurtă călduroasă cu buzunare-manşon şi cu o şapcă sport decentă, de sub care părul meu blond apărea înfloritor. Dar un tînăr care nu pune la treabă un hamal, ci îşi tîrăşte singur avuţia pe stradă şi nu pare în stare să ia o birjă, nu merită nici măcar o privire sau o vorbă din partea discipolilor civilizaţiei noastre, mai bine zis: o anume teamă îi avertizează să nu aibă

cîtuşi de puţin de a face cu mine deoarece sînt suspect de o însuşire neliniştitoare: sărăcia şi împreună cu ea de alte lucruri şi mai rele; deci aşa îi pare cel mai înţelept societăţii să treacă cu vederea, ca şi cum ar fi oarbă, peste un astfel de rebut al ordinii ei. „Sărăcia", cum bine se spune, „nu este o ruşine", dar asta-i doar o vorbă. Fiindcă ea este cît se poate de înspăimîntătoare pentru cei ce au parte de ea, pe jumătate cusur şi pe jumătate reproş nehotărît, aşadar în totul foarte dezagreabilă şi a te amesteca cu ea, ar putea avea urmări neplăcute.

Această comportare a oamenilor faţă de sărăcie m-a surprins adesea dureros şi mă surprindea şi aici. În sfîrşit am oprit o băbuţă care, nu ştiu de ce, împingea un căruţ vechi, de copil, plin cu nişte vase de bucătărie şi ea a fost cea care nu numai că mi-a arătat direcţia în care trebuia să merg, ci mi-a descris şi locul unde voi întîlni linia de omnibus ducînd la celebra piaţă. Cei cîţiva „sous"[1] cît m-ar fi costat acest transport îi aveam în orice caz în numerar şi de aceea eram bucuros de informaţia primită. Dealtfel cu cît buna bătrînă îmi privea mai îndelung chipul în timp ce îmi explica, cu atît gura ştirbă i se strîmba într-un zîmbet prietenos şi pînă la urmă mi-a mîngîiat obrazul cu mîna ei uscată, zicînd:

— Dieu vous bénisse, mon enfant?[2]

Această mîngîiere m-a bucurat mai mult decît altele care mi-au fost date, mai tîrziu, de mîini mai frumoase.

În primul moment Parisul nu face în nici un caz impresia cea mai încîntătoare asupra călătorului care păşeşte pe trotuarele lui venind de la gară; dar, fireşte, fastul şi măreţia cresc cu cît te apropii de amploarea splendidă a centrului său, şi dacă nu cu sfială, pe care mi-o reţineam bărbăteşte, totuşi cu uimire şi cu cel mai îndatoritor respect, ţinînd cufăraşul pe genunchi, pe locul îngust cucerit în omnibus, priveam la strălucirea înflăcărată a bulevardelor şi pieţelor, la tumultul vehiculelor ce treceau, la aglomeraţia pietonilor, la magazinele luminate oferind totul, cafenelele-restaurant ademenitoare, faţadele teatrelor orbind privirile cu lumina lămpilor incandescente sau cu arc, în timp ce conductorul anunţa denumirile pe care le-am auzit cu accent delicat din gura bietului tata, cum ar fi: „Place de la Bourse", „Rue du Quatre Septembre", „Boulevard des Capucines", „Place de l'Opera" şi încă multe altele.

Vuietul, străpuns de strigătele ascuţite ale vînzătorilor de

[1] Bănuţi (fr.).
[2] Domnul să te binecuvinteze, copile! (fr.).

ziare, era ameţitor, iar lumina fascinantă. În faţa cafenelelor, sub geamlîcuri protectoare, şedeau la măsuţe oameni cu pălărie şi palton, ţinînd bastonul între genunchi şi priveau, parcă de pe locuri cumpărate la parterul unui teatru, la circulaţia care se rostogolea neîncetat, în timp ce siluete întunecate adunau mucuri de ţigări printre picioarele lor. Acestora nu le aruncau nici o privire şi îndeletnicirea lor tîrîtoare nu-i indigna deloc. Îi considerau desigur ca pe un aşezămînt permanent şi îngăduit al civilizaţiei cu al cărei tumult vesel se delectau din adăpostul lor.

Mîndra Rue de la Paix este cea care leagă piaţa operei cu Place Vendôme şi aici aşadar, lîngă coloana încoronată cu o statuie a puternicului împărat, am coborît din vagon ca să caut, mergînd pe jos, strada Saint Honoré care, după cum omul cult o ştie, este paralelă cu rue de Rivoli. A fost uşor, şi încă de departe mi-a sărit destul de evident în ochi, cu litere mari şi luminoase, numele hotelului „Saint James and Albany".

Acolo erau départs[1] şi intrări. Clienţi gata să se urce în trăsurile închiriate încărcate cu bagaje, înmînau bacşişuri servitorilor casei care se străduiseră pentru ei, pe cînd alţi lachei duceau înăuntru bagajele tocmai atunci descărcate ale noilor veniţi. Chem de bună voie zîmbetul cititorului recunoscînd o anumită nehotărîre care voia să mi se furişeze în locul îndrăznelii de a păşi în această casă pretenţioasă şi costisitoare, de cel mai distins nivel. Nu-mi dădeau însă curaj, dreptul şi obligaţia mea? Nu eram chemat şi numit aici şi nu era naşul Schimmelpreester prietenul intim al şefului acestei instituţii? Totuşi modestia mă sfătui ca în locul celor două uşi turnante de sticlă prin care intrau călătorii, să folosesc mai bine intrarea laterală deschisă de care se serveau hamalii. Aceştia însă, cine ştie drept cine m-or fi luat, m-au respins ca nefăcînd parte dintre ei, încît nu mi-a rămas decît să trec cu valijoara mea printr-una din acele luxoase uşi turnante pe care mi-a mai ajutat să o învîrtesc, spre ruşinea mea, un paj cu o hăinuţă roşie de frac, care era postat acolo. „Dieu vous bénisse, mon enfant"[2] — i-am spus eu fără să vreau, cu vorbele acelei bune femei — la care el izbucni într-un rîs la fel de sincer ca şi copiii cu care glumisem în tren.

Am ajuns într-o fastuoasă sală de onoare, cu coloane de porfir şi o galerie care o înconjura la înălţimea mezaninului,

[1] Ieşiri (fr.).
[2] Domnul te aibă în paza lui, copile! (fr.).

în care se tălăzuia multă omenire, iar persoane îmbrăcate de călătorie şi doamne cu căţei tremurători în braţe aşteptau în fotolii adînci, aşezate pe covoare, lîngă coloane. Un băiat în livrea, într-un inoportun exces de zel profesional, a vrut să-mi ia valijoara din mînă dar eu nu am acceptat ci am luat-o la dreapta spre loja, uşor de recunoscut, a concierge-ului[1] unde un domn cu privirea rece şi obosită, într-o haină cu trese aurii şi evident învăţat cu bacşişuri mari, dădea informaţii în trei sau patru limbi publicului îmbulzit în jurul lojei şi între timp, cu un zîmbet distins, înmîna cheile camerelor oaspeţilor care le cereau. A trebuit să aştept mult pînă am găsit ocazia să-l întreb dacă este de părere că domnul director general Stürzli s-ar afla în hotel şi unde aş avea eventual posibilitatea să mă prezint lui.

— Vreţi să vorbiţi cu monsieur Stürzli? întrebă el cu o mirare jignitoare. Şi cine sînteţi dumneavoastră?

— Un nou angajat al établissmentului, a fost răspunsul meu, cu cele mai bune recomandaţii făcute personal domnului director general.

— Etonnant![2] răspunse îngîmfatul şi adăuga cu o ironie care m-a rănit pînă în adîncul sufletului:

— Nu mă îndoiesc că monsieur Stürzli aşteaptă de mai multe ceasuri cu dureroasă nerăbdare vizita dumneavoastră. Poate vă osteniţi cîţiva paşi mai departe la bureau de réception[3].

— Mii de mulţumiri, monsieur le concierge[4], am răspuns eu. Dar-ar Domnul să vă curgă şi în viitor bacşişuri grase din toate părţile ca să fiţi curînd în situaţia de-a vă retrage în viaţa particulară!

— Idiot! l-am auzit strigîndu-mi în spate. Asta însă nu m-a atins şi nu m-a impresionat deloc. Mi-am dus bagajul de mînă mai departe pînă la recepţie, care se găsea într-adevăr în aceeaşi parte a holului, la numai cîţiva paşi de loja portarului. Era şi mai aglomerată decît prima. Numeroşi călători solicitau atenţia celor doi domni în ţinută sobră de salon, care îşi duceau activitatea acolo, se interesau de rezervări, primeau numele camerelor care li se repartizaseră, îşi declarau datele personale în scris. Mi-a trebuit multă răbdare să înaintez pînă la masă, dar în sfîrşit am ajuns în faţa unuia dintre cei doi

[1] Portarul (fr.).
[2] Ciudat! (fr.).
[3] Recepţie (fr.).
[4] Domnule portar (fr.).

domni, un bărbat încă tînăr, cu mustața răsucită și pince-nez, dealtfel cu o culoare a feței palidă, stătută.

— Doriți o cameră? întrebă el, pentru că așteptasem politicos să mi se adreseze.

— O, nicidecum — nu asta domnule director, am răspuns eu zîmbind. Sînt de-al casei, dacă pot să spun deja asta. Mă numesc Krull, cu prenumele Felix, și m-am prezentat la fața locului, potrivit unei înțelegeri stabilite între domnul Stürzli și prietenul său, profesorul Schimmelpreester, nașul meu, ca să lucrez ca auxiliar în acest hotel. Adică...

— Dă-te la o parte! porunci el șoptit și cu grabă. Așteaptă! Dă-te la o parte *de tot!* Și zicînd asta o ușoară roșeață îi trecu peste culoarea de cameră a feței și privi neliniștit în jur, ca și cum apariția unui nou angajat încă neîmbrăcat în uniformă, ivirea în fața publicului a unuia ca simplu om, l-ar fi pus în cea mai mare încurcătură. Într-adevăr privirile curioase ale cîtorva persoane care aveau treabă la Desk[1] erau îndreptate spre mine. Au întrerupt completarea formularelor ca să se uite la mine.

— Certainement, monsieur le directeur![2] am răspuns în șoaptă și m-am retras mult în spatele celor ce veniseră în urma mea. Dealtfel nu mai erau mulți, peste cîteva minute, desigur doar temporar, nu mai era nimeni în fața recepției.

— Ei, și dumneata? se întoarse spre mine, care stăteam la distanță, domnul cu fața de culoare stătută.

— L'employé-volontaire Felix Kroull,[3] am răspuns eu fără să mă mișc de pe loc; fiindcă voiam să-l silesc să mă invite.

— Dar vino-n-coace odată! spuse el nervos. Crezi că am chef să discut cu dumneata strigînd de la distanța asta?

— M-am îndepărtat la ordinul dumneavoastră domnule director, am răspuns eu apropiindu-mă cu solicitudine, și am așteptat doar contra-ordinul.

— Indicația mea, replică el, era cît se poate de necesară. Ce cauți aici? Cum ți-ai permis să intri pur și simplu în hol ca un voiajor și să te amesteci netam-nesam cu clientela noastră?

— Vă cer mii de scuze, am spus eu supus, dacă am greșit. Nu știam alt drum decît cel frontal, prin ușa turnantă și prin

[1] Birou (de recepție) (engl.).
[2] Desigur, domnule director!
[3] Funcționarul-voluntar Felix Kroull.

hol pînă la dumneavoastră. Dar vă asigur că nici drumul cel mai rău, mai întunecos, mai ascuns şi mai dosnic nu mi-ar fi fost prea greu, numai să pot ajunge în faţa dumneavoastră.

— Ce fel de vorbe sînt astea? ripostă el şi o uşoară tentă de culoare licări pe obrajii lui palizi. Mi-a plăcut la el această tendinţă de a roşi.

— Pari să fii, adăugă el, ori nebun ori puţin chiar prea inteligent.

— Sper, am răspuns eu, să pot dovedi repede superiorilor mei că inteligenţa mea se menţine exact în limitele juste.

— Tare mă-ndoiesc, spuse el, că ţi se va da ocazia s-o faci. Nu ştiu momentan de nici un loc vacant în suita angajaţilor.

— Cu toate acestea îmi îngădui să menţionez, i-am amintit eu că, în ceea ce mă priveşte, este vorba de o înţelegere fermă între domnul director general şi un prieten din tinereţe al său, care m-a botezat. Dinadins n-am întrebat de domnul Stürzli, pentru că ştiu că nu moare de nerăbdare să mă vadă şi nu-mi fac iluzii că îl voi putea vedea pe acest domn, cel mai probabil foarte tîrziu, sau niciodată. Dar asta are prea puţină importanţă. Toate gîndurile mele au fost îndreptate să mă prezint mai de grabă dumneavoastră, domnule director, şi să obţin exclusiv de la dumneavoastră indicaţiile cum, unde şi în ce fel de serviciu mă pot dovedi folositor acestui *établissement*.[1]

— Mon Dieu, mon Dieu![2] l-am auzit murmurînd în timp ce lua, de pe o etajeră din peretele lateral, o carte voluminoasă în care, umezindu-şi repetat pe buze cele două degete din mijloc ale mîinii drepte, răsfoi supărat. După ce se opri undeva, îmi spuse:

— În orice caz dispari acum cît mai repede de aci şi retrage-te într-un loc mai potrivit pentru dumneata decît ăsta! Angajarea dumitale este prevăzută, atîta este adevărat.

— Păi ăsta e punctul esenţial, am observat eu.

— Mais oui, mais oui![3] — Bob! se întoarse el în spate spre unul dintre chasseurii[4] adolescenţi care şedeau cu mîinile pe genunchi, aşteptînd vreo misiune, pe o bancă în fun-

[1] Întreprindere (fr.).
[2] Doamne, doamne! (fr.).
[3] Desigur, desigur (fr.).
[4] Comisionari (fr.).

dul biroului, arată-i acestui domn le dortoir des employés[1] numărul patru de la etajul de sus. Folosiți l'élévateur de bagages![2] O să vă căutăm mîine dimineață, îmi mai aruncă el. Plecați!

Băiatul pistruiat, evident englez, merse cu mine.

— Ar fi bine să-mi duci puțin valiza, i-am spus pe drum. Te asigur că mi-a rupt deja amîndouă mîinile.

— Ce-mi dai pentru asta? — întrebă el într-o franțuzească tărăgănată.

— Sînt lefter.

— Atunci o duc și așa. Nu te bucura de dortoir numărul patru! Este foarte prost. Toți sîntem foarte prost cazați. Și întreținerea este proastă ca și plata. Dar la strike[3] nu te poți gîndi. Sînt prea mulți gata să ne ia locul. Ar trebui pus foc la toată șandramaua asta exploatatoare. Trebuie să știi că sînt anarhist, voilà ce que je suis[4].

Era un tînăr foarte drăguț și copilăros. Am urcat împreună cu liftul de bagaje pînă la etajul cinci, la mansardă și aci m-a lăsat iar să-mi iau valiza, mi-a arătat o ușă pe gangul luminat cu zgîrcenie și fără covor și mi-a spus bonne chance[5].

Tăblița de pe ușă era cea care trebuia. Din prudență am bătut, dar n-a urmat nici un răspuns și cu toate că trecuse de ora zece, dormitorul se dovedi încă cu totul întunecat și gol. Vederea lui, cînd am aprins singurul bec electric care atîrna gol din tavan, era, ce-i drept, puțin plăcută. Opt paturi cu pături cenușii de abá și perne plate, evident nespălate de multă vreme, erau așezate ca în cabinele de vapor, suprapuse două cîte două pe lîngă pereții laterali, iar între ele se găseau rafturi deschise, înalte pînă la patul de sus, pe care erau așezate valizele celor ce dormeau aici. În rest, camera, a cărei singură fereastră părea că dă într-un puț de aerisire, nu oferea nici un fel de confort și nici n-ar fi fost loc pentru asta deoarece lățimea era considerabil mai mică decît lungimea ei astfel că rămînea puțină libertate de mișcare la mijloc. Seara nu aveai decît să-ți pui hainele la picioarele patului sau peste valiză, pe raft.

Așadar, mă gîndeam eu, nu trebuia să te străduiești atît ca să scapi de cazarmă, că o ambianță mai spartană decît în-

[1] Dormitorul salariaților (fr.)
[2] Liftul de bagaje (fr.).
[3] Grevă (în engl.).
[4] Asta sînt (fr.).
[5] Noroc (fr.).

căperea asta nu te-ar fi întîmpinat nici acolo, ba ar fi fost probabil chiar ceva mai plăcută. Dar nu mai stătusem de mult pe roze — încă de cînd se evaporase vesela casă părintească — şi pe lîngă asta ştiam că în unele perioade omul intră într-un acord suportabil cu împrejurările, că oricît de aspre s-ar arăta acestea la început, dacă nu întotdeauna, cel puţin pentru firile mai fericit alcătuite, au o anumită flexibilitate, care nu se bazează exclusiv pe obişnuinţă. Aceleaşi împrejurări nu sînt identice pentru toată lumea, şi datele generale, aşa aş vrea să afirm, sînt supuse în mare măsură modificărilor impuse de fiecare.

Să-mi fie iertată această digresiune a unei minţi obligate să observe mereu lumea, care în cercetarea vieţii este reţinută nu atît de aspectele ei urîte şi brutale, cît de cele delicate şi plăcute. — Una din poliţele de pe perete era goală, de unde am dedus că şi unul dintre cele opt paturi trebuie să fie vacant, numai că nu ştiam care — spre regretul meu, pentru că eram obosit de călătorie şi tinereţea mea cerea somn, dar nu-mi rămînea altceva de făcut decît să aştept venirea colegilor mei de cameră. Cîtva timp m-am mai ocupat de inspectarea spălătorului alăturat, a cărui uşă era deschisă. Aci se găseau cinci mese-lavoar dintre cele mai grosolane, cu covoraşe de linoleum, lighene şi căni, găleţi alături şi prosoape atîrnate pe bara laterală. Oglinzile lipseau cu totul. În locul lor, pe uşă şi pereţi, ca dealtfel şi în camera cu paturi, atît cît permitea spaţiul de acolo, erau prinse în pioneze poze de femei atrăgătoare, decupate din magazine. Decepţionat, m-am întors în dormitor ca să fac ceva, să-mi scot deja prevăzător cămaşa de noapte din valiza de mînă, am dat însă peste caseta de marochin care alunecase atît de lin înăuntru la controlul bagajelor şi, bucuros că o revăd, m-am apucat s-o examinez.

Rămîne nelămurit dacă nu cumva curiozitatea de a-i cunoaşte conţinutul nu dominase tot timpul în zonele cele mai ascunse ale sufletului şi ideea de a scoate cămaşa de noapte fusese doar un pretext. Şezînd pe unul din paturile de jos, o tineam pe genunchi şi stăruind în speranţa că nu voi fi deranjat, am început s-o examinez. Avea o broască simplă care era însă descuiată şi o închidea doar cu un mic cîrlig prins într-un belciug. Nu zic că aş fi găsit în ea comorile din basme, dar ceea ce ascundea era foarte drăguţ, în parte cu adevărat admirabil. Chiar deasupra, în capacul dinăuntru care parcă îi împărţea interiorul în două etaje, se găsea un colier din topaze mari, aurii, aşezate pe mai multe rînduri, cu montura ci-

zelată, cum nu mai văzusem încă în nici o vitrină şi cum cu greu ar fi putut să apară acolo, deoarece vădit că nu era o lucrătură modernă ci aparţinea unui secol trecut. Pot spune că era chintesenţa splendorii şi auriul dulce, de miere, cu licăriri transparente al pietrelor m-a încîntat atît de mult încît n-am putut să-mi iau multă vreme ochii de la el şi doar şovăind am ridicat capacul interior, ca să mă uit dedesubt. Partea asta era mai adîncă decît cea de deasupra şi mai puţin plină decît cea cu colierul de topaze. Oricum din ea îmi făceau cu ochiul lucruri încîntătoare, şi-mi amintesc amănunţit de fiecare din ele. Un lanţ lung din briliante mici, montate în platină, era strîns acolo într-o grămăjoară sclipitoare. Se mai găseau: un pieptene de baga foarte frumos ornamentat cu ghirlande argintii, încrustat cu numeroase briliante, ce-i drept doar mărunte; un ac de cravată de aur, format din două baghete, cu agrafe de platină şi împodobit în vîrf cu un safir cît bobul de mazăre, înconjurat de zece briliante; o broşă din aur mat care reprezenta cît se poate de delicat un coşuleţ cu struguri; o brăţară masivă în formă de mîner îngustîndu-se spre capete avînd închizătoare cu resort, de asemenea din platină şi a cărei valoare era sporită de o perlă albă în relief, înconjurată de briliante cu montură à jour; în plus, trei sau patru inele cît se poate de frumoase, dintre care unul avea o perlă cenuşie cu două briliante mari şi două mici, altul un rubin întunecat, triunghiular, de asemenea împodobit cu briliante.

Am luat în mînă fiecare dintre aceste obiecte plăcute şi le-am făcut să-şi arunce sclipirile lor nobile în lumina ordinară a becului din tavan. Cine poate descrie însă uluirea căreia i-am căzut pradă, cînd, adîncit în această distracţie, am auzit deodată o voce venind de sus, care spunea pe un ton sec:

— Ai acolo nişte lucruşoare foarte drăguţe.

Dacă este întotdeauna penibil să te fi crezut mai mult timp singur şi neobservat şi să-ţi dai deodată seama că nu erai, atunci împrejurările accentuau în cazul de faţă şi mai mult neplăcerea. Desigur că n-am putut să-mi ascund o uşoară tresărire, dar m-am străduit apoi să fiu de un calm desăvîrşit, am închis caseta fără grabă, am pus-o tot pe îndelete la loc în valiză şi abia după aceea m-am ridicat, retrăgîndu-mă puţin, ca să mă uit în direcţia de unde venise glasul. Într-adevăr, în patul de deasupra celui pe care şezusem, cineva rezemat în cot, stătea şi se uita în jos, la mine. Turul meu de

orizont nu fusese destul de amănunțit ca să-i sesizez mai devreme prezența. Poate că stătuse culcat acolo sus cu pătura trasă peste cap. Era un bărbat tînăr care ar fi avut nevoie să se bărbierească, atît îi era deja de neagră bărbia, cu părul ciufulit de stat în pat, favoriți și ochi oblici cum au slavii. Fața îi era aprinsă de febră, dar deși vedeam că desigur trebuie să fie bolnav, supărarea și zăpăceala m-au dus la întrebarea stîngace:

— Ce faceți acolo sus?

— Eu? răspunse el. Cred mai curînd că ar fi dreptul meu să te întreb ce treburi interesante învîrtești tu acolo jos.

— Vă rog să nu mă tutuiți, spusei eu iritat. Nu știu că am fi rude sau măcar intimi.

El rise și răspunse, oarecum îndreptățit:

— Ei, ce-am văzut acum la tine este făcut tocmai să stabilească o anumită intimitate între noi. Astea nu ți le-a pus în valiză mămica ta. Ia arată-mi mînuțele, cît îți sînt de lungi degetele, sau cît le poți lungi!

— Nu mai vorbiți fără rost! am spus eu. Vă sînt dator vreo explicație privind averea mea numai pentru că ați fost destul de indiscret să vă uitați la mine fără să mă faceți atent că sînteți aci? Astea nu-s maniere.

— Da, tocmai tu te-ai găsit să mă lași cu gura căscată ripostă el. Lasă mofturile, că nici eu n-oi fi din pădure. Dealtfel pot să-ți spun că pînă adineauri am dormit. Zac aici de două zile cu influenza[1] și am niște dureri de cap parșive. Deodată mă trezesc și mă întreb, fără să pot spune nici pîs: cu ce se joacă oare drăguțul de băiat? Fiindcă ești drăguț, trebuie s-o recunoască chiar și cei invidioși. Unde aș fi fost azi cu mutrișoara ta!

— Mutrișoara mea nu este un motiv să-mi spuneți mereu tu. Nu mai vorbesc nici un cuvînt cu dumneavoastră dacă nu încetați.

— Ah, doamne, prințul meu, pot să vă spun și „alteță". Pe lîngă asta, sîntem totuși colegi, după cîte înțeleg. Ești nou angajat?

— În orice caz, am fost condus încoace din ordinul direcțiunii, ca să-mi aleg un pat liber. Mîine îmi voi prelua serviciul în această casă.

— Ca ce?

— Asta încă nu s-a hotărît!

[1] Gripă (span.).

— Ciudat. Eu lucrez la bucătărie, adică la garde-manger[1], la bufet rece. — Patul pe care te-ai așezat nu e liber. Al doilea pat de aici, ăla e liber, sus. Din ce loc ești?

— Am sosit astă seară de la Frankfurt.

— Și eu sînt croat, spuse el nemțește. Din Agram. Și acolo am lucrat tot într-o bucătărie de restaurant. Dar de trei ani sînt la Paris. Ai relații în Paris?

— Ce-nțelegeți prin relații?

— Știi tu foarte bine. Vreau să spun dacă ai vreo idee unde poți să-ți prefaci catrafusele în bani la un preț acceptabil.

— Asta se va găsi.

— Nu de la sine. Și nu-i deloc înțelept să cari după tine multă vreme o asemenea descoperire. Dacă-ți spun o adresă sigură, facem pe din două?

— Ce vă trece prin minte? Pe din două! Și asta numai pentru o adresă!

— De care însă un mucos ca tine are nevoie ca de aer. Gîndește-te. Vreau să-ți spun, lanțul cu briliante...

Aici am fost întrerupți. Ușa s-a deschis și au intrat mai mulți tineri pentru care sunase ora de odihnă: un lift-boy în livrea gri cu vipușcă roșie; doi curieri cu vestoane albastre închise pînă sus, cu două rînduri de nasturi aurii și dungi aurii la pantaloni; un flăcău mai mare în jachetă cu dungi albastre care-și ducea șorțul pe braț, probabil angajat în vreo slujbă măruntă la bucătărie, spălător de vase sau ceva asemănător. Curînd le-a urmat încă un chasseur[2] din categoria lui Bob și unul care, judecînd după bluza albă și pantalonii negri pe care îi purta, putea fi picolo sau aide[3]. Spuneau „merde!"[4] și pentru că erau și germani printre ei: „la toți dracii!" și „lua-o-ar naiba!" — înjurături trase desigur la adresa zilei de muncă abia încheiate — strigau la cel din pat: „Hallo Stanko mai ți-e rău?" căscau foarte zgomotos și începeau să se dezbrace toți odată. De mine se sinchiseau prea puțin, cel mult îmi spuneau în glumă de parcă m-ar fi așteptat: „Ah, te voilà. Comme nous étions impatients que la boutique deviendrait complète!"[5] Unul dintre ei îmi confirmă că patul de sus, pe care mi l-a arătat Stanko, ar fi liber. M-am urcat

[1] Magazia de alimente (fr.).
[2] Comisionar (fr.).
[3] Ajutor (fr.).
[4] Ce mizerie (fr.).
[5] Iată-te. Ce nerăbdători eram să completăm gașca! (fr.).

acolo sus, mi-am pus valiza în raftul alăturat, mi-am scos hainele şezînd pe pat şi de cum am pus capul pe pernă, am căzut în somnul dulce şi temeinic al tinereţii.

CAPITOLUL AL OPTULEA

Mai multe ceasuri deşteptătoare porniră să sune şi să zdrăngăne aproape în acelaşi timp, încă pe întuneric, pentru că era abia ora şase şi primii care coborîră din paturi aprinseră iar becul din tavan. Numai Stanko nu se sinchisi de reveille[1] şi rămase culcat. Fiindcă după somn eram foarte înviorat şi vesel, înghesuiala agasantă de băieţi ciufuliţi, căscînd, întinzîndu-şi membrele şi trăgîndu-şi cămăşile de noapte peste cap în culoarul îngust al cabinei, nu mă indispunea prea mult. Chiar şi disputa pentru cele cinci lavoare — cinci pentru şapte ucenici care aveau nevoie de curăţenie — mă lăsa rece, fără a mai ţine seamă că apa din căni nu ajungea, şi că unul după altul trebuiau să alerge goi puşcă afară pe gang ca să aducă alta de la robinet. După ce am făcut asemenea celorlalţi cu săpuneala şi bălăceala, am mai căpătat doar un prosop foarte umed care prea puţin mai folosea pentru şters. În schimb am avut parte de ceva apă fierbinte pe care şi-o pregăteau împreună, pentru bărbierit, lift-boy-ul şi ucenicul chelner, pe o lampă cu spirt şi am putut să mă uit împreună cu ei, în timp ce-mi duceam briciul cu mişcări deja exersate peste obraji, buze şi bărbie, într-un ciob de oglindă pe care ştiuseră să-l agaţe de mînerul ferestrei.

— Hé, beauté[2], spuse Stanko cînd am reintrat în dormitor pieptănat cu cărare şi cu faţa spălată ca să termin cu îmbrăcatul şi să-mi pun patul în ordine, aşa cum făceau toţi. Cum te cheamă, Hans sau Fritz?

— Felix, dacă n-aveţi nimic împotrivă, am răspuns eu.

— Merge şi ăsta. Vreţi să fiţi atît de bun Felix să-mi aduceţi de la cantină o ceaşcă de café au lait[3] după ce luaţi

[1] Deşteptarea! (fr.).
[2] Frumosule (fr.).
[3] Cafea cu lapte (fr.).

micul dejun? Altfel, pînă la prînz, cînd poate să apară o supă groasă, nu capăt absolut nimic.

— Bucuros, am răspuns eu. O fac cu plăcere. Înainte de toate, vă aduc o ceaşcă şi apoi, mai vin încă o dată, foarte curînd.

Am spus asta din două motive. În primul rînd, pentru că în mod neliniştitor, valiza mea avea într-adevăr o broască de la care însă îmi lipsea cheia şi n-aveam în nici un caz încredere în Stanko cît eram pe drum. În al doilea rînd, pentru că voiam să reiau convorbirea de ieri şi doream să aflu de la el, în condiţii mai rezonabile, adresa pe care mi-o propusese.

În spaţioasa Cantine des employés[1] unde ajungeai mergînd pe gang pînă la capătul lui era cald şi plăcut, datorită aromei băuturii matinale pe care, în spatele bufetului, cantinierul şi soţia lui, grasă şi maternă, o turnau în căni din două maşini strălucitoare. Zahărul era deja pus în cesti şi femeia turna laptele peste el şi mai adăuga fiecăruia cîte o brioşă. Aci era o mare înghesuială de tot felul de slujbaşi ai hotelului din diferite dortoirs[2] printre care chelneri de sală în fracuri albastre, cu nasturi aurii. Majoritatea beau şi mîncau în picioare, dar existau şi cîteva măsuţe. Potrivit promisiunii mele am rugat-o pe măicuţă să-mi dea o ceaşcă, „pour le pauvre malade de numero quatre"[3] şi ea mi-a întins una, în timp ce mă privea în faţă cu zîmbetul cu care eram obişnuit aproape de la fiecare. „Pas encore équipé?"[4] m-a întrebat ea şi eu i-am explicat pe scurt situaţia mea. Apoi m-am grăbit înapoi la Stanko să-i duc cafeaua şi i-am repetat că voi trece pe la el foarte curînd. El a rîs batjocoritor în urma mea, pentru că îmi înţelegea prea bine ambele motive.

Din nou în cantină, m-am îngrijit şi de mine, mi-am sorbit cafeaua cu lapte care mi-a plăcut extraordinar pentru că nu mai gustasem de mult ceva cald şi am mîncat la ea şi brioşa. Încăperea începuse să se golească, fiindcă pe neobservate se făcuse ora şapte. Astfel am putut să stau şi eu comod la una din mesele acoperite cu muşama, împreună cu un commis de salle,[5] în frac, mai matur ca vîrstă, care-şi făcuse timp să scoată un pachet de ţigări şi să aprindă o „Caporal". A trebuit doar să-i zîmbesc şi să-i fac puţin cu ochiul şi mi-a

[1] Cantina angajaţilor (fr.).
[2] Dormitoare (fr.).
[3] Pentru bietul bolnav de la numărul patru (fr.).
[4] Încă neechipat? (fr.).
[5] Şef de sală (fr.).

dat și mie una. Mai mult chiar, cînd, după o scurtă convorbire în care l-am informat și despre situația mea încă nelămurită, s-a ridicat și a plecat lăsîndu-mi în dar pachetul încă pe jumătate plin.

Fumul tutunului negru și aromat mi-a căzut foarte bine și totuși nu-mi puteam permite să întîrzii, ci trebuia să mă întorc la pacientul meu. El m-a primit cu o îmbufnare care se recunoștea ușor că este prefăcută.

— Iar aici? întrebă el morocănos. Ce vrei? N-am nevoie de societatea ta. Mă doare capul și gîtul și n-am absolut nici un chef de trăncăneală.

— Deci nu vă simțiți mai bine? am răspuns eu. Îmi pare rău. Tocmai voiam să mă interesez dacă nu v-a-nviorat nițel cafeaua pe care v-am adus-o din politețe firească.

— Știu bine de ce mi-ai adus cafeaua. Dar eu nu mă amestec în afacerile tale năroade. Tu găgăuță, doar o să le strici.

— Dumneata ești, am ripostat eu, cel care începe despre afaceri. Nu văd de ce n-aș putea să-ți ofer puțină companie și fără afaceri. De mine nu se vor interesa așa curînd și am mai mult timp decît îmi trebuie. Ia-o de bună că aș vrea să-l omor cu ajutorul dumitale.

M-am așezat pe patul de dedesubtul lui, ceea ce avea însă dezavantajul că de acolo nu-l puteam vedea. Asta nu mai e discuție, m-am gîndit eu, și m-am întors, de nevoie, din nou în fața patului lui. El spuse:

— E un progres că pricepi că tu ai nevoie de mine și nu eu de tine.

— Dacă înțeleg bine, am răspuns eu, faci aluzie la oferta pe care mi-ai făcut-o ieri. Revii la ea cu amabilitate. Asta trădează totuși că și dumneata ai un anumit interes pentru asta.

— Unul afurisit de mic. Tu, fluieră vînt ce ești, o să-ți risipești doar vechiturile. În definitiv cum ai ajuns la ele?

— Din pură întîmplare. De fapt, pentru că așa a vrut un moment amuzant și așa s-a potrivit.

— Cunoaștem noi! Poate te-oi fi născut într-o zodie norocoasă. Așa pare... Arată-mi încă o dată mărunțișurile tale, să le prețuiesc cu aproximație.

Oricît de bucuros eram că-l vedeam mult mai blînd, am spus totuși:

— Mai bine nu, Stanko. Dacă ar veni cineva, asta ar putea duce ușor la confuzii.

— Dealtfel, nici nu e nevoie, spuse el. Ieri le-am văzut pe toate destul de bine. Nu-ţi face iluzii despre garnitura de topaze. Este...

Deja se dovedi cîtă dreptate avusesem să mă gîndesc la deranj. O femeie de serviciu cu găleată, otreapă şi mătură intră ca să şteargă băltoacele din spălător şi să facă ordine. Cît timp a fost aici am stat pe patul de jos şi n-am scos nici un cuvînt. Abia cînd a ieşit, clămpănind din papuci, l-am întrebat ce-a vrut să spună.

— Eu să spun? se prefăcu el iar. Tu voiai să auzi ceva, dar eu nu voiam să spun nimic. Cel mult, voiam să te sfătuiesc să nu-ţi închipui mare lucru despre garnitura de topaze la care ţi se scurgeau ochii ieri. Aşa o vechitură costă mult dacă o cumperi de la Falize sau de la Tiffany, dar cîştigul e un fleac.

— Ce înseamnă fleac?

— Cîteva sute de franci.

— Păi, orişicît.

— Tu imbecilule, sigur că la toate spui „orişicît"! Asta mă supără. Dacă aş merge cu tine sau aş putea să mă ocup chiar eu!

— Nu Stanko, cum aş putea să-mi iau răspunderea pentru asta! Doar ai temperatură şi trebuie să stai în pat.

— Atunci, bine, fie. Dealtfel, nici eu însumi n-aş putea scoate o avere din pieptene şi broşă. Nici din agrafă, în ciuda safirului. Cel mai bun este totuşi lanţul. Ăsta face fără doar şi poate zece mii de franci. Iar dintre inele, nici unul nu este de lepădat, dacă mă gîndesc numai la rubin şi perla cenuşie. Pe scurt, preţuite din fugă, toate la un loc fac deja optsprezece mii de franci.

— Cam asta era şi evaluarea mea.

— Ia te uită! Ai habar de aşa ceva?

— Cum să nu. Vitrinele bijutierilor de-acasă, din Frankfurt, au fost întotdeauna studiul meu preferat. Dar desigur nu crezi că aş putea obţine eu toţi aceşti optsprezece mii de franci?

— Nu sufleţelule, nu cred asta. Dar dacă ştii să te aperi puţintel şi nu-i dai mereu cu „orişicît"-ul tău, ai putea totuşi prea bine să ajungi la jumătate.

— Nouă mii de franci deci.

— Zece mii. Atît cît valorează în realitate lanţul cu diamante. Mai puţin, nu trebuie să laşi în nici un caz, dacă eşti într-o oarecare măsură bărbat.

— Şi unde mă sfătuieşti să mă adresez?

— Aha! Acu' trebuie să-i fac frumosului un cadou. Acu' să-i dau pe mînă nătărăului relaţiile mele pe gratis, aşa, din pură dragoste.

— Cine zice pe gratis, Stanko? Fireşte că sînt dispus să mă arăt recunoscător faţă de dumneata. Numai că mi se pare cam exagerat ce spuneai ieri despre „pe din două".

— Exagerat? Într-o asemenea afacere, „pe din două" este cea mai normală împărţeală din lume, împărţeală aşa cum scrie la carte. Uiţi că fără mine eşti neajutorat ca peştele pe uscat şi că în afară de asta te pot turna şi la direcţie.

— Să-ţi fie ruşine Stanko! Aşa ceva nici măcar n-o spui, darmite s-o mai şi faci. Nici măcar nu te gîndeşti s-o faci şi trebuie să mă laşi la convingerea că preferi trei mii de franci decît turnătoria din care nu-ţi iese nimic.

— Îndrăzneşti să-mi vii cu trei mii de franci?

— La asta se ajunge vorbind cu largheţe, dacă mă învoiesc în mod loial la o treime din cei zece mii de franci pe care trebuie să-i obţin după părerea ta. Ar fi cazul să mă lauzi că ştiu să mă apăr puţintel şi astfel să capeţi încrederea că şi la cămătari mă voi arăta bărbat.

— Vino-n coace! spuse el şi cînd mă apropiai de el, îmi şopti printre dinţi, foarte deslușit:

— Quatre-vingt-douze. Rue de l'Échelle au Ciel.[1]

— Quatre-vingt-douze, Rue de ...

— Echelle au Ciel. N-auzi?

— Ce nume extravagant!

— Şi dacă se numeşte aşa de sute de ani? Ia numele de bun augur! Este o străduţă foarte respectabilă, doar cam departe, undeva în spatele Cimetière-ului de Montmartre. Cel mai bine te descurci mergînd în sus spre Sacré Coeur, care este o ţintă clară, mergi prin Jardin[2] între biserică şi cimitir şi urmezi Rue Damrémont în direcţia Boulevard Ney. Înainte ca Damrémont să dea în Championnet o străduţă face la stînga, Rue des Vierges prudentes, şi din ea se ramifică Échelle au Ciel. În fond nu poţi greşi.

— Cum se numeşte omul?

— Nu contează. Îl cheamă Uhrmacher[3] şi chiar asta şi este, printre altele. Nu mai fă pe berbecul. Ţi-am spus adresa

[1] Strada Scara la cer nr. 92. (fr.).
[2] Grădină (fr.).
[3] Uhrmacher = ceasornicar (n.t.).

numai ca să scap de tine şi să mă laşi în pace. Cît despre bani, bagă-ţi în cap că oricînd te pot turna.

Îmi întoarse spatele.

— Îţi sînt sincer îndatorat, Stanko, am spus eu. Şi fii sigur că nu-ţi voi da nici un prilej să te plîngi la direcţiune de mine.

Apoi am plecat repetînd adresa în gînd. M-am întors în cantina acum complet pustie, căci unde aş fi putut sta altfel? Am avut de aşteptat pînă şi-au adus aminte de mine jos. Două ore bune am stat la una din măsuţele cu muşama, fără să-mi îngădui nici cea mai mică nerăbdare. Am mai fumat cîteva „Caporal" şi m-am lăsat în voia gîndurilor. Era ora zece, după ceasul de pe peretele cantinei, cînd mi-am auzit numele strigat pe gang de o voce fandosită. Nici n-ajunsesem încă la uşă, cînd chasseur-ul[1] strigă deja prin ea:

— L'employé[2] Felix Kroull — la domnul director general!

— Eu sînt dragă amice. Condu-mă doar. Chiar de-ar fi preşedintele republicii sînt gata să mă prezint în faţa lui.

— Cu atît mai bine, dragă amice, îmi răspunse el, cam obraznic, la vorbele mele prieteneşti şi mă măsură cu privirea, te rog urmează-mă.

Am coborît pe scară şi la etajul patru, ale cărui culoare erau mult mai largi decît al nostru de sus şi aşternute cu covoare roşii, a chemat unul din ascensoarele de persoane care ajungeau aici. Am avut de aşteptat cîtva timp.

— Ce s-o fi întîmplat că rinocerul vrea să vorbească cu tine personal? — mă întrebă băiatul.

— Vrei să spui, domnul Stürzli? Relaţii. Legături personale, aruncai eu. De ce îi ziceţi de fapt rinocer?

— C'est son sobriquet![3] Pardon, n-am inventat-o eu.

— Dar te rog, sînt îndatorat pentru orice informaţie, am răspuns eu.

Ascensorul era foarte cochet lambrisat, luminat electric şi prevăzut cu o bancă roşie de pluş. Un tînăr, în acea livrea galbenă ca nisipul, cu vipuşti roşii, manevra maneta de comandă. El s-a oprit mai întîi prea sus, apoi considerabil prea jos şi a trebuit să intrăm peste treapta înaltă astfel rezultată.

[1] Comisionarul (fr.).
[2] Salariat (fr.).
[3] Asta-i porecla lui (fr).

— Tu n'apprendras jamais Eustache — îi spuse călăuza mea — à manier cette gondole[1].

— Pour toi je m'échaufferai![2] răspunse celălalt grosolan.

Asta mi-a displăcut, şi n-am putut să nu remarc:

— Cei slabi n-ar trebui să se dispreţuiască între ei. Asta le va întări prea puţin poziţia în ochii celor puternici.

— Tiens[3], spuse cel mustrat. Un philosophe![4]

Eram deja jos. În timp ce mergeam de la lifturi, pe marginea sălii, către recepţie şi apoi pe lîngă ea mai departe, am observat că chasseur-ul mă privea în repetate rînduri curios, dintr-o parte. Îmi plăcea întotdeauna dacă făceam impresie, nu numai prin aspectul agreabil al exteriorului meu, ci şi prin darurile mele spirituale.

Biroul personal al directorului general se găsea în spatele recepţiei, pe un culoar, din care alte uşi, peste drum de a lui, duceau, după cum vedeam, în sălile de biliard şi de lectură. Ghidul meu ciocăni cu băgare de seamă, deschise la auzul unui grohăit din interior şi mă dădu în primire cu o plecăciune, ţinînd şapca pe coapsă.

Domnul Stürzli, un bărbat de o corpolenţă neobişnuită, cu barbişon cenuşiu, care nu-şi găsea nici o poziţie potrivită pentru bărbia lui dublă, şedea la birou răsfoind nişte hîrtii, fără să-mi dea deocamdată atenţie. Înfăţişarea lui m-a făcut să înţeleg cu uşurinţă porecla pe care i-o dăduse personalul, foarte explicabilă nu numai pentru că avea spatele boltit, din cale afară de masiv şi ceafa extrem de slăninoasă, dar realmente partea dinspre vîrf a nasului mai prezenta şi ea un neg ridicat asemenea unui corn, care întregea justificarea numelui. În plus, mîinile lui, cu care potrivea într-o grămadă mare hîrtiile cercetate, lovindu-le în lungime şi lăţime, erau uimitor de mici şi delicate în raport cu masivitatea lui, care însă nu avea nimic stîngaci, ci aşa cum se întîmplă uneori la oamenii cei mai corpolenţi, ştia să-şi păstreze o anumită ţinută elegantă.

— Deci dumneata eşti, spuse el într-o germană colorată cu accent elveţian, ocupat încă cu potrivirea hîrtiilor, tînărul care mi-a fost recomandat din partea prietenului, Krull, dacă nu mă înşel — c'est ça — care are dorinţa de a lucra la noi?

— Întocmai cum spuneţi, domnule director general, am

[1] N-ai să-nveţi niciodată Eustache — ... — să manevrezi gondola asta (fr.)

[2] Vezi că-mi ies din pepeni (fr.).

[3] Uite... (fr.).

[4] Un filosof (fr.).

răspuns eu în timp ce, deşi reţinut, m-am apropiat ceva mai mult — şi astfel, nu pentru prima, nici pentru ultima oară am avut ocazia să observ un fenomen neobişnuit. Pentru că de îndată ce m-a cuprins cu privirea, faţa i s-a schimonosit luînd o anumită expresie dezgustată care nu putea fi pusă decît pe seama frumuseţii mele tinereşti de atunci. Acei bărbaţi, cu gîndul numai la femei cum era fără îndoială cazul domnului Stürzli cu barbişonul lui agresiv şi embonpoint-ul[1] lui galant, dacă le vine în întîmpinare farmecul senzual întruchipat într-o fiinţă de acelaşi sex, suferă adesea o tulburare caracteristică a instinctelor lor, care este legată de faptul că hotarul între senzual în înţelesul cel mai larg şi în cel mai restrîns nu este chiar aşa de uşor de trasat, dar constituţia se opune cu vehemenţă participării la această semnificaţie mai restrînsă şi la asociaţiile ei de idei, astfel că se produce tocmai acel efect reflex de strîmbătură scîrbită. Aci nu poate fi vorba, firește, decît de un reflex mai puţin adînc, pentru că în mod civilizat cel surprins îşi va pune mai curînd lui însuşi în sarcină caracterul nestabil al limitei pomenite decît celui ce i-o face observabilă cu toată inocenţa şi nu îl va face pe acesta să suporte tulburarea lui dezgustată. Nici domnul Stürzli nu făcu asta cîtuşi de puţin, mai ales că eu, faţă de reflexul lui, am coborît pleoapele cu modestie serioasă, chiar severă. Din contră, el a fost foarte binevoitor faţă de mine şi s-a informat:

— Ce mai face oare, vechiul meu prieten, unchiul dumitale, Schimmelpreester?

— Iertaţi-mă, domnule director general, am răspuns eu, el nu este unchiul, ci naşul meu, ceea ce desigur vrea să însemne cu mult mai mult. Mulţumesc de întrebare, naşului meu îi merge foarte bine, după cîte ştiu. Ca artist el se bucură de cea mai mare consideraţie în toată Renania şi chiar mai departe, peste hotare.

— Da, da, curios tip, curioasă pasăre, spuse el. Are într-adevăr succes? Eh bien[2], cu atît mai bine. Curioasă pasăre. Ne înţelegeam excelent pe atunci.

— Nici nu mai e nevoie să spun, am continuat eu, cît de recunoscător îi sînt profesorului Schimmelpreester că a pus o vorbă bună pentru mine, pe lîngă dumneavoastră, domnule director general!

— Da, a făcut-o. Este şi profesor? Cum aşa? Mais pas-

[1] Rotunjime (fr.).
[2] Ei bine (fr.).

sons[1]. Mi-a scris despre dumneata şi eu nu l-am refuzat, fiindcă făcuserăm pe atunci multe pozne împreună. Dar trebuie să-ţi spun, dragă amice, există nişte dificultăţi. Ce să începem cu dumneata? Totuşi e evident că n-ai nici cea mai mică experienţă în serviciul de hotel, de fapt nu eşti încă pregătit pentru asta.

— Fără exagerare cred că aş putea să anticipez, a fost răspunsul meu, că o anumită aptitudine naturală va compensa surprinzător de repede lipsa mea de pregătire.

— Ei, spuse el glumeţ, aptitudinea dumitale se dovedeşte desigur mai ales la femeile drăguţe.

El a spus asta, după cum înţeleg eu, din următoarele trei motive. În primul rînd pentru că francezul — şi domnul Stürzli era deja de mult francez — spune cu foarte mare plăcere „femeie drăguţă" pentru amuzamentul propriu şi al celorlalţi. „Une jolie femme"[2] este prin părţile acelea gluma cea mai populară cu care eşti sigur că găseşti imediat cel mai vesel ecou de simpatie. Este cam aşa cum ai pomeni la München despre bere. Acolo este suficient să pronunţi acest cuvînt ca să obţii buna dispoziţie generală. — Asta în primul rînd. În al doilea şi privind mai în profunzime, Stürzli voia, în timp ce spunea „femei drăguţe" şi făcea glume proaste despre presupusa mea aptitudine faţă de ele să-şi înăbuşe tulburarea instinctelor, să se elibereze într-un fel de mine şi să mă împingă — ca să zic aşa — spre partea feminină. Asta o înţelegeam foarte bine. În al treilea rînd însă — trebuie spus: în contradicţie cu această străduinţă — intenţionase să mă facă să zîmbesc, ceea ce nu putea să-l facă decît să simtă din nou acea tulburare. Evident, în mod confuz, tocmai asta îl preocupa. Zîmbetul, oricît de silit ar fi fost, trebuia să i-l acord şi am făcut-o, cu cuvintele:

— Sigur că şi în acest domeniu, ca şi în oricare altul, sînt cu mult în urma dumneavoastră, domnule director general.

Păcat de complimentul ăsta, că el nu l-a ascultat deloc ci s-a uitat numai la zîmbetul meu, cu chipul schimonosit din nou, într-o strîmbătură de dezgust. Nici nu dorise altceva şi nu mi-a rămas decît, ca şi mai înainte, să închid ochii cu strictă decenţă. Dar nici el nu m-a lăsat, ca şi data trecută, să-l suport.

— Toate bune tinere, spuse el, dar întrebarea este cum

[1] Dar să trecem peste asta (fr.).
[2] O femeie drăguţă (fr.).

stai cu noţiunile preliminare. Pici aşa, aici, la Paris — vorbeşti ceva franceză?

Mi-a dat apă la moară. Chiuiam în sinea mea, deoarece cu această întrebare convorbirea lua o întorsătură pe placul meu. Aci este locul să includ o remarcă asupra talentului meu pentru tot felul de limbi ale popoarelor, care era întotdeauna enorm şi misterios. Înclinat spre universal şi purtînd în mine toate posibilităţile din lume, nu era nevoie să fi învăţat de fapt o limbă străină ca, dacă prindeam din zbor doar cîte ceva din ea, să dau impresia iluzorie — cel puţin pentru scurt timp — că o stăpînesc curent şi într-adevăr imitînd atît de excesiv de veridic şi autentic specificul naţional al vorbirii, încît se învecina cu năzdrăvănia. Această nuanţă de îngînare glumeaţă a reprezentaţiei mele, care nu numai că nu-i ameninţa credibilitatea, ci o mărea chiar, se asocia cu o plenitudine aproape extatică a spiritului exotic în care mă transpuneam, sau de care eram posedat — o stare de inspiraţie, cînd, spre propria mea uimire, intensificînd cu atît mai mult temeritatea travesti-ului meu, cuvintele veneau doar aşa, în zbor, Dumnezeu ştie de unde.

Desigur, în primul rînd în ceea ce privea franceza, volubilitatea mea avea un substrat mai puţin imaginar.

— Ah, voyons, monsieur le directeur général — am izbucnit eu cu cea mai mare afectare. Vous me demandez sérieusement si je parle français? Mille fois pardon, mais cela m'amuse! De fait, c'est plus ou moins ma langue maternelle — ou plutôt paternelle, parce que mon pauvre père — qu'il repose en paix! — nourissait dans son tendre coeur un amour presque passioné pour Paris et profitait de toute occasion pour s'arrêter dan cette ville magnifique dont les recoins les plus intimes lui étaient familiers. Je vous assure: il connaissait des ruelles aussi perdues comme, disons, la Rue de l'Échelle au Ciel, bref, il se sentait chez soi à Paris comme nulle part au monde. La conséquence? Voilà la conséquence. Ma propre éducation fut de bonne part française, et l'idée de la conversation, je l'ai toujours conçue comme l'idée de la conversation française. Causer, c'était pour moi causer en français et la langue française — ah, monsieur, cette langue de l'élégance, de la civilisation, de l'esprit, elle est la langue de la conversation, la conversation elle-même... Pendant toute mon enfance heureuse j'ai causé avec une charmante demoiselle de Vevey — Vevey en Suisse — qui prenait soin du petit gars de bonne famille, et c'est elle qui m'a enseigné des vers français, vers

esquis que je me répète dès que j'en ai le temps et qui littéralement fondent sur ma langue —

Hirondelles de ma patrie,
De mes amours ne me parlez-vous pas?[1]

— Încetează! îmi întrerupse el turuiala torențială. Încetează imediat cu poezia! Nu pot suporta poezia, îmi întoarce stomacul pe dos. Cîteodată îngăduim să apară poeți francezi în hol, la five o'clock, dacă au cu ce să se îmbrace, și îi lăsăm să-și recite versurile. Doamnelor le place asta, dar eu mă țin cît mai departe posibil și mă trec sudori reci.

— Je suis désolé, monsieur le directeur général. Je suis violemment tenté de maudire le poésie.[2]

— Bine, ajunge. Do you speak English?[3]

Știam? Nu știam, sau cel mult pentru trei minute puteam să fac în așa fel ca și cum aș fi știut, în măsura în care ajungea ceea ce cîndva, la Langenschwalbach, la Frankfurt adiase pe la urechea mea atentă din intonația acestei limbi, ce fărîme adunasem pe ici, pe colo din vocabularul ei. Era vorba ca dintr-un material infim să iau ochii cu ceva în legătură cu

[1] — Vai, domnule director general... Mă întrebați în serios dacă vorbesc franceza? Vă cer de o mie de ori iertare, dar asta mă amuză! De fapt este mai mult sau mai puțin limba mea maternă — sau mai degrabă, paternă, pentru că bietul meu tată — odihnească-se în pace! — nutrea în inima sa duioasă o dragoste pasionată pentru Paris și nu scăpa nici cea mai mică ocazie să se oprească în acest oraș măreț unde și colțurile cele mai ascunse îi erau familiare. Vă asigur: știa unde se află pînă și cele mai mărunte străduțe, să spunem bunăoară, strada l'Échelle au Ciel, pe scurt, se simțea la Paris mai acasă decît oriunde în lume. Consecința? Priviți consecința! Propria-mi educație a fost în bună parte franceză, iar ideea de conversație am conceput-o întotdeauna ca idee de conversație în franceză. Cînd stau de vorbă nu înțeleg s-o fac decît în franceză, în limba franceză — ah, domnule, această limbă a eleganței, a civilizației, a spiritului, ea este limba conversației, conversația însăși... În tot timpul copilăriei mele fericite am vorbit franceza cu o încîntătoare domnișoară din Vevey — Vevey în Elveția — care îngrijea de puștiul de familie bună, și ea este aceea care m-a învățat versuri franceze, versuri fermecătoare pe care mi le repet ori de cîte ori am timp, și care-mi merg de-a dreptul la suflet —

Rîndunicl din țara mea,
Nu-mi vorbiți de dragostele mele?

[2] Sînt dezolat, domnule director general. Sînt ispitit să urăsc poezia din toate puterile (fr.).

[3] ...Vorbești engleza? (engl.).

momentul. De aceea am spus — nu așa tărăgănat și întins cum își închipuie de obicei neștiutorii — ci din vîrful buzelor, murmurînd și cu nasul înălțat cu îngîmfare deasupra întregii lumi:

— I certainly do, Sir. Of course. Sir, quite naturally I do. Why shouldn't I? I love to, Sir, It's a very nice and comfortable language, very much so indeed, Sia, very. In my opinion, English is the language of the future, Sir. I'll bet you what you like, Sir, that in fifty years from now it will be at least the second language of every human being . . .[1]

— De ce-ți învîrtești așa nasul în vînt? Nu e necesar. Iar teoriile dumitale sînt de prisos. Te-am întrebat numai de cunoștințe. Parla italiano?[2]

În același moment am devenit italian și în loc de rafinamentul murmurat m-a năpădit temperamentul cel mai focos. Cu bucurie au ieșit la iveală sunetele italienești auzite din gura nașului meu Schimmelpreester, care fusese adeseori și mai multă vreme în acea țară însorită, și în timp ce-mi mișcam pe lîngă față mîna cu vîrfurile degetelor strînse, dar răsfrîngîndu-le brusc și mult pe toate cele cinci, am bubuit și am cîntat:

— Ma signore, che cosa mi domanda? Son veramente innamorato di questa bellissima lingua, la più bella del mondo. Ho bisogno soltanto d'aprire la mia bocca e involontariamente diventa il fonte di tutta l'armonia di quest'idioma celeste. Si, caro Signore, per me non c'é dubbio che gli angeli nel Cielo parlano italiano. Impossibile d'imaginare che queste beate creature si servano d'una lingua meno musicale . . .[3]

— Oprește! comandă el. Cazi iar în poetic și doar știi că îmi vine rău. Nu poți să renunți la asta? Nu se cade pentru

[1] — Desigur Domnule. Cu siguranță Domnule, bineînțeles. De ce nu aș face-o? Îmi place, Domnule. Este o limbă foarte frumoasă și plăcută, foarte, într-adevăr, Domnule, foarte. Părerea mea este că engleza este limba viitorului, Domnule. Pun pariu pe ce vreți Domnule, că peste cincizeci de ani, ea va fi cel puțin a doua limbă pe care orice ființă omenească . . . (engl.).

[2] Vorbești italiana?

[3] Dar domnule, ce întrebare îmi puneți? Sînt cu adevărat îndrăgostit de această minunată limbă, cea mai frumoasă din lume. N-am decît să deschid gura și ea devine involuntar izvorul întregii armonii a acestui limbaj ceresc. Da, dragă domnule, n-am nici o îndoială că și îngerii din cer vorbesc italiana. Îmi este imposibil să-mi imaginez că aceste fericite creaturi se folosesc de o altă limbă mai puțin muzicală . . .

un angajat de hotel. Dar accentul dumitale nu e rău, dispui de oarecare noțiuni de vorbire, după cum văd. E mai mult decît m-am așteptat. Vrem să facem o încercare cu dumneata, Knoll.

— Krull, domnule director general.

— Ne me corrigez pas![1] Din partea mea te poate chema și Knall. Cum te strigă?

— Felix, domnule director general.

— Nici ăsta nu-mi convine. Felix — Felix ăsta are ceva prea intim și pretențios. Vei fi numit „Armand“...

— Să-mi schimb numele este cea mai mare bucurie pentru mine, domnule director general.

— Bucurie sau nu... Armand îl chema pe lift-boy-ul care întîmplător a părăsit serviciul astă seară. Poți să intri mîine în locul lui. Vom face o încercare cu dumneata ca lift-boy.

— Îndrăznesc să promit, domnule director general, că mă voi dovedi corespunzător și că-mi voi face treaba chiar mai bine decît Eustache...

— Ce e cu Eustache?

— Oprește ba prea sus, ba prea jos și face niște trepte rele, domnule director general. Ce-i drept numai cînd transportă pe cei de o seamă cu el. Cu clientela, dacă am înțeles bine, este mai atent. Această inconsecvență în efectuarea serviciului său nu mi s-a părut lăudabilă.

— Ce ai de lăudat aci! Ești cumva socialist?

— Nicidecum, domnule director general! Găsesc încîntătoare societatea așa cum este și ard de nerăbdare să-i cîștig favorurile. Cred numai că dacă-ți cunoști meseria n-ar trebui deloc să ajungi să o faci de mîntuială, chiar dacă nu are prea mare importanță.

— Nu avem absolut deloc nevoie de socialiști în întreprinderea noastră.

— Ça va sans dire, monsieur le...[2]

— Du-te acuma Knull! Coboară la magazie, acolo în souterrain[3] să-ți probeze livreaua corespunzătoare! O primești de la noi, încălțămintea însă, te privește și te fac atent că a dumitale —

— Este o lipsă cu totul temporară, domnule director general. Pînă mîine va fi rezolvată pe deplin satisfăcător. Știu

[1] Nu mă corectați! (fr.).
[2] E de la sine înțeles, domnule... (fr.).
[3] subsol (fr.).

ce datorez etablissementului[1] și vă asigur că ținuta mea nu va lăsa de dorit în nici o privință. Mă bucur extraordinar pentru livrea, dacă îmi este permis să spun asta. Nașului meu Schimmelpreester îi plăcea să mă îmbrace în cele mai diferite costume și mă lăuda întotdeauna pentru că mă prezentam atît de bine în oricare dintre ele, chiar dacă ceea ce este înnăscut de fapt nu merită lauda. Dar o uniformă de lift-boy n-am probat încă niciodată.

— Nu va fi nici o nenorocire, spuse el, dacă în ea le vei plăcea femeilor drăguțe. Adieu, astăzi deci nu mai ești necesar aici. Du-te după masă să vezi Parisul. Mîine dimineață fă cu Eustache, sau cu altcineva, cîteva drumuri în sus și în jos și pune-l să-ți arăte mecanismul care este simplu și nu-ți va depăși puterea de înțelegere.

— Îl voi mînui cu drag, a fost răspunsul meu. Nu voi avea odihnă pînă nu voi mai face treaptă deloc. Du reste monsieur le directeur général[2], am adăugat eu și am lăsat ochii să mi se umezească, les paroles me manquent pour exprimer...[3]

— C'est bien, c'est bien[4], am de lucru, spuse el și se întoarse de la mine, nu fără ca fața să i se strîmbe cu acea grimasă dezgustată. Asta nu m-a putut indispune. În galop — pentru că eram interesat să ajung încă înainte de prînz la numitul Uhrmacher — am coborît scara pînă în subsol, am găsit fără greutate ușa cu inscripția „magazie" și am bătut la ea. Un bătrînel cu ochelari citea ziarul în încăperea care semăna cu depozitul unui negustor de haine vechi sau cu garderoba unui teatru, atît de multe uniforme de serviciu pestrițe erau agățate acolo. Mi-am exprimat dorința, care avea să-și găsească împlinire cît ai bate din palme.

— Et comme ça — spuse bătrînul — tu voudrais t'apprêter mon petit, pour promener les jolies femmes en haut et en bas?[5]

Nația asta nu mai poate după femei. I-am făcut cu ochiul și am confirmat că asta este dorința și atribuția mea.

M-a măsurat doar fugitiv din ochi, a luat de pe bară una din livrelele de culoarea nisipului cu garnituri roșii, jachetă și pantaloni și mi-a pus-o pur și simplu pe braț.

[1] Întreprinderii (fr.).
[2] În rest domnule director general... (fr.).
[3] Cuvintele îmi lipsesc pentru a-mi exprima... (fr.).
[4] Bine, bine,... (fr.).
[5] Și zi așa... vrei să te dichisești, micuțule, ca să plimbi femeile drăguțe în sus și-n jos? (fr.).

— O probă n-ar fi recomandabilă? — am întrebat eu.

— Nu-i nevoie, nu-i nevoie. Ce-ţi dau eu ţi se potriveşte Dans cet ambalage la marchandise attirera l'attention des jolies femmes.[1]

Într-adevăr bătrînul zaharisit ar fi putut avea altceva în cap. Dar el vorbea cu totul mecanic şi tot aşa de mecanic i-am răspuns făcîndu-i cu ochiul, i-am spus la despărţire „mon oncle"[2] şi am jurat că numai lui singur îi voi datora cariera mea.

Cu ascensorul care cobora pînă aici am urcat înapoi pînă la etajul cinci. Mă grăbeam, pentru că tot mă mai neliniştea puţin întrebarea dacă Stanko îmi va fi lăsat în pace valiza în timpul cît am lipsit. Pe drum s-au auzit apeluri de sonerie şi au fost opriri. Clienţi, la a căror intrare m-am lipit modest de perete, au umplut liftul; chiar îndată, din hol, o doamnă pînă la etajul doi, la primul etaj o pereche vorbind englezeşte a cerut etajul trei. Doamna singură care s-a urcat mai întîi mi-a atras atenţia — şi într-adevăr, aci cuvîntul „atrage" este la locul lui pentru că am privit-o cu o tresărire a inimii care nu era lipsită de dulceaţă. O cunoşteam pe această doamnă. Chiar dacă nu mai avea pe cap pălăria cloş cu pene de bîtlan, ci alta, o creaţie a modei cu boruri mari şi garnitură de atlas peste care îşi pusese un voal alb legat cu fundă sub bărbie şi atîrnînd lung peste mantou, şi chiar dacă acest mantou era altul decît cel de ieri, unul mai uşor, mai deschis, cu nasturi mari, îmbrăcaţi, nu putea fi nici cea mai mică îndoială că aveam în faţa mea pe vecina de la vamă, doamna de care mă lega posesiunea micii casete. Am recunoscut-o înainte de toate după felul cum îşi holba ochii, aşa cum făcuse mereu în timpul discuţiei cu vameşul, dar care era evident o obişnuinţă permanentă, fiindcă se repeta în fiecare moment şi acum cu totul fără motiv. De fapt trăsăturile ei, deloc urîte în felul lor, lăsau să se observe o tendinţă spre ticuri nervoase. În rest, după cum vedeam, nu exista nimic în constituţia fizică a acestei brunete de patruzeci de ani care să poată strica plăcerea relaţiilor gingaşe în care mă aflam faţă de ea. O mică umbră de puf întunecat pe buza de sus nu-i venea deloc rău. Iar ochii ei aveau culoarea brună-aurie care mi-a plăcut întotdeauna la femei. Dacă nu s-ar fi holbat într-una atît de neplăcut! Aveam sentimentul că trebuie s-o iau cu binişorul ca s-o fac să renunţe la obiceiul ăsta chinuitor.

[1] În ambalajul ăsta marfa va atrage atenţia femeilor drăguţe (fr.).
[2] Unchiule (fr.).

Astfel am coborît împreună — dacă în cazul meu putea fi vorba de coborîre. O simplă întîmplare m-a împiedicat s-o reîntîlnesc chiar în fața domnului care roșea cu ușurință, de la recepție. Apropierea ei în spațiul strîmt al ascensorului mă făcea să mă simt foarte ciudat. Fără să știe de mine, fără să mă fi văzut vreodată, fără să mă observe nici acum, mă purta fără chip în gîndurile ei, din momentul cînd, ieri seară sau azi dimineață, la golirea geamantanului, a fost surprinsă de lipsa casetei. Oricît l-ar mira pe cititorul îngrijorat de soarta mea, nu puteam să mă stăpînesc de a asocia un sens ostil acestei coincidențe. Că preocuparea ei pentru mine, întrebările pe care și le punea despre mine, puteau să se transforme în măsuri îndreptate contra mea, că poate se întorceau tocmai de la astfel de demersuri, această posibilitate apropiată mi-a trecut fugitiv prin gînd, dar ce-i drept nu a ajuns să devină verosimilă și nu a reușit să cîștige teren față de farmecul unei situații în care celei ce caută îi era atît de aproape obiectul căutării ei, fără să bănuiască. Cît de mult regretam — regretam pentru amîndoi — că această apropiere era atît de scurtă, nu ajungea decît pînă la etajul al doilea! Cînd cea în ale cărei gînduri eram a coborît, i-a spus liftierului cu păr roșu:

— Merci, Armand.

Avea ceva surprinzător și dovedea amabilitatea ei, că sosită doar deunăzi, știa deja numele băiatului. Poate că-l cunoștea mai de mult și era un oaspete care revenea la „Saint James and Albany". Iar eu eram și mai uimit chiar de nume și de faptul că tocmai Armand era cel ce ne condusese. Această întîlnire în ascensor era bogată în coincidențe.

— Cine este doamna asta? l-am întrebat din spate pe roșcovan în timp ce mergeam mai departe.

Mojicește, n-a răspuns deloc. Cu toate acestea am adăugat la coborîre, la etajul patru, întrebarea:

— Ești acel Armand care pleacă astă seară?

— Te doare-n cot de asta, mi-o trînti el mitocănește.

— Ceva mai mult decît asta, răspunsei eu, mă interesează totuși. Fiindcă acum eu sînt Armand. Calc pe urmele dumitale. Sînt succesorul dumitale și am de gînd să mă prezint mai puțin necioplit decît ești dumneata.

— Imbécile![1] mă salută el, trîntindu-mi în nas ușa cu zăbrele.

[1] Imbecilule (fr.).

Cînd am intrat iar în Dortoir no. 4,[1] Stanko dormea. Cu toată graba am făcut următoarele: mi-am luat valijoara din nişă, am dus-o în spălător, am scos caseta pe care onorabilul Stanko, slavă domnului, o lăsase neatinsă, şi după ce mi-am scos jacheta şi vesta, mi-am pus minunata garnitură de topaze în jurul gîtului şi am închis cu oarecare greutate siguranţa cu resort la ceafă. Apoi am îmbrăcat la loc hainele pe deasupra şi am îndesat celelalte bijuterii care nu ocupau atît de mult loc, în special lanţul cu briliante, în buzunarele din dreapta şi stînga. Acestea fiind îndeplinite, am aşezat iar valiza la locul ei, am agăţat livreaua în dulapul de lîngă uşa de pe culoar, mi-am pus scurta şi şapca şi am alergat — cred că din repulsie de a mai avea de-a face cu Armand — toate cele cinci etaje în jos pe scări ca să iau drumul spre Rue de l'Échelle au Ciel.

Cu buzunarele pline de comori, nu mai aveam nici măcar cei doi sous[2] să pot lua un omnibus. A trebuit să alerg şi asta chiar cu dificultăţi, pentru că era nevoie să mă orientez întrebînd şi pe lîngă asta înariparea mea a avut curînd de suferit sub greutatea pe care o dă picioarelor un drum care urcă. Cu siguranţă că îmi trebuiau trei sferturi de oră ca să ajung la cimitirul Montmartre, de care întrebasem pînă atunci. Deoarece indicaţiile lui Stanko s-au dovedit exacte, de aci mi-am găsit, firește, repede drumul prin rue Damrémont spre ulicioara „fecioarelor înţelepte" şi odată cotit pe ea, am fost la ţintă din cîţiva paşi.

O aşezare mamut cum este Parisul se compune din multe cartiere şi comune dintre care prea puţine te lasă să ghiceşti majestatea întregului căruia îi aparţin. În spatele faţadei splendide pe care metropola o arată străinului, ea cultivă provincialismului mic burghez care-şi duce aci existenţa mulţumită de sine. Dintre locuitorii străzii „Scara spre cer" mă întreb cîţi erau aceia care de ani de zile nu mai văzuseră sclipirile de pe Avenue de l'Opera şi tumultul monden al Bulevardului des Italiens? Mă înconjura provincia idilică. Pe carosabilul îngust pietruit cu bolovani, se jucau copiii. Pe lîngă trotuarele paşnice se înşirau locuinţe modeste la al căror parter îşi oferea serviciile, ici-colo cîte o prăvălie, o dugheană cu mărunţişuri, o măcelărie sau brutărie, un atelier de şelărie cu galantare acceptabile. Trebuia să existe aici şi un ceasornicar.

[1] Dormitorul nr. 4 (fr.).
[2] Bani (fr.).

Numărul 92 a fost găsit îndată. „Pierre Jean-Pierre, Horloger“ se putea citi pe uşa prăvăliei, alături de vitrina care prezenta tot felul de obiecte de măsurat timpul, ceasuri de buzunar bărbăteşti şi de damă, deşteptătoare de tablă şi pendule ieftine pentru cămin.

Am apăsat clanţa şi am intrat în clinchetul unui clopot pus în mişcare prin deschiderea uşii. Patronul şedea, cu rama de lemn a unei lupe fixată la ochi, în spatele tejghelei gen vitrină, în interiorul căreia erau expuse de asemenea ceasuri şi lanţuri şi privea angrenajele unui ceas de buzunar al cărui posesor evident că avea a se plînge. Tictacul pe mai multe voci al ceasurilor de masă şi al pendulelor umplea prăvălia.

— Bună ziua meştere, am spus eu. Ştiţi, aş dori să-mi cumpăr un ceas pentru buzunarul de la vestă, desigur şi cu un lanţ drăguţ.

— Nimeni nu te va împiedica să o faci, mititelule, răspunse el, luîndu-şi lentila de la ochi. Probabil că nu vrei să fie unul de aur?

— Nu neapărat,am răspuns eu. Nu pun deloc preţ pe lustru şi zorzoane. Calitatea interioară, precizia, asta e ce mă interesează.

— Sănătoase principii. Atunci unul de argint, spuse el, deschise peretele interior de sticlă al tejghelei şi luă din marfa lui cîteva, pe care mi le aşeză pe tejghea.

Era un omuleţ cu părul galben-cenuşiu, zbîrlit şi nişte obraji care începeau prea de sus, imediat sub ochi, iar în acea parte a feţei unde ar trebui de fapt să se rotunjească atîrnau palizi. O conformaţie neplăcută, dar, care, din păcate se mai întîlneşte.

Ţinînd în mînă ceasul de argint cu remontor, pe care tocmai mi-l oferise, am întrebat de preţ. Se ridică la douăzeci şi cinci de franci.

— În treacăt fie zis meştere, n-am intenţia să-ţi plătesc acest ceas, care-mi place foarte mult, în numerar. Aş dori mai curînd să revenim cu afacerea noastră la forma veche a troculuí. Uită-te la inelul ăsta! Şi scosei la iveală inelul cu perlă gri pe care-l ţinusem pregătit pentru acest moment într-un loc special, anume în buzunărelul lateral aplicat pe buzunarul drept al jachetei. Ideea mea a fost, explicai eu, să-ţi vînd piesa asta drăguţă şi să obţin de la dumneata diferenţa între valoarea ei şi preţul acestui ceas — altfel spus, să-ţi plătesc ceasul din ce obţin pe inel — sau cu alte cuvinte să te rog să-mi scazi pur şi simplu preţul ceasului, cu care sînt complet

de acord, din cei, să zicem, două mii de franci pe care fără îndoială că mi-i vei oferi pentru inel. Ce părere ai de această mică tranzacție?

Încordat, cu ochii mijiți, admiră inelul din mîna mea și apoi mă privi în același fel în față, în timp ce un tremur ușor se observă pe obrajii lui prost croiți.

— Cine ești dumneata și de unde ai inelul ăsta? întrebă el cu vocea sugrumată. Drept cine mă iei și ce fel de afaceri îmi propui? Părăsește imediat magazinul unui om onorabil!

Am plecat capul tulburat și, după o scurtă tăcere, am spus cu căldură:

— Meștere Jean-Pierre, faci o greșeală. O greșeală a neîncrederii de care desigur că trebuia să țin cont și de care totuși trebuia să te ferească cunoașterea pe care o ai despre oameni. Mă examinezi așadar? Arăt eu ca un — ca unul de care trebuie să te temi? Nu pot să-ți reproșez primul gînd, este de înțeles. Dar al doilea — aș fi dezamăgit dacă n-ar urmări mai îndeaproape impresiile dumitale personale.

Începu să iscodească inelul și fața mea cu mișcări scurte ale capului în sus și în jos.

— De unde cunoști firma mea? vru el să știe.

— De la un coleg de serviciu și tovarăș de cameră, am răspuns eu. El nu prea se simte bine momentan. Dacă vrei îi transmit urările dumitale de însănătoșire. Îl cheamă Stanko.

Încă mai șovăia tremurînd din obraji și iscodind în sus și în jos. Dar vedeam bine cum atracția pentru inel cîștiga superioritatea asupra fricii. Cu o privire spre ușă mi-l luă din mînă și se așeză cu el la locul lui din spatele tejghelei, ca să cerceteze obiectul prin lupa de ceasornicar.

— Are un defect, spuse el despre perlă.

— Nimic n-ar putea fi mai nou pentru mine, am răspuns eu.

— Te cred. Numai specialistul vede asta.

— Atunci, un defect atît de ascuns nu poate fi luat în considerație la prețuire. Și briliantele dacă pot să întreb?

— Bagatele, țăndări, rozete, sfărîmături, simplu ornament — o sută de franci, spuse el și aruncă inelul între noi, dar mai aproape de mine, pe placa de sticlă.

— Desigur că n-aud bine!

— Dacă ești de părere că nu auzi bine, tinere, atunci ia-ți vechitura și cară-te.

— Dar atunci nu pot cumpăra ceasul.

— Je m'en fiche[1], spuse el. Adieu.

— Ascultă, meştere Jean-Pierre — începui eu atunci. Cu toată politeţea, nu pot să nu-ţi reproşez că tratezi cu neglijenţă afacerile. Prin calicie exagerată periclitezi continuarea negocierilor, care abia au început. Nu dai atenţie posibilităţii ca acest inel, preţios aşa cum este, să fie doar a suta parte din ceea ce aş avea să-ţi ofer. Dar această posibilitate este o realitate şi după ea ar trebui să-ţi adaptezi şi comportarea faţă de mine.

El mă privi cu ochi mari şi tremurul obrajilor săi rău făcuţi se intensifică extraordinar. Aruncă din nou o privire spre uşă şi apoi zise printre dinţi, arătînd din cap.

— Vino aici, înăuntru!

Luă inelul, mă lăsă să trec după vitrina-tejghea şi îmi deschise intrarea într-o odaie dosnică neaerisită şi fără ferestre, unde, deasupra unei mese rotunde de mijloc, acoperită cu pluş şi lucru de mînă, aprinse o lampă de gaz agăţată în tavan, care ardea cu o lumină foarte puternică şi albă. În încăpere mai era „safe"-ul lui, sau casa de bani rezistentă la foc, precum şi un mic secreter, astfel că aceasta ţinea mijlocul între o cameră de locuit mic burgheză şi un birou comercial.

— Dă-i drumul! Ce ai? spuse ceasornicarul.

— Permite-mi să scot puţin asta, am răspuns eu şi mi-am scos scurta. Aşa merge mai bine. Şi, una cîte una, am scos din buzunare pieptenele din baga, agrafa de piept cu safir, broşa în formă de coşuleţ de fructe, brăţara cu perla albă, inelul cu rubin şi ca mare atu, lanţul cu briliante, am aşezat toate astea bine despărţite între ele pe faţa de masă croşetată. În sfîrşit, cu permisiunea lui, mi-am descheiat vesta, am scos colierul de topaze de la gît şi l-am adăugat şi pe el la aranjamentul de pe masă.

— Ce părere ai? am întrebat eu cu mîndrie stăpînită.

Am văzut cum nu-şi putea ascunde cu totul o licărire a ochilor şi un plescăit al buzelor. Dar se prefăcea că aşteaptă mai mult şi se informă în sfîrşit pe un ton sec:

— Aşadar? Asta e tot?

— Tot? am repetat eu. Meştere, nu încerca să mă convingi că nu e mult de cînd ţi s-a oferit spre cumpărare o colecţie ca asta.

— Ai dori foarte mult să scapi de colecţia ta?

[1] Puţin îmi pasă (fr.).

— Nu supraestima ardența dorinței mele, am răspuns eu. Însă dacă mă întrebi, pot să-ți confirm că doresc să le înstrăinez la un preț rezonabil.

— Chiar așa, mi-o întoarse el. De fapt, judecată la rece ți se recomandă, băiețașule.

Zicînd asta, își trase unul din fotoliile dimprejur, îmbrăcate cu stofă de covor și se așeză să examineze obiectele. Fără să fiu invitat, am luat și eu un scaun, m-am așezat picior peste picior și m-am uitat la el. Am văzut clar cum îi tremurau mîinile în timp ce lua piesă după piesă, o cerceta și apoi, mai mult o arunca înapoi pe fața de masă, decît o punea la loc. Asta trebuia să acopere tremuratul de lăcomie, tot așa cum ridica repetat și din umeri, mai ales cînd — și s-a întîmplat de două ori — lăsa să-i atîrne lanțul din mînă și apoi îl prefira de jur-împrejur printre degete, suflînd asupra pietrelor. Cu atît mai absurd sună cînd, în sfîrșit, trecînd cu mîna prin aer peste toate, spuse:

— Cinci sute de franci.

— Pentru care, dacă pot întreba?

— Pentru toate la un loc.

— Glumești.

— Tinere, nu e un prilej de glumă pentru niciunul din noi. Vrei să-mi lași aici captura pentru cinci sute? Da sau nu.

— Nu, am spus eu și m-am ridicat. Sînt foarte departe de asta. Îmi iau, dacă-mi permiți, amintirile cu mine, pentru că văd că aș fi înșelat în modul cel mai nedemn.

— Demnitatea, mă ironiză el, îți stă bine. Pentru vîrsta ta este remarcabilă și tăria ta de caracter. Vreau să te onorez și să zic șase sute.

— Asta e un pas cu care nu părăsești regiunea ridicolului. Dragă domnule, arăt mai tînăr decît sînt și nu servește la nimic să mă tratezi ca pe un copil. Cunosc valoarea reală a acestor lucruri și cu toate că nu sînt atît de mărginit să cred că pot s-o obțin, n-am să suport ca propunerea cumpărătorului să fie îndepărtată într-o măsură imorală de ea. În sfîrșit știu că și în acest domeniu de afaceri există o concurență pe care voi ști s-o găsesc.

— Ești bun de gură — pe lîngă celelalte talente. Dar nu-ți dă prin gînd că această concurență cu care mă amenințI, ar putea fi bine organizată și ar putea avea principii comune bine stabilite.

— Întrebarea este simplă, meștere Jean-Pierre: vrei să-mi cumperi lucrurile sau trebuie să le vînd altuia?

— Sînt înclinat să ţi le iau şi anume aşa cum am discutat mai înainte, la un preţ rezonabil.

— Şi asta cît ar fi?

— Şapte sute de franci — ultimul meu cuvînt.

Fără vorbă am început să-mi pun bijuteriile, înainte de toate lanţul cu briliante, din nou în buzunare.

Mă privea cu obrajii tremurînd.

— Cap sec, spuse el, nu ştii să-ţi preţuieşti norocul. Gîndeşte-te doar ce grămadă de bani înseamnă şapte sau opt sute de franci — pentru mine, care vreau în orice caz să ţi-i plătesc şi pentru tine, care o să-i bagi în buzunar. Cîte nu poţi oare să-ţi cumperi cu, să zicem opt sute cincizeci de franci — femei drăguţe, haine, bilete de teatru, dineuri bune. În loc de asta, vrei să te mai chinui ca un nebun cu catrafusele în buzunare. De unde ştii că afară nu te aşteaptă poliţia. Riscul meu îl pui la socoteală?

— Ai citit, am ripostat eu la întîmplare, ceva în ziar despre aceste obiecte?

— Încă nu.

— Păi vezi? Cu toate că este vorba de o valoare totală reală, de optsprezece mii de franci bătuţi pe muchie. Riscul dumitale este doar teoretic. Totuşi vreau să le evaluez ca şi cum n-ar fi vorba de faptul că mă găsesc realmente într-o pană momentană de bani. Dă-mi jumătate din valoare, nouă mii de franci şi tîrgul s-a făcut.

Mi se puse pe rîs de nu se mai putea opri, dar nu era nici o plăcere să-i vezi toate cioturile dinţilor stricaţi. Repetă de mai multe ori, chiţăind, cifra pomenită. În sfîrşit spuse serios:

— Eşti ţicnit.

— Iau asta, am spus eu, drept primul meu cuvînt după ultimul pe care l-ai spus mai înainte. Vei renunţa şi la el.

— Ascultă, tinere, este cu siguranţă prima treabă de felul ăsta pe care încerci s-o faci, mucosule?

— Şi dacă ar fi aşa? am răspuns eu. Ia seama la prospeţimea avîntului unui talent nou apărut! Nu te da înapoi dintr-o meschinărie stupidă, ci caută ca prin generozitate să-l cîştigi în interesul dumitale, pentru că poate să-ţi aducă mai mult profit decît dacă s-ar îndrepta spre cumpărători care văd mai bine cine aduce noroc, care au mai mult simţ pentru bogăţia perspectivelor tinereşti.

M-a privit uimit. Fără îndoială, el îmi cîntărea cuvintele frumoase în inima lui sfrijită uitîndu-se la buzele cu care le spusesem. Am profitat de ezitarea lui ca să adaug:

— Meştere Jean-Pierre, n-are rost să ne lansăm în evaluări globale, oferte şi contraoferte. Colecţia se cere preţuită şi calculată cu amănuntul. Trebuie să ne facem timp pentru asta.

— Fie, spuse el, să le luăm la rînd.

Aci am făcut o mare greşeală. Desigur, dacă am fi rămas la global, n-aş fi putut să menţin cei nouă mii de franci nici în ruptul capului, dar lupta şi tocmeala care au început pentru preţul fiecărei piese, în timp ce stăteam la masă şi ceasornicarul nota pe carnet sumele mizere pe care se calicea să le evalueze, m-au coborît prea de tot faţă de ei. A durat mult, trei sferturi de oră sau chiar mai mult. Între timp a sunat clopotul de la intrare şi Jean-Pierre s-a dus dincolo, după ce mi-a ordonat în şoaptă:

— Nici o mişcare!

A revenit şi tîrguiala a continuat. Am scos lanţul cu briliante la două mii de franci, dar dacă asta a fost o victorie a mea, atunci a fost şi singura. Zadarnic am luat cerul drept martor pentru frumuseţea colierului de topaze, pentru valoarea safirului care împodobea broşa, a perlei albe a brăţării, a rubinului şi perlei cenuşii. Amîndouă inelele luate împreună au ajuns la o mie cinci sute, toate celelalte în afară de lanţ au rămas, după tocmeli, la preţuri între cincizeci şi cel mult trei sute de franci. Adunarea a dat patru mii patru sute cincizeci de franci şi ticălosul se prefăcea indignat, ca şi cum s-ar fi ruinat el şi toată breasla lui. Mi-a explicat că în aceste condiţii ceasul de argint pe care trebuia să-l cumpăr, în loc de douăzeci şi cinci de franci, este cincizeci — adică tot atît cît voia să dea pentru încîntătoarea broşă de aur cu struguri. Prin urmare, rezultatul final a fost patru mii patru sute. Şi Stanko? mă gîndeam eu. Încasarea mea era greu împovărată. Totuşi nu-mi rămînea altceva de făcut decît să spun „entendu"[1]. Jean-Pierre deschise casa de fier, aşeză achiziţia în ea la păstrare sub privirile mele de adio, pline de regret şi îmi puse pe masă patru bancnote de o mie şi patru sutare.

Am clătinat din cap.

— Dacă vrei să-mi dai ceva mai mărunţi, am spus eu, împingîndu-i miile înapoi iar el mi-a răspuns:

— Ei, bravo! Am vrut să-ţi încerc doar puţin tactul. După cum văd, nu vrei să apari prea arogant la cumpărături. Asta-mi place. Îmi placi în general, continuă el, în timp ce îmi schimbă bancnotele de o mie în sute şi chiar în cîteva

[1] S-a făcut (fr.).

monede de aur şi argint, şi n-aş fi procedat atît de nepermis de generos cu tine dacă nu mi-ai fi inspirat într-adevăr încredere. Vezi, doresc sincer să ţin legătură cu tine. Se poate, se prea poate să se fi întîmplat ceva cu tine. Eşti atît de senin. Cum te cheamă de fapt?

— Armand.

— Deci Armand, arată-te recunoscător şi revino. Aici este ceasul tău. Îţi fac cadou la el şi lanţul ăsta. (Nu făcea nici măcar doi bani). Adieu, micuţul meu! Revino! M-am cam îndrăgostit de tine cu ocazia afacerilor noastre.

— Ai ştiut să-ţi stăpîneşti bine sentimentele.

— Foarte prost, foarte prost!

Şi glumind astfel, ne-am despărţit. Am luat un omnibus spre Boulevard Haussmann şi am găsit pe una din străzile laterale un magazin de încălţăminte unde mi-am ales o pereche drăguţă de cizme cu bumbi, solide şi suple totodată, cu care am şi rămas încălţat, explicînd că nu vreau să le mai văd pe cele vechi. Îndată după asta, la casa de comerţ „Printemps" din apropiere, am achiziţionat, hoinărind din raion în raion, unele obiecte necesare, mai mărunte: trei-patru gulere, o cravată, chiar şi o cămaşă de mătase, apoi o pălărie moale, în locul şepcii pe care am ascuns-o în buzunarul-manşon al scurtei, o umbrelă într-o teacă de baston de promenadă care mi-a plăcut extraordinar, mănuşi din piele de căprioară şi un portvizit din piele de şopîrlă. După aceea m-am lăsat îndrumat înspre raionul de confecţii de unde mi-am cumpărat un costum de gata foarte drăguţ, dintr-o stofă de lînă uşoară şi călduroasă, gri-uni, care-mi venea ca turnat şi împreună cu gulerul răsfrînt şi cravata stropită cu buline albastre şi albe mă prindeau foarte bine. Nici costumul nu l-am mai dezbrăcat. Am rugat ca hainele în care am venit să-mi fie expediate şi am lăsat, în glumă, să fie notată adresa „Pierre Jean-Pierre, quatre-vingt-douze, rue de l'échelle au ciel"[1]

Mă simţeam într-adevăr bine cînd astfel împrospătat, cu mînerul bastonului-umbrelă agăţat pe braţ şi cu micul mîner de lemn al pachetului de cumpărături alb, legat cu şnur roşu, între degetele înmănuşate, am părăsit magazinul „Printemps" — bine într-adevăr cu gîndul la femeia care mă purta, fără chip, în mintea ei şi, aşa găseam, căuta o imagine care era mai demnă de ea şi de întrebările ei decît pînă acum. Cu siguranţă s-ar fi bucurat pentru mine că mi-am adus înfăţişarea

[1] Pierre Jean-Pierre, nouăzeci şi doi, strada scării spre cer" (fr).

exterioară într-o stare mai potrivită pentru relaţiile noastre. Dar, după rezolvarea acestora, după-amiaza era înaintată şi mi-era foame. Într-o braserie am servit o masă în nici un caz îmbelşugată, dar consistentă, compusă dintr-o ciorbă de peşte, un beefsteak bun cu garnituri, brînză şi fructe şi am băut doi ţapi. Sătul, m-am hotărît să-mi permit nivelul de viaţă al acelora pe care îi invidiasem ieri în trecere, adică să mă aşez în faţa unuia dintre Cafés des Boulevard des Italiens şi să privesc circulaţia. Aşa am şi făcut. Am luat loc la o măsuţă în apropierea unui vas cu cărbuni încinşi, am băut o double[1] fumînd şi am privit pe rînd la cortegiul colorat al vieţii de colo, din faţa mea, şi apoi în jos la cizmele mele noi cu bumbi, foarte drăguţe, pe care le lăsam să se legene în aer, şezînd picior peste picior. Am stat acolo vreo oră, atît de mult mi-a plăcut, şi poate că aş mai fi rămas dacă sub masa mea şi în jurul ei nu ar fi venit cu timpul prea mulţi din cei care se tîrau culegînd resturile. Întinsesem într-adevăr discret, în jos unui bătrîn zdrenţăros şi unui băiat de asemenea foarte rupt, care adunau mucurile mele de ţigări, spre bucuria lor uimită, unuia un franc, celuilalt zece sous şi asta a provocat îngrămădirea stînjenitoare a celor asemenea cu ei, faţă de care, întrucît este imposibil ca individul să scape lumea de toată mizeria ei, a trebuit pînă la urmă să bat în retragere. Totuşi vreau să mărturisesc că intenţia de a oferi astfel de daruri, care apăruse deja în seara trecută, jucase un anumit rol în dorinţa mea de a face acest popas.

Dealtfel, reflecţiile de natură financiară nu erau ultimele ce mă preocupau pe cînd şedeam acolo ca să treacă timpul. Cum rămînea cu Stanko? Amintindu-mi de el eram pus în faţa unei alegeri dificile. Puteam să recunosc că am fost prea nepriceput şi copilăros şi că n-am obţinut pentru marfa mea nici pe departe preţul stabilit de el cu atîta siguranţă de sine şi pe măsura acestui eşec ruşinos, să-i plătesc în orice caz o mie cinci sute de franci. Sau puteam să-l mint, spre onoarea mea şi în avantajul lui şi să mă prefac că m-am apropiat cel puţin de rezultatul scontat, în care caz aveam să-i dau dublu, aşa că din venitul adus de toate splendorile aş fi rămas cu o sumuşoară care se apropia cu totul lamentabil de primele oferte nerușinate ale meşterului Jean-Pierre. Pentru care să mă hotărăsc? În fond bănuiam că mîndria mea sau orgoliul meu, se vor dovedi mai puternice decît setea de cîştig.

[1] Cafea dublă (fr.).

În ceea ce privește distracția după ora de cafea, contra unei mici taxe de intrare, m-am desfătat privind o minunată panoramă care înfățișa bătălia de la Austerlitz, într-un peisaj larg desfășurat cu sate incendiate și mișunînd de trupe rusești, austriace și franceze, atît de reușită că abia se putea observa limita între ceea ce era pictat și obiectele reale din primul plan, arme aruncate și rănițe și ostași-manechin căzuți. Pe o colină, împăratul Napoleon, înconjurat de statul lui major, observa situația strategică printr-un ochean. Înălțat de această priveliște am mai vizitat și un alt spectacol, un panopticum, unde spre bucuria-ți înfricoșată te izbeai în față, la fiecare pas, de tot felul de potentați, mari delapidatori, artiști încununați de glorie și celebri asasini de femei, așteptîndu-te în orice moment să ți se adreseze per tu. Abbé[1] Liszt, cu părul lung și alb și cei mai naturali negi pe obraz, ședea aci, la un pian, cu piciorul pe pedală și cu ochii îndreptați spre cer, apăsînd clapele cu mîini de ceară, în timp ce alături, generalul Bazaine își îndrepta un revolver spre tîmplă, dar nu-l descărca. Ce impresii captivante pentru un cuget tînăr! Numai că resursele mele de receptivitate, în pofida lui Liszt și Lesseps, nu erau epuizate. Seara se coborîse după evenimente remarcabile; strălucind ca și ieri, Parisul se ilumina clipind cu reclame multicolore ce se stingeau și se aprindeau iar, alternativ, și după oarecare hoinăreală, am petrecut o oră și jumătate într-un teatru-varieté unde lei de mare balansau pe nas lămpi aprinse, un magician pisa într-o piuliță ceasul de aur al cuiva, pentru ca apoi să-l scoată în bună stare din buzunarul de la spatele pantalonilor unui spectator care șezuse complet neutru departe în fund; la parter, o dizeuză palidă cu mănuși lungi negre lansa în sală cu glas de înmormîntare indecențe posomorîte iar un domn vorbea magistral din burtă. N-am putut să aștept pînă la sfîrșitul minunatului program pentru că dacă mai voiam să beau undeva o ciocolată, atunci trebuia să mă grăbesc, ca să ajung acasă înainte de a se popula dormitorul.

Prin Avenue de l'Opéra și Rue des Pyramides m-am întors în familiara Saint-Honoré și mi-am scos mănușile în apropierea hotelului, fiindcă, printre alte accesorii ale toaletei mele, ele păreau să-mi dea un aer sfidător. Dealtfel, nu m-a observat nimeni cînd am urcat pînă la etajul patru cu un ascensor care nu s-a golit de pasageri. Cînd, un etaj mai sus,

[1] Abate (fr.).

am intrat la el, Stanko a făcut ochii mari şi m-a măsurat în lumina becului agăţat de tavan.

— Nom d'un chien![1] spuse el. S-a dichisit. Prin urmare, afacerile au mers bine?

— Acceptabil, am răspuns eu dezbrăcîndu-mă şi apropiindu-mă de patul lui. Foarte acceptabil Stanko, pot spune asta, chiar dacă nu s-au împlinit toate speranţele noastre. În orice caz, omul nu este cel mai prost din breasla lui, se dovedeşte absolut de înţeles, dacă ştii să-l iei şi ţii capul sus. Am ajuns s-o aduc la nouă mii. Dă-mi voie deci să-mi achit obligaţiile. Şi urcîndu-mă cu cizmele mele cu bumbi pe marginea patului de jos i-am numărat, din portvizitul meu de şopîrlă, tixit, trei mii de franci pe pătura din abà.

— Pezevenghiule, spuse el, ai luat douăsprezece mii.

— Stanko, îti jur...

Izbucni în rîs.

— Scumpule, comoara mea, nu te échauffa[2]! spuse el. Nu cred că ai luat nici douăsprezece mii, nici nouă mii. Ai luat cel mult cinci mii. Uită-te la mine, zac aici şi febra mi-a scăzut. După ce ameţeala a trecut, omul devine moale şi impresionabil de pe urma oboselii. De aceea trebuie să recunosc că nici eu n-aş fi stors decît cam între patru şi cinci mii. Ia-ţi mia înapoi. Sîntem amîndoi băieţi de treabă, nu-i aşa? Sînt încîntat de noi. Embrassons-nous! Et bonne nuit![3]

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Într-adevăr, nimic nu este mai uşor decît să mînuieşti un lift. Se învaţă aproape imediat şi pentru că îmi plăceam mie însumi în livreaua nostimă şi, după cum mă lăsau să observ unele priviri, nu mai puţin lumii bune ce urca şi cobora, pe lîngă asta noul nume pe care îl purtam acum aducîndu-mi multă înviorare sufletească, astfel că la început serviciul mi-a făcut o bucurie de netăgăduit. Dar, joc în sine, acest serviciu

[1] Fir-aş-al naibii să fiu! (fr.).
[2] Înfierbînta (fr. incorect).
[3] Să ne-mbrăţişăm! Şi noapte bună! (fr.).

este realmente foarte obositor dacă trebuie să-l asiguri, cu mici întreruperi, de la ora şapte dimineaţa pînă către miezul nopţii; după o astfel de muncă, omul se cătără în patul lui etajat cu trupul şi sufletul oarecum frînte. Timp de şaisprezece ore, scăzînd doar scurtele răgazuri, cînd i se serveau personalului mesele pe serii, într-o sală care se găsea între bucătărie şi sufragerie — mese foarte proaste, micul Bob avusese aci perfectă dreptate, mese care te îndemnau la bombăneală, combinate în duşmănie din tot felul de resturi — găseam aceste dubioase ragouts, hachés şi fricassées[1] la care se servea cu zgîrcenie un vin acru du pays[2] de-a dreptul jignitoare şi într-adevăr doar la închisoare am mîncat mai cu scîrbă; atîtea ceasuri deci fără să te aşezi deloc, în aerul închis, încărcat cu parfumurile pasagerilor, în picioare, manevrînd maneta, cu ochii pe tabloul de apel, opreai ici şi colo la urcare şi coborîre, luai pasageri, lăsai să coboare alţii şi te minunai de nerăbdarea descreierată a clienţilor din hol care sunau neîncetat, că doar nu te puteai prăbuşi de la etajul patru pentru a-i servi, ci mai întîi trebuia să ieşi afară acolo sus sau la etajele de mai jos şi cu plecăciune politicoasă şi cel mai frumos zîmbet de care eşti în stare, să-i laşi să intre pe cei ce doresc să coboare.

Zîmbeam mult, spuneam: „M'sieur et dame"[3] şi „Watch your step!"[4] ceea ce era cu totul inutil, pentru că poate doar în prima zi am oprit pe ici pe colo denivelat, după aceea n-am mai lăsat niciodată treaptă de care ar fi trebuit să avertizez, sau o făceam să dispară imediat, fără urmă. Doamnelor mai în vîrstă le puneam uşor mîna sub cot, ca sprijin la coborîre, ca şi cum ar fi avut vreo dificultate şi primeam privirea de mulţumire uşor încurcată, uneori chiar melancolic-cochetă, cu care bătrîneţea răspunde galanteriei tinereţii. Altele ce-i drept, îşi interziceau orice încîntare, sau nici măcar nu aveau nevoie s-o facă pentru că inima le era îngheţată şi nu mai rămăsese în ea decît orgoliul de clasă. Dealtfel, procedam la fel şi cu femeile tinere şi atunci apărea cîte o uşoară îmbujorare, pe lîngă un „merçi" şoptit, pentru o atenţie care-mi îndulcea munca monotonă de fiecare zi, deoarece în fond mă gîndeam la una singură şi în oarecare măsură făceam acest exerciţiu

[1] Tocane, tocături şi mîncăruri cu sos (fr.).
[2] De regiune (fr.).
[3] Domnule şi doamnă (fr.).
[4] Fiţi atenţi unde călcaţi (engl.).

numai pentru ea. Pe ea o aşteptam, cea al cărei chip îl purtam în mine şi care mă purta — fără chip — în gînd, stăpîna casetei, donatoarea ghetelor mele cu bumbi, a bastonului-umbrelă şi a costumului meu de plimbare, ea, cea cu care trăiam în gingaş secret şi se putea, dacă nu cumva plecase iar degrabă în călătorie, s-o aştept imposibil de mult.

Chiar a doua zi, după-amiază pe la cinci, cînd Eustache tocmai era jos cu vehiculul lui, ea a apărut în nişa din hol a ascensorului, cu voalul peste pălărie, cum o mai văzusem. Colegul meu de fiecare zi şi cu mine stăteam în faţa uşilor noastre deschise şi ea a venit drept în faţa noastră, m-a privit holbîndu-se scurt şi s-a clătinat pe picioare, zîmbind, neştiind pentru care ascensor să se hotărască. Nu încăpea nici o îndoială că era atrasă spre al meu, dar pentru că Eustache se dăduse deja la o parte şi o invita cu mîna în al lui, ea a crezut desigur că el ar fi la rînd de serviciu, a intrat la el, nu fără a se uita deschis, peste umăr, după mine, holbîndu-se din nou, şi a dispărut.

Doar atît a fost de data asta, în afară de faptul că la o nouă întîlnire cu Eustache, jos, i-am aflat numele de la el. Se numea Madame Houpflé şi era din Strassbourg. „Impudemment riche, tu sais"[1] — adăugă Eustache, la care n-am răspuns decît cu un rece „Tant mieux pour elle".[2]

În ziua următoare pe la aceeaşi oră, cînd celelalte două lifturi erau pe drum iar eu stăteam singur în faţa liftului meu, iat-o iarăşi, de data asta într-o foarte frumoasă haină de nurci cu pulpane lungi şi o beretă din aceeaşi blană, venind de la shopping[3] pentru că ducea pe braţ şi în mînă mai multe pachete nu prea mari, elegant ambalate şi legate. Cînd m-a văzut a dat mulţumită din cap, s-a uitat zîmbind la plecăciunea însoţită de un respectuos „Madame" — care avea ceva dintr-o invitaţie la dans şi s-a lăsat închisă împreună cu mine în cămăruţa zburătoare luminată. În acest timp se suna de la etajul patru.

— Deuxième, n'est-ce pas, madame?[4] am întrebat eu pentru că nu-mi dăduse nici o indicaţie.

Ea nu intrase pînă în fundul micii încăperi, nu stătea în spatele meu, ci lîngă mine la uşă şi îşi plimba privirea între mîna cu care ţineam maneta şi faţa mea.

[1] Neruşinat de bogată (fr.).
[2] Cu atît mai bine pentru ea (fr.).
[3] Shopping = cumpărăturl (engl.).
[4] Doi, nu-i aşa doamnă? (fr.).

— Mais oui, deuxième — spuse ea. Comment savez-vous?[1]

— Je le sais, tout simplement.[2]

— Ah! — Noul Armand dacă nu mă-nşel?

— La ordin, madame.

— Se poate spune, răspunse ea, că această schimbare reprezintă un progres în componenţa personalului.

— Trop aimable, madame.[3]

Vocea ei era un alto foarte plăcut cu inflexiuni nervoase. Dar în timp ce gîndeam asta, ea vorbi despre a mea:

— Aş dori, spuse ea, să vă laud pentru vocea plăcută. Cuvintele consilierului eclesiastic Château!

— Je serais infiniment content, madame, am răspuns eu, si ma voix n'offensait pas votre oreille![4]

Se suna repetat, de sus. Eram la etajul doi. Ea a adăugat:

— C'est en effet une oreille musicale et sensible. Du reste, l'ouïe n'est pas le seul de mes sens qui est susceptible.[5]

Era uimitoare! Am sprijinit-o uşor la ieşire ca şi cum ar fi existat ceva de sprijinit şi am spus:

— Permiteţi-mi, să vă eliberez în sfirşit de greutăţile dumneavoastră, madame şi să vi le duc în cameră!

Zicînd acestea i-am luat pachetele, le-am adunat unul cîte unul de la ea şi am urmat-o cu ele de-a lungul coridorului lăsîndu-mi pur şi simplu liftul baltă. Erau numai douăzeci de paşi. Ea a deschis, pe stînga, Nr. 23 şi a intrat înaintea mea în dormitorul a cărui uşă dinspre salon era deschisă. Un dormitor luxos, parchetat, cu un covor persan mare, mobilă din lemn de cireş, obiecte strălucitoare pe masa de toaletă, un pat larg de alamă acoperit cu atlas tighelit şi unul dintre cele mai îngrozitoare şezlonguri. Am aşezat pachetele pe acesta şi pe placa de sticlă a măsuţei, în timp ce madame îşi scotea bereta şi îşi deschidea haina de blană.

— Camerista mea nu-mi este la-ndemînă, spuse ea. Are camera cu un etaj mai sus. Vreţi să fiţi amabil pînă la capăt ajutîndu-mă să scap de haina asta?

— Cu deosebită plăcere, am răspuns eu şi am trecut la treabă. Dar în timp ce eram ocupat să-i trag de pe umeri

[1] Desigur, doi — De unde ştiţi? (fr.).

[2] O ştiu pur şi simplu (fr.).

[3] Prea amabilă, doamnă. (fr.).

[4] Aş fi nemaipomenit de fericit... dacă vocea mea nu v-ar supăra urechea (fr.).

[5] Este într-adevăr o ureche muzicală şi sensibilă. Dealtfel, auzul nu este singurul dintre simţurile mele care este sensibil. (fr.).

blana încălzită, căptușită cu mătase, ea își întorcea după mine capul cu păr bogat castaniu, în care, deasupra frunții, apărea curajoasă o șuviță ondulată, albită înainte de vreme și holbîndu-și mai întîi ochii scurt, apoi lăsîndu-i totuși să se cufunde visători între pleoapele din nou apropiate, rosti:

— Mă dezbraci, sclavule îndrăzneț?

O femeie incredibilă și foarte expresivă. Uluit, dar emoționat, mi-am ticluit răspunsul următor:

— De-ar vrea Dumnezeu, madame și mi-ar permite timpul să dau lucrurilor acest înțeles și să pot continua după dorință o ocupație atît de încîntătoare!

— N-ai timp pentru mine?

— Din nefericire nu în acest moment, madame. Ascensorul meu așteaptă afară. El stă deschis acolo în timp ce de sus și de jos se sună după el și probabil la etajul acesta oaspeții se adună în fața lui. Îmi pierd postul dacă-l neglijez mai mult...

— Dar ai avea timp pentru mine?

— Nesfîrșit de mult, madame!

— Cînd vei avea timp pentru mine? întrebă ea, repetînd trecerea bruscă și capricoasă de la holbarea ochilor la privirea cufundată în visare și se apropie mult de mine în tailormade-ul strîns mulat pe corp, de culoare gri-bleu, pe care îl purta.

— La ora unsprezece voi ieși din serviciu, am răspuns eu șoptit.

— Te voi aștepta, a spus ea pe același ton. Asta ca gaj! Și pînă să-mi dau seama, capul îmi era între mîinile ei și gura ei pe a mea pentru o sărutare care a mers foarte departe — destul de departe pentru a o face să fie un gaj neobișnuit de puternic.

Cu siguranță că eram cam palid cînd am lăsat jos, pe șezlong mantoul de blană pe care îl ținusem tot timpul în mîini, și m-am retras. Într-adevăr, trei persoane stăteau așteptînd nedumerite în fața liftului deschis, față de care a trebuit să mă scuz, nu numai pentru întîrzierea pricinuită chipurile de o misiune urgentă, ci și pentru faptul că înainte de a-i coborî, i-am urcat întîi la etajul patru, unde fusesem chemat dar nu mai era nimeni. Jos am avut de auzit grosolănii de pe urma opririi circulației, de care m-am apărat cu explicația că a trebuit să însoțesc pînă în cameră o doamnă cuprinsă de o neașteptată slăbiciune.

Madame Houpflé — și slăbiciune! O femeie de o astfel de bravură! Ea, așa mă gîndeam, este desigur avantajată de diferența de vîrstă atît de mare și în plus de poziția mea socială

inferioară pentru care găsise o expresie atît de neobișnuit de elevată. Îmi spusese „sclav îndrăzneț" — o femeie plină de poezie! „Tu mă dezbraci sclavule îndrăzneț". Cuvintele fascinante mi-au rămas în gînd toată seara, toate aceste șase ore care trebuiau să treacă pînă voi avea „timp pentru ea". Aceste cuvinte mă cam mîhneau dar mă umpleau totuși și de mîndrie — chiar și pentru îndrăzneala pe care n-o avusesem deloc, ci pur și simplu mi-o atribuise și dictase. În orice caz acum o aveam din plin. Ea mi-o insuflase — mai ales prin acel zălog care ne lega atît de strîns.

La ora șapte am transportat-o jos la dineu; pe lîngă alți oaspeți în toalete de seară, pe care îi luasem de la etajele superioare și care se duceau la masă a intrat și ea la mine, într-o minunată rochie albă de mătase cu o trenă scurtă, dantele și o tunică brodată, a cărei talie era încinsă cu o bandă de catifea neagră, la gît cu un colier de perle impecabile ca formă, cu reflexe lăptoase, care spre norocul ei — și spre ghinionul meșterului Jean-Pierre — nu fusese în casetă. A trebuit să admir cît de desăvîrșit mă trecea cu vederea — și asta după o sărutare care a mers atît de departe! dar m-am răzbunat punînd la coborîre mîna sub cot, nu ei, ci unei bătrîne împopoțonate ca o stafie. Mi s-a părut că am văzut-o zîmbind de galanteria mea caritabilă.

N-am aflat la ce oră s-a întors în camera ei. Dar trebuia să se facă odată unsprezece, oră la care totuși serviciul continua, dar era asigurat de un singur lift, în timp ce conducătorii celorlalte două aveau seara liberă. Eu eram astăzi unul dintre ei. Ca să mă înviorez un pic, după corvoada zilei, pentru cea mai gingașă dintre toate întîlnirile, am trecut mai întîi pe la spălătorul nostru comun și am coborît apoi pe jos pînă la etajul doi al cărui coridor, cu covorul lui roșu care înăbușea zgomotul pașilor, era deja neumblat și liniștit la această oră. Am găsit că este politicos să bat la ușa salonului nr. 25, al doamnei Houpflé, dar n-am primit nici un răspuns de acolo. Atunci am deschis ușa exterioară de la 23, dormitorul ei, și am ciocănit discret, cu urechea plecată la cea interioară.

Se auzi un „Entrez?" întrebător, de o intonație ușor mirată. I-am dat ascultare pentru că puteam să-i neglijez mirarea. Camera se găsea în semiobscuritatea roșiatică a lămpiței de masă cu abajur de mătase, singura care o lumina. Stînd în pat, sub plapuma purpurie de atlas matlasat, în splendidul pat de alamă cu căpătîiul întors către perete și șezlongul la picioarele lui, liber, destul de aproape de fereastra cu draperia trasă,

îndrăzneața locatară — cu plăcere și pe drept trec asupra ei epitetul pe care mi-l acordase — a văzut privirea mea cercetînd grăbită situația. Călătoarea mea era culcată acolo, cu brațele încrucișate la ceafă, într-o cămașă de noapte din batist, cu mîneci scurte și decolteu rotunjit, înconjurat de dantelă. Își despletise cocul pentru noapte și își strînsese cozile în jurul capului într-un fel de coroană lejeră și foarte cochetă. Șuvița albă, ondulată într-o buclă, pornea înapoi de pe fruntea care nu mai era lipsită de riduri. Abia închisesem ușa cînd am auzit în spatele meu căzînd zăvorul care se putea comanda din pat printr-un șnur.

Ea își holbă ochii aurii, numai pentru un scurt moment, ca de obicei, dar trăsăturile ei rămaseră ușor schimonosite, de o nervozitate prefăcută, cînd spuse:

— Cum? Ce e asta? Un angajat al hotelului, un servitor, un tînăr dintre slugi intră la mine la ora asta cînd tocmai mă pregătesc de culcare?

— Dumneavoastră v-ați exprimat dorința, madame — am răspuns eu apropiindu-mă de pat.

— Dorința? Am făcut eu asta? Tu spui „dorința" și pretinzi că te gîndești la ordinul pe care o doamnă i-l dă unui mic slujbaș, unui liftier, dar în enorma ta obrăznicie, chiar nerușinare, te gîndești la „poftă" la „dor fierbinte", o spui foarte simplu și ca de la sine înțeles pentru că ești tînăr și frumos, atît de frumos, atît de tînăr, atît de obraznic... „dorință"! Spune-mi totuși cel puțin, tu, idealul, visul simțurilor mele, Mignon în livrea, dulce Helot, dacă în obrăznicia ta ai îndrăznit un pic să-mi împărtășești această dorință!

Zicînd acestea, m-a luat de mînă și m-a tras spre pat, să mă așez într-o parte, pe margine. Din cauza balansului a trebuit să-mi întind mîna peste ea și să mă rezem de peretele din spatele patului, astfel că stăteam aplecat peste goliciunea ei, prea puțin ascunsă de lenjeria și dantelele fine, simțindu-i căldura parfumată. Ușor mîhnit, recunosc, de pomenirea și accentuarea mereu repetată a situației mele inferioare — ce cîștiga și ce voia oare cu asta? —, în loc de răspuns m-am lăsat cu totul spre ea și mi-am coborît buzele pe ale ei. Dar nu numai că a dus sărutul și mai departe decît pe primul de după-amiază, iar răspunsul meu n-a lipsit, ci mi-a luat și mîna cu care mă sprijineam și a dus-o în decolteu, la sîni, care erau foarte la îndemînă și a purtat-o ținînd-o de încheietură, în așa fel încît bărbăția mea, care nu putea să se sustragă, a intrat în cea mai

critică excitație. Emoționată de această constatare, ugui moale, cu un amestec de compătimire și bucurie:

— O, dulce tinerețe, mult mai frumoasă decît acest trup căruia îi este dat să o înflăcăreze!

Zicînd acestea începu să bîjbîie cu amîndouă mîinile la închizătoarea de la gulerul tunicii mele, să o descopcieze și să-i deschidă nasturii, cu o iuțeală de necrezut.

— Scoate, scoate, la o parte cu asta și cu asta, se precipitau cuvintele ei. Jos și la o parte ca să te văd, să-l văd pe zeu! Ajută-mă iute! Comment, à ce propos, quand l'heure nous appelle, n'êtes-vous pas encore prêt pour la chapelle? Deshabillez-vous vite! Je compte les instants. La parure de noce![1]" Așa le spun eu membrelor tale zeiești pe care sînt însetată să le privesc de cînd te-am văzut prima dată! Ah așa, ah aici! Pieptul divin, umerii, brațul dulce! La o parte în sfîrșit și cu astea — oh, la, la, asta zic și eu galanterie! Vino odată la mine, bien aimé[2]! La mine, la mine...

Niciciînd n-a existat o femeie mai elocventă! Ce spunea era cîntec, nu altceva. Și ea continua să se exprime, în timp ce eram cu ea, era felul ei de a cuprinde totul în cuvinte. În brațele ei îl ținea pe elevul și inițiatul strașnicei Rozsa. El o făcea tare fericită și putea să audă că o face.

— O tu cel mai dulce! O tu, înger al dragostei, progenitură a plăcerii! Ah, ah, tu diavol tînăr, băiat alunecos, ce bine poți! Trebuie să știi că soțul meu nu poate nimic, absolut nimic. O tu, care mă faci fericită, tu mă ucizi! Desfătarea îmi ia răsuflarea, îmi rupe inima, o să mor de dragostea ta! Mă mușca de buze, de gît.

— Spune-mi tu! gemu ea deodată aproape de culme. Vorbește-mi grosolan ca să mă umilești. J'adore d'être humiliée! Je l'adore! Oh je t'adore, petit esclave stupide qui me déshonore...[3]

Se pierdu. Ne pierdurăm. Îi dădusem ce aveam mai bun, o răsplătisem cu adevărat, desfătîndu-mă. Cum să nu mă indispună însă cînd, chiar pe culme, bîiguise de umilire și mă numise un mic sclav prost? Ne odihneam încă uniți, încă strîns îmbrățișați, dar supărat pentru acel „qui me déshonore" nu-i

[1] Cum, la aceste vorbe, în ceasul ce-a sosit, tu pentru altar tot nu ești pregătit? Dezbracă-te repede! Număr clipele. Podoaba de mireasă! (fr.).

[2] Iubitule (fr.).

[3] Ador să fiu umilită. Ador acest lucru. O, te ador, mic sclav stupid așa umilitor (fr.).

răspundeam la sărutările de mulțumire. Cu buzele pe trupul meu șopti iar:

— Spune-mi tu, repede! N-am auzit încă „tu" ăsta de la tine la mine. Stau culcată aci și fac dragoste cu un tînăr într-adevăr zeiesc, dar totuși foarte banal servitor. Cît de delicios mă dezonorează asta! Mă chiamă Diana. Tu însă cu buzele tale, spune-mi tîrfă, „tu tîrfă dulce"!

— Diană dulce!

— Nu, spune „tu tîrfă"! Lasă-mă să-mi gust umilirea de-a dreptul din cuvinte.

M-am desprins de ea. Stăteam culcați alături, cu inimile bătînd încă puternic.

— Nu Diana, n-ai să auzi astfel de vorbe de la mine. Și trebuie să-ți mărturisesc că pentru mine este o mare amărăciune că găsești înjosire în dragostea mea...

— Nu într-a ta, spuse ea trăgîndu-mă spre ea. Într-a mea! În dragostea mea față de voi, băieți de nimic. Ah, prostănac drăgălaș. Tu nu înțelegi asta! Și-mi luă capul lovindu-l de mai multe ori de al ei cu un fel de disperare tandră. Sînt scriitoare, trebuie să știi, o femeie de spirit. Diane Philibert — soțul meu, pe el îl cheamă Houpflé, c'est du dernier ridicule[1] — scriu sub numele de fată, Diana Philibert, sous ce nom de plume[2]. Desigur n-ai auzit niciodată numele ăsta, cum ai fi putut oare? — care poate fi citit pe atît de multe cărți, sînt romane, înțelegi, pline de psihologie, pleins d'esprit, et des volumes de vers passionnés[3]... Da, sărmanul meu iubit, Diana ta, este d'une intelligence extrême[4]. Spiritul totuși — ah! — și ciocni iar, chiar ceva mai tare decît înainte, capetele noastre — cum ai putea să înțelegi! Spiritul este lacom de desfătări de la non-spirit, de la frumosul-viu dans sa stupidité[5], îndrăgostit, ah, așa pînă la nebunie și negare de sine extremă, îndrăgostit este el de frumusețe și prostie zeiască, el îngenunchiază în fața ei, se închină ei cu voluptatea renunțării de sine, a înjosirii proprii și îl fascinează să fie înjosit de ea...

— Deci copilă dragă, am întrerupt-o totuși. Frumos în sus, frumos în jos — dacă natura a făcut cu mine o treabă bună — să nu mă crezi chiar așa de căzut în cap, deși romanele și poeziile tale...

[1] ...este culmea ridicolului (fr.).
[2] Sub acest pseudononim literar (fr.).
[3] Pline de spirit și volume de versuri pasionate (fr.).
[4] Extrem de inteligentă (fr.).
[5] În stupiditatea sa (fr.).

Nu m-a lăsat să vorbesc mai departe. Era neașteptat de încîntată.

— Îmi spui „copilă dragă"? — strigă ea cuprinzîndu-mă furtunos și-și îngropă gura în gîtul meu. Ah, e delicios! Mult mai bine decît „tîrfă dulce!" Asta este o bucurie mult mai adîncă decît toate cîte mi le-ai făcut, artist al iubirii! Un manipulant de lift, mic și gol se culcă cu mine și îmi spune „copilă dragă" mie, Diana Philibert! C'este exquis... ça me transporte![1] Armand, chéri, n-am vrut să te necăjesc. N-am vrut să spun în mod special că ești prost. Orice frumusețe este proastă pentru că este pur și simplu o existență, obiectul glorificării prin spirit. Lasă-mă să te văd, să te văd — ține-mă doamne, că frumos mai ești! Pieptul atît de dulce în sobrietatea lui blîndă și clară, brațul zvelt, coastele grațioase, șoldurile înguste și, ah!, picioarele de Hermes...

— Fugi de-aici Diana, nu-i adevărat. Eu sînt cel ce văd în tine toată...

— Fleacuri! Asta v-o închipuiți doar voi. Noi femeile putem să vorbim de noroc dacă vă plac atît catrafusele noastre rotunde. Dar tot ce e divin, capodopera creațiunii, monumentul frumuseții sînteți voi, voi tinerii, bărbații foarte tineri cu picioare de Hermes. Tu știi cine este Hermes?

— Trebuie să recunosc, pe moment —

— Céleste![2] Diana Philibert face dragoste cu unul care n-a auzit niciodată de Hermes! Cît de delicios înjosește asta spiritul! Vreau să-ți spun, nătăfleț dulce, cine este Hermes. El este abilul zeu al hoților.

Am încremenit și am roșit. Am privit-o de aproape, am bănuit-o și am lăsat din nou bănuiala să cadă. Mi-a venit un gînd, totuși l-am respins; ea îl înlătura prin mărturisirile pe care le făcea pe brațul meu murmurînd și apoi ridicînd vocea cald și melodios.

— Vrei să mă crezi iubitule că de cînd mă știu te-am iubit numai pe tine, mereu numai pe tine? Vreau să spun, firește nu pe tine ci ideea despre tine, momentul fericit pe care-l întruchipezi? Spune-i perversitate, dar nu pot suferi masculul bărbos cu pieptul plin de trufie, bărbatul copt, și nu mai vorbesc, de bărbatul important — affreux[3], îngrozitor! Importantă sînt eu însumi, tocmai asta aș considera-o perversi-

[1] Este delicios... asta mă farmecă (fr).
[2] Cerule! (fr.).
[3] Îngrozitor (fr.).

tate: de me coucher avec un homme penseur[1]. Numai pe voi băieţii v-am iubit din totdeauna, ca fetiţă de treisprezece ani eram nebună după puştii de paisprezece, cincisprezece. Prototipul a crescut puţin odată cu mine şi cu vîrsta mea, dar gustul meu, dorinţa simţurilor mele, ele n-au putut să treacă peste optsprezece. Cîţi ani ai?

— Douăzeci, m-am lăudat eu.

— Pari mai mic. Aproape că eşti cam bătrîn pentru mine.

— Eu, prea bătrîn pentru tine?

— Lasă, lasă acum! Aşa cum eşti, mă faci fericită. Vreau să-ţi spun... Poate că pasiunea mea depinde de faptul că nu am fost niciodată mamă, niciodată mama unui fiu. L-aş fi idolatrizat de-ar fi fost frumos măcar în oarecare măsură, desigur improbabil, dacă l-aş fi avut de la Houpflé. Poate, zic eu, dragostea asta pentru voi este dragoste maternă pervertită, nostalgia după fiu... Perversitate, zici tu? Şi voi? Ce vreţi voi cu sînii noştri care v-au alăptat, cu pîntecele noastre care v-au născut? Nu vreţi înapoi la ele, să fiţi din nou copii de ţiţă? Ceea ce iubiţi în mod nepermis în femeie nu este tocmai mama? Perversitate? Dragostea e perversă de tot, nici nu poate fi altfel decît perversă. Sondeaz-o unde vrei şi o vei găsi perversă... Dar desigur trist şi foarte dureros pentru o femeie este să iubească numai bărbatul foarte, foarte tînăr, numai ca băiat. C'este un amour tragique, irraisonable[2], nepermis, nepractic, nimic pentru viaţă, nimic pentru căsătorie. Cu frumuseţea nu te poţi căsători. Eu, eu m-am măritat cu Houpflé, un industriaş bogat, ca să-mi pot scrie cărţile, qui sont énormément intelligents[3], sub protecţia bogăţiei. Soţul meu nu e în stare de nimic, cum ţi-am spus, cel puţin cu mine. Il me trompe[4], cum se zice cu o demoiselle[5] de la teatru. Poate cu aia e în stare de ceva — m-aş îndoi. Dealtfel mi-e indiferentă toată lumea asta de bărbaţi şi femei şi căsătorie şi adulter. Eu trăiesc cu aşa-numita mea perversiune, cu dragostea vieţii mele, pe care se întemeiază tot ce sînt, cu fericirea şi mizeria acestui entuziasm, cu blestemul lui scump plătit, căci nimic, nimic din tot cuprinsul fenomenelor nu poate egala farmecul virilităţii tinereşti timpurii — cu dragostea pentru voi, pentru tine, idealul meu, a cărui frumuseţe o sărut cu a spiritului meu extremă

[1] Să mă culc cu un om care gîndeşte (fr.).
[2] Este un amor tragic, iraţional (fr.).
[3] Care sînt nemaipomenit de inteligente (fr.).
[4] Mă înşeală (fr.).
[5] Domnişoară (fr.).

umilinţă! Îţi sărut buzele îndrăzneţe peste dinţii albi pe care-i arăţi cînd zîmbeşti. Îţi sărut gingaşele stele ale pieptului tău, pufuşorul auriu de pe fondul brun al antebraţului. Ce e asta? De unde iei, la ochii tăi albaştri şi părul blond, tonul ăsta de bronz luminos al pielii? Eşti tulburător. Da, eşti tulburător! La fleur de ta jeunesse remplit mon coeur agé d'une éternelle ivresse[1]. Nicicînd nu ia sfîrşit beţia, mor de ea, dar duhul meu spre voi, zvelţi lujeri, va căta; şi tu bien-aimé[2] te duci, ca tot ce piere, curînd, dar eu mă-mpac şi-mi este mîngîiere că voi veţi fi mereu minunea trecătoare, al frumuseţii joc, clipă nemuritoare!

— Ce fel de vorbe-s astea?

— Cum adică? Eşti uimit că preamăresc în versuri ceea ce admir atît de fierbinte? Tu ne connais donc le vers alexandrin — ni le dieu voleur, toi-même si divin[1].

Ruşinat, ca un copilaş, am clătinat din cap. În timpul ăsta ea nu contenea cu tandreţea şi trebuie să recunosc că atîtea laude şi preamăriri, degenerînd în versuri chiar, pînă la urmă, m-au excitat puternic. Şi chiar dacă jertfa pe care i-o adusesem la prima noastră îmbrăţişare ajunsese, după felul meu de a fi, la dăruirea extremă, ea mă regăsi în mare formă amoroasă — mă regăsi astfel cu un amestec de emoţie şi încîntare pe care i-o cunoşteam deja. Ne unirăm din nou. Renunţă ea însă la ceea ce numea exteriorizarea spiritului, la această sminteală a înjosirii? N-o făcu.

— Armand, îmi şopti ea la ureche, poartă-te destrăbălat cu mine, sînt toată a ta, sînt sclava ta! Poartă-te cu mine ca şi cu ultima curvă! Nu merit altceva şi voi fi fericită!

Eu nu o ascultam deloc. Pierirăm iar. Dar şi în timpul leşinului meditä şi spuse deodată:

— Auzi, Armand?

— Ce anume?

— Dacă m-ai bate un pic? M-ai bate rău, vreau să zic. Pe mine, Diana Philibert? Aş primi ce merit, ţi-aş mulţumi. Uite ai aci sînt bretelele tale, ia-le, iubitule, întoarce-mă şi bate-mă pînă la sînge.

— Nici nu mă gîndesc, Diana. Ce mă pui să fac? Nu sînt un astfel de amant.

[1] A tinereţii tale floare îmi umple inima bătrînă de veşnică-nfiorare (fr.).

[2] Iubitule.

[3] Tu nu cunoşti deci versul alexandrin, nici pe zeul hoţ, tu însuţi aşa divin?

— Ah ce păcat! Ai prea mult respect pentru doamna distinsă!

Atunci îmi reveni gîndul care-mi scăpase mai înainte. Am spus:

— Ascultă-mă acum tu, Diana! Vreau să-ţi mărturisesc ceva ce ar putea compensa într-un fel ceea ce trebuie să-ţi refuz din motive de gust. Spune-mi aşadar, după sosire, cînd ai despachetat sau ai pus să ţi se despacheteze aici valiza, pe cea mare, n-ai observat că-ţi lipseşte ceva?

— Dispărut? Nu. Ba da! De unde ştii?

— Eu am luat-o.

— Ai luat-o? Cînd?

— La vamă am stat alături. Tu erai ocupată şi atunci am luat-o.

— Ai furat-o? Eşi hoţ? Mais ça c'est suprême![1] stau în pat lîngă un hoţ! C'est une humiliation merveilleuse, tout à fait excitante, un rêve de humiliation![2] Nu numai servitor — hoţul cel mai ordinar.

— Am ştiut că te vei bucura. Dar atunci nu ştiam şi trebuie să-ţi cer iertare. N-am putut prevedea că ne vom iubi. Altfel nu ţi-aş fi provocat supărarea şi spaima de a te lipsi de minunatul colier de topaze, de briliante şi de toate celelalte.

— Supărare? Spaimă? Lipsă? Iubitule, Julietta — camerista mea — a căutat puţin. Nici măcar două clipe nu m-am necăjit pentru vechiturile alea. Ce contează pentru mine? Tu le-ai furat, scumpule, sînt ale tale. Păstrează-le! De fapt ce faci cu ele? Dar mi-e totuna. Soţul meu, care vine să mă ia mîine este doar atît de bogat! —. Trebuie să ştii că el face vase de closet. De astea are nevoie fiecare, îţi dai seama. Closetele Houpflé din Strassburg sînt foarte căutate, ele merg în toate colţurile lumii. El mă împodobeşte cu bijuterii din belşug, doar fiindcă are conştiinţa încărcată. El mă va împodobi cu lucruri de trei ori mai frumoase decît cele pe care mi le-ai furat. Ah, cu cît îmi este mai preţios hoţul decît cele furate! Hermes! El nu ştie cine este acesta dar este chiar el însuşi! Hermes, Hermes! — Armand?

— Ce vrei să spui?

— Am o idee minunată.

— Care?

[1] Dar asta-i nemaipomenit! (fr.).

[2] Este o umilinţă minunată, de-a dreptul excitantă, un vis de umilinţă! (fr.).

— Armand, tu trebuie să furi de la mine. Aici, sub ochii mei. Adică eu închid ochii şi mă prefac faţă de amîndoi că dorm. Dar pe furiş, vreau să te văd furînd. Scoală-te aşa cum eşti acum, zeu al hoţilor şi fură! Nici pe departe n-ai furat tot ce am la mine şi pentru cîteva zile, pînă vine soţul meu să mă ia, nu am depus nimic la birou. Aici în dulăpiorul de colţ, în sertarul de sus, pe dreapta, este cheia comodei. Înăuntru, sub rufărie găseşti de toate. Sînt şi bani gheaţă. Furişază-te într-acolo cu paşi de pisică şi şterpeleşte! Nu-i aşa că o vei face de dragul Dianei tale?

— Dar copilă dragă — îţi spun aşa fiindcă îţi place s-o auzi din gura mea — copilă dragă, n-ar fi frumos şi deloc gentlmanlike[1] după tot ce am devenit unul pentru celălalt.

— Prostule! Va fi cea mai încîntătoare împlinire a dragostei noastre!

— Şi mîine vine monsieur Houpflé. Ce o să...

— Soţul meu? Ce să spună? Îi povestesc în treacăt, cu cea mai mare indiferenţă, că am fost jefuită în timpul călătoriei. Asta se-ntîmplă, nu-i aşa, dacă o femeie bogată este puţin cam neatentă. Ce s-a dus, s-a dus, şi banditul e de mult peste ţări şi mări. Nu, cu soţul meu lasă-mă să mă descurc eu!

— Dar Diana dulce, scumpă, sub ochii tăi...

— Ah, nu te impresionează deloc drăgălăşenia inspiraţiei mele! Bine, nu mai vreau să te văd! Sting lampa. Şi într-adevăr stinse lămpiţa cu abajur roşu de pe noptieră, aşa că întunericul ne învălui.

— Nu mai vreau să te văd. Vreau doar să aud cum trozneşte uşor parchetul sub paşii tăi hoţeşti, cum se aude doar respiraţia ta cînd furi şi cît de plăcut zornăie prada în mîinile tale. Hai, pleacă pe furiş de lîngă mine, strecoară-te, găseşte şi ia! E dorinţa dragostei mele...!

Atunci i-am făcut pe plac. M-am ridicat prudent de lîngă ea şi am luat din cameră ce se nimerea — în parte prea comod, pentru că imediat pe noptieră, într-o cupă mică, erau inele, iar colierul de perle pe care-l purtase la dineu, era afară pe placa de sticlă a mesei înconjurate de fotolii. În ciuda beznei am găsit imediat cheia comodei în dulăpiorul de colţ, am deschis sertarul de sus — aproape fără zgomot — şi a trebuit să ridic doar cîteva lenjuri ca să dau atît peste bijuterii, coliere, inele, agrafe, catarame, broşe, cît şi peste nişte bancnote considerabil de mari. Toate acestea le-am adus din bună-

[1] Ca un gentleman (engl.).

cuviință la pat ca și cum le-aș fi adunat pentru ea. Dar ea mi-a șoptit:

— Ce vrei, nebunule mic? Este doar avutul tău din dragoste și hoție. Înfundă-l în hainele tale, îmbracă-te și șterge-o așa cum se cuvine! Dispari repede! am auzit tot și te-am auzit respirînd cînd furai și acum telefonez la poliție. Sau mai bine să n-o fac? Ce crezi? Cît mai ai? Aproape gata? Ești iar în livrea cu tot avutul dragostei și al hoției? Croșeta de pantofi sper că nu mi-ai furat-o, e aici... Adieu, Armand! Rămîi etern, etern, cu bine, idolul meu! N-o uita pe Diana ta, pentru că, ține minte, prin ea durezi tu. După ani și ani, cînd — le temps t'a détruit ce coeur te gardera dans ton moment bénit.[1] Da, cînd ne va înghiți mormîntul, pe mine și chiar și pe tine, Armand, tu vivras dans mes vers et dans mes beaux romans[2], care toate, să n-o spui lumii niciodată! — sînt sărutate de pe buzele voastre. Adieu, adieu, chéri...[43]

[1] ...timpul te-a distrus, această inimă te va păstra în clipa ta binecuvîntată (fr.).
[2] Tu vei trăi în versurile și în frumoasele mele romane (fr.).
[3] Adio, adio scumpule... (fr.).

CARTEA A TREIA

CAPITOLUL ÎNTÎI

Se va considera explicabil, ba chiar lăudabil, nu numai că am consacrat un întreg capitol extraordinarului episod precedent, dar şi că am încheiat cu el, nu fără solemnitate, a doua parte a acestor mărturisiri. A fost, desigur că pot să spun aşa, un eveniment pentru întreaga viaţă şi abia dacă mai era nevoie de rugămintea arzătoare a eroinei, să n-o uit niciodată. O femeie atît de ciudată în sensul cel mai desăvîrşit al cuvîntului ca Diana Houpflé şi minunata întîlnire cu ea, nu sînt făcute spre a fi uitate vreodată. Asta nu trebuie să însemne că situaţia în care cititorul ne-a putut surprinde, ca simplă situaţie, este cu totul izolată în cariera mea. Nu întotdeauna doamnele care călătoresc singure şi în special cele mai în vîrstă, sînt *doar,* înspăimîntate descoperind că un tînăr bărbat îşi face de lucru în timpul nopţii în dormitorul lor; nu întotdeauna într-un astfel de caz nesperat singurul impuls este şi rămîne de a da alarma. Dar dacă am făcut asemenea experienţe (şi le-am făcut), ele au rămas mult în urmă în ceea ce priveşte particularităţile semnificative faţă de acea noapte şi, cu pericolul de a înăbuşi interesul cititorului pentru mărturisirile mele următoare, trebuie să spun că după asta, oricît de sus am ajuns în societatea noastră, nu mi s-a mai întîmplat niciodată să mi se adreseze cuvîntul în aşa-zisele versuri alexandrine.

Pentru „avutul dragostei şi al hoţiei" care rămăsese în mîinile mele mulţumită fanteziei baroce a unei poetese, am obţinut de la meşterul Jean-Pierre, care nu mai contenea a mă bate pe umăr, şase mii de franci. Dar pentru că sertarul comodei Dianei îi oferise zeului hoţ şi bani numerar, patru

bancnote de o mie de franci puse sub lenjerie, eram deci, acum, împreună cu ceea ce posedasem mai înainte, un om de douăsprezece mii trei sute şi cincizeci de franci — deci stăpînul unui capital pe care desigur nu l-am purtat cu mine mult, ci cît mai puţine zile posibil şi l-am depus cu prima ocazie în cont personal la Creditul Lionez sub numele Armand Kroull, scăzînd numai cîteva sute de franci, bani de buzunar, pentru acoperirea cheltuielilor mele în după-amiezile libere.

Despre această comportare, cititorul va lua cunoştinţă cu aprobare şi se va simţi mai liniştit. Cu uşurinţă poate fi imaginat un tînăr fante care, ajuns la astfel de mijloace prin favoarea seducătoare a Fortunei, îşi părăseşte imediat locul de muncă neplătit, îşi ia o locuinţă drăguţă de tînăr celibatar şi petrece zile frumoase, gustînd din toate plăcerile pe care le oferă Parisul — pînă la cu siguranţă previzibila epuizare a comorii sale. Eu nu m-am gîndit la asta; sau dacă m-am gîndit, am respins totuşi gîndul, cu hotărîre şi decenţă, tot atît de repede cum apăruse. La ce ar fi dus împlinirea lui? Unde aş fi ajuns dacă, mai devreme sau mai tîrziu, după măsura veseliei cu care mi-aş fi dus viaţa, avutul din noroc s-ar fi consumat? Îmi aminteam prea bine cuvintele naşului Schimmelpreester (cu care schimbam din cînd în cînd ilustrate cu text scurt) — cuvintele lui despre cariera hotelieră şi rezultatele frumoase la care ea poate duce atît progresînd de-a dreptul, cît şi pe una sau alta dintre cărările lăturalnice, ca să nu-mi domolesc repede tentaţia de a mă arăta nerecunoscător faţă de el şi de a renunţa la şansa pe care mi-o oferise relaţia lui mondenă. De fapt, în vreme ce îmi menţineam cu consecvenţă postul meu iniţial, nu mă gîndeam mai deloc la „progresul direct" al lui, nu mă vedeam ajungînd oberchelner, concierge[1] sau chiar şef al recepţiei. Cu atît mai mult mă preocupau „ramificaţiile" norocoase şi trebuia doar să mă feresc de a lua prima fundătură ieşită în cale, aşa cum mi se oferea *acum,* drept o cărare demnă de încredere spre noroc.

Deci şi ca posesor al unui carnet de cecuri am rămas liftboy la Hotelul Saint James and Albany, şi nu era lipsit de farmec a proiecta acest personaj pe fundalul pecuniar secret, prin care livreaua mea aspectuoasă căpăta pecetea unei costumaţii, aşa cum mi-ar fi putut proba odinioară naşul meu. Bogăţia mea tăinuită — pentru că aşa voiau să-mi apară rezervele înşfăcate ca în vis — făcea din această uniformă, pe

[1] Portar (fr.)

lîngă slujba pe care o îndeplineam îmbrăcat în ea, un simulacru, o simlpă demonstrație a „capului meu de costum"; dacă mai tîrziu m-am dat cu un succes orbitor drept mai mult decît eram, tot așa mă dădeam deocamdată drept mai puțin și rămîne încă întrebarea care dintre iluzii mi-a adus mai multă veselie lăuntrică și mai multă bucurie pentru visarea vrăjită.

Ce-i drept, eram prost hrănit și prost găzduit în această casă care se oferea opulentă celor capabili să plătească; dar cel puțin eram asigurat gratuit în ambele privințe și chiar dacă nu primeam încă salariu, totuși puteam nu numai să-mi cruț mijloacele, ci îmi mai picau cu puținul și altele noi sub formă de pourboires[1] sau — prefer să spun: douceurs[2], pe care pasagerii mi le ofereau curent — mie, asemenea colegilor mei de la ascensoare, sau ca să fiu mai exact, ceva mai bine, ceva mai cu plăcere decît lor, cu o oarecare preferință în care se manifesta pur și simplu simțul omenesc pentru stofa mai fină și care, cum este de înțeles, nici măcar nu-mi era invidiată și luată în nume de rău de acei colegi mai neciopliți. Un franc, doi sau trei, chiar cinci, în cazuri izolate de fugară lipsă de stăpînire chiar zece franci — mi-erau strecurați în mîna nicidecum ridicată, ci atîrnînd în jos fără pretenții, de cei care plecau sau rămîneau și se arătau recunoscători la intervaluri de opt pînă la paisprezece zile, cu fața întoarsă sau cu o privire zîmbitoare drept în ochi — de la femei și chiar de la bărbați care ca soți trebuiau să fie îndemnați adesea de doamnele lor. Mi-amintesc astfel una dintre micile scene conjugale pe care nu trebuia s-o observ și pe care nici nu dădeam impresia că aș observa-o, de ușoare lovituri de cot în coastele cavalerului însoțite de un murmur cum ar fi: „Mais donnez donc quelque chose à ce garçon, give him something, he is nice"[3], după care soțul își scotea portmoneul mormăind la rîndul lui, și mai avea de auzit: „Non, c'est ridicule, that's not enough, don't be so stingy!"[4] — Ajungeam mereu la doisprezece pînă la cincisprezece franci pe săptămînă — un adaos binevenit la cheltuielile de distracție din jumătățile de zi liberă, pe care conducerea instituției ni le acorda cu destulă meschinărie la fiecare paisprezece zile.

[1] Bacșișuri (fr.).
[2] Amabilități (fr.).
[3] Dar dă-i ceva băiatului ăsta (în fr.), dă-i ceva, e așa de drăguț (engl.).
[4] Nu, e ridicol (în fr.) asta nu-i deajuns, nu fii atît de meschin (engl.).

Uneori se întîmpla să petrec aceste după-amieze şi seri împreună cu Stanko, care părăsise de mult patul de suferinţă şi se întorsese iar la platourile reci în gardemanger[1], aceste aranjamente de delicatese pentru marile bufete. El mă îndrăgise şi eu la rîndul meu îl agream şi acceptam să mergem amîndoi în cafenele şi localuri de distracţie, deşi compania lui nu era tocmai o podoabă. Avea un aer golănesc, dubios-exotic în hainele civile, al căror gust se îndrepta prea mult spre carouri mari şi pestriţe, însă mult mai convenabil îi venea haina albă de lucru şi boneta înaltă de pînză, a breslei bucătarilor. Aşa este: muncitorimea n-ar trebui să se „rafineze", mai ales după modelul burghez de la oraş. O face stîngaci şi nu dă nimic plăcut înfăţişării sale. L-am auzit nu numai o dată pe naşul Schimmelpreester exprimîndu-se în acest sens şi aspectul lui Stanko îmi amintea de cuvintele lui. Umilirea poporului, spunea el, prin adaptarea la rafinament aşa cum o aduce cu sine etalonul civilizaţiei burgheze, ar fi de regretat. Portul de sărbătoare al ţăranilor, costumul de breaslă al meseriaşului de odinioară au fost fără îndoială mai satisfăcătoare decît pălăria cu pene şi rochia cu trenă a slujnicei greoaie care încearcă să joace duminica rol de cucoană şi haina de sărbătoare aspirînd spre distincţie, la fel de stîngace, a muncitorului din fabrică. Dar pentru că vremea cînd păturile se deosebeau între ele prin însuşiri pitoreşti ar fi trecută şi încheiată, el ar fi pentru o societate în care n-ar mai exista nicidecum pături, nici slujnică, nici doamnă, nici domnul distins, dar nici cel necioplit şi toţi s-ar îmbrăca la fel. Cuvinte de aur pe care mi le spunea din toată inima. Ce aş avea eu, mă gîndeam, contra cămăşii, pantalonilor, curelei şi cu asta basta? Mi-ar veni chiar bine şi lui Stanko i s-ar potrivi mai bine decît distincţia ratată. În definitiv omului îi vine bine orice, în afară de ceea ce este anapoda, prost şi hibrid.

Numai atît pe marginea acestor lucruri şi doar ca „à propos". Cu Stanko deci, din cînd în cînd, am frecventat un timp cabaretele, terasele cafenelelor, mai ales cea a Café-ului de Madrid, unde după ora terminării spectacolelor de teatru se petrece foarte variat şi instructiv, dar o dată anume şi Gala-Soirée[1] a circului Stoudebecker care tocmai se afla pentru cîteva săptămîni în turneu la Paris. Despre acesta totuşi două cuvinte aci, sau poate cîteva în plus! N-aş putea ierta conde-

[1] Bufet.
[2] Spectacol de gală (fr.).

iului meu dacă ar atinge doar acest eveniment fără a-i împrumuta ceva din culoarea de care era atît de plin.

Celebra întreprindere îşi instalase cercul vast al cortului în apropiere de teatrul Sarah Bernardt şi de Sena, în scuarul Saint Jacques. Aglomeraţia era enormă deoarece reprezentaţiile egalau sau depăşeau tot ce se oferise vreodată mai bun în acest domeniu al unui îndrăzneţ şi foarte riguros haut-goût[1]. Ce şoc pentru simţuri, nervi, plăcere întruchipată, un astfel de program care se desfăşoară într-o neîntreruptă schimbare a aspectelor unor acţiuni fantastice, mergînd pînă la limita posibilităţilor omeneşti, dar executate cu un zîmbet uşor şi printre bezele, avînd ca model de bază saltul mortal, căci toţi se joacă cu moartea, cu frîngerea gîtului, învăţaţi să aibă graţie chiar atunci cînd riscul este extrem, în ţipătul unei muzici a cărei vulgaritate corespunde, ce-i drept, cu caracterul pur trupesc al acestor reprezentaţii, dar nu şi cu înalta lor realizare şi care se întrerupe, tăindu-ţi respiraţia cînd se ajunge la punctul culminant, de neînfăptuit, dar care totuşi se înfăptuieşte.

Cu înclinări scurte ale capului (pentru că circul nu cunoaşte reverenţa) artistul părăseşte aplauzele răsunătoare ale oamenilor ce umplu arena, acest public provocator şi unic în felul lui, care se compune din gloata lacomă de spectacol şi o lume de petrecăreţi de o eleganţă stridentă. Ofiţeri de cavalerie, cu chipiul pe ureche, în loji; tineri Fêtards[2], raşi, cu monoclu, garoafe şi crizanteme la reverul paltoanelor lor largi şi galbene, cocote amestecate cu lumea doamnelor curioase din faubourgurile[3] distinse, în compania cavalerilor versaţi, în jachetă cenuşie şi joben cenuşiu, cărora le atîrnă binoclul pe piept, ca la cursele de la Longchamp, dîndu-le o alură sportivă. Pe lîngă aceştia toată materialitatea ameţitoare a manejului, costumele splendide, colorate, paietele sclipitoare, mirosul de grajd dînd prin tăria lui atmosfera generală, goliciunile feminine şi bărbăteşti. Fiecare gust este satisfăcut, fiecare plăcere stimulată, de piepturi şi cefe, de frumuseţe pe treapta cea mai accesibilă, de farmecul uman sălbatic care se abandonează mulţimii dornice de grozăvii în performanţe fizice palpitante. Ca posedate se năpusteau amazoane din pustă care, cu strigăte răguşite, săreau pe calul fără şa, cu ochii rotitorî, în

[1] Rafinament (fr.).
[2] Cheflii (fr.).
[3] Cartierele (fr.).

acrobaţii sălbatice, prefăcîndu-se în vîrtejuri. Gimnaşti, în pielea roză a tricoului care le transfigura statura, braţe atletice zdravene, depilate, fixaţi de femei cu o expresie ciudat de rece şi băieţi drăgălaşi. Cît de mult mi-a plăcut o trupă de acrobaţi şi echilibrişti, nu numai prin costumele lor de sport, căutat civile, ieşite din cadrul fantastic, dar şi prin trucul lor de a se înţelege mai înainte, aparent pentru prima dată, într-o mică consfătuire asupra fiecăruia din exerciţiile lor, uneori făcîndu-ţi părul măciucă. Cel mai bun dintre ei şi evident favoritul tuturor, era un băiat de cincisprezece ani care, aruncat în sus de o scîndură cu resort, se dădea peste cap de două ori şi jumătate şi apoi, fără să se clatine măcar, ajungea să stea pe umerii susţinătorului, un frate mai mare după cum se părea, ceea ce, desigur, îi reuşi numai a treia oară. De două ori rată, nu nimeri umerii, căzu de pe ei, iar zîmbetul şi clătinatul din cap pentru nereuşită erau la fel de fermecătoare ca şi gesturile ironic-politicoase cu care fratele mai mare îl invita să se întoarcă pe trambulină. Probabil că totul era prevăzut aşa, pentru că, bineînţeles, cu atît mai zgomotoase, amestecate cu strigăte de bravo, erau aplauzele masei, cînd a treia oară, după saltul său mortal, nu numai că stătea realmente neclintit acolo sus, dar şi printr-un „me voilà"[1] — întinderea braţelor — reuşi să aţîţe aplauzele pînă la furtună. Cu siguranţă însă că la eşecul calculat sau pe jumătate dorit a fost mai aproape de fractura şirei spinării decît atunci cînd a triumfat.

Ce fel de oameni şi artiştii ăştia! Sînt oare oameni cu adevărat? Clovnii ca prim exemplu, făpturi esenţial bizare, aducătoare de veselie, cu mîini mici, roşii, picioare mici în pantofi subţiri, chică roşie sub pălărioara conică de pîslă, cu vorbirea lor păsărească, cu mersul lor în mîini, împiedicîndu-se şi lovindu-se de toate, cu alergatul fără rost de colo-colo şi dorinţa zadarnică de a da ajutor, cu încercările lor revoltător de nereuşite, spre entuziasmul chiuitor al mulţimii, de a imita acrobaţiile colegilor lor serioşi — să zicem pe sîrmă — sînt oare aceşti copii necopţi şi fără vîrstă ai prostiei, de care Stanko şi cu mine rîdeam din toată inima (eu însă cu o atracţie îngîndurată), sînt ei, cu feţele lor albe ca făina şi fardate din cale afară de extravagant: sprîncene în formă de trianglu, dîre verticale de lacrimi sub ochii înroşiţi, nasuri care nu există, colţurile gurii înălţate într-un surîs idiot — deci măşti care contrastează nemaipomenit cu splendoarea costumelor lor —

[1] „Iată-mă" (fr.).

poate de atlas negru brodat cu fluturi argintii, un vis de copil, sînt ei, spun, oameni, bărbaţi, persoane care se pot include cumva în ceea ce este o stare civilizată şi naturală? După părerea mea este sentimentalism curat să spui că ar fi „şi ei oameni" cu emoţii ca ale acestora, pe cît posibil cu soţie şi copii. Îi onorez, îi apăr împotriva platitudinii umane cînd spun: nu, ei nu sînt, ei sînt excentrici spiriduşi ai ridicolului care te gîdilă la lingurică, călugări sclipitori ai absurdului, care nu aparţin vieţii, bastarzi zburdalnici ai omului cu arta nebună.

Pentru obişnuinţă totul trebuie să fie „omenesc" şi pare de mirare cum, ştiind să priveşti cu căldură dincolo de aparenţe, poţi susţine şi dovedi că ai găsit la ei omenescul. Era cumva umană Andromaca, „La fille de l'air"[1] cum o numea lista lungă a programului? Şi astăzi încă mai visez la ea; chiar dacă persoana şi domeniul ei erau cît se poate de departe de nebunie, la ea mă gîndeam cînd vorbeam despre clovni. Era steaua circului, numărul cel mare, şi executa, fără egal, o acrobaţie de înaltă clasă la trapez. O făcea — şi asta era o inovaţie senzaţională, o premieră în istoria circului — fără plasă de siguranţă şi salvare întinsă dedesubt — împreună cu un partener respectabil, dar nu comparabil ca posibilităţi, care, într-o atitudine reţinută, de fapt îi întindea doar mîna şi îi pregătea, în oarecare măsură, evoluţiile executate cu o minunată desăvîrşire în spaţiul dintre cele două trapeze care se balansau puternic. Avea douăzeci de ani, sau mai puţin, sau mai mult? Cine o poate spune. Trăsăturile ei erau serioase, severe şi nobile şi curios că nu erau urîţite, nu, ci mai limpezi şi mai atrăgătoare datorită bonetei elastice pe care, atunci cînd lucra, o punea peste părul ei castaniu strîns înnodat, pentru că s-ar fi desfăcut inevitabil fără o astfel de fixare la mişcările ei peste cap şi cu capul în jos. Era de o statură puţin peste media feminină şi purta o armură argintie de zale, suplă şi strînsă pe corp, căptuşită cu puf de lebădă, care — pentru confirmarea titlului ei de „fiică a văzduhului", avea prinse pe umeri o pereche de mici aripi din pene albe. Ca şi cum acestea i-ar fi putut ajuta să zboare! Pieptul îi era puţin marcat, bazinul îngust, musculatura braţelor, se înţelege, mai puternic dezvoltată decît este de obicei la femei, iar mîinile cu care apuca, nu chiar de mărimea celor bărbăteşti, dar nici destul de mici ca să excludă întrebarea dacă, pentru numele lui Dumnezeu

[1] Fiica văzduhului (fr.).

n-o fi cumva un tînăr travestit. Nu, conformaţia feminină a bustului ei era în orice caz neechivocă şi tot aşa, cu toată zvelteţea, forma coapselor ei. Abia dacă zîmbea. Buzele ei frumoase, departe de a fi fost strînse, stăteau mai tot timpul uşor deschise şi la fel erau, dar încordate, nările nasului ei grecesc puţin lăsat în jos. Dispreţuia orice ochiadă cu publicul. Abia dacă după un „tour de force"[1], odihnindu-se pe bara orizontală de lemn a unui aparat, cu o mînă pe frînghie, întindea puţin cealaltă mînă ca salut. Dar ochii ei serioşi, privind înainte sub sprîncenele simetrice, destinse dar nemişcate, nu salutau împreună cu ea.

O adoram. Se ridica, făcea trapezul să se legene foarte puternic, se arunca şi zbura pe lîngă partenerul ei, care venea de la celălalt trapez, traversînd către acesta cînd pendula spre ea, se apuca cu mîinile nici bărbăteşti, nici femeieşti de bara rotundă, executa în jurul ei — cu corpul complet întins — aşa-numita roată totală sau gigantică, de care sînt în stare foarte puţini gimnaşti şi folosea impulsul teribil astfel căpătat pentru a zbura înapoi trecînd din nou pe lîngă camaradul ei spre trapezul de pe care plecase ce oscila către ea, făcînd la jumătatea drumului încă un salt mortal în aer ca să apuce apoi bara zburătoare, să se ridice pe ea cu o uşoară încordare a braţelor şi să se aşeze pe ea ridicînd mîna, fără privire.

Nu era de crezut, nu era de făcut şi totuşi se făcuse. Un fior de entuziasm îl trecea pe cel care privea şi-i îngheţa inima. Mulţimea mai mult o respecta decît o ovaţiona, o adora ca şi mine în tăcerea de moarte ce se lăsa cînd se întrerupea muzica în timpul celor mai riscante acţiuni şi execuţii ale ei. Se înţelege de la sine că în tot ce făcea calculul cel mai precis era condiţia de a supravieţui. Exact în momentul potrivit, cu o precizie de fracţiune de secundă, trapezul părăsit de partener trebuia să penduleze către ea şi nu cumva să se retragă din faţa ei cînd voia să aterizeze după roata gigantică de dincolo şi saltul mortal de pe drum. Dacă bara nu era acolo, mîinile ei splendide ar fi apucat în gol şi s-ar fi prăbuşit — s-ar fi prăbuşit, poate cu capul în jos, din elementul artei ei, aerul, jos în abisul comun, care era moartea. — Această precizie a condiţiilor, calculată în prealabil pînă la grosimea firului de păr, te cutremura.

Dar repet aci întrebarea: era oare Andromacha umană? Oare era astfel, în afara manejului, dincolo de îndeplinirea

[1] „Tur de forţ:" (fr.).

obligației profesionale, a realizării ei care se învecina cu nenaturalul, de fapt nenaturală pentru orice femeie? Să ți-o închipui ca soție și mamă era pur și simplu o nerozie; o soție și mamă, sau orice ar fi fost posibil să fie, nu atîrnă cu picioarele de trapez și cu capul în jos, nu se leagănă așa cu el încît aproape că se rotește, nu se desprinde, nu zboară prin aer dincolo la partener care o apucă de mîini, o balansează încolo și încoace și o lasă să plece tocmai în culmea elanului, ca să se întoarcă la celălalt aparat, executînd celebrul salt în aer. Acesta era felul ei de a avea relații cu bărbatul; un altul nu era de conceput, fiindcă se cunoștea prea bine că acest trup sever dăruia împlinirii ei artistice aventuroase ceea ce altele dăruiesc dragostei. Ea nu era femeie, dar nici bărbat nu era și deci nici om. Era un înger serios al îndrăznelii nebune, cu buze întredeschise și nări încordate, o inaccesibilă amazoană a aerului, sub acoperișul cortului, sus deasupra mulțimii a cărei dorință de a o vedea făcea loc unei reculegeri încremenite.

Andromacha! Dureroasă și totodată înălțătoare, ființa ei mi-a rămas în suflet mult după ce numărul ei trecuse și îi luase locul altceva. Toți grăjdarii, șefi și servitori, erau așezați în rînd: directorul Stoudebecker intra cu cei doisprezece armăsari negri, un distins maestru mai vîrstnic al sportului, cu mustață sură, ținută de bal, cu panglica legiunii de onoare la butonieră, cu cravașa într-o mînă, împreună cu un bici lung cu incrustații care, după cum era de dorit să se știe, i-l dăruise șahul Persiei și cu care știa să pocnească minunat. Pantofii lui de lac ca oglinda, se îngropau în nisipul manejului în timp ce se adresa, personal, în șoaptă unuia sau altuia dintre splendizii săi elevi cu capetele mîndru îmbrăcate în harnașamente albe, care executau în jurul lui, pe fondul unei muzici liniștite, pașii, îngenunchierile și întoarcerile lor și se înălțau, în fața cravașei lui ridicate, într-o împunătoare paradă în cerc, pe picioarele dinapoi. O priveliște magnifică, dar eu mă gîndeam la Andromacha. Minunate trupuri de animale, iar între animal și înger, așa cugetam eu, stă omul. El se află mai aproape de animal, trebuie s-o recunoaștem. Ea însă, adorata mea, chiar dacă toată numai trup, dar cast, trup din care omenescul este exclus, se afla mult mai aproape de îngeri.

Apoi, manejul a fost înconjurat cu gratii, fiindcă a fost adusă cușca leilor și sentimentul de siguranță lașă trebuia să facă mai picantă distracția mulțimii de gură-cască. Dompteurul,

Monsieur Mustafa[1], un bărbat cu cercuri de aur în urechi, gol pînă la brîu, cu pantaloni bufanți roșii și șapcă roșie, intră printr-o portiță deschisă în grabă și tot atît de repede închisă în urma lui, înăuntru, la cele cinci bestii al căror miros pătrunzător, de animal de pradă, se amesteca cu cel al grajdului de cai. Ele se retrăgeau la strigătele lui, se ghemuiau, una după alta, ezitînd cu îndărătnicie, pe cele cinci taburete așezate de jur împrejur, pufneau cu boturile încrețite oribil și loveau cu labele spre el, poate pe jumătate în semn de prietenie în care intra însă și multă furie, pentru că ele știau că vor fi silite acum, cu totul împotriva naturii și a dorinței lor, să sară iar prin cercuri și pînă la urmă chiar prin unele aprinse. Cîteva zguduiau aerul cu răgete tunătoare în fața cărora toată lumea animalelor mai gingașe ale pădurii virgine se cutremură și fuge. Îmblînzitorul le-a răspuns cu un foc de revolver tras în aer, după care s-au potolit pufnind, deoarece înțelegeau că vuietul lor natural este întrecut de pocnitura răsunătoare. După asta Mustafa și-a aprins ostentativ o țigaretă, ceea ce ele priveau cu adîncă supărare și a pronunțat apoi un nume, Achille sau Neron, cerîndu-i primului, cu voce scăzută dar extrem de hotărîtă, să treacă la execuție. Una după alta, pisicile regale aveau să se deranjeze în silă de pe taburetele lor și să își facă săritura înainte și înapoi prin cercul ținut la înălțime, care, în sfîrșit, așa cum am spus, era un inel de catran aprins. De bine de rău ele săreau prin flăcări și asta nu le era greu, ci umilitor. Se întorceau mîrîind pe taburetele lor, locuri jignitoare în sine, și priveau fascinate spre omul cu pantaloni roșii, care își mișca tot timpul ușor capul ca să prindă cu ochii lui întunecați privirea verde de-abia mijită de frică și ură, a bestiilor. Se întorcea scurt cînd simțea vreo neliniște în spatele lui și o calma printr-o privire parcă mirată, aruncată într-acolo, spunînd în șoaptă și cu insistență un nume.

Toată lumea simțea în ce companie cîtuși de puțin sigură și deloc previzibilă se găsea el acolo, înăuntru, și asta era voluptatea pentru care plătise mojicimea aflată în siguranță. Toată lumea era conștientă că revolverul i-ar fi ajutat prea puțin dacă cele cinci fiare puternice s-ar fi trezit din iluzia că sînt neajutorate în fața lui și l-ar fi rupt în bucăți. Impresia mea era că numai dacă s-ar fi rănit cumva și ele i-ar fi văzut sîngele, s-ar fi sfîrșit cu el. Am mai înțeles că dacă intra la

[1] Îmblînzitorul, domnul Mustafa (fr.).

ele pe jumătate gol, o făcea de dragul mitocănimii, tocmai pentru ca plăcerea lașă a acesteia să fie intensificată de vederea cărnii în care — cine știe, de sperat că se va întîmpla — își vor înfige ghearele îngrozitoare. Dar pentru că mă gîndeam într-una la Andromacha, mă simțeam tentat și găseam oricum că este corect să mi-o închipui ca iubita lui Mustafa. Gelozia mi-a pătruns ca un cuțit în inimă, doar la gîndul ăsta mi s-a tăiat realmente răsuflarea și am sugrumat în grabă această imagine. Prieteni în vecinătatea morții, asta puteau fi, dar nu o pereche de îndrăgostiți, nu nu, ar fi fost rău pentru amîndoi! Leii ar fi observat dacă el ar fi fost în dragoste cu cineva și nu l-ar mai fi ascultat. Și ea, ea ar fi greșit, eram sigur de asta, dacă îngerul curajului s-ar fi înjosit pînă la femeie și s-ar fi prăbușit rușinos, mortal, la pămînt...

Ce-a mai fost înainte și după în circul Stoudebecker? Multă varietate, o revărsare de minuni de agilitate. E de prea puțin folos să le evoc pe toate. Mai știu că din cînd în cînd îl priveam, dintr-o parte, pe camaradul meu, pe Stanko, care, ca tot poporul dimprejur, se lăsase în voia desfătării pasive și prostești, a acestei afluențe nesfîrșite de iscusință orbitoare, a acestei cascade colorate de performanțe și chipuri uluitoare și fermecătoare. Nu asta era treaba mea, nu acesta era felul meu de a întîmpina aceste apariții. Desigur nu-mi scăpa nimic, desigur preluam în mine analizînd insistent fiecare detaliu. Era dăruire, dar ea avea — cum să spun — ceva rebel, îmi încordam spatele în acest timp, sufletul meu — cum aș putea s-o spun oare! — se împotrivea impresiilor care-l asaltau, era — nu o spun exact ci numai aproximativ — cu toată uimirea, o oarecare răutate în insistența cu care urmărea trucurile, metodele, efectele. Mulțimea dimprejurul meu fierbea de plăcere și amuzament — eu însă mă detașam întrucîtva de agitația și pasiunea lor, cu răceală, ca unul care se simte „de-al casei", de specialitate. Desigur nu circar de specialitate, nu de specialitatea salturilor mortale, dar de specialitate în sens mai general, de specialitate în a face efect, în a bucura și vrăji oamenii. De aceea mă separam în sinea mea de cei mulți, care erau doar victimele farmecului, gustînd uitarea de sine, departe de gîndul de a se compara cu ea. Ei gustau doar plăcerea și plăcerea este o stare de suferință în care nu este satisfăcut nici un om care se simte născut pentru acțiune, pentru autoperfecționare.

Vecinului meu, bunului Stanko, nu-i era dat să știe absolut nimic despre o asemenea atitudine, și astfel eram camarazi

inegali, a căror tovărăşie nu ajungea prea departe. Cînd hoinăream aveam ochi mai cuprinzători decît el pentru vasta grandoare a tabloului citadin al Parisului, a anumitor perspective pline de glorie, de o incredibilă noblețe şi splendoare, pe care le oferă, şi trebuia să mă gîndesc mereu la bietul tata şi la acel „Magnifique! Magnifique!" repetat pînă la epuizare, cu care-şi amintea întotdeauna de metropolă. Dar pentru că nu făceam caz de uimirea mea, el nici nu observa deosebirea între receptivităţile sufletelor noastre. Ceea ce a trebuit însă să observe treptat a fost că, într-un mod care rămînea enigmatic pentru el, prietenia noastră nu progresa cum trebuie şi nu voia să ajungă la o adevărată intimitate — ceea ce se explica totuşi foarte simplu prin înclinarea mea naturală spre interiorizare şi izolare, această tendinţă lăuntrică spre singurătate, distanţare, rezervă, despre care am amintit deja mai înainte şi care fiind condiţia fundamentală a vieţii mele, n-aş fi putut s-o schimb deloc, chiar dacă aş fi vrut.

Aşa este: sentimentul timid şi nu atît de mîndru cît împăcat cu destinul unui om, că este ceva neobişnuit cu el, creează în jurul lui un gol şi o senzaţie de frig în care, aproape spre regretul lui însuşi, propunerile sincere de prietenie şi camaraderie, nu ştiu cum, se încurcă şi se împotmolesc. Aşa îi mergea lui Stanko cu mine. Nu lăsa să lipsească intimitatea şi totuşi vedea că mai degrabă îl răbdam decît îi răspundeam la fel. Astfel, într-o după-amiază, cînd şedeam la un pahar de vin într-un bistro, mi-a povestit că înainte de a veni la Paris a avut de ispăşit în ţara lui o pedeapsă de un an închisoare, de pe urma unui furt oarecare, fiind prins, nu din nepricepere sau stîngăcia sa proprie, ci din cauza prostiei complicelui său. Am primit asta cu foarte mare veselie şi înţelegere, deoarece această destăinuire, care nu m-a surprins deloc, era departe de a face să sufere relaţiile noastre. Altă dată însă a mers mai departe şi m-a lăsat să observ că prietenia lui are un substrat de interes care mi-a displăcut. El vedea în mine un băftos de o şmecherie copilărească şi mînă bună, cu care ar fi bine să conlucrezi şi dintr-o nedelicată ignorare a faptului că nu eram născut să mă înfrăţesc cu manglitorii, îmi făcea propuneri privind o anumită vilă pe care o ginise la Neuilly şi de unde ar fi ieşit uşor, aproape fără risc, o învîrteală grasă, în devălmăşie. Refuzul indiferent de care s-a lovit din partea mea l-a indispus foarte tare şi m-a întrebat supărat, ce fel de fasoane sînt astea şi cu ce mă cred mai bun, cînd el are informaţii foarte precise despre mine. Pentru că am

dispreţuit întotdeauna oamenii care credeau că sînt lămuriţi asupra mea, am ridicat din umeri şi am spus că n-are decît să fie aşa, dar totuşi n-am chef. La care el a încheiat cu un „cretinule!“ sau „imbécile!“

Deşi l-am decepţionat, nu s-a ajuns la ruperea relaţiilor dintre noi; dar ele s-au răcit, au slăbit şi pînă la urmă s-au întrerupt, astfel că, fără să ne duşmănim, nu mai ieşeam totuşi împreună.

CAPITOLUL AL DOILEA

Am făcut serviciu la lift toată iarna şi în ciuda simpatiei de care mă bucuram din partea publicului meu mereu în schimbare, a început curînd să mă plictisească. Aveam motive să mă tem că va rămîne mereu aşa, că o să fiu uitat ca să zic aşa, şi lăsat să-mbătrînesc şi să-ncărunţesc acolo. Ceea ce auzisem de la Stanko îmi întărea această îngrijorare. În ceea ce-l priveşte, se străduia să fie avansat în bucătăria principală cu cele două plite mari de gătit, cele patru cuptoare, grătarul, rotisorul şi acolo, cu timpul, să ajungă, dacă nu chiar bucătar-şef, atunci măcar un fel de vice-şef al bucătăriei care preia comenzile din salon de la chelneri şi le transmite mai departe cetei de bucătari. Dar el era de părere că această avansare avea şanse foarte mici; ar fi o tendinţă puternică de a folosi omul în locul unde se află, iar mie îmi prezicea de asemenea cu pesimism, că voi rămîne veşnic legat de lift, chiar dacă nu mereu ca voluntar, şi că nu voi cunoaşte niciodată activitatea firmei mondiale decît din acest unghi de vedere particular şi mărginit.

Tocmai asta mă şi înfricoşa. Mă simţeam întemniţat în nişa şi puţul ascensorului meu în care-mi conduceam vehiculul în sus şi în jos, fără să-mi fie îngăduită o privire sau mai mult decît o scurtă privire ocazională spre preţioasele tablouri de societate ale holului la ceaiul de la ora cinci, cînd plutea o muzică în surdină, recitatori şi dansatoare îmbrăcate în costume greceşti distrau lumea bună tolănită în fotolii de nuiele la măsuţele elegant aranjate, unde gusta băutură aurie cu

petits fours[1] şi mici sandvişuri alese, mişcîndu-şi apoi degetele în aer într-un fel de tril uşor ca să se scuture de fărîmituri, iar pe covorul scării de onoare, ducînd la o galerie împodobită cu boschete înflorite, printre palmieri cu frunze în evantai care se înălţau din vaze-casete sculptate, aceşti oameni se salutau reciproc, făceau cunoştinţă cu un joc distins al mimicii şi înclinării din cap care lăsau să se deducă spiritul, schimbau cuvinte glumeţe şi făceau să răsune un rîs frivol. Ce bine trebuie să fie să te mişti şi să serveşti acolo, în sala de bridge a doamnelor sau în sufragerie, la dineu, spre care îi coboram pe domnii în frac şi femeile scînteind de bijuterii. Pe scurt eram neliniştit, mă simţeam chemat spre lărgirea existenţei mele, spre posibilităţi mai bogate de schimb cu lumea şi într-adevăr, norocul binevoitor m-a făcut să am parte de asta. Dorinţa mea de a scăpa de neplăcerile de la lift şi de a cîştiga, într-o haină nouă, o nouă activitate cu orizont mai larg, s-a împlinit; de Paşte am trecut în serviciul de chelner şi asta s-a petrecut după cum urmează: Maître d'hôtel[2], pe nume Monsieur[3] Machatschek era un om cu poziţie înaltă, care cu multă autoritate şi îmbrăcat cu rufărie albă scrobită, schimbată zilnic, îşi purta pîntecele bombat de colo pînă colo prin sala de mese.[4] Slănina rasă a feţei sale ca o lună lucea. Însă cel mai frumos dispunea de o anumită mişcare a braţului arătînd în sus şi la distanţă, cu care şeful meselor trimitea clienţii nou veniţi la locurile lor iar felul lui de a mustra greşelile şi stîngăciile personalului numai în trecere şi din colţul gurii era tot atît de discret, pe cît de muşcător. El deci trimisese, la o indicaţie a direcţiunii, după cum trebuie presupus, să fiu chemat la el într-o dimineaţă şi primi vizita mea într-un mic birou care dădea în luxoasa „Salle à manger".[4]

— Kroull? întrebă el, zis aci Armand? Voyons, voyons[5]. Eh bien,[6] am auzit de dumneata — nu tocmai rău şi nu chiar cu totul greşit, după cum mi se pare la prima vedere. S-ar putea să mă înşele, pourtant. Îţi dai seama că serviciile pe care le-ai făcut casei pînă acum erau o joacă de copil şi că

[1] Fursecuri (fr.).
[2] Şef de sală (fr.).
[3] Domnul (fr.).
[4] Sala de mese (fr.).
[5] Ia să vedem! (fr.).
[6] Ei bine (fr.).
[7] Totuşi (fr.).

au însemnat o mică confirmare a talentelor de care poate că dispui? Vous consentez?[1] Avem în vedere să facem, pe cît se poate, ceva din tine aici, în exploatarea restaurantului — si c'est faisable.[2] Simţi o anumită chemare spre sommelerie[3], un anumit talent, zic nu unul cu totul excepţional şi strălucit cum mă asiguri, asta înseamnă să duci prea departe autoelogierea, deşi nici curajul nu poate să strice — un anumit talent deci pentru serviciu elegant şi toate atenţiile mai delicate care fac parte din asta? Pentru o comportare acceptabilă faţă de un public ca al nostru? Înnăscut? Firește, aşa ceva este înnăscut, dar mă uluiesc toate cîte, după părerea dumitale, îţi sînt înnăscute. Dealtfel, pot doar să repet că o sănătoasă încredere în tine nu este un dezavantaj. Ai unele cunoştinţe de limbi străine. N-am spus cuprinzătoare cum te exprimi, ci strict necesare. Bon.[4] Toate astea sînt dealtfel întrebări pentru mai tîrziu. Desigur, nu îţi închipui mersul lucrurilor altfel decît că trebuie să începi de jos. Ocupaţia dumitale va fi deocamdată să cureţi resturile de pe vesela care vine din salon, înainte de a fi trimisă, pentru curăţirea propriu-zisă, în spălătoria de vase. Pentru asta vei primi un salariu lunar de patruzeci de franci — o leafă aproape exagerat de mare, după cum pare să dovedească mina dumitale. Dealtfel nu este recomandabil să zîmbeşti cînd vorbeşti cu mine, înainte de a fi zîmbit eu însumi. Eu sînt cel care are de dat semnalul pentru a zîmbi. Bon.[5] Jacheta albă pentru munca dumitale de curăţitor îţi este pusă la dispoziţie. Eşti în măsură să-ţi procuri fracul nostru de chelner dacă vei fi chemat într-o zi să lucrezi în salon? Ştii desigur că asta trebuie să se facă pe cheltuială proprie. Eşti *absolut* în măsură s-o faci? Excelent. Văd că în cazul dumitale nu ne lovim de greutăţi. Eşti dotat şi cu lenjeria necesară, cămăşi de frac cum se cuvine? Spune-mi totuşi: ai avere, mijloace de acasă? Puţine? À la bonne heure.[6] Kroull, cred că vom putea să-ţi mărim într-un timp, mai mult sau mai puţin apropiat, leafa la cincizeci sau şaizeci de franci. Adresa croitorului care ne confecţionează fracurile o afli la birou, în faţă. Poţi veni la noi cînd doreşti. Ne lipseşte un ajutor, iar pentru locul vacant de la lift există o sută de candi-

[1] Consimţiţi? (fr.).
[2] Dacă este posibil (fr.).
[3] Ospătărie (fr.).
[4] Bine (fr.).
[5] Bine (fr.).
[6] Perfect (fr.).

daţi. A bientôt mon garçon![1] Ne apropiem de jumătatea lunii, deci vei putea lua de data asta douăzeci şi cinci de franci, pentru că propun să începem cu şase sute pe an. De data asta, zîmbetul dumitale este permis, pentru că l-a precedat al meu. Asta este tot. Poţi pleca.

Aşa a fost dialogul dintre Machatschek şi mine. Convorbirea plină de consecinţe a dus mai întîi la scăderea nivelului meu de viaţă şi incontestabil şi a aşteptărilor mele. A trebuit să restitui la magazie livreua mea de liftboy şi am căpătat în schimb doar o jachetă albă, la care trebuia să-mi fac rost imediat de nişte pantaloni de purtare pentru că era imposibil să-i folosesc la treabă pe cei de la costumul meu de plimbare. Această muncă, pre-curăţirea veselei folosite, ştergerea rămăşiţelor şi aruncarea lor în ciubărul de gunoi era puţin cam umilitoare în comparaţie cu ocupaţia mea, oricum mai nobilă, de pînă atunci şi la început îmi trezea dezgustul. Dealtfel, cu sarcinile mele ajungeam pînă în spălătoria de vase unde serviciile, trecînd din mînă în mînă, parcurgeau o serie de spălări ca să aterizeze la uscători unde, uneori, dădeam ajutor îmbrăcat cu şorţ alb. Astfel mă aflam parcă oarecum la începutul şi la sfîrşitul procesului de recondiţionare a veselei.

Să faci faţă cu bine la treburi nepotrivite şi să fii în relaţii de cordialitate cu tovarăşii cărora treburile le sînt pe potrivă, nu e greu, dacă porţi în inimă cuvîntul „provizoriu". Atît de sigur eram de acest simţ al inegalităţii şi privilegiului natural care, cu toată dorinţa de egalitate este adînc înrădăcinat în om, atît de sigur de înclinaţia lor de a da satisfacţie acestui simţ, atît de convins deci că nu voi rămîne pentru mult timp pe această treaptă, ba chiar că de fapt am fost pus acolo numai de formă, încît chiar de la început, îndată după convorbirea cu Monsieur Machatschek, cum am fost liber pentru asta, am comandat un costum-frac de chelner à la Saint James and Albany la croitorul de uniforme şi livrele al cărui atelier nu era deloc departe de hotel, pe Rue des Innocents[2]. Era o investiţie de şaptezeci şi cinci de franci, preţ special stabilit la înţelegere de firmă şi hotel, pe care cei fără mijloace trebuiau să-l plătească puţin cîte puţin din leafă, însă eu, se înţelege, l-am plătit peşin. Costumul era deosebit de drăguţ, dacă ştiai să-l porţi: la pantaloni negri un frac albastru închis cu nişte aplicaţii de catifea la guler şi

[1] Pe curînd băiete! (fr.).
[2] Strada Inocenţilor (fr.).

nasturi aurii care se repetau cu dimensiune redusă la vesta răscroită. M-am bucurat din inimă de achiziție, am agățat-o afară în dulapul din fața dormitorului, alături de costumul civil, și m-am îngrijit și de cravata albă care îi aparținea și de nasturii de email cu care se încheia cămașa. Se întîmplă însă că după cinci săptămîni de serviciu la veselă, unul din cei doi suboberchelneri care stăteau alături de domnul Machatschek în fracuri negre și cu cravate negre, m-a anunțat: „e nevoie de tine în salon" și mi-a cerut să mă aranjez de urgență pentru asta; atunci i-am putut răspunde: „sînt complet pregătit să apar acolo și îi stau la dispoziție în orice moment."

Ziua următoare mă găsi deja în parure[1] completă debutînd la masa de prînz în salon, această impozantă încăpere mare cît o biserică, cu coloanele sale canelate pe ale căror capiteluri aurite se rezemau casetele din stuc alb ale plafonului, cu aplicele de perete avînd abajururi roșii, draperiile roșii în falduri de la ferestre și nenumăratele mese rotunde și măsuțe acoperite cu damasc alb și împodobite cu orhidee, în jurul cărora erau așezate scaune cu brațe, din lemn alb lăcuit, cu perne roșii, și pe care erau etalate șervețele împăturite în evantai sau piramidă, tacîmuri strălucitoare și pahare fragile, frapiere sclipitoare sau sticle de vin rezemate în coșuri ușoare; sarcina specială de a le aduce o avea chelnerul pivnicier, care se deosebea de ceilalți prin lanțul și șorțulețul lui specific. Cu mult înainte de a sosi primii oaspeți la luncheon[2] am fost prezent, am ajutat să se pună fețele de masă pe un anumit grup de mese, la care eram repartizat ca secund, ca ajutor de supraveghetor; am împărțit listele de bucate și nu am lăsat să-mi scape ocazia de a saluta cu o bine marcată bucurie, din toată inima, cel puțin acolo unde chelnerul-șef de serviciu care era mai mare peste mine, nu putea fi prezent. Ajutam doamnelor să se așeze, împingîndu-le scaunele, le ofeream listele, le turnam apă în pahare, pe scurt atrăgeam discret atenția acestor pupile asupra prezenței mele fără a ține seamă de farmecele lor inegale.

La început, drepturile și posibilitățile în acest sens nu ajungeau prea departe. Nu aveam de preluat comenzile nici de prezentat platourile, atribuția mea era doar să strîng farfuriile și tacîmurile folosite, după fiecare fel, și după entre-

[1] Uniformă (fr.).
[2] Dejun (fr.).

mets[1], înainte de a servi desertul, să curăţ de pe feţele de masă firimiturile de pîine cu peria şi lopăţica plată. Acele obligaţii superioare îi reveneau lui Hector, şeful meu, un bărbat ceva mai vîrstnic, cu o figură somnoroasă, în care am recunoscut îndată pe acel commis de salle[2] cu care stătusem la masă, sus, în cantină şi care-mi dăruise ţigaretele lui. Şi-a amintit şi el de mine exclamînd „Mais oui, c'est toi"[3], însoţită de o mişcare obosită a mîinii în jos, care a rămas caracteristică pentru comportarea lui faţă de mine. Era de la bun început o comportare mai mult resemnată decît poruncitoare şi mustrătoare. El vedea bine cum clientela, cum în special femeile, bătrîne şi tinere, mă preferau pe mine, mie îmi făceau semn să vin şi nu lui, cînd doreau vreun adaos mai special: muştar englezesc, Worcester-Sauce, Tomato Catchup — dorinţe care erau un simplu pretext, pentru mine prea binecunoscut într-un asemenea caz, ca să mă atragă la masa lor, să se bucure de „Parfaitement, madame", „Tout de suite, madame"[4] al meu şi cînd aduceam cele cerute, să însoţească acel „merci, Armand"[5] cu o privire radioasă, piezişă în sus, care — la drept vorbind — nu era deloc justificată. După vreo cîteva zile, în timp ce îi ajutam la măsuţa de serviciu la desprinderea de pe oase a fileurilor de limbi de mare, Hector îmi spuse:

— Astora le-ar place mult mai mult dacă le-ai servi tu preparatul, au lieu de moi[6], sînt toţi îndrăgostiţi de tine, toute la canaille friande![7] Curînd o să mă dai la o parte şi o să capeţi mesele. Eşti o atracţie — et tu n'as pas l'air de l'ignorer[8]. Bonzii o ştiu şi ei şi te împing în faţă. Ai auzit — firește că ai auzit-o — cum Monsieur Cordonnier (acesta era sub-oberchelnerul care mă chemase) a spus perechii suedeze cu care ai pălăvrăgit aşa de drăguţ: „Joli petit charmeur, n'est-ce pas?" Tu iras loin, mon cher, — mes meilleurs voeux, ma bénédiction[9].

[1] Fel de mîncare care este servit între friptură şi desert (fr.).
[2] Şef de sală (fr.).
[3] Da, tu eşti (fr.).
[4] În ordine, doamnă. Îndată, doamnă. (fr.).
[5] Mulţumesc, Armand (fr.).
[6] În locul meu (fr.).
[7] Toţi netrebnicii ăştia lacomi (fr.).
[8] Şi nu s-ar zice că tu n-o ştii (fr.).
[9] Un tînăr cuceritor drăguţ, nu-i aşa? Ajungi departe, iubitule - urările mele cele mai bune şi binecuvîntarea mea (fr.).

— Exagerezi Hector, am răspuns eu. Mai am multe de învăţat de la tine înainte de a mă putea gîndi să te eclipsez, dacă aş avea intenţia asta.

Cu asta am spus mai mult decît aveam de gînd. Pentru că într-una din zilele următoare, în timpul dineului, Monsieur Machatschek însuşi îşi împinse burta spre mine, se opri lîngă mine în aşa fel încît feţele noastre să fie întoarse în direcţii opuse şi îmi şopti din colţul gurii:

— Nu e rău Armand. Nu munceşti chiar rău. Îţi recomand să fii foarte atent cum serveşte Hector, presupunînd că pui preţ pe ideea de a face şi dumneata odată asta — la care am răspuns, de asemenea cu vocea pe jumătate:

— Mii de mulţumiri, maître, dar pot deja s-o fac şi încă mai bine decît el. O pot face, iertaţi-mă, de la natură. Nu vă zoresc să mă puneţi la probă. Dar de îndată ce vă decideţi pentru asta, veţi vedea confirmîndu-se vorbele mele.

— Blagueur![1] spuse el şi nu numai că îşi mişcă burta rîzînd scurt, ci privi în acelaşi timp spre o doamnă în verde, cu o coafură înaltă de un blond artificial, care observase acest scurt schimb de cuvinte, îi făcu cu ochiul şi arătă apoi lateral cu capul spre mine înainte de a merge mai departe cu paşii lui mici, ostentativ elastici. Şi înveselit, îşi mai săltă burta încă odată.

Servitul cafelei mă duse curînd şi afară, în hol, unde trebuia să-l asigur de două ori pe zi, împreună cu cîţiva colegi. El se prelungea pînă după-amiază, aproape de servirea ceaiului, în acelaşi loc; şi pentru că între timp Hector fusese mutat la alt grup de mese din salon şi îmi revenise mie să-i servesc pe cei pentru care făcusem pe aide[2], aveam peste măsură de multe de făcut şi seara, spre sfîrşitul zilei de muncă încărcate care îmi era impusă, deci la servirea cafelelor şi lichiorurilor, a paharelor de whisky and soda şi infusion de tilleul[3] în hol, după dineu, eram deseori atît de obosit încît schimbul de simpatie dintre mine şi lume îşi pierdea din însufleţire, eleganţa stăpînită a mişcărilor mele ameninţa să cedeze, iar zîmbetul îmi încremenea într-o mască uşor îndurerată.

Totuşi dimineaţa, firea mea elastică îşi recăpăta, după această epuizare, prospeţimea voioasă şi eram văzut din nou grăbindu-mă încoace şi încolo între camera micului dejun,

[1] Mucalitule (fr.).
[2] Ajutor (fr.).
[3] Infuzie de tei (fr.).

bucătăria pentru băuturi și bucătăria principală că să ofer oaspeților — care nu foloseau serviciul în cameră și nu-și luau gustarea în pat — ceaiul, oatmealul[1], toastul[2], dulceața, peștele prăjit, clătitele cu sirop; eram văzut apoi în salon aranjînd, cu ajutorul unui nătăfleț de la doi, cele șase mese ale mele pentru luncheon[3], întinzînd damascul peste suportul moale de postav, așezînd couverts[4]-urile, tacîmurile, iar de la ora douăsprezece, cu blocnotesul în mînă, preluînd comenzile de la cei ce veniseră la masă. Ce bine știam să-i sfătuiesc, ezitînd în același timp, cu vocea potolită, discret reținută, potrivită chelnerului, ce bine știam să mă feresc de a da tuturor serviciilor și prezentărilor caracterul antipatic al lucrului de mîntuială, făcîndu-le dimpotrivă pe toate ca și cum ar fi vorba mai degrabă de un serviciu personal, de o favoare. Înclinat, cu o mînă la spate — așa cum o cere o bună școală de servire — ofeream platourile, exersam însă între timp și arta rafinată de a pune eu însumi furculița și lingura în combinații dibace, folosind numai mîna dreaptă, dinaintea celor ce o doreau, la care cel servit, el sau ea, mai ales ea, putea să-mi observe, plăcut impresionată, mîna în acțiune, care nu era a unui om obișnuit.

Într-un cuvînt nu era deci nici o minune că, așa cum spunea Hector, eram „împins în față", profitînd de plăcerea cu care mă întîmpina societatea luxoasă, ghiftuită, a casei. Eram inclus în prețul acestei plăceri clocotitoare iar arta mea trebuia, fie s-o stimuleze printr-o solicitudine fierbinte, fie s-o potolească printr-o rezervă cuviincioasă.

Pentru a păstra curată imaginea caracterului meu transmisă cititorului prin aceste amintiri, fie observate aci, spre cinstea mea, următoarele: niciodată n-am găsit vreo plăcere deșartă și crudă în suferințele semenilor mei cărora persoana mea le trezea dorințe ce înțelepciunea vieții mă oprea să le îndeplinesc. Pasiunile al căror obiect ești, fără a fi atins de ele, pot să inspire unor firi diferite de a mea o îngîmfare de o răceală dezagreabilă sau chiar un anumit dezgust disprețuitor care duce pînă la a călca în picioare fără milă sentimentele celuilalt. Cît de mult mă deosebeam de asta! Am dat întotdeauna atenție acestor sentimente, le-am cruțat cît se poate

[1] Fulgi de ovăz (engl.).
[2] Pîine prăjită (engl.).
[3] Dejun (fr.).
[4] Vesela și paharele (fr.).

de mult, dintr-un fel de conştiinţă a vinovăţiei, şi printr-o comportare blîndă am încercat să-i fac pe semenii mei să fie înţelegători şi să renunţe — drept pentru care, din perioada vieţii mele aici discutată, vreau să redau dublul exemplu al micuţei Eleanor Twentyman din Birmingham şi a lordului Kilmarnock, un membru al înaltei aristocraţii scoţiene — pentru motivul că amîndoi au reprezentat în acelaşi timp moduri diferite de a mă tenta să evadez de timpuriu din cariera aleasă, ademeniri de a mă face să mă îndrept pe una din cărările lăturalnice despre care îmi vorbise naşul meu, dar care nu puteau fi verificate destul de precis încotro şi cît de departe merg.

Familia Twentyman, tatăl, mama şi fiica împreună cu o cameristă, locuiau de mai multe săptămîni într-un apartament în Saint James and Albany, ceea ce lăsa să se presupună o stare materială prosperă. Ea fu confirmată şi subliniată de bijuteriile splendide pe care Mrs. Twentyman le etală în timpul dineului şi de care, trebuie spus, era păcat. Pentru că Mrs. Twentyman era o femeie lipsită de bucurie — lipsită de bucurie pentru privitor şi probabil şi după propria-i simţire — care evident că se înălţase, datorită hărniciei profesionale specific birminghameze încununată de succes a soţului, din sfera mic burgheză la nivelul unor relaţii care o făceau ţeapănă şi stîngace. Mai multă bunătate degaja Mr. Twentyman cu faţa lui roşie ca vinul de Porto; totuşi cea mai bună parte a jovialităţii lui se pierdea în surzenia care-l învăluia, exprimată prin ochii săi de un albastru apos, aţintiţi în gol. El se servea de un tub acustic negru în care soţia trebuia să-i vorbească dacă avea să-i spună ceva, ceea ce se-ntîmpla rar şi pe care îl îndrepta şi spre mine cînd îl sfătuiam ce să comande. Fetiţa lor, Eleanor, de şaptesprezece sau optsprezece ani, care şedea în faţa lui, la masa nr. 18 din sectorul meu, avea grijă din cînd în cînd, dar şi chemată de un semn al lui cu mîna, să se ridice şi să se pună la dispoziţia lui pentru a întreţine o scurtă conversaţie prin tub.

Tandreţea lui faţă de copil era evidentă şi cuceritoare. În ceea ce priveşte pe Mrs. Twentyman nu vreau deloc să pun la îndoială sentimentele ei materne, dar mai mult decît în priviri şi cuvinte drăgăstoase, ele se manifestau prin supravegherea critică a întregii ei comportări, pentru care Mrs. Twentyman ducea deseori lornieta de baga la ochi, găsind întotdeauna cîte ceva de obiectat la coafura fiicei, la ţinuta ei, să o mustre că frămîntă cocoloaşele de pîine, că roade picio-

rul de pui din mînă, că se uită curioasă împrejur în salon — şi aşa mai departe. Din tot controlul ăsta reieşea o neliniştе şi o ingrijorare pedagogică care puteau fi destul de penibile pentru Miss Twentyman, pe care însă experienţele mele, la fel de penibile cu ea, mă silesc să le recunosc ca destul de îndreptăţite.

Era o fetişcană blondă, drăgălaşă, în genul unui ieduţ, cu cele mai înduioşătoare clavicule din lume, dacă seara rochiţa ei avea un pic de decolteu. Fiindcă am nutrit dintotdeauna slăbiciune pentru tipul anglo-saxon, iar ea îl reprezenta foarte pronunţat, o priveam cu plăcere — dealtfel, o vedeam mereu, la mese, după mese şi la muzica de la ora ceaiului cînd, cel puţin la început, familia Twentyman obişnuia să ocupe loc în sectorul unde serveam eu. Eram bun cu ieduţa mea. O înconjuram cu atenţia unui frate devotat, îi puneam friptura dinainte, îi aduceam desertul a doua oară, o aprovizionam cu grenadină[1], pe care o bea cu foarte multă plăcere, îi acopeream cu delicateţe micii ei umeri albi ca zăpada cu pelerina brodată, cînd se ridica de la dineu — şi prin toate acestea făceam hotărît prea mult, păcătuiam necugetat faţă de acest sufleţel prea sensibil, ţinînd prea puţin socoteală de magnetismul deosebit, care, fie că voiam sau nu, emana din fiinţa mea spre oricare altă fiinţă cît de cît sensibilă — şi ar fi emanat, aşa îndrăznesc să susţin, spre oricare, chiar dacă „învelişul muritor“ cum este numit la urmă, deci chipul meu ar fi spus mai puţin despre sine; pentru că acesta era doar înfăţişarea, plăsmuirea unei forţe mai profunde, a simpatiei.

Pe scurt, foarte curînd a trebuit să-mi dau seama că micuţa se îndrăgostise nebuneşte de mine şi asta firеşte nu era numai observaţia mea, ci şi lornieta de baga, evident îngrijorată, a doamnei Twentyman o pîndea de asemenea, după cum îmi confirmă o şoaptă şuierătoare care se auzi în spatele meu, odată, la lunch[2]:

— Eleanor! If you don't stop staring at that boy, I'll send you up to your room and you'll have to eat alone till we leave![3]

Da, din păcate, ieduţa se stăpînea prost, nu se pricepea deloc s-o facă şi să păstreze un oarecare secret din ceea ce se întîmplase cu ea. Ochii ei albaştri erau permanent fixaţi asupra

[1] Sirop de zeamă de rodii (n.t.).
[2] Dejun (engl.).
[3] — Eleanor! Dacă nu încetezi să-l mai fixezi pe băiatul acela, te trimit în odaia ta şi vei mînca singură pînă vom pleca (engl.).

mea, extaziați și pierduți în visare, iar cînd îi întîlneau pe ai mei, își pleca într-adevăr privirea în farfurie, dar și-o ridica imediat din nou de parcă n-ar fi putut renunța, dăruindu-mi-o năvalnic din văpaia chipului ei. Vigilența mamei nu trebuia certată; probabil era prevenită de semne anterioare că acest copil al buneicuviințe birminghameze înclina spre nestăpînire, spre o credință naiv-sălbatică în dreptul și chiar obligația de a se lăsa cu totul în voia pasiunii. Sigur că nu făceam nimic pentru a o favoriza, mă retrăgeam cu menajamente și aproape mustrător, nu depășeam cu comportarea mea atenția necesară în serviciu și aprobam măsura, ce-i drept foarte severă, impusă fără îndoială de mama ei, ca familia Twentyman, începînd din a doua săptămînă, să părăsească masa mea și să se mute într-altă parte depărtată a sălii unde servea Hector. Dar ieduța mea sălbatică găsi o ieșire. Deodată apăru, încă de la ora opt de dimineață, jos la mine, la petit déjeuner[1], pe cînd pînă atunci, ca și părinții ei, luase micul dejun în cameră. Chiar de la intrare se schimbă la culoare, mă căută cu ochii înroșiți și găsi — pentru că la ora asta sala micului dejun era încă puțin ocupată — foarte ușor loc în sectorul meu de serviciu.

— Good morning, Miss Twentyman. Did you have a good rest?[2]

— Very little rest, Armand, very little[3] — murmură ea. M-am arătat tulburat că aud asta.

— Dar atunci, am spus eu, ar fi fost poate mai înțelept să rămîneți încă puțin în pat și să luați acolo ceaiul și porridge-ul dumneavoastră pe care vi le voi aduce îndată, pe care însă cred că le-ați fi putut savura mai netulburată sus. Este atîta liniște și pace acolo în cameră, în patul dumneavoastră... Ce răspunse acest copil?

— No, I prefer to suffer[4].

— But you are making me suffer, too[5], am răspuns eu șoptit arătîndu-i pe listă cu degetul marmelada pe care s-o ia.

— Oh Armand, then we suffer together![6] spuse ea și își ridică spre mine ochii neodihniți și înlăcrimați.

Ce avea să iasă din asta? Îi doream plecarea din toată inima, dar aceasta se tot amîna și era chiar de înțeles că Mr.

[1] Micul dejun (fr.).
[2] Bună dimineața Miss Twentyman. Ați dormit bine? (engl.).
[3] Foarte puțin, Armand, foarte puțin (engl.).
[4] Nu, prefer să sufăr (engl.).
[5] Dar mă faceți și pe mine să sufăr (engl.).
[6] Atunci vom suferi împreună (engl.).

Twentyman nu voia să-şi scurteze şederea la Paris pentru gărgăunii de îndrăgostită ai fetiţei lui, despre care ar fi putut să audă prin tubul negru. Miss Twentyman însă venea în fiecare dimineaţă, cînd părinţii ei încă dormeau — ei dormeau pînă la ora zece, astfel că atunci cînd mamă-sa venea să o caute, Eleanor putea susţine că tăcîmul ei de la micul dejun a fost deja strîns de chelnerul de cameră — şi eu aveam multe necazuri cu ea, în primul rînd ca să-i apăr reputaţia şi să ascund situaţia ei penibilă, încercările ei de a-mi strînge mîna şi alte nechibzuinţe exaltate, de cei ce eventual s-ar fi găsit în jur. La toate avertismentele mele că totuşi, într-o zi, părinţii o vor dibui şi vor descoperi misterul micului dejun, rămînea surdă. Nu, Mrs. Twentyman dormea cel mai adînc dimineaţa şi îi era totuşi mult mai dragă cînd dormea decît cînd era trează şi o supraveghea! Mummy nu o iubea, o fixa doar sever prin lornietă. Daddy o iubea într-adevăr, dar nu-i lua sentimentele în serios, ceea ce făcea oricum mummy, chiar dacă în rău şi pentru asta Eleanor era înclinată să o ierte.

— For I love you![1]

Pe moment m-am făcut că nu aud. Dar cînd am revenit ca să o servesc, i-am vorbit pe ascuns şi am sfătuit-o:

— Miss Eleanor, ceea ce aţi lăsat să vă scape despre „love" este doar fantezie şi curat nonsens. Daddy al dumneavoastră are perfectă dreptate să nu o ia în serios, iar mummy a dumneavoastră are de asemenea dreptate să o ia în serios şi să v-o interzică, pentru că este un nonsens. Totuşi n-o luaţi, vă rog, nici dumneavoastră înşivă chiar atît de mult în serios, spre suferinţa dumneavoastră şi a mea, ci încercaţi să o luaţi puţin în zeflemea — ceea ce eu nu fac, fără îndoială că nu, foarte departe de asta, însă faceţi-o dumneavoastră! Ce roade poate da? Este cu totul nefirească. Aci sînteţi deci dumneavoastră, fiica unui om ajuns la o bogăţie atît de mare ca Mr. Twentyman care locuieşte cîteva săptămîni împreună cu dumneavoastră în hotelul Saint James and Albany unde servesc eu, un chelner. Totuşi nu sînt decît un chelner, Miss Eleanor, un membru inferior al ordinei noastre sociale pe care o întîmpin cu respect, dumneavoastră însă vă comportaţi răzvrătit şi nenormal faţă de dumneavoastră înşivă atunci cînd, nu numai că nu mă treceţi cu totul cu vederea, cum ar fi natural şi cum pe drept cuvînt vă cere mummy a dumneavoastră, ci, în timp ce părinţii dumneavoastră sînt împiedicaţi de somnul paşnic

[1] Pentru că te iubesc! (engl.).

să apere ordinea socială, veniţi pe ascuns la micul dejun şi-mi vorbiţi despre „love". Asta însă este o „love" interzisă pentru care nu pot să vă încurajez şi trebuie să mă împotrivesc bucuriei că mă simpatizaţi. Eu vă pot simpatiza dacă o păstrez pentru mine, desigur. Dar că dumneavoastră, fiica lui Mr. şi Mrs. Twentyman mă simpatizaţi asta nu merge şi este împotriva naturii. Nici nu este decît o amăgire a ochilor şi vine în bună parte de la acest frac à la Saint James and Albany cu garnitura lui de catifea şi nasturi aurii care nu este nimic altceva decît haina poziţei mele sociale inferioare, şi fără de care n-aş arăta a nimic, vă asigur! O astfel de „love" ca a dumneavoastră îi poate trăsni cuiva în călătorie şi la vederea unui astfel de frac iar cînd pleacă, cum veţi pleca şi dumneavoastră, foarte curînd, o uită pînă la staţia următoare. Lăsaţi în grija mea amintirea întîlnirii noastre de aici şi atunci ea se va păstra undeva fără să vă fie totuşi penibilă!

Puteam face oare ceva mai mult pentru ea şi nu erau oare sfaturi pline de dragoste? Ea însă doar plîngea, aşa că trebuia să mă bucur dacă mesele din jur erau goale, sughiţa teribil şi nu voia să ştie nimic despre ordinea socială firească şi despre nefirescul nebuniei ei, ci insista în fiecare dimineaţă că dacă am fi vreodată singuri de tot şi am putea fi netulburaţi şi am avea mînă liberă în vorbe şi fapte, atunci s-ar putea rezolva şi aranja totul în modul cel mai fericit, presupunînd că mi-ar fi dragă măcar un pic, ceea ce eu nu am tăgăduit deloc, în orice caz, nu recunoştinţa mea pentru afecţiunea ei; dar cum să se aranjeze acest rendez-vous[1] ca să fim singuri şi să avem libertate în vorbe şi fapte? Asta nu ştia nici ea, dar mă obliga să găsesc o posibilitate pentru realizarea lui.

Într-un cuvînt, aveam multe necazuri cu ea. Şi dacă în acelaşi timp, şi deloc doar în planul al doilea, nu s-ar fi petrecut povestea cu lordul Kilmarnock! — într-adevăr un examen deloc mai uşor, fiindcă aici nu era vorba de zburdălnicia sentimentului unei fetiţe ci despre o personalitate cu pondere serioasă, ale cărei sentimente cîntăreau ceva în balanţa omenirii, astfel că nu puteai să-l sfătuieşti să le ia în glumă, nici să glumeşti tu însuţi despre ele. Eu cel puţin nu eram tînărul făcut pentru asta.

Lordul, care a locuit la noi paisprezece zile şi a mîncat la una din măsuţele mele pentru o singură persoană, era un bărbat de o distincţie evidentă, în jur de cincizeci de ani, de sta-

[1] Întîlnire (fr.).

tură mijlocie, zvelt, îmbrăcat extrem de îngrijit, cu părul încă destul de des, încărunţit, cu reflexe de oţel, pieptănat meticulos cu cărare, şi o mustaţă tunsă, de asemeni uşor încărunţită, lăsînd să se observe bine linia fină, aproape elegantă a gurii. Deloc fin şi prea puţin aristocratic era însă nasul, prea mare, aproape butucănos, care, formînd o scobitură adîncă între sprîncenele cam oblice şi zbîrlite şi ochii de un verde-cenuşiu care se arătau deschişi cu o anumită străduinţă şi dificultate, ieşea drept şi greoi din obraz. Dacă asta era de regretat, în schimb făcea plăcere moliciunea extremă a pielii obrajilor şi bărbiei, întotdeauna rase cu o grijă de-a dreptul penibilă, care, pe lîngă asta, luceau de crema cu care lordul se ungea după toaletă. Pentru batistă folosea o apă de violete al cărei parfum avea o naturaleţe şi prospeţime primăvăratecă.

Intrarea lui în sală era întotdeauna de o timiditate care putea să uimească la un domn de un asemenea rang, dar cel puţin în ochii mei nu-i lua nimic din prestanţă. Era compensată de prea multă demnitate şi ea lăsa doar să se presupună că ar fi ceva neobişnuit cu el şi de aceea s-ar simţi remarcat şi observat. La vocea-i blîndă i-am răspuns cu una încă şi mai blîndă, ca să-mi dau seama, prea tîrziu, că asta nu era bine pentru el. Firea lui era de o amabilitate învăluită în melancolie, a unui bărbat care a avut mult de suferit şi oare un om bine educat, nu trebuia să-i răspundă la fel, aşa cum o făceam eu, plin de delicateţe şi atenţie, cînd îl serveam? Dar asta nu era bine pentru el. Ce-i drept, mă privea puţin în timpul scurtelor observaţii asupra vremii şi menu-ului, la care se mărgineau schimburile noastre de cuvinte cînd îl serveam la început — aşa cum în general îşi folosea puţin ochii, îi reţinea şi îi cruţa, de parcă s-ar fi temut ca prin folosirea lor să nu se bage în încurcături. A durat o săptămînă pînă ce relaţiile dintre noi s-au destins şi au ieşit din cadrul formalului pur şi al convenţionalului; pînă ce, cu un amuzament din care nu lipsea îngrijorarea, am sesizat semnele unui interes personal pentru mine, — o săptămînă: este desigur un minimum de timp de care are nevoie un suflet pentru ca, în contacte repetate cu o apariţie străină, să cunoască anumite schimbări — mai ales dacă îşi foloseşte ochii cu atîta economie.

Deci mă întrebă de cît timp eram în serviciu acolo, mă întrebă de unde sînt, de vîrstă, de a cărei cifră fragedă luă cunoştinţă cu o ridicare din umeri impresionată şi un „Mon

Dieu![1] sau „Good heavens![2] — vorbea cînd englezește cînd franțuzește. Dacă aș fi deci german de origine, se informă el, de ce port atunci numele francez de Armand. Nu îl port, răspunsei eu, îl „duc" pur și simplu, conform unei dispoziții de sus. În realitate mă cheamă Felix.

— Ah, drăguț! spuse el. Dacă ar fi după mine vi s-ar reda numele dumneavoastră adevărat. Și ceea ce spunea nu se prea potrivea cu poziția lui înaltă și îmi dădea impresia unui ușor dezechilibru pe care îl adăuga mărturisirea că numele lui de botez este Nectan — care ar fi fost al unui rege al picților, străvechii locuitori ai Scoției. La asta am răspuns într-adevăr cu o mimică de interes plin de respect, dar se impunea întrebarea ce aveam eu de făcut dacă pe el îl chema Nectan. Nu-mi folosea la nimic, pentru că eu trebuia să-i spun Mylord și nu Nectan.

Rînd pe rînd am aflat că își avea reședința într-un castel, nu departe de orașul Aberdeen, unde locuia numai cu o soră mai mare, din păcate bolnăvicioasă, dar că mai are o casă de vară lîngă unul din lacurile din Highland, într-o regiune unde oamenii mai vorbesc încă limba galică (și el știa puțin) și unde ar fi foarte frumos și romantic, cu versanții munților abrupți și prăpăstioși și aerul plin de aromele tari ale ierburilor sălbatice. Dealtfel și în apropiere de Aberdeen ar fi foarte frumos, orașul oferă orice distracție pentru cel ce ține la asta, adierea dinspre Marea Nordului este puternică și curată. Apoi mi-a fost dat să aflu că îi place muzica și cîntă la orgă. În locuința de lîngă lacul de munte, evident, nu avea decît un harmonium.

Pentru aceste mărturisiri, care nu erau legate într-o discuție, ci aruncate ici-colo, strecurate, fragmentar și care — cu excepția, poate, a lui „Nectan" — nu puteau fi luate drept o comunicativitate exagerată la cineva care călătorește singur și nu are pe nimeni cu care să stea de vorbă în afară de chelner, ocazia cea mai potrivită era după ce se servea lunch-ul fiindcă el, așa cum obișnuia la amiază, nu-și lua cafeaua în hol ci rămînea la măsuța lui, în salonul aproape gol, fumînd țigarete egiptene. Lua întotdeauna mai multe cești de cafea, fără ca înainte să fi băut ceva sau să fi mîncat cumva copios. De fapt nu mînca aproape nimic și te mirai cum de reușea în definitiv să reziste cu ceea ce mînca. Cu supa, ce-i drept, făcea un în-

[1] O, Doamne! (fr.).
[2] Cerule! (engl.).

ceput bun: consommé-ul concentrat[1], mockturtle[2] şi oxtail-soup[3] dispăreau repede din farfuria lui. Dar din toate celelalte bunătăţi pe care i le puneam în faţă gusta numai o îmbucătură sau două, îşi aprindea imediat iar o ţigaretă şi fiecare fel trebuia luat aproape neatins. Prea mult timp n-am putut să-mi reţin observaţia:

— Mais vous ne mangez rien, Mylord[4] am spus eu mîhnit. Le chef se formalisera, si vous dédaignez tous ses plats.[5]

— Ce vreţi, lipseşte apetitul, răspunse el. Lipseşte mereu. Am o pronunţată aversiune faţă de ingerarea de alimente. Probabil că este simptomul unei anumite autonegări.

Cuvîntul pe care nu-l mai auzisem niciodată, m-a speriat şi mi-a stimulat politeţea.

— Autonegare? am exclamat eu încet. În privinţa asta nimeni nu vă poate urma şi nu poate fi de aceeaşi părere. Trebuie să întîmpine neapărat cea mai categorică opoziţie.

— Adevărat? a întrebat el şi şi-a ridicat încet privirea de jos de la tăblia mesei spre faţa mea. Privirea lui avea întotdeauna ceva stingherit şi ceva silit. Totuşi, de data asta i se putea citi în ochi că efortul era făcut cu plăcere. Gura lui zîmbea cu o melancolie delicată. Deasupra ei însă, îmi sărea în faţă, drept şi mare, nasul lui supradimensionat.

Cum este oare posibil — mă gîndeam eu — să ai o gură atît de fină şi un nas atît de butucănos?

— Adevărat! am confirmat, oarecum încurcat.

— Poate, mon enfant,[6] spuse el, ca autonegarea să sporească şansa de afirmare a celuilalt.

Spunînd acestea se ridică şi ieşi din salon. Cu tot felul de gînduri am rămas lîngă măsuţa pe care o strîngeam şi o aranjam din nou.

Nu încăpea îndoială că întîlnirile repetate cu mine din cursul zilei nu-i priau lordului. Dar nu le puteam nici anula şi nici face nevătămătoare excluzînd politeţea delicată din comportarea mea faţă de el, adoptînd o înfăţişare ţeapănă şi jignitoare şi rănind astfel sentimente pe care eu le cultivasem. Eram şi mai puţin în situaţia să mă amuz pe seama lor decît în cazul micuţei Eleanor, şi desigur nici în aceea de a intra în

[1] Supă de carne (fr.).
[2] Supă din cap de viţel, imitînd supa de broască ţestoasă (engl.).
[3] Supă de vită (engl.).
[4] Dar nu mîncaţi nimic, Mylord (fr.).
[5] Şeful se va supăra, dacă dispreţuiţi toate aceste feluri de mîncare (fr.).
[6] Copile (fr.).

fondul lor. Asta a condus la un conflict penibil, care a devenit tentație, prin propunerea neașteptată pe care mi-a făcut-o — neașteptată în ceea ce privește conținutul ei concret și nicidecum în alte privințe.

S-a întîmplat spre sfîrșitul celei de a doua săptămîni, după dineu, cînd serveam cafeaua în hol. În apropierea intrării în hol, în spatele unui gard de verdeață, concerta o mică orchestră. Departe de acolo, în capătul celălalt al sălii, lordul își alesese o masă cam stingheră, pe care, dealtfel, o mai ocupase deja de multe ori și pe care îi pusesem ceașca de mocca. Cînd am trecut din nou pe lîngă el, mi-a cerut o țigară. I-am adus două cutii din import: cu și fără banderolă. El le privi și întrebă:

— Din care să iau?

— Comerciantul le recomandă pe acestea. Și am arătat spre cele cu banderolă. Personal, dacă-mi este permis, le-aș recomanda totuși pe celelalte.

Nu mă puteam abține să nu-i dau prilej de curtoazie.

— Atunci am să urmez părerea dumneavoastră, spuse și el, dar încă nu întinse mîna, ci mă lăsă să-i prezint în continuare cele două lădițe și se uită în jos la ele.

— Armand? întrebă el șoptit, peste muzică.

— Mylord?

Dintr-o dată mi se adresă altfel și spuse:

— Felix?

— Mylord poruncește? întrebai eu zîmbind.

— V-ar place, se auzi vorba lui, fără să ridice ochii de la țigări, să schimbați serviciul de la hotel cu un post de camerist?

Am sfeclit-o.

— Cum adică Mylord? — întrebai, aparent fără să înțeleg.

El ar fi vrut să audă: „la cine?“ și răspunse cu o ușoară ridicare din umeri:

— La mine. Este foarte simplu. Mă însoțiți la Aberdeen și palatul Nectanhall. Scăpați de livreaua asta și o schimbați cu un costum civil distins, care marchează situația dumneavoastră și vă deosebește de cealaltă servitorime. Există acolo tot felul de servitorime; obligațiile dumneavoastră se vor limita în totalitate la îngrijirea persoanei mele. Veți fi mereu în preajma mea la palat și în locuința de vară de la munte. Salariul dumneavoastră, adăuga el, se va ridica probabil la dublul sau triplul celui primit aici.

Tăceam fără ca el să mă îndemne, printr-o privire, să vorbesc. Dimpotrivă îmi luă din mînă una dintre lădiţe şi compară sortul acesta cu celălalt.

— Asta trebuie chibzuit cu foarte multă grijă, mă făcui auzit pînă la urmă. Nu mai trebuie să spun că oferta dumneavoastră mă onorează în mod deosebit. Dar vine aşa pe neaşteptate... Trebuie să vă rog să-mi daţi timp de gîndire.

— Timpul de gîndire, răspunse el, este scurt. Azi este vineri: plec în cursul zilei de luni. Veniţi cu mine! Este dorinţa mea.

Luă una din ţigările recomandate de mine, se uită la ea de jur împrejur şi o duse la nas. Nici un observator n-ar fi ghicit ce a mai adăugat.

— Este dorinţa unei inimi singuratice.

Doar un neom ar putea să-mi ia în nume de rău emoţia. Şi pe lîngă asta, ştiam deja că nu mă voi hotărî să pornesc pe acest drum lăturalnic:

— Promit înălţimii voastre, am îngăimat eu, că voi folosi cu grijă termenul dat pentru a chibzui. Şi m-am retras.

Are, gîndeam eu, o ţigară bună la cafeaua lui. Combinaţia asta este extrem de plăcută, şi plăcerea este oricum o formă minoră a fericirii. Trebuie să te mulţumeşti cu ea potrivit împrejurărilor.

Acest gînd era o încercare tăcută de a-i da ajutor să se ajute singur. Dar urmară cîteva zile foarte apăsătoare, fiindcă la fiecare masă principală şi chiar după ceai, lordul îşi ridica deodată privirea şi întreba: „Aşadar?" Ori coboram doar genele şi ridicam din umeri ca şi cum ar fi fost greu încărcaţi, ori răspundeam plin de îngrijorare:

— Încă nu am ajuns la o hotărîre.

Gura lui fină exprima tot mai multă amărăciune. Dar chiar dacă numai sora lui suferindă ar fi fost singura care să aibă sub ochi fericirea lui — se gîndea el la rolul penibil pe care aveam să-l joc faţă de numeroasa servitorime şi chiar faţă de populaţia galică de la munte? Nu capriciul marelui domn, îmi spuneam, va fi atins de batjocură, ci jucăria capriciului său. În secret, cu toată compătimirea, îl acuzam de egoism.. Şi dacă n-aş mai fi avut pe lîngă asta mereu de ţinut în frîu dorinţa de mînă liberă pentru vorbă şi faptă a Eleanorei Twentyman!

La dineul de duminică se bea multă şampanie în salon. Lordul, ce-i drept, nu bea deloc, dar la Twentymani pocneau

dopurile și mă gîndeam, în sinea mea, că asta nu ar fi bine pentru Eleanor. Această grijă avea să se arate îndreptățită.

După masă, ca de obicei, serveam cafeaua în hol, alături de care se găsea — despărțit printr-o ușă cu geamuri drapată cu mătase verde — o bibliotecă cu fotolii din piele și o masă lungă pentru ziare. Încăperea era foarte puțin folosită; de cele mai multe ori doar dimineața ședeau acolo cîteva persoane și citeau gazete nou apărute. Acestea nu trebuiau de fapt să fie scoase din bibliotecă, însă cineva luase cu el în hol „Journal des Débats" iar la plecare îl lăsase pe scaun, lîngă măsuța lui. Iubind ordinea, l-am răsucit în jurul vergelei lui și l-am dus dincolo, în sala de lectură goală. Abia îl așezasem pe masă în rîndul și la locul lui, cînd Eleanor intră și arată clar că golise cîteva pahare de Moët-Chandon. Veni spre mine, își încolăci tremurînd brațele goale în jurul gîtului meu și bîlbîi:

— Armand, I love you so desperately and helplessly, I don't know what to do, I am so deeply, so utterly in love with you that I am lost, lost, lost... Say, tell me, do you love me a little bit, too?

— For heaven's sake, Miss Eleanor, be careful, somebody might come in... for instance, your mother. How on earth did you manage to escape her? Of course, I love you, sweet little Eleanor! You have such moving collarbones, you are such a lovely child in every way... But now get your arms off my neck and watch out... This is extremely dangerous.

— What do I care about danger! I love you, I love you, Armand, let's flee together, let's die together, but first of all kiss me... Your lips, your lips, I am parched with thirst for your lips...[1]

— Nu, dear Eleanor[2], am spus eu încercînd să-i desfac brațele de pe mine fără să folosesc forța, n-o să începem cu

[1] — Armand, te iubesc cu atîta disperare și suferință. Nu știu ce să fac, sînt atît de profund, de inexprimabil îndrăgostită de dumneata că sînt pierdută, pierdută, pierdută... Spune, hai spune-mi, mă iubești și tu un pic?

— Pentru numele lui Dumnezeu, Miss Eleanor, ai grijă, cineva poate intra... în orice clipă; mama dumitale de pildă. Ce naiba ai făcut ca să scapi de ea? Desigur, te iubesc, micuță și dulce Eleanor! Ai niște clavicule atît de mobile, ești un copil atît de drăgălaș în totul... Dar acum desprinde-ți brațele din jurul gîtului meu și ai grijă... Este foarte periculos.

— Ce-mi pasă de pericol? Te iubesc, te iubesc, Armand, hai să fugim împreună, să murim împreună, dar înainte de toate sărută-mă. Buzele, buzele, tale, ard de sete după buzele tale... (engl.).

[2] dragă Eleanor (engl.).

asta. Dealtfel ai băut şampanie, mai multe pahare mi se pare şi dacă te mai şi sărut s-a terminat complet cu dumneata, atunci nu mai eşti deloc accesibilă ideilor rezonabile. Doar ţi-am înfăţişat atît de sincer cît de nefiresc este pentru fiica unor părinţi atît de suspuşi prin bogăţie ca Mr. şi Mrs. Twentyman să înnebunească după primul ucenic de chelner ieşit în cale. Este curată rătăcire şi chiar dacă ar fi corespuns firii şi stării dumitale, trebuie să o înfrîngi totuşi de dragul legii fireşti a societăţii şi a bunelor tradiţii. Nu-i aşa, acum eşti un copil cuminte şi înţelegător şi îmi dai drumul şi te duci la Mummy.

— O, Armand, de ce eşti atît de rece, atît de îngrozitor, şi ai spus totuşi că mă iubeşti puţin? La mummy, o urăsc pe mummy şi ea mă urăşte, dar daddy, el mă iubeşte, şi sînt sigură că se va resemna atunci cînd îl vom pune în faţa unor fapte împlinite. Trebuie pur şi simplu să fugim în noaptea asta cu expresul, de pildă în Spania sau în Maroc sau oriunde; am venit tocmai ca să-ţi propun asta. Acolo ne vom ascunde şi eu îţi voi dărui un copil, asta va fi faptul împlinit şi daddy se va resemna cînd ne vom arunca la picioarele lui cu copilul, şi ne va da banii lui ca să fim bogaţi şi fericiţi... Your lips![1]

Şi copilul sălbatec se purta realmente de parcă ar fi vrut să capete imediat şi chiar aci pe loc un copil de la mine.

— Acum destul, categoric destul, dear little Eleanor[2], am spus şi i-am luat în sfîrşit cu blîndeţe, dar hotărît, braţele de pe mine. Toate astea sînt vise, vise anapoda, de dragul cărora nu pot să-mi părăsesc drumul şi s-o iau pe o astfel de cărare lăturalnică. Nu e deloc corect din partea dumitale şi corespunde prea puţin cu asigurările dumitale de iubire că mă chinuieşti atîta cu astfel de insistenţe şi vrei cu orice preţ să mă bagi în încurcături, cînd mie şi în afară de asta mi-e greu şi mai am şi alte griji în afară de dumneata. Eşti de-a dreptul egoistă, ştii asta? Dar aşa sînteţi toate şi eu nu mă supăr pe tine, ci îţi mulţumesc şi nu o voi uita pe micuţa Eleanor. Acum însă lasă-mă să-mi continui serviciul în hol.

— Ohuhu! începu ea să plîngă. No kiss! No child! Poor, unhappy me! Poor little Eleanor, so miserable and disdained![3] Şi cu mînuţele la ochi, se trînti într-un fotoliu de piele şi

[1] Buzele tale! (engl.).

[2] Micuţă şi iubită Eleanor (engl.).

[3] Nu sărut! Nu copil! Biata, nefericita de mine! Biata micuţa Eleanor atît de nenorocită şi dispreţuită! (engl.).

sughiță de ți se rupea inima. Am vrut să mă apropii de ea ca s-o mîngîi consolator, înainte de a pleca. Asta însă îi era dat altuia să o facă. Tocmai în acest moment intră cineva — nu oricine, era lordul Kilmarnock din Nectanhall. În costumul lui de seară impecabil, încălțat, nu cu pantofi de lac, ci cu încălțăminte mată, suplă, din piele fină, cu fața rasă lucind de cremă, intră precedat de nasul greu și proeminent. Cu capul puțin plecat spre umăr privi gînditor, pe sub sprîncenele lui oblice, la fata care plîngea cu capul în mîini, se apropie de scaunul ei și îi mîngîie milos obrazul cu dosul degetelor. Cu ochii înecați în lacrimi și gura căscată ea se uită uluită în sus spre străin, sări de pe scaun și, ca o nevăstuică, fugi afară pe ușa cealaltă, opusă celei cu geam.

Gînditor ca și înainte, privi în urma ei. Apoi liniștit și cu o ținută impecabilă, se întoarse spre mine.

— Felix, vorbi el, ultimul moment pentru hotărîre a sosit. Plec mîine, chiar de dimineață. Încă în timpul nopții ar trebui să vă împachetați lucrurile ca să mă însoțiți în Scoția. Care este hotărîrea dumneavoastră?

— Mylord, am răspuns eu, vă mulțumesc preasupus și vă rog. să fiți îngăduitor. Nu mă simt suficient pregătit pentru postul propus cu atîta bunăvoință și am ajuns la convingerea că e mai bine să renunț de a porni pe această cărare care se desparte de drumul meu.

— Nu pot lua în serios ceea ce pretindeți despre incapacitate, spuse el atunci. Dealtfel, adăugă el și aruncă o privire spre ușa de ieșire, am impresia că problemele dumneavoastră de aci sînt încheiate.

Atunci mi-am adunat puterile ca să-i răspund:

— Trebuie s-o închei și pe asta și doresc înălțimii voastre drum bun. El își plecă fruntea, apoi o ridică din nou foarte încet, ca să mă privească în ochi, în felul lui care era plin de autoconstrîngere.

— Felix! spuse el. Nu te temi că este cea mai greșită hotărîre din viața ta?

— Tocmai de asta mă tem, mylord și de aci hotărîrea mea.

— Fiindcă nu te simți pregătit pentru situația pe care ți-o ofer? M-aș înșela foarte mult dacă n-ai fi de acord cu sentimentul meu că ești născut chiar și pentru alte situații. Simpatia mea pentru tine deschide posibilități pe care nu le-ai luat în calcul cînd ai spus nu. Nu am copii și sînt stăpîn pe acțiunile mele. Există cazuri de adopțiune... Ai putea să te

trezeşti într-o zi ca lord Kilmarnock şi moştenitor al proprietăţilor mele.

Asta era tare. Într-adevăr, era în stare de orice. Gîndurile mi se învălmăşeau în cap, dar nu se ordonau în sensul retragerii refuzului meu. Titlul de lord, pe care simpatia lui mi-l punea în faţă, ar fi fost dubios, dubios în ochii lumii şi fără putere reală de convingere. Dar asta nu era principalul. Principalul era că un instinct foarte sigur se opunea în mine unei realităţi ce-mi era doar prezentată şi care, în plus, mai era şi impură — înclinînd în favoarea visului şi jocului liber, creîndu-se ele însele şi din propriul lor har, vreau să spun: din harul fanteziei. Dacă în copilărie m-aş fi trezit cu hotărîrea să fiu un prinţ de optsprezece ani numit Karl şi aş fi stăruit în libertate în această născocire curată şi încîntătoare, oricît aş fi dorit, asta ar fi fost drept şi nu ceea ce îmi oferea acest om cu nasul proeminent şi cu simpatia lui pentru mine.

Foarte repede, scurt şi cu graba care îmi mîna atunci gîndurile, am rezumat ceea ce se petrecea în mine. Am spus ferm:

— Iertaţi-mă Mylord dacă răspunsul meu se mărgineşte la repetarea celor mai bune urări de călătorie.

Atunci a pălit şi am văzut cum deodată bărbia a început să-i tremure.

Unde este neomul care să mă certe că văzînd asta, mi s-au înroşit ochii şi mie, poate mi s-au umezit chiar, dar nu, doar mi s-au cam înroşit? Simpatia este simpatie — o ticăloasă care nu aduce nici o mulţumire pentru asta. Am spus:

— Dar Mylord, nu o puneţi chiar aşa la inimă! M-aţi întîlnit şi m-aţi văzut cu regularitate şi aţi prins simpatie pentru tinereţea mea şi vă sînt sincer recunoscător pentru asta, dar tocmai această simpatie este întîmplătoare, putea să se îndrepte tot aşa de bine spre un altul. Vă rog, n-aş vrea nici să vă rănesc, nici să-mi micşorez onoarea, dar dacă eu, întocmai aşa cum sînt făcut, exist doar o dată — fiecare există doar odată — atunci de vîrsta şi constituţia mea fizică mişună milioane în jur, şi lăsînd la o parte picul de unicitate, toţi sînt făcuţi la fel. Am cunoscut o femeie care simpatiza fără doar şi poate întregul gen, cu toptanul — şi cu dumneavoastră, în fond, va fi la fel. Genul există întotdeauna şi pretutindeni. Vă întoarceţi deci în Scoţia — ca şi cum nu s-ar fi prezentat nici o ispită aici şi ca şi cum aţi fi avut nevoie de mine, doar ca să descoperiţi simpatia. Acolo se poartă fustiţele în carouri, după cîte ştiu, şi genunchii descoperiţi, trebuie să

fie o desfătare pentru ochi. Acolo deci puteți să vă alegeți, din întreg genul, un camerist strălucit și puteți să conversați cu el în limba galică și pînă la urmă chiar să-l adoptați. Poate că nu va fi prea priceput să facă pe lordul, dar asta se găsește, și cel puțin este totuși un cetățean al țării. Mi-l închipui atît de drăgălaș, încît sînt convins că în compania lui, întîlnirea noastră întîmplătoare de aici vă va ieși cu totul din minte. Lăsați în seama mea amintirea acesteia, la mine este bine păstrată. Pentru că vă promit că îmi voi aminti despre aceste zile în care v-am servit și mi-a fost îngăduit să vă sfătuiesc la alegerea țigărilor și despre, cu siguranță, trecătoarea simpatie pe care ați avut-o față de mine cu cel mai călduros respect. Și mîncați mai mult Mylord — dacă îmi permiteți să vă rog! Pentru că în ceea ce privește autonegarea, nici un om cu inimă și minte nu poate fi de acord cu dumneavoastră.

Așa i-am vorbit și totuși i-a făcut oarecum bine, chiar dacă a clătinat din cap cînd am pomenit despre fustițele pestrițe. Zîmbea cu o gură atît de fină și tristă, ca atunci cînd îl dojenisem pentru autonegare. Apoi scoase un foarte frumos inel cu smarald de pe deget; l-am admirat adesea cînd era pe mîna lui și îl port și acum în timp ce scriu aceste rînduri. Nu spun că mi l-a pus în deget, n-a făcut asta, ci numai mi l-a dat și a spus foarte încet și sacadat:

— Luați inelul. E dorința mea. Vă mulțumesc. Rămîneți cu bine.

Apoi sa întors și a plecat. Nu pot să recomand îndeajuns aprecierii publicului decența acestui om.

Doar atît despre Eleanor Twentyman și Nectan lord Kilmarnock.

CAPITOLUL AL TREILEA

Nu pot să caracterizez comportarea mea lăuntrică față de lume, sau față de societate, altfel decît plină de contradicții. Pe lîngă toată dorința de dragoste împărtășită îi era adesea proprie o răceală rațională, o înclinare spre considerații speculative, care mă uimea chiar și pe mine însumi. Un exemplu pentru asta este ideea care m-a preocupat uneori, atunci cînd

stăteam cîteva minute fără ocupaţie în sufragerie sau în hol ţinînd şervetul cu mîinile la spate şi priveam societatea ghiftuită a hotelului, linguşită de fracurile albastre. Era ideea *interschimbabilităţii*. Cu îmbrăcăminte şi comportare schimbată cei ce serveau puteau fi de cele mai multe ori la fel de bine clienţi, după cum cei care se tolăneau în fotoliile adînci de nuiele cu ţigareta în colţul gurii puteau face pe chelnerul. Era un simplu hazard că unii stăteau în locul celorlalţi, hazardul bogăţiei; pentru că o aristocraţie a banului este o aristocraţie interschimbabilă, o aristocraţie a hazardului.

De aceea, aceste experimente de gîndire îmi reuşeau adesea, deşi nu chiar totdeauna, în primul rînd deoarece obişnuinţa bogăţiei aduce totuşi un rafinament, cel puţin superficial, care-mi îngreuna jocul, iar în al doilea rînd pentru că în mitocănimea sclivisită a societăţii din hotel era întotdeauna presărată şi noblеţe autentică, independentă de bani, chiar dacă poseda bani. Uneori trebuia să mă pun în joc chiar pe mine însumi şi nu puteam folosi pentru asta pe nimeni altul din corpul de chelneri, dacă schimbarea de roluri trebuia să reuşească în imaginaţie: astfel era cazul unui tînăr nobil, realmente agreabil, de o conduită lejeră, graţioasă şi nepăsătoare, care, fără să locuiască la hotel, nu rareori, o dată sau de două ori pe săptămînă, poposea la noi la dineu şi tocmai în raionul meu. El comandase telefonic lui Machatschek, a cărui favoare deosebită evident că ştia s-o obţină, o măsuţă cu un singur loc şi acesta avea dinainte grijă să îmi arate cu ochii tacîmul spunînd:

— Le marquis de Venosta. Attention.[1]

Venosta, care era cam de vîrsta mea, s-a arătat şi faţă de mine de o cordialitate degajată, aproape prietenească. Îmi plăcea să-l văd cum intră, în maniera lui comodă şi nonşalantă, îi potriveam scaunul, dacă n-o făcea însuşi Maître Machatschek şi la întrebarea: „ce mai faci?" îi răspundeam cu nuanţa cuvenită de respect.

— Et vous, monsieur le marquis?[2]

— Comme ci — comme ça[3]. Se poate mînca acceptabil astă seară la voi?

— Comme ci — comme ça — adică foarte bine, exact ca şi în cazul dumneavoastră, monsieur le Marquis[4].

[1] Marchizul de Venosta. Atenţie! (fr.).
[2] Şi dumneavoastră, domnule marchiz? (fr.).
[3] Aşa şi aşa (fr.).
[4] Domnule marchiz (fr.).

— Farceur![1] rîse el. Ştii cam multe despre mine!

Drăguţ nu era în nici un caz, deşi de o înfăţişare elegantă, cu mîini foarte fine şi păr castaniu uşor ondulat. Dar avea obrajii rumeni şi bucălaţi de copil, iar deasupra lor ochişori mici, şireţi care, dealtfel, îmi plăceau mult şi a căror veselie izbitoare infirma melancolia falsă pe care îi plăcea s-o afişeze.

— Ştii cam multe despre mine, mon cher Armand[2], şi vorbeşti cu uşurinţă. Eşti evident talentat pentru métier-ul[3] dumitale, şi deci fericit, pe cîtă vreme eu mă îndoiesc foarte mult că am talent pentru al meu.

Era pictor, studia la Académie des Beaux Arts[4] şi desena nuduri în atelierul profesorului său. Acestea şi altele încă mi le-a spus în micile convorbiri pe care le-am avut în timp ce îi serveam dineul, îi aduceam mîncarea şi îi schimbam farfuriile, începînd cu întrebări prietenoase din partea lui despre originea, despre situaţia mea. Aceste întrebări îmi dovedeau că după impresia lui nu eram un oarecare şi răspundeam la ele evitînd amănuntele care ar fi putut să-i strice această impresie. În timpul acestui dialog fragmentat, vorbea cu mine, pe rînd, cînd în germană, cînd în franceză. Prima o ştia bine, fiindcă mama lui, „ma pauvre mère"[5], era din nobilimea germană. El venea din Luxemburg unde părinţii lui „mes pauvres parents"[6] locuiau în apropierea capitalei, în castelul strămoşesc din secolul al şaptesprezecelea înconjurat de un parc şi care, după spusele lui, arăta absolut la fel ca un „castle"[7] englezesc din cele pictate pe farfurii — în timp ce eu îi serveam cele două fripturi şi porţia de îngheţată. Tatăl lui era şambelanul marelui-duce, „şi alte chestii de astea", dar în plus, sau de fapt în primul rînd, avea o participare serioasă în industria oţelului şi deci era „frumuşel de bogat", cum adăuga naiv fiul lui, Louis, cu o mişcare a mîinii care însemna: „Ce vreţi, n-are decît să fie! Fireşte, este frumuşel de bogat", ca şi cum el şi felul lui de viaţă, brăţara-lanţ groasă de aur de sub manşeta cu butoni din pietre preţioase şi perlele de pe plastronul cămăşii n-ar fi lăsat să se observe asta.

[1] Şmechere! (fr.).
[2] Dragul meu Armand! (fr.).
[3] Meserie (fr.).
[4] Academia de Arte Frumoase (fr.).
[5] Săraca mama (fr.).
[6] Săracii mei părinţi (fr.).
[7] castel (engl.).

Deci, în gura lui, părinții erau „mes pauvres parents“ ca o delicată convenție, dar și într-un sens de reală compătimire, pentru că, după propria lui părere, aveau un fiu tare netrebnic. De fapt el trebuia să urmeze științele juridice la Sorbona, abandonase însă foarte curînd studiile din prea mare plictiseală și se dedicase artelor frumoase doar cu încuviințarea parțială și mîhnită a celor din Luxemburg, dar cu foarte puțină încredere în aptitudinile lui pentru ele. Din cuvintele lui reieșea, cu un fel de tristă resemnare, că se considera o pacoste de copil răsfățat care aducea prea puțină bucurie părinților săi și fără să poată și nici să vrea vreo schimbare, le îndreptățea doar îngrijorarea că nu se preocupă de altceva decît să trîndăvească și să se declaseze, ducînd o viață de boem. În ceea ce privea acest al doilea punct, m-am lămurit curînd că nu era în joc numai vocația lui artistică timidă și tinzînd spre indolență, ci și o legătură de dragoste nepotrivită rangului său.

Căci din timp în timp, marchizul nu venea singur la dineu, ci, cu foarte vădită preferință, în doi. Atunci comanda la Machatschek o masă mai mare, pe care acesta punea să fie împodobită cu flori, deosebit de vesel, și apărea la ora șapte în compania unei femeiuști într-adevăr extraordinar de drăguțe — nu puteam să-i contest gustul, chiar dacă era un gust pentru o „beauté de diable“[1] și pentru ceea ce este de prevăzut că se trece repede. Deocamdată Zaza — căci așa îi spunea — în floarea tinereții, era cea mai fermecătoare fată din lume — pariziancă pur sînge, tip grisette[2], dar distinsă prin rochiile de seară albe sau colorate — făcute în atelierele scumpe, pe care, firește el i le comandase și prin bijuteriile vechi și rare, bineînțeles, tot un dar al lui; o brunetă zveltă și totuși cu forme pline, cu brațe minunate, întotdeauna dezgolite, cu o coafură înălțată cam fantezist, acoperindu-i ceafa și peste care punea uneori o basma drapată ca un turban, cu franjuri atîrnînd lateral și un panaș deasupra frunții — nasul cîrn, guriță dulce, vorbăreață și cei mai versați ochi jucăuși.

Era o plăcere să servești mica pereche, atît de minunat se distrau cu sticla lor de șampanie care lua totdeauna locul, cînd venea Zaza, jumătății de Bordeaux pe care Venosta o bea cînd era singur. Nici o îndoială — și nici o minune —

[1] „frumusețe a diavolului“ (fr.).
[2] Tînără de origine modestă — de obicei modistă — (fr.).

că era îndrăgostit de ea pînă la completa uitare de sine şi indiferenţă totală faţă de orice observaţie, vrăjit de privelişte a decolteului ei apetisant, de sporovăiala ei, de micile farmece ale ochilor ei negri. Şi ea — vreau s-o spun, accepta cu plăcere tandreţea lui, îi răspundea bucuroasă şi căuta să-i înflăcăreze pe toate căile dragostea datorită căreia trăsese pur şi simplu lozul cel mare, şi pe care se puteau întemeia atît de strălucite speculaţii de viitor. Aveam grijă să mă adresez ei cu „madame"; dar o dată, la a patra sau a cincea cină, am îndrăznit să-i spun „madame la marquise"[1] cu care am obţinut un mare efect. A roşit, speriată dar bucuroasă şi i-a aruncat prietenului ei o privire întrebătoare plină de dragoste pe care ochii lui veseli au prins-o în timp ce coborau, cu oarecare jenă, spre farfurie.

Firește, ea cocheta şi cu mine, iar marchizul se arăta gelos cu toate că putea să fie realmente sigur de ea.

— Zaza, o să mă faci să turbez — tu me feras voir rouge[2] — dacă nu încetezi ochiadele cu acest Armand. Ce zici, n-ar însemna nimic pentru tine, să porţi vina unui dublu asasinat combinat cu o sinucidere... Recunoaşte numai că n-ai avea nimic împotrivă dacă ar sta el cu tine la masă în smoking, iar eu, în frac albastru, v-aş servi.

Cît de ciudat că exprima cu vorbele lui experimentul de gîndire preferat din clipele mele libere, această încercare tăcută de schimbare a rolurilor! În timp ce prezentam fiecăruia din ei cîte o listă de bucate, ca să-şi aleagă desertul, am fost destul de îndrăzneţ să răspund în locul Zazei:

— Atunci v-ar reveni partea cea mai grea, domnule marquis, pentru că a fi chelner este o meserie, iar a fi marchiz este o existenţă, „pure et simple".[3]

— Excellent![4] strigă ea rîzînd cu plăcerea rasei ei pentru vorbele de duh.

— Şi dumneata eşti sigur, vru să ştie el, că ai fi mai capabil pentru existenţa „pure et simple" decît eu pentru meserie?

— Cred că nu ar fi nici politicos, nici nimerit, am răspuns eu, să vă atribui o deosebită aptitudine de servitor, domnule marquis.

Ea se amuza copios.

[1] Doamnă marchiză (fr.).
[2] Ai să mă faci să văd roşu (fr.).
[3] Pur şi simplu (fr.).
[4] Excelent (fr.).

— Mais il est incomparable, ce gaillard![1]

— Admirația ta o să mă omoare — spuse el cu o mimică teatrală de disperare. Și în definitiv doar s-a eschivat.

I-am lăsat ultimul cuvînt și m-am retras. Dar costumul de seară, în care mă lăsase să-i iau locul în imaginație, exista; mi-l procurasem foarte de curînd și îl țineam ascuns, împreună cu alte lucruri, într-o odăiță pe care totuși o închiriasem, nu departe de hotel, într-un colț liniștit al centrului, nu ca să dorm acolo, asta se întîmpla numai în mod excepțional, ci ca să-mi păstrez garderoba particulară și să mă pot schimba fără a fi văzut, cînd voiam, în serile mele libere, să duc o viață ceva mai răsărită decît cea petrecută în compania lui Stanko. Casa în care o închiriasem, se găsea într-o mică cité[2], un cvartal de căldiri închis cu porți de fier în care se ajunge prin liniștita rue Boissy d'Anglas. Nu existau aici nici magazine, nici restaurante, doar vreo cîteva mici hoteluri și locuințe particulare de genul acelora unde, prin ușa deschisă spre stradă a lojei portarului, se vede trebăluind grasa concierge[3], iar bărbatul șade la o sticlă de vin, cu pisica alături. Într-o astfel de casă eram deci, de curînd, subchiriașul unei simpatice văduve mai în vîrstă, binevoitoare față de mine, care ocupa jumătate din etajul al doilea, un apartament de patru camere. Una din ele mi-o cedase pentru o sumă lunară modestă — un fel de mic salon — dormitor cu pat de campanie și șemineu de marmură avînd deasupra oglinda și pendula pe placă, mobilier tapisat dar hîrbuit și perdele de catifea afumate la ferestrele ajungînd pînă la dușumea prin care priveai în jos într-o curte interioară mică, închisă de acoperișurile de sticlă ale bucătăriilor. În sus, privirea ajungea pînă la fațadele dosnice ale caselor distinse din Faubourg-ul Saint Honoré unde, pe-nserat, se vedea în dependințele și dormitoarele luminate forfota servitorilor, cameristelor și bucătarilor. Dealtfel, undeva acolo, pe strada cealaltă, își avea reședința prințul de Monaco, și toată această mică cité îi aparținea lui, pentru care, de îndată ce i-ar fi venit în gînd, ar fi putut obține patruzeci și cinci de milioane. Apoi ar fi fost demolată. Dar se pare că nu avea nevoie de acești bani și astfel am rămas pînă să se răzgîndească, oaspetele acestui monarh și mare crupier, un gînd al cărui farmec ciudat nu-l tăgăduiam.

[1] Dar e nemaipomenit acest flăcău! (fr.).
[2] Cetate (fr.).
[3] Portăreasă (fr.).

Costumul meu drăguț de plimbare de la „Printemps" era la locul lui în dulap, pe coridor, în fața dormitorului numărul 4. Noile achiziții însă, un costum smoking, un pardesiu de seară și o pelerină căptușită cu mătase — a cărei alegere a fost hotărîtă involuntar de o impresie din copilărie rămasă mereu proaspătă, amintirea lui Müller-Rosé ca atașat și vînător de fuste, pe lîngă acestea un joben mat și o pereche de pantofi de lac, n-aș fi putut să le las văzute la hotel; le țineam pregătite în „cabinetul de toaletă" al camerei închiriate, — o despărțitură tapetată, unde erau acoperite cu o perdea de creton — iar ceva lenjerie albă scrobită, șosete negre de mătase și cravate se găseau în comoda stil Louis-Seize din cameră. Costumul meu de societate cu reverurile de atlas nu era făcut chiar după măsură, era cumpărat de gata și doar puțin ajustat, dar îmi venea atît de impecabil, încît aș fi vrut să văd cunoscătorul care n-ar fi jurat că mi-a fost lucrat de cel mai scump croitor. De ce îl țineam împreună cu celelalte lucruri frumoase în liniștea locuinței mele particulare?

Dar am mai spus-o: ca îmbrăcat cu ele, să duc din cînd în cînd, parcă de probă și exercițiu, o viață mai înaltă — într-un restaurant elegant de pe rue de Rivoli, de pe Avenue des Champs-Elysées sau într-un hotel de același rang cu al meu, sau, dacă era posibil, într-unul și mai ales, să iau masa la Ritz, la Bristol, la Meurice și poate să iau după aceea un loc într-o lojă a unui teatru bun, dintre cele consacrate dramei vorbite, sau la Opera comică, sau chiar la Opera mare. După cum se vede, asta ducea la un fel de viață dublă al cărei farmec consta în aceea că rămînea incert în care înfățișare eram într-adevăr eu însumi și în care doar travestit: atunci cînd, în livrea de commis de salle serveam, măgulind clientela de la Saint James and Albany sau cînd, ca un distins domn necunoscut care dădea impresia că este posesorul unui cal de călărie și care cu siguranță, după ce și-a luat dineul, va mai vizita cîteva saloane rezervate, mă lăsam servit la masă de chelneri, dintre care, după cum constatam, nici unul nu mă egala în această a doua calitate a mea. Eram deci travestit în orice caz și realitatea fără mască între ambele înfățișări, aceea de a fi eu însumi nu se putea stabili, pentru că de fapt nu exista. Nici nu vreau să spun că aș fi dat cu toată hotărîrea prioritate unuia din cele două roluri, adică aceluia de domn distins. Serveam prea bine și cu prea mult succes ca să mă pot simți neapărat mai fericit cînd eu eram acela care se lăsa servit — situație pentru care dealtfel este obligatoriu un ta-

lent tot atît de natural şi convingător ca şi pentru cealaltă. Dar avea să vină şi seara care m-a îndreptat hotărîtor şi desigur în modul cel mai fericit, ba chiar ameţitor, spre celălalt talent şi cealaltă aptitudine de joc, aceea de stăpîn.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Era o seară de iulie înainte de sărbătoarea naţională, cînd se sfîrşeşte stagiunea teatrală şi bucurîndu-mă de unul din concediile pe care hotelul mi-l acorda la fiecare paisprezece zile, m-am hotărît, aşa cum mai făcusem în cîteva rînduri mai înainte, să cinez pe frumosul acoperiş-terasă, împodobit ca o grădină, de la Grand-Hôtel des Ambassadeurs de pe Boulevard Saint Germain, de la a cărui înălţime aerisită te puteai bucura — peste lădiţele cu flori de pe parapet — de o priveliştе largă a oraşului, în lungul Senei, pe o parte spre Place de la Concorde şi biserica Madeleine, iar pe partea cealaltă spre minunea expoziţiei mondiale din 1889, Turnul Eiffel. Acolo urcam, cu liftul, cinci sau şase etaje şi mă răcoream, înconjurat de lume bună conversînd în surdină, ale cărei priviri evitau orice curiozitate şi în care mă puteam include cu uşurinţă şi fără reproş. În jurul meselor cu lămpiţe umbrite de abajururi, în fotolii de nuiele împletite, şedeau femei în rochii strălucitoare, cu pălării imense îndrăzneţ avîntate, creaţii de ultimă modă şi domni mustăcioşi în costum corect de seară, ca şi mine, unii chiar în frac. De aşa unul, firеşte, nu dispuneam, dar eleganţa mea era cu totul satisfăcătoare şi puteam să mă aşez fără grijă la masa liberă indicată de oberchelnerul de aici, de pe care punea să se ia al doilea tacîm. După masa agreabilă prevedeam o seară bogată în satisfacţii, fiindcă aveam în buzunar un bilet pentru Opera comică, unde astăzi se dădea opera mea favorită „Faust", capodopera melodioasă a răposatului Gounod. O mai ascultasem o dată şi mă bucuram la gîndul că îmi voi reîmprospăta impresiile plăcute de atunci.

Dar nu avea să fie aşa. Soarta îmi rezerva în această seară cu totul altceva şi mult mai important pentru viaţa mea.

Tocmai îi comunicasem dorinţele mele chelnerului aplecat spre mine cu menu-ul în mînă şi cerusem lista de vinuri, cînd

ochii mei, alunecînd leneş şi cu o oarecare oboseală premeditată peste lumea de la mese, întîlniră alţi ochi, veseli şi iscoditori — ochii tînărului marchiz de Venosta care, la o oarecare distanţă, îmbrăcat la fel ca şi mine, cina singur, la o masă de o singură persoană. Bineînţeles că eu l-am recunoscut mai înainte de a mă recunoaşte el pe mine. Şi nu e de mirare că lui îi venea mai greu să-şi creadă ochilor decît mie. După o scurtă încruntare a frunţii, pe faţa lui se zugrăvi cea mai veselă uimire; căci dacă eu ezitam să-l salut (nu eram sigur că ar fi plin de tact), zîmbetul involuntar cu care am răspuns privirii lui scrutătoare l-a convins de identitatea mea — identitatea dintre nobil şi chelner. Dîndu-şi uşor capul pe spate, cu o mişcare largă a mîinilor în semn de mirare, îşi arătă surpriza plăcută, puse şervetul jos şi veni printre mese înspre mine.

— Mon cher Armand[1] eşti oare dumneata sau mi se pare? Dar iartă-mi îndoiala de moment! Şi iartă-mi de asemenea că mă folosesc, din obişnuinţă, de prenumele dumitale — din păcate, numele dumitale de familie mi-a rămas necunoscut, sau oricum, mi-a scăpat. Pentru noi ai fost întotdeauna simplu: Armand...

M-am ridicat şi i-am strîns mîna pe care pînă atunci, firește, nu mi-o întinsese niciodată.

— Nici măcar prenumele, spusei eu rîzînd, nu prea corespunde, marchize. Armand este doar „un nom de guerre" sau „d'affaires"[2]. Exact vorbind, mă numesc Felix — Felix Kroull — încîntat de a vă vedea.

— Mon cher Kroull[3], natural, cum am putut să uit! Încîntarea e de partea mea, te asigur! Comment allez-vouz?[4] Foarte bine după toate aparenţele, chiar dacă aparenţele... Tot aşa mă prezint şi eu, cu toate astea însă îmi merge rău. Totuşi, totuşi, rău. Dar să lăsăm. Şi dumneata, să cred oare că ai părăsit activitatea care era o adevărată bucurie pentru noi cei de la Saint James and Albany?

— Nicidecum, marchize. Ea continuă pe lîngă asta. Sau asta de aici merge pe lîngă aceea. Sînt şi aici şi acolo.

— Très amusant[5]. Eşti un vrăjitor. Dar te incomodez. Te las... Dimpotrivă, ar trebui să ne apropiem. Eu nu te pot invita dincolo, masa mea e prea mică. Dar văd că la dumneata

[1] Dragul meu Armand (fr.).
[2] Nume împrumutat sau de afaceri (fr.).
[3] Dragul meu Kroull (fr.).
[4] Ce mai faci? (fr.).
[5] Foarte amuzant (fr.).

este loc. De fapt mi-am şi luat desertul, dar dacă îţi convine, iau cafeaua cu dumneata. Sau doreşti să fii singur?

— Nicidecum! Sînteţi binevenit marchize, am răspuns eu degajat. Şi întorcîndu-mă spre chelner: „Un scaun pentru domnul". Intenţionat nu mă arătam măgulit şi nu pomeneam nimic de onoare şi distincţie, ci mă mulţumeam să numesc propunerea lui o idee bună. El se aşează în faţa mea şi, în timp ce-mi comandam dineul iar lui i se servea cafea cu „Fine"[1], nu încetă să mă privească insistent, puţin aplecat deasupra mesei. Evident, îl preocupă existenţa mea împărţită, pe care părea-că ţine mult să o înţeleagă mai bine.

— Nu-i aşa, spuse el, că prezenţa mea la masă nu te jenează? Mi-ar părea rău să te plictisesc. Cel mai puţin aş vrea s-o fac prin insistenţă, care este întotdeauna un semn de proastă creştere. Un om educat trece uşor peste toate, acceptă evenimentele fără să pună întrebări. Asta îl caracterizează pe omul de lume, cum s-ar zice că sînt şi eu unul. Bine, sînt şi eu unul. Dar în unele împrejurări, de pildă în cea de faţă, îmi dau seama că sînt un om de lume fără experienţa vieţii, singura care ne îndreptăţeşte de fapt să trecem cu uşurinţă peste cele mai diverse surprize. Nu e nici o plăcere să faci pe omul de lume îmbrobodit în prostie... Vei înţelege că întîlnirea noastră aici, pe cît îmi pare de ciudată, pe atît mă şi bucură şi îmi măreşte setea de a şti. Recunoaşte că spusele dumitale „continuă pe lîngă" şi „aici şi acolo" au ceva care intrigă pe necunoscător. Pentru Dumnezeu, mănîncă mai departe şi nu spune nici un cuvînt! Lasă-mă pe mine să pălăvrăgesc şi să mă lămuresc pe dibuite, de modul de viaţă al unui egal în vîrstă care este evident mult mai mult om de lume decît mine. Voyons![2] Eşti deci, cum de fapt nu se vede doar acum şi aici, ci s-a văzut întotdeauna — de familie bună — la noi, nobilii, iartă-mi cuvîntul dur, se spune simplu „de familie"; de familie *bună* poate fi numai burghezul. Ce lume caraghioasă! — De familie bună deci — şi ţi-ai ales o carieră care fără îndoială te va duce la scopuri corespunzătoare originii dumitale, dar pentru care condiţia obligatorie este să începi de jos şi să ocupi temporar posturi ce l-ar putea înşela pe cineva mai puţin perspicace asupra faptului că nu are de-a face cu un om de clasă inferioară, ci, ca să zic aşa, cu un gentleman travestit. Adevărat? Apropo: este drăguţ din partea englezilor că au răspîndit

[1] Marcă de coniac (n.t).
[2] Haida de! (fr.).

în lume cuvîntul „gentleman". Astfel avem totuşi un nume pentru acel care, ce-i drept nu este nobil, dar ar merita să fie, ar merita-o mai mult decît unul care este şi căruia te adresezi în scris cu „Doamne!", pe cînd gentleman-ului numai cu „Domnia voastră!" numai şi totuşi cu un „voastră" în plus. În sănătatea *voastră!*[1] O să chem imediat să mai aducă de băut. Adică dacă ai golit jumătatea dumitale de sticlă să cerem să ne aducă una întreagă pentru amîndoi... Cu „Doamne!" şi cu „Domnia voastră!" este întocmai ca şi cu „de familie" şi „de familie *bună*", cu totul analog... ce mai flecăresc şi eu acum! O fac numai ca să mănînci în linişte şi să nu te sinchiseşti de mine. Nu lua raţă, nu e bine friptă. Ia pulpă de berbec, am găsit îndreptăţit: ceea ce mă asigurase maître[2], că a stat destul în lapte. Enfin![3] Ce spuneam cu privire la dumneata? În timp ce serviciul dumitale umil te face să apari ca aparţinînd claselor de jos — mă gîndesc că poate chiar te amuză — te menţii, fireşte lăuntric, gentleman şi revii din cînd în cînd la el şi în exterior, ca în astă seară. Foarte, foarte drăguţ. Dar pentru mine cu totul nou şi uluitor — aici se vede cît de puţin ştii, chiar dacă eşti om de lume, despre viaţa oamenilor. Ca tehnică, iartă-mă, trebuie că acest „aici şi acolo" nu este chiar simplu. Ai mijloace de acasă, presupun, — observi desigur că nu te întreb despre asta, ci constat ce am în faţa ochilor. Astfel ai posibilitatea să-ţi ţii, pe lîngă garderoba profesională şi una de gentleman, şi este interesant că şi într-una şi în alta apari la fel de convingător.

— Haina face pe om, marchize — sau mai bine zis invers: omul face haina.

— Şi deci am descifrat oarecum corect forma dumitale de existenţă?

— Foarte corect. Şi i-am spus că fireşte posedam unele mijloace — oh, modeste de tot — şi că ţinem o mică locuinţă în oraş, unde procedam la transformarea exteriorului meu, în care aveam acum plăcerea să-i stau în faţă.

Vedeam bine că observa felul meu de a mînca şi i-am dat, evitînd orice afectare, o anumită sobrietate, rezultat al unei educaţii riguroase, mînuind cuţitul şi furculiţa cu coatele lipite

[1] Joc de cuvinte intraductibil — Hochgeboren = nobile, ilustre, doamne! Hoch*wohl*geboren = domnia voastră, Wohl = bine, sănătate. (Cele două formule de politeţe diferă tocmai prin adăugarea cuvîntului „Wohl", care este folosit imediat ca urare: Ihr Wohl!=În sănătatea voastră!) (n.t.).

[2] Chelnerul (fr.).

[3] În sfîrşit! (fr.).

de corp, Că îl preocupa comportarea mea, s-a trădat prin unele observaţii asupra obiceiurilor străine de a mînca. Ar fi auzit că în America europeanul este recunoscut prin aceea că duce furculiţa la gură cu mîna stîngă, americanul şi-ar tăia mai întîi totul în bucăţi, ar pune apoi cuţitul deoparte şi ar mînca cu dreapta. „Are ceva pueril, nu-i aşa?“ Dealtfel, o ştia numai din auzite. N-a fost dincolo, şi nici n-are chef să călătorească — cîtuşi de puţin — chiar de loc. Dacă am văzut deja cîte ceva din lume?

— Dumnezeule, nu, marchize — totuşi da! În afară de vreo cîteva băi de la Taunus, numai Frankfurt pe Main. Dar apoi, Parisul. Şi Parisul este mult.

— Este totul! spuse el cu emfază. Pentru mine este totul, şi n-aş vrea să-l părăsesc nici mort. Totuşi va trebui s-o fac. Va trebui să călătoresc împotriva dorinţei şi voinţei mele, auzim-ar Dumnezeu! Un băiat de familie dragă Kroull — nu ştiu în ce măsură mai eşti ţinut tub tutela părintească — eşti numai de familie bună, pe cînd eu, hélas![1] sînt de familie...

El comandase deja — cînd eu abia terminasem cu Pêche Melba[2] mea — sticla de Lafitte pe care o propusese mai înainte pentru amîndoi.

— O încep eu, spuse el, şi după ce îţi iei cafeaua, mi te poţi alătura şi dacă am ajuns prea departe, atunci luăm una nouă.

— Deci marchize, aveţi planuri mari. Sub supravegherea mea, la Saint James and Albany, obişnuiaţi să fiţi moderat.

— Grijile, necazurile, temerile, dragă Kroull! Ce vrei, nu-mi mai rămîne decît consolarea din pahar şi aşa învăţ să preţuiesc darul lui Bacchus. Aşa îl cheamă totuşi? „Bacchus“ nu „Bachus“ cum se zice adesea din comoditate. Îi zic comoditate ca să nu folosesc un cuvînt mai aspru. Eşti tare la mitologie?

— Nu prea, marchize. Iată de pildă zeul Hermes. Dar abia dacă am trecut de el.

— La ce-ţi trebuie! Erudiţia, mai ales cea bătătoare la ochi, nu e treabă de gentleman, asta nobilul i-a făcut-o. Este o bună tradiţie din timpurile cînd nobilul nu trebuia decît să ştie să stea cumsecade pe cal şi în afară de asta nu învăţa nimic altceva, nici măcar să citească şi să scrie. Cărţile le lăsa în seama popilor. În bună parte a rămas aşa pentru mulţi din-

[1] Din păcate! (fr.).
[2] Specialitate de îngheţată (fr.).

tre tovarăşii mei de clasă. Majoritatea lor sînt nişte imbecili eleganţi şi nici măcar totdeauna şarmanţi. — Călăreşti? — Permite-mi acum să-ţi torn din licoarea asta care îneacă grijile! Încă o dată, pentru fericirea dumitale! Oh! — a mea, poţi să-i doreşti de bine şi să bei pentru ea. Nu e chiar aşa uşor să-i vii în ajutor. — Deci nu călăreşti? Sînt convins că eşti cît se poate de talentat, de-a dreptul născut pentru asta, încît în „Bois"[1] ai întrece orice cavaler.

— Vă mărturisesc marchize: aproape o cred chiar eu însumi.

— Asta nu este mai mult decît o sănătoasă încredere în sine, dragul meu Kroull! O numesc sănătoasă pentru că o împărtăşesc, pentru că eu însumi te privesc cu încredere, şi nu numai în acest punct... Lasă-mă să fiu cu totul deschis. Nu am impresia că la rîndul dumitale eşti un om al sincerităţii şi efuziunilor. Se simte o urmă de reţinere. Ai o taină. Pardon, sînt indiscret. Că-ţi vorbesc aşa, arată propria-mi degajare şi uşurinţa de comunicare, adică tocmai încrederea în dumneata...

— Pentru care vă sînt sincer îndatorat, scumpe marchize. Îmi pot permite să mă interesez ce mai face mademoiselle Zaza? Am fost aproape uimit să vă găsesc aici pe dumneavoastră fără dumneaei.

— Ce drăguţ din partea dumitale că mă întrebi de ea! O găseşti adorabilă, nu-i aşa? Cum ai putea altfel? Îţi permit. Permit întregii lumi s-o găsească adorabilă. Şi totuşi aş vrea s-o răpesc lumii şi să o am toată numai pentru mine. Copila dragă are treabă la micul ei teatru „Follies musicales". Este subretă, n-ai ştiut asta? Apare în „Le don de la fée"[2]. Dar am văzut de atîtea ori fleacul ăsta, că nu mai pot să particip de fiecare dată. Mă mai şi enervează pe deasupra că este atît de puţin îmbrăcată cînd îşi prezintă cupletul; puţinul este ce-i drept de bun gust, dar este puţin şi acum sufăr pentru asta, deşi la început, chiar din vina lui, m-am îndrăgostit atît de absurd de ea. Ai iubit vreodată cu pasiune?

— Sînt în măsură să vă urmăresc foarte bine, marchize!

— Cred şi fără asigurările dumitale că eşti priceput în treburile amoroase. Şi totuşi, îmi pari o fire care este mai mult iubită decît iubeşte ea însăşi. N-am dreptate? Bine, s-o lăsăm

[1] Bois (de Boulogne), pădure în apropierea Parisului, loc de plimbare a protipendadei. (n.t.).

[2] Darul zînei (fr.).

baltă. Zaza mai are de cîntat şi în actul trei. După aceea mă duc s-o iau şi vom servi ceaiul împreună, în mica locuinţă pe care i-am aranjat-o.

— Vă urez fericire! Dar asta înseamnă că trebuie să ne grăbim cu Lafitte[1]-ul nostru şi să încheiem curînd şueta asta plăcută. În ceea ce mă priveşte, am în buzunar un bilet pentru Opéra Comique[2].

— Adevărat? Nu-mi place graba. Pot să-i şi telefonez micuţei să mă aştepte acasă, ceva mai tîrziu. Iar dumneata, dumneata ai avea ceva împotrivă dacă ai ajunge în loja dumitale numai la actul al doilea?

— Nu prea mult. „Faust" este o operă încîntătoare. Dar cum ar putea să mă atragă mai degrabă decît sînteţi dumneavoastră atras de mademoiselle Zaza.

— Mi-ar plăcea să stau de vorbă cu dumneata ceva mai amănunţit despre grijile mele. Cred că ai înţeles, din cîte o vorbă care mi-a scăpat astă seară, că sînt într-o bredouille[3], una grea, de inimă.

— Mi-am dat seama dragă marchize, şi am aşteptat doar un semn ca să mă interesez cu simpatie de situaţia penibilă în care vă aflaţi. Vă referiţi la modemoiselle Zaza?

— Dar la cine, dacă nu la ea? Ai auzit că trebuie să călătoresc? Să plec în călătorie timp de un an de zile?

— Chiar un an întreg! De ce oare?

— Ah, dragă prietene, lucrurile stau aşa: săracii mei părinţi — ţi-am mai vorbit întîmplător despre ei — sînt informaţi că am această liaison[4] cu Zaza, care durează de aproape un an; — n-a fost nevoie de nici un fel de bîrfeli şi nici de scrisori anonime — eu însumi am fost destul de copilăros şi sincer cînd le scriam ca să dau de înţeles în fel şi chip fericirea şi dorinţele mele. Ştii, sînt gură spartă; şi de-aci pînă la condei este doar o cale scurtă, uşoară. Bătrînii mei dragi, pe drept cuvînt, au impresia că iau în serios aceasta affaire[5] şi că am de gînd să mă însor cu fata sau „persoana", cum fireşte că-i spun şi de asta sînt, cum nici nu putea să fie altfel, ieşiţi din fire. Au fost aici încă pînă alaltăieri — am zile grele în urma mea, o săptămînă de discuţii interminabile. Tata vorbea cu voce gravă, iar mama cu una foarte ascuţită, vibrînd de lacrimi:

[1] Marcă de vinuri, aci, sticla de vin Lafitte (fr.).
[2] Opera Comică (fr.).
[3] Încurcătură (fr.).
[4] Legătură (fr.).
[5] Problemă (fr.).

— el franţuzeşte, ea nemţeşte. O! mă rog, nu s-a aruncat nici un cuvînt greu afară de cuvîntul „persoana“ repetat mereu, care mă supără în orice caz mai rău decît dacă m-ar fi făcut nebun şi iresponsabil, profanator al onoarei familiei. N-au făcut asta; m-au implorat însă într-una să nu le dau nici lor, nici societăţii motive pentru astfel de calificative şi eu i-am asigurat cu o voce la fel de gravă şi vibrantă, că mi-ar părea extrem de rău să le fac necazuri. Pentru că ei mă iubesc şi îmi vor numai binele dar nu se pricep cum s-o facă, — de fapt atît de puţin încît în cazul cînd mi-aş pune în aplicare intenţiile scandaloase, au vorbit chiar despre dezmoştenire. N-au folosit cuvîntul nici în franceză, nici în germană; am spus doar că din dragoste s-au abţinut cu totul de la cuvînte tari. Dar au lăsat să se înţeleagă asta pe'ocolite, ca o consecinţă, ca o ameninţare. Deoarece cred, ce-i drept, că faţă de situaţia tatălui meu şi avînd în vedere participaţia pe care o are în industria oţelului din Luxemburg, aş putea trăi totuşi foarte satisfăcător dacă m-aş mulţumi doar cu cota parte. Cu dezmoştenirea însă, nu ne-ar face nici un serviciu, nici mie, nici Zazei. Îţi dai prea bine seama, că i-ar face prea puţină bucurie să se mărite cu un dezmoştenit.

— Da, cam aşa-i. În orice caz pot să mă transpun în sufletul mademoisellei Zaza. Dar, în sfîrşit, călătoria?

— Cu blestemata de călătorie, lucrurile stau aşa: părinţii vor să mă „descleştеze“. „Trebuie să te descleştăm odată“ — spunea tata, folosind în mijlocul frazei franţuzeşti cuvîntul ăsta nemţesc — un cuvînt cu totul nepotrivit dacă are legătură cu gheaţa sau fierul[1]. Pentru că nu stau în gheaţă ca un explorator polar — căldura patului Zazei şi a trupului ei dulce face comparaţia asta pur şi simplu ridicolă — şi nici nu sînt legat cu lanţuri de fier, ci cu cele mai fermecătoare ghirlande de trandafiri, a căror tărie n-o contest în nici un caz. Trebuie să le rup însă, cel puţin de probă, asta e ideea, şi la asta trebuie să servească călătoria în jurul lumii pe care părinţii vor să mi-o finanţeze cu larghеţe — ei îmi doresc doar atît de mult binele! Să plec odată — şi încă pentru multă vreme — din Paris, de la „Théâtre des folies musicales“ şi de la Zaza, să văd ţări străine şi oameni şi astfel să-mi schimb gîndurile, „să-mi iasă din cap gărgăunii“ — ei numesc asta „gărgăuni“ — şi să mă întorc un alt om, un alt om! Ai putea să-ţi doreşti să devii alt om, un

[1] Joc de cuvinte intraductibil. În germană: loseisen = a scăpa din încurcătură, Eis = gheaţă, Eisen = fier, lösen = a desface. (n.t.).

altul decît eşti? Te uiţi nehotărît, dar eu nu mi-o doresc cîtuşi de puţin. Vreu să rămîn cel ce sînt şi nu să-mi zăpăcesc inima şi creierul printr-o călătorie de cură aşa cum mi se recomandă, să mă înstrăinez de mine însumi şi să o uit pe Zaza. Natural asta este posibil. Se poate realiza printr-o absenţă îndelungată, schimbări violente de atmosferă şi mii de trăiri noi. Dar tocmai pentru că îl consider teoretic posibil, detest atît de radical experimentul ăsta.

— Gîndiţi-vă că, oricum, dacă aţi deveni altul, nu aţi regreta şi nu aţi plînge după eul dumneavoastră anterior, adică după cel de acum, cel prezent, pentru că pur şi simplu nu mai sînteţi el.

— Poate fi asta o consolare pentru mine, aşa cum sînt acum? Cine vrea să uite? Uitarea este lucrul cel mai deplorabil şi de nedorit de pe lumea asta.

— Şi totuşi ştiţi în fond că oroarea faţă de experiment nu este o dovadă împotriva reuşitei sale.

— Da, teoretic. Practic însă nu se poate lua în consideraţie. Părinţii mei, cu toată dragostea şi grija lor, vor să comită o crimă împotriva sentimentelor mele. Ei vor eşua, sînt sigur de asta ca de mine însumi.

— Asta înseamnă ceva! Şi pot să vă întreb dacă părinţii sînt dispuşi să lase experimentul să rămînă doar experiment şi dacă eşuează să dea ascultare dorinţelor dumneavoastră şi rezistenţei lor verificate?

— Asta i-am întrebat şi eu. Dar n-am putut obţine un da limpede. În primul rînd să mă „descleştez" asta e tot ce-i preocupă şi mai departe nici nu se gîndesc. Asta este de fapt partea unfair[1] că eu a trebuit să le fac o promisiune, dar mie nu mi s-a făcut nici una în schimb.

— Aţi acceptat deci călătoria?

— Ce era să fac? Nu pot s-o expun pe Zaza dezmoştenirii. I-am şi spus că am promis să călătoresc şi ea a plîns mult, în parte pentru despărţirea îndelungată, în parte fiindcă, fireşte, se teme că tratamentul părinţilor mei ar putea să-şi facă efectul şi aş putea să-mi schimb gîndurile. Înţeleg teama asta. Mă cuprinde cîteodată chiar şi pe mine. Ah, ce dilemă, dragă prietene! Trebuie să călătoresc şi nu vreau, m-am obligat să călătoresc — şi nu pot. Ce să fac? Cine mă ajută să ies din asta?

[1] Necorectă (engl.).

— Într-adevăr, marchize, sînteţi de compătimit, am spus eu. Simt absolut la fel ca dumneavoastră, dar de ceea ce singur v-aţi luat asupra dumneavoastră, nimeni nu vă poate scăpa.

— Nu, nimeni.

— Nimeni.

Convorbirea se întrerupse pentru cîteva clipe. El îşi răsucea paharul. Deodată se ridică şi spuse:

— Aproape, că uitasem ... Trebuie să-i telefonez prietenei mele. Te rog un moment să mă ...

Plecă. Terasa de pe acoperiş se golise în bună parte. Doar la două mese se mai servea. Majoritatea chelnerilor stăteau degeaba. Mi-am omorît timpul fumînd o ţigaretă. Cînd Venosta reveni, comandă o nouă sticlă de Château Lafitte şi apoi începu iar:

— Dragă Kroull, ţi-am vorbit aci despre un conflict cu părinţii mei, unul foarte dureros pentru ambele părţi. Sper însă că în acelaşi timp n-am omis să scot în relief, din cele spuse, sentimentul de pietate şi consideraţia ce li se cuvin şi nici recunoştinţa pe care mi-o inspiră totuşi grija lor plină de dragoste, dacă n-ar fi decît propunerea generoasă prin care-şi dovedesc această grijă, deşi ea are caracterul obligatoriu al unei oferte silite. Numai situaţia mea specială face ca această invitaţie la o călătorie în jurul lumii, cu tot confortul să fie o pretenţie atît de insuportabilă, pe care pînă la urmă nu înţeleg deloc cum de am putut s-o accept. Pentru orice alt tînăr, fie de familie ori de familie bună, această invitaţie ar fi un dar ceresc strălucind în toate culorile noutăţii şi aventurii. Eu însumi, chiar eu, în situaţia mea, mă surprind uneori aşa — mă surprind parcă trădînd-o pe Zaza şi dragostea noastră — cînd îmi imaginez farmecele multicolore ale unui astfel de an de călătorie, mulţimea de chipuri, întîlniri, experienţe, satisfacţii pe care, fără îndoială, le-ar aduce cu sine, numai cu condiţia să fii receptiv la toate astea. Gîndeşte-te: lumea largă, Orientul, America de Nord şi de Sud, Asia de răsărit. În China poţi avea servitorime cu toptanul. Un burlac european are o duzină din ăştia. Unul este numai pentru ca să-i poarte cărţile de vizită — aleargă cu ele înaintea lui. Am auzit de un sultan de la tropice care şi-a pierdut dinţii căzînd de pe cal şi apoi şi-a comandat aici la Paris dinţi de aur. În mijlocul fiecăruia este montat cîte un briliant. Iubita lui umblă îmbrăcată în costum naţional, adică are înfăşurată în jurul picioarelor o pînză scumpă care se înnoadă în faţă, sub şolduri, cele mai mlădioase şolduri, fiindcă, la urma urmei, este frumoasă ca un basm. La gît poartă trei-patru

şiraguri de perle, iar dedesubt tot atîtea şiruri de briliante de o mărime fabuloasă.

— V-au descris-o onoraţii dumneavoastră părinţi?

— Nu chiar ei. Doar n-au fost acolo. Dar nu crezi că poate fi chiar aşa, aşa cum ţi-o poţi închipui, în special şoldurile? Îţi spun: ocazional, sultanul îşi cedează iubita oaspeţilor privilegiaţi, oaspeţilor distinşi. Fireşte că nici pe asta n-am auzit-o de la părinţii mei — ei nu ştiu deloc ce-mi oferă cu această călătorie în jurul lumii, dar cu toată lipsa mea de receptivitate, nu trebuie oare să le fiu foarte recunoscător, cel puţin teoretic, pentru generoasa lor ofertă?

— Neapărat, marchize. Dar îmi răpiţi rolul, îmi luaţi, ca să spun aşa, vorbele din gură. Eu ar trebui să fiu acela care să vă împac pe cît posibil cu gîndul călătoriei atît de detestate de dumneavoastră, arătîndu-vă toate avantajele pe care vi le-ar oferi şi, în timp ce aţi telefonat, mi-am propus să încerc tocmai asta.

— Ai fi predicat în pustiu, chiar dacă mi-ai fi mărturisit de o sută de ori cît de mult mă invidiezi numai pentru şolduri.

— Invidiez? Păi marchize asta nu e chiar aşa. Invidia nu m-ar fi inspirat pentru a-mi exprima părerile mele bine intenţionate. Nu sînt extraordinar de dornic de a călători. Ce nevoie are un parizian să plece în lume? Doar ea vine la el. Ea vine la noi în hotel şi dacă stau pe la ora terminării spectacolelor de teatru pe terasa de la Café de Madrid, o am comod la îndemînă şi în faţa ochilor. Nu mai trebuie să vă descriu asta.

— Nu, dar faţă de blazarea mea ţi-ai propus să mă faci să fiu de acord cu călătoria asta.

— Iubite marchize, eu totuşi încerc. Cum să nu mă gîndesc să fiu recunoscător faţă de încrederea dumneavoastră? M-am şi gîndit să vă propun s-o luaţi pur şi simplu şi pe mademoiselle Zaza în călătorie.

— Imposibil, Kroull. Ce-ţi trece prin minte? Intenţia e bună, dar la ce te gîndeşti? Las la o parte contractul Zazei cu „Folies musicales". Contractele se pot rezilia. Dar nu pot călători cu Zaza şi în acelaşi timp s-o ascund. Dealtfel, există dificultăţi să însoţeşti prin lume o femeie cu care nu eşti căsătorit. Dar nici n-aş rămîne neobservat; părinţii mei au relaţii ici şi colo, în parte de natură oficială şi inevitabil că ar afla dacă aş încălca, luînd-o cu mine pe Zaza, sensul şi scopul călătoriei. Şi-ar ieşi din fire! Mi-ar retrage acreditivele. De pildă este prevăzută o vizită mai lungă într-o estancia[1] argentiniană, la o fa-

[1] Fermă (span.).

milie cu care părinții au făcut odată cunoștință într-o stațiune balneară franceză. S-o las pe Zaza singură în Buenos Aires săptămîni întregi, expusă la toate pericolele pe caldarîmul acestui oraș? Propunerea dumitale nici nu poate intra în discuție.

— Aproape că știam, de cînd am făcut-o. O retrag.

— Asta înseamnă că mă lași în impas. Vrei să mă împac cu gîndul că trebuie să călătoresc singur. Bine te-ai mai gîndit! Dar eu nu pot. Trebuie să călătoresc, dar vreau să rămîn aici. Adică doresc imposibilul: să călătoresc și în același timp să rămîn aici. Deci trebuie să mă dedublez, să mă divid în două; o parte din Louis Venosta trebuie să călătorească, pe cînd cealaltă poate rămîne la Paris la Zaza lui. Consider foarte important ca acesta să fie cel adevărat. Într-un cuvînt călătoria ar trebui să se petreacă în paralel. Louis Venosta ar trebui să fie aici și acolo. Urmărești înfruntarea gîndurilor mele?

— Încerc, marchize. Cu alte cuvinte: ar trebui *să pară* că ați călători, în realitate însă ați rămîne acasă.

— Disperat de exact!

— Disperat pentru că nimeni nu arată la fel cu dumneavoastră.

— În Argentina nu știe nimeni cum arăt. N-am nimic împotrivă ca în altă parte să arăt altfel. Mi-ar face chiar plăcere dacă aș arăta acolo mai bine decît aici.

— Atunci ar trebui să călătorească numele dumneavoastră legat de o persoană care n-ați fi dumneavoastră.

— Care însă n-ar putea să fie una oarecare.

— Asta vreau să spun și eu. Nici o pretenție n-ar fi îndeajuns de mare pentru această alegere..

Își umplu paharul, bău cu înghițituri mari din el și-l puse cu hotărîre pe masă.

— Kroull, spuse el, în ceea ce mă privește alegerea este făcută.

— Atît de repede? După atît de puțină căutare?

— Doar noi stăm de cîtva timp aci față-n față.

— Noi? Ce vă dă prin gînd?

— Kroull, repetă el, vă spun pe nume, care este numele unui om de familie bună și pe care fireste că nu-l poți renega cu ușurință, nici măcar vremelnic chiar dacă pentru asta cîștigi înfățișarea unui om de familie. Ai fi dispus să ajuți un prieten la nevoie, să-l scoți din impas? Mi-ai spus că nu ești dornic de călătorie. Dar cît de puțin contează lipsa dorinței de a călători în comparație cu oroarea mea de a părăsi Parisul! Mi-ai mai

spus, ba chiar am fost de acord cu asta, că de ceea ce le-am promis părinților mei nimeni nu mă poate scăpa. Cum ar fi dacă m-ai scăpa dumneata?

— Iubite marchize, mi se pare că vă pierdeți în fantastic.

— De ce? Și de ce vorbești de fantastic ca de un domeniu de care ai fi cu totul străin? Cu dumneata, oricum este ceva ciudat, Kroull! Am spus că ciudățenia dumitale intrigă, am spus pînă la urmă că este chiar misterioasă. Dacă aș fi spus „fantastică" te-ai fi supărat pe mine?

— Nicidecum pentru că n-o spuneți cu răutate.

— Nu poate fi vorba de așa ceva! Și de aceea nu te poți supăra nici pentru faptul că m-ai făcut să ajung la aceste gînduri — că în cursul acestei întîlniri alegerea mea — alegerea mea exigentă! — s-a oprit asupra dumitale!

— Asupra mea ca fiind acela care trebuie să vă poarte numele în străinătate, să vă reprezinte, să fie față de lume *dumneavoastră*, fiul părinților dumneavoastră, nu numai din familia dumneavoastră, ci dumneavoastră însivă? V-ați gîndit bine la asta, așa cum într-adevăr merită să te gîndești?

— Acolo unde sînt cu adevărat, rămîn cel care sînt.

— Dar afară, în lumea largă sînteți altul — adică eu. Sînteți văzut în mine. Îmi cedați persoana dumneavoastră în fața lumi. „Unde sînt cu adevărat!" — spuneți dumneavoastră. Dar unde ați fi adevărat? N-ar fi ceva incert, atît pentru mine cît și pentru dumneavoastră? Și dacă această incertitudine ar putea să-mi placă, v-ar conveni și dumneavoastră? Nu v-ar fi neplăcut să fiți dumneavoastră însivă numai foarte „local" dar în restul lumii, deci cu precădere, să fiți eu, prin mine, să existați în mine?

— Nu Kroull, spuse el cu căldură și-mi întinse mîna peste masă. Nu mi-ar fi, nu mi-ai fi neplăcut. Pentru Louis Venosta n-ar fi atît de rău dacă i-ai ceda persoana dumitale și dacă ar umbla sub înfățișarea dumitale, dacă numele lui ar fi deci legat de persoana dumitale, cum, dacă ți-ar conveni, ar fi cazul în străinătate. Am bănuiala sumbră că nici altor oameni nu le-ar displace dacă această legătură ar proveni de la natură. Aceștia vor trebui să se mulțumească cu realitatea ale cărei fluctuații îmi dau mai puține griji. Pentru că sînt cu adevărat, acolo unde sînt, lîngă Zaza. Dumneata însă îmi convii ca Louis Venosta din altă parte. Cu cea mai mare plăcere apar în fața oamenilor în dumneata. Ești aici, ca și acolo, un băiat strașnic în ambele înfățișări, ca gentleman sau Commis de salle. Ai maniere cum aș dori să le aibă tovarășii mei de clasă. Vorbești mai multe

limbi şi dacă vine vorba despre mitologie, ceea ce nu se-ntîmplă aproape niciodată, te descurci perfect cu Hermes. Nimeni nu cere mai mult unui aristocrat — ba se poate spune chiar că ai fi obligat la mai mult ca burghez. Vei lua în consideraţie această înlesnire pentru concluziile dumitale. Şi deci: ne-am înţeles? Îmi vei face acest mare serviciu prietenesc?

— Cred că vă daţi bine seama marchize, spusei eu, că pînă acum ne învîrtim în gol şi că n-am ajuns să vorbim despre nimic concret, despre nici una din sutele de dificultăţi care ar trebui puse la socoteală?

— Ai dreptate, răspunse el. Înainte de toate faci bine cînd îmi reaminteşti că mai trebuie să telefonez încă o dată. Trebuie să-i explic Zazei că nu pot să vin atît de curînd deoarece sînt prins într-o discuţie care pune în joc fericirea noastră. Scuză-mă!

Şi plecă iar — lipsind mai mult decît data trecută. Întunericul învăluise Parisul şi de mai mult timp chiar terasa era scăldată în lumina albă a lămpilor cu arc. La ora asta se golise aproape de tot şi avea să se anime numai după terminarea teatrelor. Simţeam biletul meu de operă expirînd în buzunar — fără să dau multă atenţie întîmplării — care altfel m-ar fi făcut să sufăr. Gîndurile mi se învălmăşeau în cap, supravegheate, pot spune aşa, de raţiune, care, deşi cu efort, le îndemna la prudenţă şi nu le permitea să ajungă la exaltare. Mă bucuram că am fost lăsat puţin singur ca să examinez situaţia netulburat şi să pot anticipa cîte ceva din cele ce erau de discutat în continuarea convorbirii. Cărarea lăturalnică, devierea norocoasă de la calea principală pe care naşul meu mi-o arătase, făcîndu-mă totodată atent el însuşi asupra acestor ocazii, se oferea acum pe neaşteptate şi, ce-i drept, cu o înfăţişare atît de plăcută încît raţiunii îi venea foarte greu să cerceteze dacă ceea ce mă ispitea nu era cumva vreo fundătură. Ea îmi spunea că era un drum plin de pericole, pe care ar urma să pornesc, un drum pentru care era nevoie de picioare sigure. O făcea cu o insistenţă apăsătoare dar nu reuşea decît să mărească farmecul unei aventuri care chema la o probă temerară toate talentele mele. Zadarnic îl avertizezi pe cel curajos despre un lucru, arătîndu-i că pentru el este nevoie de curaj. Nu ezit să spun că mă hotărîsem să m-arunc în această aventură încă dinainte de a se întoarce partenerul meu, şi ca să fiu sincer cu mine însumi, hotărîrea fusese luată încă din momentul în care i-am spus că *nimeni* nu-l poate scuti de promisiunea lui. Şi eram mai puţin îngrijorat de greutăţile prac-

tice pe care trebuia să le învingem pentru a pune planul nostru în aplicare decît de pericolul că m-aş fi putut pune într-o lumină îndoielnică faţă de el, acceptînd cu atîta uşurinţă să înfrunt aceste greutăţi.

Dealtfel, lumina în care el mă vedea era oricum îndoielnică; o arătau denumirile, caracterizările pe care le dădea existenţei mele: „care intrigă", „curioasă", „misterioasă", ba chiar „fantastică". Nu-mi făceam nici o iluzie asupra faptului că nu ar fi făcut propunerea oricărui cavaler şi că făcîndu-mi-o mie, mă onora ce-i drept, dar într-un mod cam îndoielnic. Totuşi, nu puteam să uit căldura strîngerii lui de mînă, cu care mă asigurase că „nu i-ar fi neplăcut" să călătorească în străinătate în persoana mea şi îmi spuneam că dacă urma să fie comisă o farsă ştrengărească el care ardea de nerăbdare să-şi păcălească părinţii, ar fi fost mult mai implicat decît mine, deşi eu aş fi fost cel mai activ. Cînd s-a întors de la convorbirea lui telefonică, mi-am dat seama foarte limpede că ideea îl anima şi entuziasma, în bună parte de dragul ei, tocmai ca farsă ştrengărească. Obrajii lui de copil erau puternic îmbujoraţi, nu numai de vin, iar în ochişorii lui licărea şiretenia. Probabil că mai auzea încă rîsul argintiu cu care Zaza i-o fi răspuns la aluziile făcute.

— Dragul meu Kroull, spuse el, aşezîndu-se iar în faţa mea, noi am fost întotdeauna în relaţii bune, dar cine s-ar fi gîndit cu puţin înainte că vom fi atît de apropiaţi — apropiaţi pînă la confuzie. Am născocit ceva atît de amuzant, sau, dacă nu chiar născocit, atunci totuşi am proiectat, că îmi saltă inima în piept. Şi dumneata? Nu mai face o mutră atît de serioasă. Apelez la umorul dumitale, la gustul dumitale pentru o glumă bună, pentru una atît de bună că merită orice efort s-o desăvîrşim fără a mai ţine deloc seama cît este de necesară pentru o pereche de îndrăgostiţi. N-ai să pretinzi că pentru dumneata, care eşti al treilea, ea nu-şi pierde din farmec. Pentru dumneata îşi pierde mult, îşi pierde de fapt tot hazul. Cred că nu o negi?

— Nu sînt deloc obişnuit să iau viaţa în glumă, dragă marchize. Superficialitatea nu e treaba mea, nici chiar în glumă, fiindcă există glume care se vor luate foarte în serios sau dacă nu, nu iese nimic din ele. O glumă bună are succes numai dacă este făcută cu toată seriozitatea.

— Foarte bine. Aşa vom face. Vorbeşti de probleme, de dificultăţi. La ce te gîndeşti în primul rînd?

— Cel mai bine ar fi marchize, să mă lăsaţi pe mine să pun cîteva întrebări. Încotro duce călătoria care v-a fost impusă?

— Ah, bunul meu papa, în grija lui pentru mine, a alcătuit o rută extrem de atractivă pentru oricine altcineva în afară de mine: ambele Americi, insulele din Mările Sudului şi Japonia, urmate de o croazieră interesantă — Egipt, Constantinopol, Grecia, Italia şi aşa mai departe. O călătorie de studii cum scrie la carte, cum n-aş fi putut să-mi doresc alta mai bună, dacă n-ar fi fost Zaza. Acum dumneata eşti cel pe care-l felicit pentru asta.

— Şi cheltuielile le suportă papa?

— Bineînţeles. A pus la bătaie pentru asta nu mai puţin de douăzeci de mii de franci, în dorinţa de a călători corespunzător rangului. Biletul pînă la Lisabona şi biletul de vapor pentru Argentina, unde trebuie să merg mai întîi, nici nu sînt incluse în asta. Papa personal mi le-a luat şi mi-a reţinut şi o cabină pe „Cap Arcona". Cele douăzeci de mii le-a depus la Banque de France[1], dar sînt în mîinile mele sub forma unei aşa-numite scrisori circulare de credit adresată băncilor din principalele puncte de popas ale călătoriei.

Aşteptam.

— Scrisoarea de credit firește că ţi-o predau dumitale, adăugă el.

Eu tăceam în continuare. El completă:

— Firește şi biletele de călătorie deja cumpărate.

— Şi din ce, întrebai eu, vreţi să trăiţi în timpul cît vă veţi cheltui banii prin persoana mea?

— Chiar aşa! Bine zici. Din ce? Mă lăşi perplex. Ai un fel de a întreba ca şi cum ai intenţiona să mă pui în încurcătură. Da, dragă Kroull, ce e de făcut? Într-adevăr nu sînt obişnuit să mă gîndesc din ce o să trăiesc anul viitor.

— Am vrut doar să vă fac atent că nu este chiar aşa de simplu să-ţi împrumuţi persoana altcuiva. Dar să lăsăm la o parte întrebarea! Mi-e neplăcut să mă grăbesc cu răspunsul, pentru că asta înseamnă să presupuneţi la mine o doză de şiretenie, dar vă-nşelaţi, căci acolo unde intervine şiretenia nu pot face treabă bună. Şiretenia nu e gentlemenlike[2].

— Dragă prietene, am considerat doar că este posibil să-ţi reuşească să preiei ceva şiretenie din cealaltă existenţă în cea de gentleman.

[1] Banca Franţei (fr.).
[2] Caracteristică unui gentleman (engl.).

— Ceea ce leagă cele două existențe este ceva mult mai decent. Sînt unele economii burgheze, un mic cont la bancă...

— De care nu pot să mă ating în nici un caz!

— Va trebui să ținem într-un fel seama de el în calculele noastre. Aveți poate ceva de scris la dumneavoastră?

El se căută grăbit prin buzunare.

— Da, stiloul. Dar n-am hîrtie.

— Iată asta! Și rupsei o filă din agenda mea. M-ar interesa să văd semnătura dumneavoastră.

— De ce? Cum dorești.

Cu mîna și tocul foarte aplecate spre stînga, își desenă semnătura și o împinse spre mine. Chiar întoarsă, era foarte hazlie de văzut. Nu numai că nu disprețuia voluta de la sfîrșit, dar mai mult, începea chiar cu ea. Litera „L" rotunjită caligrafic își întindea bucla inferioară departe spre dreapta, o făcea să se întoarcă arcuindu-se înapoi și să intersecteze inițiala chiar din față și apoi, închisă în ovalul format, cu o scriere batardă strînsă și înclinată spre stînga, urma: „ouis Marquis de Venosta". Nu mi-am putut reține zîmbetul dar am dat din cap admirativ.

— Moștenită sau inventată? am întrebat, luînd stiloul.

— Moștenită, spuse el. Papa o face la fel. Numai nu așa de bine, adăugă el.

— Așadar l-ați depășit, spusei eu mecanic, pentru că eram ocupat cu o primă încercare de a o imita care ieși foarte bine. Slavă domnului că nu trebuie s-o fac mai bine ca dumneavoastră. Ar fi chiar o greșeală. În acest timp terminai a doua copie, care nu prea m-a mulțumit. A treia însă a fost fără cusur. Le tăiai pe amîndouă cele de mai sus și îi întinsei fila. Era uluit.

— De necrezut! strigă el. Scrisul meu, parcă răsturnat! Și zici că nu vrei să auzi de șiretenie. Nici eu însă nu sînt chiar atît de bleg cum mă crezi și înțeleg foarte bine de ce ai încercat asta. Ai nevoie de semnătura mea ca să ridici sumele din scrisoarea de credit.

— Cînd le scrieți părinților, cum semnați?

El șovăi și apoi strigă:

— Natural, trebuie să le scriu bătrînilor, cel puțin din cîteva locuri, măcar niște cărți poștale. Omule, la toate te gîndești! Acasă îmi spun Loulou pentru că așa mi-am spus eu însumi cînd eram copil. Asta o fac așa.

Nu procedă altfel decît cu numele întreg: desenă „L"-ul rotunjit, trase ovalul și intersectă cu el arabescul prin partea

din față, care continuă apoi în chenar cu — oulou batard, aplecat spre stînga.

— Bine, spusei eu, asta putem. Aveți cumva vreo filă scrisă cu mîna dumneavoastră?

El regretă că n-are nici una.

— Atunci vă rog scrieți. Îi întinsei o filă curată. Scrieți: „Mon cher Papa[1], mult iubită mamă, din acest punct însemnat al călătoriei mele, un oraș cît se poate de interesant, vă trimit salutările mele recunoscătoare. Mă delectez cu impresii noi care mă fac să uit ceea ce mai înainte îmi păruse de nelipsit. Al vostru, Loulou". Cam așa...

— Nu, exact așa! Este excelent, Kroull, vous êtes admirable![2] Cum le mai scoți din mînecă — și scrise frazele cu mîna întoarsă spre stînga, cu litere batarde care se înghesuiau una într-alta tot atît de mult pe cît de depărtate erau ale răposatului meu tată, dar cu nimic mai greu de imitat decît acestea. Am luat mostra la mine. L-am întrebat de numele personalului de serviciu de-acasă, de la castel, de bucătar, Ferblantier și de vizitiu pe care-l chema Klossmann, de valetul marchizului — un lungan sexagenar, care tremura tot, numit Radicule, și de camerista marchizei, pe care o strigau Adelaide. M-am interesat amănunțit chiar și de animalele domestice, de caii de călărie, de ogarul Fripon, de cățelușul maltez de salon al marchizei, Minime, o vietate care suferea mult de diaree. Veselia noastră crescu pe măsură ce șederea se prelungi, dar limpezimea spirituală și puterea de discernămînt a lui Loulou suferiră cu timpul o anumită scădere. M-am mirat că nu trebuia să meargă și în Anglia, la Londra. Motivul era că o cunoștea deja, își petrecuse chiar doi ani la Londra ca elev al unei școli particulare.

— Totuși, spuse el, ar fi foarte bine dacă s-ar putea include Londra în programul călătoriei. Ce ușor i-aș putea face atunci o festă bătrînului și să dau o fugă de acolo, în mijlocul călătoriei, la Paris și la Zaza!

— Dar sînteți doar tot timpul cu Zaza!

— Exact! strigă el. Asta e adevărata festă. M-am gîndit la una falsă, care nici nu se compară cu cea adevărată. Pardon. Te rog mult de tot să mă scuzi. Festa este că mă delectez cu impresii noi, dar în același timp rămîn lîngă Zaza. Știi că trebuie să fiu cu ochii în patru și să nu mă interesez cumva de aci de Radicule, Fripon și Minime, pe cînd întreb de ei

[1] Dragul meu tată (fr.).
[2] Ești nemaipomenit (fr.).

în acelaşi timp poate din Zanzibar? Asta nu s-ar putea unifica, chiar dacă unificarea persoanelor — la mare distanţă una de alta — ar avea loc... Auzi, situaţia asta aduce cu sine că trebuie să ne tutuim! Ai ceva împotrivă? Cînd vorbesc cu mine însumi doar nu-mi spun *mie:* dumneavoastră. S-a făcut? Să bem pentru asta! În sănătatea ta Armand— vreau să zic Felix — vreau să zic Loulou. Fii atent, n-ai voie să te interesezi de Klosmann şi Adelaida, din Paris, ci numai din Zanzibar. Dealtfel după cîte ştiu nu merg deloc în Zanzibar şi deci, nici tu. Dar este totuna — oriunde m-aş afla cu precădere, de vreme ce rămîn aici, trebuie în orice caz să dispar din Paris. Vezi cît de ager gîndesc? Zaza şi cu mine trebuie s-o ştergem, ca să folosesc o expresie ştrengărească. Oare ştrengarii, nu zic cumva: „a o şterge"? Dar de unde ai putea s-o ştii tu, un gentleman şi deci un tînăr de familie! Trebuie să anunţ deci plecarea din locuinţă şi Zaza la fel. Ne vom muta apoi într-o suburbie, într-o suburbie drăguţă, Boulogne sau Sevres bunăoară şi ceea ce a mai rămas din mine — este destul fiindcă este lîngă Zaza — poate că ar face bine să-şi ia un alt nume — logica îmi pare că ar cere să mă numesc Kroull — în orice caz, pentru asta trebuie să-ţi învăţ semnătura, pentru care sper să-mi fie suficientă şiretenia mea. Deci, aici, în timp ce călătoresc, la Versailles sau mai departe, voi aranja pentru mine şi Zaza un cuib de îndrăgostiţi, unul ştrengăresc şi fericit... Dar Armand, vreau să zic „dragă Louis" şi căscă' ochişorii cît putu de mari, răspunde-mi dacă poţi la o întrebare: din ce o să trăim?

I-am răspuns că tocmai adineaori am rezolvat problema, de cum am atins-o. Dispuneam de un cont de douăsprezece mii de franci care îi stă la dispoziţie în schimbul scrisorii de credit.

Era mişcat pînă la lacrimi.

— Un adevărat gentleman! strigă el. Un gentleman din cap pînă-n picioare! Dacă nici *tu* n-ai avea dreptul să-i saluţi pe Minime şi Radicule, cine oare ar putea să-l aibă? În numele lor, părinţii noştri vor răspunde din toată inima. Un ultim pahar în sănătatea gentlemenilor ce sîntem!

Şederea noastră împreună, aci sus, depăşise ceasurile de linişte din timpul teatrului. Am plecat tocmai cînd, în noaptea blîndă, terasa de la înălţime începea din nou să se umple. Împotriva protestelor mele el plăti ambele dineuri şi patru sticle de Lafitte. Era foarte ameţit de bucurie şi de vin.

— La un loc, totul la un loc! — indică el oberchelnerului care încasa. Sîntem unul și același. Numele nostru este Armand de Kroullosta.

— Prea bine, răspunse omul cu un zîmbet atoaterăbdător, care-i venea cu atît mai ușor, cu cît bacșișul era enorm.

Venosta mă duse într-un fiacru pînă în cartierul meu și mă lăsă acolo. Între timp stabilisem o nouă întîlnire în care urma să-i înmînez banii în numerar iar el, scrisoarea de credit și biletele.

— Bonne nuit, à bientôt, monsieur le marquis[1], îmi spuse el cu o grandezza[2] turmentată cînd îmi strînse mîna la despărțire — auzeam pentru prima oară această titulatură din gura lui și la gîndul concordanței dintre esență și aparență pe care viața mi-o oferea, la aparența care voia să se potrivească docilă esenței, mă trecură fiori de bucurie.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Cît de inventivă este viața și cum știe să prefacă uneori în realitate visele copilăriei noastre — să le treacă parcă din starea nebuloasă în cea solidă! Farmecul incognito-ului pe care îl gustam acum, continuînd numai pentru puțin timp meseria mea de servitor, nu-l anticipasem oare în imaginație încă de copil, fără ca să-i treacă cuiva prin gînd că aș fi prinț? Un joc de copii pe cît de vesel, pe atît de dulce. Acum devenise realitate în așa măsură, într-un asemenea grad, încît pentru un răstimp dincolo de care refuzam să mă mai gîndesc, adică pentru un an, aveam, ca să zic așa, titlul de marchiz în buzunar — o conștiință delicioasă pe care, ca și odinioară, o purtam din nou cu mine din clipa deșteptării și cît era ziua de lungă, fără ca asta să se observe cîtuși de puțin în ambianța mea, în casa unde jucam rolul angajatului în frac albastru.

Cititorule prieten! eram foarte fericit. Îmi devenisem prețios și mă iubeam — dar într-un mod avantajos pentru societate care făcea ca dragostea de sine să se exteriorizeze ca amabilitate față de ceilalți. Conștiința asta, pe care o purtam cu

[1] Noapte bună domnule marchiz și pe curînd (fr.).
[2] Solemnitate (ital.).

mine pretutindeni, pe un nătărău poate l-ar fi îndemnat spre manifestări de înfruntare, spre nesupunere şi obrăznicie faţă de cei de sus şi atitudine necamaredereasc㠹 cu nasul pe sus, faţă de cei de jos. În ceea ce mă priveşte, niciodată politeţea mea faţă de clienţii sufrageriei nu fusese mai cuceritoare, niciodată vocea mai dulce şi reţinută, niciodată comportarea faţă de cei ce mă socoteau egal în rang, colegii chelneri, tovarăşii de dormitor de la mansardă, nu fusese mai cordială decît în acele zile — colorată probabil de secretul meu, învăluită însă într-un zîmbet care mai mult păzea decît trăda secretul; îl păzea din pură prudenţă, deoarece cel puţin la început, nu puteam fi absolut sigur că purtătorul numelui meu adevărat de acum, poate chiar în dimineaţa următoare consfătuirii noastre, dezmeticindu-se, nu regretase învoiala şi nu şi-o va retrage. Eram destul de prudent ca să nu anunţ patronilor demisia mea de azi pe mîine; dar în fond puteam să mă încred în cauza mea. Venosta era prea fericit de soluţia găsită — mai degrabă găsită de mine decît de el — şi magnetismul Zazei mă asigura că nu-şi va schimba hotărîrea.

Nu m-am înşelat. Marea noastră înţelegere a avut loc în seara de 10 iulie, iar pentru întîlnirea următoare, finală, nu am putut fi liber înainte de 24. Dar l-am revăzut deja în 17 sau 18, fiindcă într-una din aceste seri a cinat la mine în salon împreună cu prietena lui, apelînd la consecvenţa mea, asigurîndu-mă de a lui.

— Nous persistons, n'est-ce pas?[1] îmi şopti el în timp ce îl serveam şi ceea ce i-am răspuns era un pe cît de hotărît, pe atît de discret:

— C'est entendu![2] L-am servit cu un respect care era de fapt respectul faţă de mine însumi şi am numit-o de mai multe ori pe Zaza, care n-a lăsat să lipsească ochiadele strengăreşti şi mi-a făcut cu ochiul pe furiş, „madame la marquise" — un simplu tribut al recunoştinţei.

După asta, nu mai era ceva uşuratic să-i aduc la cunoştinţa domnului Machatschek că unele chestiuni familiale mă obligau să demisionez din serviciul de la Saint James and Albany începînd cu 1 august. El nu voia să audă nimic despre asta, spunea că am depăşit termenul stabilit pentru preaviz, că aş fi indispensabil şi după o astfel de fugă nu voi mai găsi niciodată un angajament, îmi va reţine leafa pe luna în curs şi aşa mai departe. Ceea ce a reuşit prin asta, a fost doar că

[1] Persistăm în hotărîre, nu-i aşa? (fr.).
[2] Bineînţeles! (fr.).

am hotărît, cu o plecăciune în aparenţă împăciuitoare, să părăsesc casa chiar înainte de întîi şi anume imediat. Căci dacă timpul pînă la intrarea în noua mea existenţă mai înaltă mi se părea prea lung, în realitate era prea scurt pentru pregătirile de călătorie şi procurarea echipamentului la care mă obliga rangul meu. Ştiam: la 15 august vaporul meu „Cap Arcona", pleca din Lisabona. Mă gîndeam totuşi că trebuie să ajung acolo cu opt zile mai devreme — şi de aci se vede cît de puţin timp îmi rămînea pentru comenzile şi cumpărăturile necesare.

Le-am discutat şi pe acestea cu călătorul care rămînea acasă, cînd, după predarea averii mele în numerar, adică după transcrierea ei pe numele lui — pe al meu — am trecut din refugiul meu particular să-l vizitez în frumoasa lui locuinţă cu trei camere din Rue Croix des Petits Champs. Hotelul îl părăsisem în liniştea deplină a primelor ore ale dimineţii, abandonînd cu tot dispreţul livreaua şi renunţînd cu calm la ultima plată lunară. M-a costat o oarecare stăpînire de sine să-i spun servitorului care mi-a deschis la Venosta numele meu uzat, care-mi devenise încă demult neplăcut şi doar gîndul că mă numeam cu el pentru ultima oară m-a ajutat să trec peste asta. Louis m-a primit cu cea mai afectuoasă bună dispoziţie, şi primul lucru pe care s-a grăbit să-l facă a fost să-mi predea acea scrisoare circulară de credit atît de importantă pentru călătoria noastră: o foaie dublă a cărei jumătate reprezenta documentul de credit propriu-zis, adică confirmarea băncii că acel ce călătoreşte în contul ei poate efectua retrageri pînă la concurenţa sumei totale, iar cealaltă, lista băncilor corespondente din oraşele pe care posesorul intenţiona să le viziteze. În acel carneţel, pe partea interioară, ca mijloc de identificare, era depus specimenul de semnătură al celui autorizat şi Loulou îşi executase deja semnătura în felul lui atît de familiar pentru mine. După aceea mi-a dat în primire nu numai biletul de tren pentru capitala portugheză şi pe cel de vapor pentru Buenos Aires, ci bunul băiat îmi mai pregătise şi cîteva foarte plăcute daruri de adio: un ceas plat de aur cu remontoar şi monogramă, împreună cu un lanţ de platină cu lucrătură fină şi o chatelaine[1] de seară din mătase neagră, avînd de asemenea iniţialele L.d.V. aurii şi un lanţ de aur pornind de sub vestă şi mergînd pînă la buzunarul din spate al pantalonilor, de care pe atunci se agăţa bricheta, briceagul,

[1] Podoabă, care se purta la cordon şi de care se agăţau, cu un lanţ, bijuterii şi chei. (n t)

creionul şi un elegant port-ţigaret de asemenea din aur. Dacă toate acestea erau doar îmbucurătoare, în schimb la o anumită solemnitate s-a înălţat momentul cînd mi-a pus în deget copia fidelă a inelului său cu sigiliu pe care în mod înţelept îl comandase, cu blazonul familiei gravat în malachit: o poartă de cetate flancată de turnuri şi păzită de grifoni. Această ceremonie, un pantomimic „Fii ca mine!" trezea prea multe amintiri ale poveştilor de investitură şi mărire, atît de apropiate sufletelor noastre de copii, pentru ca să nu mă emoţioneze în mod neobişnuit. Ochişorii lui Loulou rîdeau însă mai ştrengăreşte ca oricînd şi arătau foarte limpede că el nu dorea să scape nici un amănunt al unei pozne care îi făcea o foarte mare plăcere luată în sine şi făcînd abstracţie de scopul ei.

Am mai discutat şi altele la mai multe păhărele de Benediktiner şi ţigarete egiptene foarte bune. În privinţa semnăturii sale nu-şi mai făcea nici un fel de grijă, a găsit însă foarte bună propunerea mea de a-şi expedia scrisorile, pe care le-aş fi primit între timp de la părinţi, la noua lui adresă pe care şi-o stabilise deja (Sèvres, Seine-et-Oise, Rue Brancas) încît să pot face faţă, chiar şi cu întîrziere, după indicaţiile lui, unor eventuale amănunte familiale neprevăzute. Ce i-a mai venit în minte a fost că el se ocupă cu pictura şi că deci, cel puţin din cînd în cînd, ar trebui să prezint şi eu astfel de simptome. Cum aveam de gînd să mă descurc şi cu asta, nom d'un nom?[1]

— Nu trebuie să ne descurajăm din pricina ei, am spus eu. Şi i-am cerut caietul de schiţe unde, pe hîrtie aspră, se puteau vedea cîteva peisaje estompate, lucrate în creion foarte moale sau pastel, pe lîngă mai multe portrete, seminuduri şi nuduri feminine pentru care evident că îi pozase Zaza, în picioare sau culcată. Portretelor schiţate — ţin să spun — cu o anumită îndrăzneală nejustficată, trebuia să li se recunoască asemănarea — nu multă, dar era prezentă. În ce priveşte schiţele de peisaj, acestea aveau ceva fantomatic, necontrolabil şi erau aproape de nerecunoscut ca realităţi, pur şi simplu deoarece toate liniile, abia trasate, erau ca şi anulate cu estompa şi înceţoşate pînă la contopire — un procedeu artistic sau chiar un truc, nu sînt competent să decid asta, dar am decis imediat că — şarlatanie sau nu — puteam în orice caz s-o fac şi eu. L-am rugat să-mi dea unul din creioanele lui moi şi ba-

[1] Drace! (fr.).

gheta cu capişon de pîslă, deja complet înnegrit de atîta întrebuinţare, cu care dădea lucrărilor sale consacrarea neclarităţii şi am desenat, destul de stîngaci, după ce m-am uitat fugitiv în gol, o biserică de ţară cu nişte pomi plecaţi de furtună, însă chiar în timp ce lucram cu estompa de pîslă am învăluit copilăria în pură genialitate. Louis a părut puţin încurcat, dar şi bucuros, cînd i-am arătat foaia şi a spus că mă pot prezenta fără ezitare cu ea.

Şi-a dat cuvîntul de onoare că regretă lipsa de timp ce nu-mi permitea să mă duc la Londra să-mi comand la celebrul croitor Paul, pe care el însuşi îl solicita adesea, costumele necesare, fracul, jacheta, redingota cu pantaloni fin reiaţi, sacourile deschise, închise, bleumarin; se arătă însă deosebit de plăcut surprins de cunoştinţele mele amănunţite cu privire la cele ce-mi făceau trebuinţă pentru echiparea corespunzătoare rangului meu cu lenjerie de pînză şi mătase, cu tot felul de încălţăminte, pălării şi mănuşi. Multe din acestea aveam răgazul să mi le procur încă de la Paris, ba aş fi putut chiar prea bine să dau în lucru şi cîteva din costume, dar am renunţat la această complicaţie cu motivarea bucuroasă că o confecţie, fie ea chiar şi mediocră îmi stă la fel de bine ca şi cea mai scumpă îmbrăcăminte de comandă.

Procurarea unei părţi din cele necesare, în special a garderobei albe, tropicale, a fost amînată pînă la Lisabona. Pentru cheltuielile mele pariziene, Venosta mi-a dat cîteva sute de franci pe care părinţii i le lăsaseră pentru pregătirea călătoriei, şi a mai adăugat încă vreo cîteva sute din capitalul pe care i-l adusesem. Din bunăcuviinţă spontană am promis să-i restitui aceşti bani din economiile făcute în timpul călătoriei. Mi-a mai dat şi blocul lui de schiţe, creioanele de desen, folositoarea estompă şi pe deasupra un pachetel de cărţi de vizită cu numele nostru şi adresa lui; m-a îmbrăţişat, bătîndu-mă pe spate şi rîzînd nestăpînit, mi-a urat cea mai neimaginabilă delectare cu impresii noi şi aşa mi-a dat drumul în larg.

Cititorule binevoitor, două săptămîni şi cîteva zile mai tîrziu mergeam înspre el, înspre acest larg, instalat confortabil într-un demi-cupeu de clasa I, în pluş gri, decorat cu oglinzi, al Expresului Nord-Sud, la fereastră, cu braţul sprijinit pe rezemătoarea rabatabilă a canapelei, cu ceafa pe dantela de pe spătarul comod, picior peste picior, îmbrăcat într-un costum de flanelă englezească, bine călcat, cu jambiere de culoare deschisă peste cizmele de lac. Cuferul meu de vapor era predat, bagajele de mînă din piele de viţel şi crocodil, negreşit marcate cu

monograma presată L.d.V. şi cu coroana cu nouă raze, se găseau deasupra mea, în plasă.

Nu mă simţeam îndemnat nici spre vreo ocupaţie, nici spre lectură. Să stau şi să fiu ceea ce eram — ce altă distracţie îmi mai trebuia? Sufletul mi-era plin de un sentiment calm şi visător, dar ar greşi cel ce ar crede că mulţumirea mea s-ar fi datorat în întregime sau măcar cu precumpănire împrejurării că eram acum atît de aristocrat. Nu, ea se datora mai ales schimbării şi reînnoirii eului meu uzat, faptului că îl părăsisem pe bătrînul Adam şi putusem să mă furişez în altul, asta îmi dădea senzaţia de plinătate şi fericire. Dar mi-a venit în minte că de schimbarea existenţei mele era legată nu numai înviorarea delicioasă, ci şi o anumită golire interioară — în măsura în care eliminam din suflet toate amintirile aparţinînd existenţei mele trecute. Aşa cum şedeam aici nu mai aveam nici un drept asupra ei — ceea ce, fără îndoială, că nu era nici o pierdere. Amintirile mele! Nu era nicidecum o pierdere că nu mai aveau să fie ale mele. Însă nu era prea uşor să le pun în loc, cu aceeaşi precizie, pe celelalte care mă întîmpinau acum. Un sentiment ciudat, de slăbire a memoriei, ba chiar de golire a ei, căuta să mă cuprindă în colţul meu luxos. Am observat că nu ştiam aproape nimic despre mine, în afară de faptul că mi-am petrecut copilăria şi prima tinereţe într-o reşedinţă nobiliară din Luxemburg şi cel mult, vreo cîteva nume ca Radicule şi Minime împrumutau o oarecare precizie noului meu trecut. Ba, dacă voiam să-mi aduc mai amănunţit în faţa ochilor înfăţişarea castelului între zidurile căruia crescusem, eram nevoit să-mi iau în ajutor chiar pozele de „Castles" englezeşti pictate pe porţelanuri, de pe care odinioară, în forma mea inferioară de existenţă, avusesem de şters resturile de mîncare — ceea ce a produs o inadmisibilă amestecare a amintirilor părăsite cu cele care-mi aparţineau acum numai mie.

Astfel de aprecieri sau consideraţii îi treceau prin minte visătorului în zgomotul ritmic şi goana trenului, şi nu pot spune în nici un caz că ele îmi pricinuiau necazuri. Dimpotrivă, acel gol interior şi imprecizia confuză a amintirilor mele se contopeau, după cum mi se părea, într-un anumit mod decent, melancolic, cu distincţia mea şi acceptam cu plăcere ca acestea să dea privirii aţintite înainte o expresie de ignoranţă calm-visătoare, blînd-întristată şi nobilă.

Trenul plecase din Paris la ora şase. Se înseră, lumina se aprinse, compartimentul meu personal apăru astfel şi mai cochet. Conductorul în vîrstă ceru permisiunea să intre ciocă-

nind uşor, îşi duse mîna la şapcă salutînd şi repetă gestul respectuos cînd îmi restitui biletul de călătorie. Omului de treabă, căruia i se putea citi pe faţă un caracter loial şi conservator şi care în mersul lui prin tren venea în contact profesional cu toate straturile societăţii, chiar şi cu elementele ei dubioase, îi făcea o plăcere evidentă să salute în persoana mea partea ei reuşit-distinsă, floarea care purifică sufletul la o simplă privire. Într-adevăr el nu va trebui să-şi mai facă nici o grijă asupra existenţei mele cînd nu voi mai fi pasagerul lui. Din partea mea, am înlocuit întrebările obişnuite despre viaţa lui de familie cu un zîmbet plin de bunăvoinţă şi o înclinare din cap de sus în jos, care cu siguranţă că l-a întărit pînă la sacrificiu în felul lui de a fi conservator.

De asemenea şi omul care împărţea tichete pentru dineu la vagonul restaurant s-a anunţat bătînd cu grijă. I-am luat unul şi fiindcă puţin mai tîrziu sunetul unui gong a anunţat masa, am chemat în ajutor valiza de mînă bine dotată pentru noapte şi toaletă ca să mă aranjez un pic; mi-am îndreptat cravata în oglindă şi m-am dus, cîteva vagoane mai departe, în vagonul restaurant al cărui şef, corect, m-a condus cu gesturi pline de politeţe la locul meu şi mi-a tras scaunul ca să mă aşez.

La măsuţă se găsea deja, ocupat cu hors d'oeuvres[1], un domn mai în vîrstă, mic de statură, îmbrăcat cam demodat (parcă văd gulerul tare şi înalt pe care-l purta) şi cu o bărbuţă căruntă, care, cînd îl salutai politicos îşi ridică spre mine ochii astrali. Nu sînt în stare să spun de unde venea de fapt asemănarea privirilor lui cu aştri. Erau pupilele lui neobişnuit de luminoase, blînde, licăritoare? Cu siguranţă că erau aşa, dar numai pentru asta erau ochii astrali? „Lumina ochilor"[2] este o expresie obişnuită, dar întrucît denumeşte doar obiectiv o noţiune fizică, nu coincide deloc cu caracterizarea care mi se impunea, întrucît aici trebuie totuşi să fie în joc ceva specific moral pentru ca lumina ochilor, pe care oricine o are, să devină lumină astrală.

Privirea lui nu mă părăsi atît de repede, mă urmări cum mă aşez, o înfruntă pe a mea şi pe cînd la început, se mărginise numai la o examinare blîndă şi serioasă, curînd, în ea licări un zîmbet oarecum aprobator sau aş putea să-i spun ad-

[1] Aperitive (fr.).

[2] Joc de cuvinte: ochi astrali = Sternenaugen; pupilă („lumina ochilor") = Augenstern (n.t.).

mirativ, însoţit de un surîs pe sub mustaţă cu care, într-un tîrziu, cînd eram deja aşezat şi luam lista de bucate, îmi răspunse la salut. Era ca şi cum ar fi omis acest gest de politeţe şi omul cu ochi astrali mi-ar fi luat-o înainte cu un exemplu instructiv. Repetai deci involuntar salutul meu „Bonsoir monsieur“[1] el însă legă de acesta cuvintele:

— Vă doresc poftă bună, domnul meu. Şi adăugă: La tinereţea dumneavoastră nu veţi duce lipsă de asta.

Gîndindu-mă că un om cu ochii astrali îşi poate permite din cînd în cînd lucruri neobişnuite, îi răspunsei cu o înclinare zîmbitoare, dealtfel aplecat deja asupra platoului cu sardele în ulei, salată de legume şi ţelină, care mi se oferea. Pentru că mi-era sete, am adăugat la comandă o sticlă de „Ale“[2] ceea ce omul cu barba cenuşie încuviinţă în cîteva cuvinte, fără a se teme de reproşul unui amestec nedorit:

— Foarte raţional, spuse el. Foarte raţional să vă comandaţi o bere tare la masa de seară. Asta linişteşte şi stimulează somnul. Poate şi pentru că te îmbeţi greu cu ea, în timp ce vinul are adesea un efect excitant şi goneşte somnul.

— Ceea ce ar fi cu totul împotriva gustului meu.

— Am presupus asta. — Dealtfel, nimic nu ne va împiedica să ne prelungim odihna de noapte după dorinţă. Nu vom ajunge la Lisboa înainte de prînz. Sau poate destinaţia dumneavoastră este mai apropiată?

— Nu, călătoresc pînă la Lisabona. O călătorie lungă.

— Desigur cea mai lungă dintre cele făcute pînă acum?

— Dar o distanţă neglijabilă, spusei eu, fără să-i răspund direct la întrebare, în comparaţie cu toate celelalte ce-mi stau în faţă.

— Ia te uită! spuse el şi-şi ridică sprîncenele şi capul în glumă prefăcîndu-se impresionat. Sînteţi pe cale să faceţi o inspecţie serioasă acestui astru şi actualilor lui locuitori.

Denumirea de „astru“ pe care o dăduse Pămîntului, mă impresionă neobişnuit în legătură cu particularitatea ochilor lui. În plus şi cuvîntul „actual“ pe care-l alătură „locuitorilor“ îmi trezi îndată o senzaţie de depărtare imensă. Şi pe lîngă asta, felul lui de a vorbi şi mimica cu care îl însoţea avea ceva uşor ironic, aşa cum se vorbeşte unui copil, desigur unuia foarte delicat. Fiind conştient că arătam mai tînăr decît eram, i-am îngăduit-o.

[1] Bună seara, domnule (fr.).
[2] Bere englezească cu o concentraţie mare de hamei (n.t.).

Refuzase supa şi stătea în faţa mea fără treabă, ocupat cel mult să-şi toarne din apa de Vichy, ceea ce trebuia făcut cu grijă, pentru că vagonul se clătina puternic. În timp ce mîncam, l-am privit doar cu oarecare uimire, fără să-i răspund. El dorea însă în mod evident să nu se întrerupă conversaţia pentru că reîncepu:

— Aşadar, oricît de departe v-ar duce călătoria, să nu luaţi uşor începutul numai pentru că este un început. Sosiţi într-o ţară foarte interesantă, cu un trecut mare, căruia orice dor de călătorie îi datorează recunoştinţă, pentru unele drumuri pe care, în secole trecute, i le-a deschis prima oară. Lisabona, pe care să sperăm că nu o veţi vedea fugitiv, a fost cîndva cel mai bogat oraş din lume, mulţumită acelor călătorii de descoperire — păcat că nu aţi trecut pe acolo cu cinci sute de ani mai devreme — aţi fi găsît-o atunci învăluită în aroma mirodeniilor din imperiile de peste mări şi aţi fi văzut-o scăldîndu-se în aur. Din posesiunile externe, de toată frumuseţea, istoria a mai lăsat întristător de puţine. Dar veţi vedea că ţara şi oamenii au rămas plini de farmec. Pomenesc de oameni pentru că în orice dor de călătorie se află în bună parte chemarea spre o umanitate nemaiîncercată şi în bună parte setea de nou, de a vedea ochi străini, de a te bucura de fizionomii străine, de înfăţişări trupeşti şi comportări umane necunoscute. Sau ce părere aveţi?

Ce părere să am? Fără îndoială avea dreptate, am spus eu, că dorul de călătorie se explică în parte prin acest fel de curiozitate sau „sete de nou".

— Astfel, în ţara către care vă îndreptaţi, continuă el, veţi întîlni un amestec de rase foarte amuzant prin împestriţarea lui. Deja populaţia originară iberică era amestecată — după cum fireşte că ştiţi, cu cea de origină celtică. Dar în decurs de două mii de ani, la crearea tipului care vă aşteaptă au colaborat fenicienii, cartaginezii, romanii, vandalii, suevii şi vizigoţii, în plus şi în mod deosebit arabii, maurii — nu trebuie uitat nici un supliment frumuşel de sînge negru de la mulţimea de sclavi de culoare care au fost aduşi aici pe vremea cînd avea în stăpînire toată coasta Africii. Nu trebuie să vă miraţi de o anumită calitate a părului, de anumite buze, de o anumită privire melancolică de animal, care desigur că apar cîteodată. Dar veţi găsi că elementele de rasă maur-berberă au o pondere hotărîtoare — dintr-o lungă perioadă de dominaţie arabă. Rezultatul final este un neam nu tocmai voinic, dar

foarte simpatic: părul negru, pielea cam gălbuie și mai degrabă mici de statură, cu ochi căprui, frumoși și inteligenți...

— Mă bucur sincer, am spus eu și am adăugat: îmi permiteți să vă întreb, domnul meu, dacă dumneavoastră înșivă sînteți portughez?

— Nicidecum. Dar sînt împămîntenit acolo de multă vreme. Am dat doar o fugă pînă la Paris. Cu treburi. Cu treburi oficiale. Dar ce voiam să spun: amprenta arabic-maură o veți regăsi la orice trecere în revistă, pretutindeni, chiar și în arhitectura țării. În ceea ce privește Lisabona, trebuie să vă avertizez asupra sărăciei în monumente istorice. Știți, orașul se găsește într-un epicentru seismic și două treimi din el a fost prefăcut în ruine de marele cutremur din secolul trecut. Acum a devenit din nou un loc foarte elegant și oferă lucruri demne de văzut pe care nu vi le pot recomanda îndeajuns. Primul dumneavoastră drum ar trebui să ducă la Grădina botanică de pe colinele de apus. Nu are egal în toată Europa datorită unui climat în care se dezvoltă deopotrivă flora tropicală și cea din zona temperată. Grădina este plină de araucaria, bambus, papyros, yuccas și tot felul de palmieri. Dar veți vedea acolo cu proprii ochi plante care de fapt nici nu aparțin vegetației actuale a planetei noastre, ci uneia anterioare, și anume arborii-ferigă. Duceți-vă imediat să vedeți ferigile arborescente din perioada carboniferă! Asta este mai mult decît istoria de scurtă respirație a culturii. Asta este antichitatea pămîntului.

Am avut din nou senzația de vastitate nemărginită pe care cuvintele sale mi-o treziseră mai înainte încă o dată.

— Fără îndoială că nu voi neglija, l-am asigurat eu.

— Trebuie să mă iertați, se crezu el dator să adauge, dacă uzez de astfel de directive și caut să vă conduc pașii. Știți însă de ce îmi amintiți?

— Vă rog să mi-o spuneți, am răspuns eu zîmbind.

— De un crin de mare.

— Asta sună foarte măgulitor.

— Numai pentru că vă sună ca numele unei flori. Dar crinul de mare nu este o floare, ci o specie de animal sedentar din adîncul mărilor făcînd parte din ordinul echinodermelor și anume grupa lui cea mai veche. Avem o mulțime de fosile din acestea. Astfel de animale, fixate pe locul lor, tind către forma de floare, vreau să spun spre o simetrie radială, în stea sau florală. Comatula de astăzi, descendenta crinului de mare de odinioară, este fixată de fund printr-un fel de tulpină doar

în tinereţea ei. Apoi se eliberează, se emancipează şi se aventurează înotînd şi urcînd pe lîngă ţărmuri. Iertaţi-mi asociaţia de idei, dar aşa, un crin de mare modern, v-aţi desprins de pe tulpină şi aţi pornit într-o călătorie de inspecţie. Eşti tentat să-l sfătuieşti puţin pe novicele într-ale mişcării... Dealtfel: Kuckuck!

Am crezut un moment că nu e teafăr, dar apoi am înţeles că, deşi cu mult mai în vîrstă decît mine, mi se prezentase.

— Venosta, m-am grăbit să-i răspund, cu o înclinare cam piezişă spre el, pentru că din stînga tocmai mi se servea peştele.

— *Marquis* Venosta? întrebă el cu o uşoară ridicare din sprîncene.

— Vă rog, am răspuns eu lăsînd la aprecierea lui şi aproape protestînd.

— Din ramura luxemburgheză după cum presupun. Am onoarea să cunosc o mătuşă a dumneavoastră din Roma, Contessa Paulina Centurione, născută Venosta, din ramura italiană. Şi aceasta este iarăşi înrudită cu Széchényi din Viena şi deci cu Esterhazy din Galantha. După cum ştiţi, aveţi pretutindeni veri şi rude colaterale, domnule marchiz. Competenţa mea nu trebuie să vă surprindă. Genealogia şi filogenia sînt calul meu de bătaie, mai bine zis, profesiunea mea. Profesor Kuckuck, îşi completă el prezentarea. Paleontolog şi directorul muzeului de istorie naturală din Lisabona, instituţie încă nu îndeajuns de cunoscută, al cărei fondator sînt.

Scoase portofelul şi îmi întinse cartea lui de vizită, ceea ce mă obligă să i-o dau şi eu pe a mea, adică pe a lui Loulou. Pe ea am găsit: prenumele lui, Antonio-José, titlul, situaţia oficială şi adresa din Lisabona. În ceea ce priveşte paleontologia, spusele lui îmi dăduseră unele indicaţii asupra caracterului acestei specialităţi.

Le-am citit amîndoi cu o expresie de respect şi plăcere. Apoi am pus cărţile de vizită în buzunare, schimbînd scurte înclinări de mulţumire.

— Pot spune, într-adevăr, domnule profesor, că am avut noroc cu tichetul meu de masă.

— Exclusiv de partea mea, răspunse el.

Pînă aici am vorbit franţuzeşte; acum el se interesă:

— Presupun că stăpîniţi germana, marchize Venosta? Mama dumneavoastră, după cîte ştiu, este de origină din Gotha, —

propria mea patrie, în treacăt fie zis — este născută baroană Plettenberg dacă nu mă înşel? Vedeţi, sînt informat. Putem deci...

Cum putuse oare Louis să omită a mă instrui că mama mea era o Plettenberg. Am luat-o ca pe o noutate şi am reţinut-o ca să-mi servească pentru îmbogăţirea amintirilor mele.

— Dar desigur, cu plăcere! am răspuns, schimbînd limba la propunerea lui. Dumnezeule, dacă n-aş fi trăncănit toată copilăria nemţeşte, nu numai cu mama, ci şi cu vizitiul nostru Klosmann!

— Iar eu, spuse Kuckuck, m-am dezobişnuit aproape cu totul de limba mea maternă şi mă bucur nespus s-o vorbesc atunci cînd din întîmplare mi se iveşte ocazia. Am acum cincizeci şi şapte de ani — sînt deja douăzeci şi cinci de ani de cînd am venit în Portugalia. M-am căsătorit cu o autohtonă, — născută da Cruz, fiindcă tot vorbim de nume şi origini — portugheză neaoşă, căreia, dacă trebuie să i se vorbească în limbi străine, îi este hotărît mai aproape franceza decît germana. Şi fiica noastră, cu toată dragostea ce-mi poartă, nu a fost atrasă de limba paternă, şi pe lîngă portugheză preferă să converseze fermecător în franţuzeşte. Este într-adevăr un copil cu totul fermecător. Noi îi spunem Zouzou.

— Nu Zaza?

— Nu, Zouzou. Vine de la Suzanna. De unde poate veni Zaza?

— Cu toată bunăvoinţa nu pot să spun. Am întîlnit acest nume întîmplător — în cercuri artistice.

— Frecventaţi cercurile artistice?

— Printre altele. Eu însumi sînt un pic artist, pictor, grafician. Am studiat cu profesorul Estompard, Aristide Estompard de la Académie des Beaux Arts[1].

— Ah, un artist, pe lîngă toate celelalte. Foarte îmbucurător.

— Şi dumneavoastră, domnule profesor aţi fost la Paris fără îndoială din însărcinarea muzeului dumneavoastră?

— Aţi ghicit. Scopul călătoriei mele a fost să obţin de la Institutul paleozoologic cîteva fragmente de schelet foarte importante — craniul, coastele şi omoplatul unei specii de tapir de mult dispărute, din care, după multe trepte de evoluţie, se trage calul nostru.

[1] Academia de Arte Frumoase (fr.).

— Cum, calul se trage din tapir?

— Și din rinocer. Da, calul dumneavoastră de călărie, domnule marchiz, a trecut prin înfățișări foarte diferite. O vreme deși era deja cal, avea o talie liliputană. Ah, avem denumiri științifice pentru toate stadiile lui anterioare, nume terminate toate în „hippos", „cal", începînd cu „eohippos" — acel tapir — strămoș care trăia în perioada eocenului.

— În eocen. Vă promit, profesore Kuckuck că voi reține cuvîntul. Cînd a fost eocenul?

— Recent. În era neozoică, cu vreo cîteva sute de mii de ani în urmă, cînd au apărut pentru prima oară copitatele. Dealtfel, ca artist vă va interesa că solicităm specialiști, maeștri în arta lor, care reconstituie, după scheletele descoperite, toate speciile de animale dispărute, cît se poate de aspectuos și plin de viață, precum și pe omul de odinioară.

— Pe om!

— Precum și pe om.

— Pe omul din eocen?

— Nu cred să-l fi cunoscut. Trebuie să mărturisim că amintirea lui se cam pierde în negura vremii. Este demonstrat științific că apariția lui a avut loc tîrziu, în cadrul dezvoltării mamiferelor. După cum îl cunoaștem, el este un întîrziat aici și geneza biblică are perfectă dreptate să-l pună pe culmea creațiunii. Numai că scurtează procesul puțin cam drastic. Viața organică pe pămînt are, după calcule foarte aproximative, cinci sute cincizeci de milioane de ani. Și-a luat o rezervă de timp pînă la om.

— Iată-mă extraordinar captivat de spusele dumneavoastră, domnule profesor.

Și eram. Eram extraordinar de captivat — încă de pe acum, și apoi, într-o măsură din ce în ce mai mare. Îl ascultam pe acest om cu atîta încordare și interes, încît din pricina asta uitasem aproape cu totul de mîncare. Mi se prezentau platourile, îmi puneam în farfurie, mai duceam ce-i drept și cîte o îmbucătură la gură, dar mă opream apoi din mestecat ca să-i ascult cuvintele, cu furculița și cuțitul în mîinile nemișcate, priveam la chipul lui, la ochii lui astrali. Nu pot să spun cu ce atenție sufletul meu absorbea tot ceea ce-a mai spus în continuare. Dar oare fără ea, fără această insistență a receptivității aș mai fi fost în stare astăzi, după atîția ani, să redau această discuție de la masă — cel puțin în punctele ei principale, aproape întocmai, ba cred, chiar cuvînt cu cuvînt? El vorbise de o curiozitate, de o sete de nou care reprezintă cea mai în-

semnată parte componentă a dorului de călătorie şi pusese în asta, după cum îmi amintesc, ceva ciudat de provocator, care îmi răscolise simţurile. Tocmai acest fel de provocare şi de atingere a fibrelor celor mai ascunse avea să se intensifice în timpul discursului şi explicaţiilor sale pînă la o culme ameţitoare a surescitării, cu toate că el vorbea tot timpul foarte liniştit, rece, măsurat, uneori cu un surîs pe buze...

— Dacă vieţii îi stă înainte un termen tot atît de lung ca şi cel pe care îl are în urmă, continuă el, nimeni nu o poate spune. Desigur, rezistenţa ei este enormă, mai ales în formele inferioare. Vreţi să credeţi că sporii anumitor bacterii rezistă şase luni încheiate la temperatura incomodă a spaţiului cosmic, minus două sute de grade, fără a pieri?

— Asta este uimitor!

— Şi totuşi apariţia şi dăinuirea vieţii sînt legate de anumite condiţii strict delimitate, care nu i-au fost oferite tot timpul şi nici nu i se vor oferi tot timpul. Timpul cît un astru poate fi locuit este mărginit. Viaţa nu a existat întotdeauna şi nici nu va exista întotdeauna. Viaţa este un episod şi, ce-i drept, la scara eonilor, unul foarte trecător.

— Mă uluieşte totasemenea. Am folosit cuvîntul „totasemenea" din pură tulburare şi pentru că ţineam să mă exprim asupra subiectului, protocolar şi ca la carte. Există, am adăugat eu, un cîntecel: „Bucuraţi-vă de viaţă cît lămpiţa încă arde." L-am auzit de timpuriu şi mi-a fost drag întotdeauna, dar prin cuvintele dumneavoastră despre „episodul fugar" capătă acum într-adevăr o semnificaţie mai amplă.

— Şi cum s-a mai grăbit organicul, spuse Kuckuck mai departe, să-şi dezvolte speciile şi formele, ca şi cum ar fi ştiut că lămpiţa nu va arde veşnic. Asta e valabil mai ales pentru epoca timpurie. În cambrian — aşa numim straturile geologice cele mai adînci, cea mai adîncă formaţiune a perioadei paleozoice — flora se prezintă încă destul de sărăcăcioasă: iarbă de mare, alge, altceva încă nu apare — trebuie să ştiţi că viaţa îşi are originea în apa sărată, în marea primordială caldă. Dar fauna este reprezentată imediat, nu numai de animale primitive unicelulare, dar şi de celenterate, echinoderme, artropode, adică: de toate clasele, exceptînd vertebratele. Se pare că din cele cinci sute cincizeci de milioane de ani n-au trecut nici măcar cincizeci pînă ce primele vertebrate au ieşit din apă pe pămînt, care era deja în parte uscat. Şi apoi evoluţia, scindarea speciilor a progresat într-o asemenea măsură încît după nu-

mai două sute cincizeci de milioane de ani era prezentă toată arca lui Noe, inclusiv reptilele; doar păsările şi mamiferele nu sosiseră încă. Şi toate acestea datorită ideii unice pe care natura a aplicat-o în vremurile de început şi cu care n-a încetat să lucreze pînă încoace, pînă la apariţia omului.

— Vă rog foarte mult să mi-o spuneţi şi pe aceasta!

— Ah, este doar ideea convieţuirii celulelor, doar capriciul de a nu lăsa singur bulgăraşul sticlos şi mucilaginos al protozoarului, al organismului elementar, ci de a face să se constituie, la început din puţine apoi din nenumărate milioane, structuri vii, organizate, multicelulare, de a produce indivizi mari, carnea şi sîngele. Ceea ce numim „carne" şi ceea ce religia dezaprobă ca fiind slabă şi păcătoasă, „păcatul însuşi" — nu este altceva decît o astfel de îngrămădire de indivizi mici, specializaţi organic, un ţesut multicelular. Cu un adevărat zel, natura şi-a urmărit această unică şi preţioasă idee fundamentală — cîteodată chiar cu exces de zel — de vreo cîteva ori s-a lăsat dusă spre exagerări, de care s-a căit. Într-adevăr, chiar la mamifere, cînd a mai îngăduit o hipertrofiere a vieţii, cum este balena albastră, mare cît douăzeci de elefanţi, un monstru imposibil de menţinut şi hrănit pe uscat — a trimis-o în mare, unde, ca un uriaş butoi de grăsime, cu membrele posterioare atrofiate, înotătoare şi ochi uleioşi, bucurie prea mărginită pentru masa fiinţei ei, vînat pentru industria grăsimii, îşi alăptează puii în poziţie incomodă şi înghite răcuşori. Dar deja mult mai devreme, la începutul evului mediu al Pămîntului, în perioada triasică, pe cînd încă nici vorbă nu era să se fi avîntat vreo pasăre în văzduh sau să fi înverzit vreun pom cu frunziş, găsim coloşi, reptile, dinosaurieni — creaturi de o dezvoltare în volum nepotrivită pentru acest pămînt. Un astfel de individ era înalt cît o hală şi lung cît un tren, cîntărea patruzeci de mii de pfunzi. Gîtul lui era ca un palmier, iar capul ridicol de mic în raport cu întregul. Această vieţuitoare de o dezvoltare trupească excesivă trebuie să fi fost proastă ca o cizmă, dealtfel blîndă, aşa cum sînt toţi cei neajutoraţi.

— Deci nu foarte păcătoasă în ciuda masei uriaşe de carne.

— Din prostie, desigur că nu. Ce să vă mai spun despre dinosaurieni? Poate asta: aveau o tendinţă de a merge în poziţie verticală.

Şi Kuckuck îşi ridică spre mine ochii lui astrali sub a căror privire mă cuprinse un fel de jenă.

— Deci, am spus eu cu o nonşalanţă prefăcută, aceşti domni se asemănau prea puţin cu Hermes la mersul în picioare.

— Cum ați ajuns la Hermes?

— Iertați-mă, în educația mea, la noi la castel, s-a pus întotdeauna mare preț pe mitologie. Era o pasiune personală a profesorului meu de casă...

— Ah, Hermes, răspunse el. O zeitate elegantă. Nu beau cafea, îi spuse chelnerului. Mai dați-mi o sticlă de Vichy! — Un zeu elegant, repetă el. Și de statură mijlocie, nici prea scund, nici prea înalt, de proporții umane. Un bătrîn arhitect obișnuia să spună că acel ce vrea să construiască, ar trebui mai întîi să cunoască desăvîrșirea chipului omenesc pentru că în acesta sînt ascunse cele mai adînci secrete ale proporțiilor. Misticii proporțiilor susțin că omul — și deci și zeul cu chip de om — se găsesc, prin dimensiunile lor, exact la mijloc între macrocosmos și microcosmos. Ei spun că cel mai mare corp material din univers, o stea roșie uriașă, este tot de atîtea ori mai mare decît omul, de cîte ori este mai mică cea mai minusculă particulă componentă a atomului, care ar trebui mărită de o sută de miliarde de ori spre a o face vizibilă.

— De aci se vede la ce folosește să mergi în poziție verticală dacă nu păstrezi proporția optimă.

— Isteț trebuie să fi fost — după toate cîte se spun — Hermes al dumneavoastră, cu proporțiile lui grecești — continuă tovarășul meu de masă. Țesutul celular al creierului său, dacă se poate vorbi despre așa ceva la un zeu, trebuie să fi luat deci forme deosebit de viclene. Dar dacă nu ți-l reprezinți din marmură, ghips sau ambrozie, ci ca trup viu, de constituție omenească, atunci totuși și la el mai poți găsi multe rămășițe ale naturii vechi. Este remarcabil cît de rudimentare, în contrast cu creierul, au rămas brațele și picioarele omului. Ele și-au păstrat toate oasele care se găsesc deja la cele mai primitive animale de uscat.

— Asta este captivant, domnule profesor. Dealtfel, nu este prima comunicare captivantă pe care mi-o faceți, dar una dintre cele mai captivante. Oasele brațelor și picioarelor omenești, ca la cele mai vechi animale de uscat! Nu că m-aș simți șocat în vreun fel de asta, dar mă captivează. Nu vorbesc de vestitele picioare ale lui Hermes. Dar luați un braț de femeie grațios, plin și suplu care ne cuprinde atît de plăcut dacă avem noroc — la naiba[1] — pardon n-am vrut să abuzez, dar să nu se creadă —

[1] Zum Kuckuck! = la naiba! (joc de cuvinte intraductibil) — numele profesorului: Kuckuck (= Cucu n.t.).

— Mi se pare, iubite marchize, că la dumneavoastră există un anumit cult al extremităților. El are un sens bun ca repulsie a unei ființe evoluate față de forma lipsită de picioare a viermului. Dar în ceea ce privește brațul de femeie, plin și suplu, ar trebui să nu uităm nici o clipă că acest membru nu este nimic altceva decît aripa cu gheare a păsării primitive și înotătoarea pectorală a peștelui.

— Bine, bine, mă voi gîndi la asta în viitor. Vă pot asigura, așa cred, că o voi putea face fără amărăciune, fără dezamăgire, ci mai mult cu simpatie. Dar omul, așa aud mereu, se trage totuși din maimuță?

— Dragă marchize, să spunem mai bine: se trage din natură și își are rădăcinile în ea. Poate că n-ar trebui să ne lăsăm prea mult orbiți de asemănarea anatomiei lui cu a maimuțelor superioare, s-a făcut prea mult caz de asta. Ochișorii albaștri tiviți cu gene și pielea porcului au mai mult omenesc decît orice cimpanzeu — așa cum și corpul gol al omului amintește foarte adesea de porc. Creierul nostru însă, după nivelul înalt al structurii sale se apropie cel mai mult de șobolan. Asemănări cu fizionomia animală găsiți printre oameni la fiecare pas. Puteți vedea peștele și vulpea, cîinele și foca, uliul și berbecul. Pe de altă parte, dacă privirea ne este receptivă, tot ce este animalic vrea să ne apară ca o fantomatică prefacere a omenescului printr-o vrajă melancolică. O, totuși omul și animalul sînt destul de înrudiți. Dar dacă vrem să vorbim despre origine, atunci omul se trage din animal tot așa cum organicul se trage din anorganic. S-a mai adăugat ceva.

— Adăugat? Ce, dacă mi-e permis să întreb?

— Cam ceea ce s-a adăugat cînd a apărut existența din nonexistență. Ați auzit de generația spontanee?

— Țin în mod deosebit să aud de aceasta.

El aruncă o scurtă privire în jur și apoi îmi mărturisi cu o anumită încredere — evident, numai pentru că eram eu, marchizul de Venosta:

— Au fost nu una, ci trei generații spontanee: ivirea existenței din neant, trezirea vieții din existență și nașterea omului.

După această afirmație, Kuckuck luă o înghițitură de Vichy; ținea paharul cu amîndouă mîinile pentru că ne clătinam la o curbă. Vagonul-restaurant se cam golise. Majoritatea chelnerilor stăteau degeaba. După o masă neglijată, beam acum cafele, una după alta; dar nu pun numai pe seama acestei împrejurări tulburarea care mă stăpînea. Ședeam aplecat

înainte şi-l ascultam pe curiosul tovarăş de călătorie, care-mi vorbea despre existenţă, despre viaţă, despre oameni — şi despre neantul din care s-a născut totul şi în care totul se va întoarce. Fără îndoială, spunea el, nu numai că viaţa este un simplu episod relativ repede trecător pe pămînt, *dar şi existenţa însăşi este astfel* — între neant şi neant. Existenţa nu a fost totdeauna şi nu va fi totdeauna. A avut un început şi va avea un sfîrşit, dar cu ea şi spaţiul şi timpul, pentru că acestea există numai prin existenţă şi sînt legate între ele numai prin ea. Spaţiul, spunea el, nu este nimic altceva decît ordinea sau raporturile dintre lucrurile materiale. Fără lucruri care să-l ocupe, nu există nici spaţiu şi nici timp, pentru că timpul este doar o ordine a evenimentelor făcută posibilă de prezenţa corpurilor, produsul mişcării, al cauzei şi efectului, a căror succesiune dă o direcţie timpului, fără de care timpul nu există. Absenţa spaţiului şi a timpului este însă definiţia neantului. Acesta nu este extensibil în nici un sens, eternitatea încremenită care doar temporar a fost întreruptă de existenţa spaţio-temporală. O durată mai mare cu eoni este hărăzită existenţei decît vieţii; cu siguranţă că odată se va sfîrşi şi cu tot atîta siguranţă sfîrşitului îi corespunde un început. Cînd vor fi început evenimentele, timpul? Cînd va fi tresărit pentru prima dată existenţa din neant prin puterea unui „să se facă" care a inclus în sine cu necesitate implacabilă un „să piară". Poate că acel „cînd" al facerii nu este chiar cu atît de mult în urmă, iar acel „cînd" al pieirii chiar atît de departe înainte — poate doar vreo cîteva miliarde de ani încoace şi încolo... Pînă atunci existenţa n-are decît să-şi ţină tumultoasa ei sărbătoare în spaţiile infinite care sînt opera ei şi care creează distanţele încremenite în vidul de gheaţă. Şi el îmi vorbi despre uriaşa arenă a serbării, universul, acest copil muritor al neantului etern, înţesat cu corpuri materiale fără de număr, meteoriţi, sateliţi, comete, nebuloase, milioane şi milioane de stele, interdependente, ordonate între ele prin efectul cîmpurilor lor de gravitaţie, în roiuri, căi lactee şi galaxii, fiecare formată din mulţimi enorme de sori în flăcări, de planete care-i înconjoară rotindu-se, de mase de gaz rarefiat şi cîmpuri reci de sfărîmături din fier, piatră şi praf cosmic...

Îl ascultam încordat, ştiind bine că este un privilegiu să primeşti aceste comunicări; un privilegiu pe care-l datoram nobleţii mele, împrejurării că eram marchizul de Venosta şi că aveam la Roma ca mătuşă, o contesă Centurione.

Calea noastră lactee, am aflat, una printre miliarde, închide aproape de marginea ei, aproape ca o fată rezemată de pereții sălii de bal, la treizeci de mii de ani lumină depărtare de centru, sistemul nostru solar local cu uriașa, dar comparativ deloc însemnata sferă de jăratec denumită „Soarele", cu toate că merită doar articolul nehotărît, și planetele supuse cîmpului său de atracție, printre care Pămîntul, a cărui plăcere și povară este să se rostogolească cu o viteză de o mie de mile pe oră în jurul axei lui și parcurgînd douăzeci de mile pe secundă, să ocolească Soarele, dînd naștere astfel zilelor și anilor — anii lui, nota bene! pentru că ar mai exista alții cu totul diferiți. Planeta Mercur de pildă, cea mai apropiată de Soare, își încheie revoluția în optzeci și opt de zile de ale noastre și se rotește în acest timp o dată în jurul ei, astfel că pentru ea ziua și anul sînt totuna. De aci se vede ce importanță are timpul — nu mai mult decît greutatea care își pierde de asemenea orice valabilitate generală. În satelitul alb al lui Sirius de pildă, un corp numai de trei ori mai mare decît Pămîntul, materia se găsește într-o stare atît de densă încît un țol cubic din ea cîntărește la noi o tonă. Materia terestră, munții noștri stîncoși, trupul nostru omenesc chiar, dimpotrivă, nu sînt decît spuma cea mai afînată și mai ușoară.

În timp ce Pămîntul, așa aveam privilegiul de a asculta, se mișcă în jurul soarelui său, el și luna lui se învîrtesc împreună de jur împrejur, iar întreg sistemul nostru solar local face o mișcare, deloc încetată, în cadrul unei constelații ceva mai largi, încă foarte locală, — nu fără ca acest sistem de referință să se miște de asemenea cu o viteză nemaipomenită în interiorul căii lactee, aceasta însă, calea noastră lactee, se mișcă cu o iuțeală de asemenea inimaginabilă față de surorile ei din depărtare, unde totuși, pe lîngă toate celelalte, aceste complexe de existență extrem de distanțate se împrăștie în toate direcțiile atît de năvalnic, că zborul unei schije de grenadă în comparație cu mersul lor nu este nimic mai mult decît nemișcare, în neant, unde duce în iureș spațiu și timp.

Această rotire și învîrtire în jurul lor și de jur împrejur, această condensare de nebuloase în corpuri, această ardere, înflăcărare, răcire, explozie, pulverizare, prăbușire și goană născută din neant și trezind neantul, care poate ar fi rămas mai bine adormit și care își așteaptă iar somnul, înseamnă existență, numită încă și natură și este una pretutindeni și în toate. Nu trebuie să mă îndoiesc că întreaga existență, că natura, formează o unitate închisă — de la cea mai simplă ma-

terie fără viață, pînă la viața cea mai animată, pînă la femeia cu brațul plin și suplu și chipul lui Hermes. Creierul nostru uman, corpul și oasele sînt mozaicuri ale acelorași particule elementare din care sînt formate stelele și pulberea stelară, întunecații, agitații nori de praf ai spațiului interstelar. Viața, născută din existență precum odinioară aceasta din neant, — viața, această floare a existenței, avînd toate elementele comune cu cele ale materiei neînsuflețite, n-a dat la iveală nici măcar un singur element care să-i aparțină numai ei. Nu s-ar putea spune că se detașează fără echivoc de existența simplă, neînsufletită. Hotarul între ea și neînsufletit este nestabil. Celula vegetală are posibilitatea naturală de a transforma cu ajutorul eterului solar substanțele din regnul mineral astfel ca să le poată folosi pentru viața ei. Așadar, capacitatea de zămislire a clorofilei ne dă un exemplu de apariție a organicului din neorganic. Nu lipsește nici contrariul. Avem formarea rocilor din acidul silicic animal. Munții actuali de pe uscat au crescut în mare, unde era mai adîncă, din resturile de schelet ale vietăților minuscule. În viața aparentă și parțială a cristalelor lichide, trecerea de la un regn la altul este evidentă. Totdeauna cînd natura, înșelîndu-ne, ne dă iluzia organicului în neorganic, ca în florile de pucioasă sau de gheață, vrea să ne învețe că ea este numai una.

Organicul însuși nu cunoaște limite clare între regnurile sale. Animalicul trece în vegetal cînd stă pe tulpini și capătă simetrie radială, înfățișare de floare, vegetalul în animalic cînd prinde și devorează animalul în loc să se adape din lumea minerală. Din animalic a apărut omul, prin ramificare, cum s-ar spune, în realitate printr-o devenire căreia este tot atît de greu să i se spună pe nume ca și esenței vieții, ca și originii existenței. Dar momentul în care animalul n-a mai fost animal sau nu numai animal ci a devenit om, este greu de stabilit. Omul păstrează animalicul așa cum viața păstrează în ea anorganicul; fiindcă în ultimele ei cărămizi, în atomi, ajunge la a nu mai fi, la a nu fi încă organic. Totuși, în miezul atomului infravizibil, materia dispare în imaterial, lipsit de corporalitate: căci ceea ce acționează acolo și pentru care atomul este suprastructură, este aproape sub existență, întrucît nu mai are un loc determinat în spațiu, nici o valoare exprimabilă a volumului așa cum se cuvine unui adevărat corp. Existența este formată dintr-un „abia-de-există" și se risipește într-un „abia-de-mai-există".

Intreaga natură, de la primele ei forme aproape încă imateriale şi simple, pînă la cele mai dezvoltate şi mai pline de viaţă a rămas întotdeauna strînsă la un loc şi a dăinuit împreună: ceaţă stelară, piatră, vierme şi om. Că multe specii de animale au dispărut şi nu mai există nici şopîrle zburătoare, nici mamuţi nu exclude posibilitatea ca alături de om să supravieţuiască tocmai protozoarul cu formă stabilă, unicelularul, infuzorul, microbul cu o poartă de intrare şi una de ieşire în corpul-celulă al lui; mai mult nu trebuie ca să fie animal, iar pentru a fi om, cel mai adesea nu trebuie mult mai mult.

Asta era o glumă a lui Kuckuck, una caustică. Unui om de lume, ca mine, i se credea desigur dator cu ceva humor caustic, şi eu am rîs ducînd la gură — cu mîna tremurătoare — a şasea, nu, ci chiar a opta ceşcuţă de mocca îndulcită. Am mai spus şi o spun din nou că eram deosebit de încordat şi anume printr-o amplificare a sensibilităţii ce-mi depăşea aproape puterile, — rezultatul celor spuse de tovarăşul meu de masă despre existenţă, viaţă şi om. Chiar dacă ar suna ciudat — sune cum o vrea — această puternică amplificare avea legătură apropiată, sau, de fapt, nu era nimic altceva decît ceea ce eu numeam pe cînd eram copil, sau numai pe jumătate copil, „Marea bucurie", o formulă secretă a inocenţei mele visătoare cu care trebuia numit ceva special, ce deocamdată nu putea fi exprimat în alt fel, dar căreia de timpuriu îi fusese proprie o ameţitoare bogăţie de sensuri.

Există progresul — spunea Kuckuck, legîndu-se de gluma lui — fără îndoială că el există, de la Pithecanthropus erectus pînă la Newton şi Shakespeare, acesta este un drum lung ducînd hotărît în sus. Dar aşa cum stau lucrurile în restul naturii, aşa stau şi în omenire: şi aici totul este strîns la un loc, toate stadiile culturii şi moralei, totul, de la cel mai timpuriu pînă la cel mai tîrziu, de la cel mai prost pînă la cel mai inteligent, de la cel mai primitiv, mai obscur, mai sălbatic pînă la cel mai înalt, superior şi evoluat dăinuie în această lume totdeauna împreună, adesea chiar rafinamentul se satură de sine, se îndrăgosteşte subit de primitiv şi se cufundă beat de bucurie înapoi în sălbăticie. Nimic mai mult despre asta. El îi va da însă omului ce i se cuvine şi nu-mi va ascunde mie, marchizului de Venosta, ceea ce îl distinge pe Homo sapiens de toată natura cealaltă, de organic şi de simpla existenţă şi ceea ce probabil că ar coincide cu ceea ce s-ar fi „adăugat" cînd a ieşit din animalitate. Este cunoaşterea începutului şi sfîrşitului. Prin cuvintele că viaţa este doar un episod am expri-

mat ce e mai omenesc, am pledat pentru viață. Vremelnicia nu este nici pe departe peiorativă, ea este cea care dă întregii existențe valoare, demnitate și o face vrednică de a fi iubită. Numai episodicul, numai ceea ce este un început și un sfîrșit, este interesant și trezește simpatie, însuflețit cum ar fi de vremelnicie. Dar totul este așa — întreaga existență cosmică este însuflețită de vremelnicie, iar etern, neînsuflețit și de aceea nemeritînd simpatie, este numai neantul din care a fost chemată pentru plăcerea și povara lui.

Existența nu este confortabilă, ea este plăcere și povară și orice existență în timp și spațiu, toată materia, are parte, fie chiar și în somnul cel mai adînc, de această plăcere, de această povară, de simțirea care îl cheamă pe om, purtătorul simțirii celei mai treze, spre simpatia universală.

Spre simpatia universală, repetă Kuckuck sprijinindu-se cu mîinile de masă ca să se ridice, privindu-mă cu ochii lui astrali și făcîndu-mi semn din cap.

— Noapte bună, marchize de Venosta, spuse el. Sîntem, după cum observ, ultimii în vagonul restaurant. Este timpul să ne culcăm. Lăsați-mă să sper că vă voi revedea în Lisboa. — Dacă doriți, mă fac acolo ghidul dumneavoastră în muzeul meu. Somn ușor! Visați despre existență și despre viață! Visați tumultul căilor lactee, care, de vreme ce există, își poartă cu plăcere povara existenței lor! Visați brațul rotund și suplu cu scheletul lui arhaic și floarea cîmpului, care, în eterul solar, știe să despice lipsa de viață și să o transforme în trupul ei viu! Și nu uitați să visați piatra; piatra acoperită de mușchi ce zace în albia pîrîului de munte de mii și mii de ani, scăldată, răcită, clătită de spumă și torent! Priviți-i existența cu simpatie, existența cea mai trează pentru cea mai adînc adormită, și salutați în ea creațiunea! Pentru ea este bine dacă existența și bunăstarea se îngăduie cumva. Deci noapte bună!

CAPITOLUL AL ŞASELEA

Mă va crede oare cineva că în acea noapte, cu toată înclinarea înnăscută și plăcerea de a dormi, în ciuda ușurinței cu care puteam intra în dulcea și reconfortanta patrie a incon-

ştientului şi cu tot confortul pe care mi-l oferea patul meu din cabina de clasa întîi, somnul mă ocoli aproape cu totul pînă în primele ore ale dimineţii? Ce-mi venise să beau atîta cafea înainte de culcare, înaintea primei nopţi pe care aveam s-o petrec într-un tren care gonea, se clătina, se zdruncina, ba oprindu-se, ba pornind iar cu smucituri. Asta a însemnat să mă lipsesc de bunăvoie de somnul pe care nu l-ar fi putut goni nici senzaţia de hurducare, nouă pentru mine. Dar nici cele şase sau opt ceşcuţe de mocca n-ar fi reuşit asta de la sine, dacă nu s-ar fi adăugat acţiunea involuntară a conversaţiei atît de captivante şi interesante pe care am avut-o în timpul cinei cu profesorul Kuckuck — o trec însă sub tăcere, chiar dacă o ştiam şi atunci la fel de bine ca şi acum — o trec sub tăcere pentru că cititorul sensibil (şi numai pentru acesta îmi fac mărturisirile) şi-o poate spune singur.

Pe scurt, am stat treaz în noaptea asta pînă la ziuă, îmbrăcat în pijamaua mea de mătase (care te apără mai bine decît poate s-o facă o cămaşă de atingerea cu aşternutul spălat poate, de mîntuială) căutînd printre oftaturi o poziţie care să m-ajute să ajung în braţele lui Morfeu; şi cînd, în sfîrşit, totuşi, pe neaşteptate m-a furat somnul, am visat o mulţime de lucruri încîlcite, aşa cum se întîmplă cînd dormi superficial şi nu te odihneşti cu adevărat: călărind pe scheletul unui tapir, cutreieram o cale lactee pe care o recunoşteam ca atare după aceea că era într-adevăr din lapte sau acoperită cu lapte, în care plescăiau copitele animalului meu osos. Stăteam foarte prost pe şira spinării lui tari, ţinîndu-mă cu amîndouă mîinile de coşul pieptului său, scuturat rău de tot încolo şi încoace de mersul lui capricios, ceea ce trebuie să fi fost transmiterea în somn a hurducării trenului care gonea. Eu însă mi-l explicam astfel: că nu aş fi învăţat deloc să călăresc şi că ar trebui să recuperez cît mai repede întîrzierea, dacă voiam să rezist ca tînăr de familie. Spre mine şi pe lîngă mine, pe amîndouă părţile, treceau, plescăind în laptele căii lactee, o mulţime de omuleţi îmbrăcaţi pestriţ, bărbăţei şi femeiuşti, gracili, cu tenul gălbui şi cu ochii căprui, care-mi strigau ceva într-o limbă necunoscută — probabil voia să reprezinte portugheza. O femeiuşcă îmi strigă în franţuzeşte: „Voilà le voyageur curieux!"[1] şi fiindcă vorbea franţuzeşte, am recunoscut-o că era Zouzou, iar braţele ei pline şi suple, dezgolite pînă la umeri, îmi spuneau că am de a face mai degrabă — sau chiar în acelaşi timp — cu

[1] Iată călătorul ciudat! (fr.).

Zaza. Trăgeam din toate puterile de coastele tapirului ca să se oprească şi să mă lase să cobor, pentru că simţeam nevoia imperioasă să mă apropii de Zouzou sau Zaza ca să discut cu ea despre arhaismul scheletului încîntătoarelor ei braţe. Dar încăpăţînatul meu animal de călărie, cu cît trăgeam de el, cu atît sărea mai tare şi pînă la urmă mă aruncă jos, în laptele căii lactee, ceea ce făcu pe omuleţii cu păr negru, inclusiv pe Zouzou sau Zaza, să izbucnească în hohote de rîs, şi în acest rîs visul se destrămă ca să facă loc altor halucinaţii la fel de nebuneşti, produse ale creierului meu într-adevăr adormit, dar fără odihnă. Astfel, de pildă, mă căţăram în vis, în patru labe, pe o faleză argiloasă trăgînd după mine o tulpină lungă, ca de liană, cu sufletul cuprins de incertitudinea plină de teamă dacă sînt animal sau plantă — îndoială care avea totuşi şi ea ceva măgulitor pentru că ducea la numele de „crin de mare". Şi aşa mai departe.

În sfîrşit, la ceasurile dimineţii, mă prinse un somn adînc, fără vise, pînă aproape de prînz şi de sosirea la Lisabona, astfel că nici nu mă mai puteam gîndi la micul dejun; timpul îmi îngăduia doar să mă spăl şi să folosesc în grabă frumoasele ustensile ale valizei mele din piele de crocodil, pentru a-mi face o mică toaletă. Pe profesorul Kuckuck nu l-am mai revăzut nici în învălmăşeala de pe peron, nici în piaţa din faţa clădirii gării cu aspect agreabil, maur, unde l-am urmat pe hamal spre o trăsură cu un cal, deschisă. Ziua era luminoasă şi însorită, nu prea caldă. Tînărul birjar care a urcat lîngă el pe capră cufărul meu de vapor adus de hamal, putea foarte bine să facă parte dintre omuleţii care au rîs pe calea lactee de căzătura mea de pe tapir. De statură delicată şi cu faţa de culoare gălbuie, aidoma cu descrierea generală făcută de Kuckuck, cu o *zigarillo*[1] între buzele uşor răsfrînte, sub o mustăcioară răsucită, purta o şapcă rotundă de pînză, pusă cam pe o parte, peste părul negru foarte ciufulit şi atîrnînd pe tîmple şi nu degeaba ochii lui căprui priveau atît de atent. Pentru că înainte de a-i numi hotelul unde îmi stabilisem telegrafic locuinţa, mi-l spuse el mie, dispunînd de mine în mod inteligent: „Savoy Palace". Pentru această locuinţă mă preţuise el, acolo i se păruse că aparţineam şi nu puteam decît să-i confirm hotărîrea cu un „C'est exact,"[2] pe care-l repetă stîlcindu-l şi rîzînd, avîntîndu-se cu un salt pe locul lui şi dînd calului o

[1] Ţigaretă (port.).
[2] Exact (fr.).

lovitură cu hăţurile. „C'est exact — c'est exact" a repetat el de mai multe ori, fredonînd amuzat pe drumul scurt pînă la hotel. Am mers doar puţin pe străzi înguste, apoi s-a deschis un bulevard larg şi lung, Avenida de Liberdade, una dintre cele mai splendide străzi pe care le-am întîlnit vreodată, cu trei benzi: la mijloc cu o cale de circulaţie şi călărie animată cu eleganţă şi încă două alei frumos pavate, împodobite cu straturi de flori, statui şi fîntîni, de-a dreptul minunate, însoţind-o de o parte şi de alta. Pe acest Corso luxos se găsea reşedinţa mea, un adevărat palat, şi cît de diferită se înfăţişa sosirea mea aici, faţă de aceea de odinioară în casa din Rue Saint Honoré de la Paris.

Indată în jurul atelajului apărură vreo 3—4 groomi[1] galonaţi şi servitori ai casei cu şorţuri verzi care descărcară bagajul cel mare şi într-o clipă duseră înăuntru, înaintea mea, valizele de mînă, mantalele, sulul cu pledurile, ca şi cum n-aş fi avut nici un minut de pierdut, astfel că neîmpovărat de nimic, ca la plimbare, numai cu bastonul din trestie spaniolă cu mîner de fildeş şi inel de argint agăţat pe braţ, m-am îndreptat agale prin hol spre recepţie, unde nu mai exista nici un motiv să roşesc, unde nu m-a mai întîmpinat nici un „dă-te la o parte! dispari de aici", ci, ca răspuns la numele meu, numai zîmbete semnificative de bun venit, reverenţe bucuroase, cea mai delicată rugăminte, „poate, dacă doriţi, să completaţi fişa de recepţie, în orice caz cu datele cele mai indispensabile..." Un domn în cutaway[2], călduros interesat dacă drumul a avut loc în condiţii de confort desăvîrşit, merse cu mine pînă sus la primul etaj, pentru a mă conduce la apartamentul ce îmi era rezervat: salon şi dormitor, cu baie faianţată. Aspectul acestor încăperi, ale căror ferestre dădeau spre Avenida m-a încîntat mai mult decît puteam să las să se observe. Plăcerea, sau de fapt veselia pe care mi-o trezea frumuseţea lor seniorială, am redus-o la un gest de aprobare indiferentă, cu care l-am concediat pe însoţitorul meu. Dar rămas singur în aşteptarea bagajelor, mi-am manifestat atît de copilăreşte bucuria, cum n-ar fi trebuit să mi-o îngădui nici faţă de mine însumi. Eram deosebit de mîndru de decoraţiunile murale din salon — acele panouri înalte de stuc, mărginite de baghete aurite, pe care întotdeauna le-am considerat net superioare tapetelor burgheze şi care, împreună cu uşile albe, de asemenea înalte, cu orna-

[1] Grăjdar (engl.).
[2] Redingotă (engl.).

mente aurii, din nişe, dădeau încăperii proporţii de palat şi aspect princiar. Era foarte spaţios, împărţit în două de o arcadă deschisă care separa încăperea principală de alta mai mică, unde se puteau lua, după dorinţă, mesele în particular. Acolo, ca şi în careul mai mare, atîrnau, coborînd destul de jos din tavanul înalt, cîte o lustră de cristal cu prisme sclipitoare pe care totdeauna le-am privit cu plăcere. Covoare moi multicolore, cu chenar lat, unul dintre ele uriaş, acopereau parchetul din care apărea, ici şi colo, cîte o porţiune lustruită cu ceară. Picturi agreabile decorau spaţiile dintre plafon şi uşile somptuoase, iar pe perete, deasupra unei comode decorative, cu picioare subţiri, pe care se găsea o pendulă şi vase chinezeşti, era chiar şi o tapiserie reprezentînd răpirea legendară a unor femei. Fotolii franţuzeşti frumoase, elegante şi confortabile, înconjurau o măsuţă ovală, acoperită cu dantelă sub placa de sticlă pe care erau pregătite, pentru plăcuta înviorare a oaspetelui, un coşuleţ bine asortat cu fructe alături cu tacîmul special, o farfurie cu biscuiţi şi un castron şlefuit pentru clătit — atenţie din partea direcţiunii hotelului, după cum dădea de înţeles cartea de vizită a acesteia, pusă între două portocale. Un dulăpior-vitrină, în dosul geamurilor căruia se puteau vedea cele mai drăgălaşe figurine de porţelan: cavaleri în poziţii galant răsucite şi doamne în crinoline, dintre care una o avea ruptă în spate, astfel că goliciunea cea mai rotundă, spre care ea se uita cu cel mai mare embarassement[1] îi apărea acolo, foarte apetisantă; lampadare cu abajururi de mătase, sfeşnice de bronz cu modele figurative, pe postamente zvelte; o otomană de bun gust cu perne şi cuvertură de catifea completau aranjamentul a cărui înfăţişare era tot atît de plăcută ochilor mei pretenţioşi ca şi luxul dormitorului în tonuri de albastru şi gri, cu patul lui cu perdele lîngă care un fotoliu larg îşi desfăcea braţele invitînd la relaxarea meditativă de dinaintea somnului, cu covorul lui care acoperea toată încăperea înăbuşind paşii, cu tapetele lui de un albastru stins vărgate vertical, calmante pentru nervi, cu oglinda lui înaltă, cu corpul de iluminat din sticlă lăptoasă, masa de toaletă, uşile albe şi largi ale dulapului ale cărui clanţe de alamă sclipeau . . .

Îmi sosi bagajul. Încă nu aveam la-ndemînă un camerist al meu, aşa cum am avut mai tîrziu, în unele perioade. Am aranjat unele lucruri de trebuinţă în sertarele englezeşti ale dulapurilor, am agăţat pe umeraşe cîteva costume, am făcut o baie

[1] Încurcătură (fr.)

şi mi-am făcut toaleta cu acea atenţie care mi-a fost totdeauna caracteristică în asemenea ocazii. Întotdeauna avea puţin din felul de a se machia al unui actor, cu toate că pentru înfăţişarea mea tinerească rezistentă n-am fost tentat niciodată să apelez la ajutorul cosmeticelor. Îmbrăcat cu lenjerie proaspătă şi cu un costum din flanel de culoare deschisă, am coborît în sufragerie unde, tare flămînd după un dineu de călătorie ratat în ascultare şi o gustare de dimineaţă pierdută din cauza somnului, m-am delectat din plin, nu fără rîvnă, cu aperitivul, un ragoût[1] fin în scoică, un steak[2], cu urmele în pătrăţele lăsate de grătar şi un excelent soufflé de ciocolată. Gîndurile mele însă, neţinînd seamă de sîrguinţa cu care mîncam, se opriseră la convorbirea din seara trecută, al cărei farmec cosmic îmi pătrunsese atît de adînc în suflet. Amintirea ei însemna pentru mine cea mai mare bucurie, care se lega cu satisfacţie pentru eleganţa noii mele existenţe distinse, dar ceea ce mă preocupa mai mult decît gustarea era întrebarea dacă să mă pun în legătură cu Kuckuck încă de astăzi — să-l caut poate pur şi simplu la el acasă, nu numai ca să stabilesc vizita la muzeul lui, ci mai mult, şi asta în special, ca să fac cunoştinţă cu Zouzou.

Totuşi s-ar fi putut părea că dau buzna în casă şi atunci mi-am impus să amîn apelul pînă mîine. Dealtfel, fiind cam nedormit, am hotărît să-mi mărginesc activitatea de astăzi la o oarecare trecere în revistă a oraşului, aşa că după cafea am pornit s-o fac. În primul rînd am luat iar din faţa hotelului o trăsură care trebuie să mă ducă în Praça do Commércio şi la banca mea aflată acolo, numită de asemenea „Banco do Commércio"; pentru că intenţionam, cu ajutorul scrisorii circulare de credit, să-mi umplu portofelul cu o primă sumă de bani pentru a acoperi nota de plată a hotelului şi alte cheltuieli. Praça do Commércio, o piaţă foarte importantă şi mai curînd liniştită, are o latură deschisă spre port, un golf larg, către care se retrag aci malurile fluviului Tajo, iar pe celelalte trei, înconjurată de arcade, de bolţi acoperite cu verdeaţă, se găsesc birourile vămii, poşta centrală, diferite ministere, precum şi birourile băncii la care mi se deschisese credit. Acolo am avut de-a face cu un bărbat cu barbă neagră, cu o ţinută frumoasă, inspirînd încredere, care-mi primi documentele cu atenţie, luă cunoştinţă cu plăcere de cererea mea, îşi făcu în-

[1] Tocană (fr.).
[2] Antricot (engl.).

registrările cu o mînă sigură şi apoi îmi oferi tocul lui, rugîndu-mă politicos să semnez recipisa. Într-adevăr n-am avut nevoie să trag cu coada ochiului la semnătura lui Loulou din documentul-anexă pentru ca să pun reproducerea exactă, frumosul meu nume, cu un scris înclinat spre stînga şi închis într-un oval avîntat, cu plăcere şi dragoste în josul formularului de primire.

— O semnătură originală, nu se putu abţine să spună funcţionarul. Am zîmbit ridicînd din umeri.

— Un fel de tradiţie moştenită, am spus eu pe jumătate ca scuză. Aşa semnăm de generaţii. El se înclină îndatoritor, şi cu portofelul de şopîrlă plin de milreisi[1], am părăsit banca.

Apoi m-am dus la oficiul poştal apropiat, de unde am expediat următoarea depeşă, acasă, la castelul Monrefuge: „Printre mii de salutări anunţ sosirea cu bine aci, Savoy Palace. Mă delectez cu impresii noi, despre care sper să pot comunica curînd prin scrisoare. Constat deja o anumită abatere a gîndurilor mele care n-au urmat întotdeauna drumul drept. Al vostru recunoscător Loulou." — Fiind rezolvată şi asta, am trecut printr-un fel de arc de triumf sau poartă monumentală, care se deschide pe latura pieţii-comerciale opusă portului, spre una din cele mai frumoase străzi ale oraşului, Rua Augusta, unde aveam de îndeplinit o obligaţie socială. M-am gîndit că fără doar şi poate ar fi convenabil şi în spiritul părinţilor mei dacă aş face o vizită oficială la legaţia luxemburgheză care se găsea la etajul întîi al unei impunătoare clădiri de raport şi aşa am şi făcut. Fără să întreb mult despre prezenţa sau absenţa reprezentantului diplomatic al patriei mele, un domn Hüon, sau a soţiei sale, am predat pur şi simplu servitorului care mi-a deschis, două cărţi de vizită de ale mele pe care mi-am mîzgălit adresa şi i-am cerut să le prezinte stăpînului lui, monsieur şi madame de Hüon. Era un bărbat deja în vîrstă, cu păr creţ, încărunţit, inele în urechi, buzele cam răsfrînte şi o anumită privire melancolică şi tristă de animal, care m-a dus cu gîndul la sîngele său amestecat şi mi-a cîştigat simpatia. La despărţire l-am salutat din cap deosebit de prietenos, pentru că se trăgea, în oarecare măsură, din vremea înfloririi coloniale şi a monopolului mondial aducător de aur asupra mirodeniilor.

Reîntors pe Rua Augusta, am mers de-a lungul străzii mult circulate de pietoni şi vehicule, mai departe, în sus, spre o piaţă numită Praça de Dom Petro Quarto, sau popular, „O

[1] Monedă portugheză.

Rocio" pe care mi-o recomandase portarul hotelului ca fiind cea mai importantă din oraş. În privinţa pitorescului, fie remarcat că Lisabona este înconjurată de dealuri foarte înalte, pe care, în stînga şi dreapta străzilor drepte ale oraşului nou, se caţără aproape abrupt căsuţele albe ale cartierelor de sus. Ştiam că undeva în aceste zone mai înalte se află locuinţa profesorului Kuckuck şi priveam de aceea mult într-acolo, ba am cerut chiar informaţii unui poliţist (întotdeauna mi-a făcut deosebită plăcere să vorbesc cu poliţiştii), mai mult prin semne decît prin cuvinte, despre Rua Joao de Castilhos pe care o citisem pe cartea de vizită a lui Kuckuck. El îmi arătă, tot cu mîna întinsă în direcţia acelei străzi cu vile şi adăugă în limba lui, la fel de necunoscută mie ca şi cea auzită în vis, ceva despre funicular şi mulos[1], gîndindu-se evident la transportul meu. I-am mulţumit mult în franţuzeşte pentru informaţia lui, deloc urgentă în acel moment şi în încheierea acestei convorbiri scurte dar pline de gesturi bucuroase, salută ducîndu-şi mîna la casca lui de vară. Cît de încîntător este să primeşti totuşi semnul de respect din partea unui astfel de păzitor al ordinii publice îmbrăcat într-o uniformă simplă dar îngrijită!

Fie-mi îngăduit să generalizez această exclamaţie şi să-l consider fericit pe acela care, depăşind măsura comună, a primit în dar de la ursitoare cînd s-a născut, o receptivitate necontenit activă, chiar şi în împrejurările cele mai lipsite de importanţă. Fără îndoială că acest dar înseamnă o intensificare a sensibilităţii ca atare, contrariul nesimţirii şi aduce deci şi multă suferinţă cu ea, suferinţă de care ceilalţi rămîn scutiţi. Dar vreau să recunosc cu bucurie că dragostea de viaţă cîştigată prin ea precumpăneşte acest dezavantaj — dacă este unul — şi darul receptivităţii pentru excitaţiile cele mai slabe şi chiar de fiecare zi era cel ce mă făcea să consider că într-adevăr mi se cuvine mereu primul meu prenume şi cel adevărat, faţă de care nasul Schimmelpreester avea o atitudine sarcastică — adică Felix.

Cîtă dreptate a avut Kuckuck cînd a numit curiozitatea vibrantă pentru umanitatea încă necunoscută, ingredientul principal al oricărui dor de călătorie! Întîlnirea mea cu populaţia de pe strada intens circulată, cu aceşti oameni cu păr negru, ochi jucăuşi şi mîini meridionale, gesticulînd în timp ce vorbeau, a fost foarte cordială şi am făcut în aşa fel încît să vin în contact personal cu ei. Deşi cunoşteam numele pieţii spre care mă duceam, întrebam din timp în timp pe unul sau altul

[1] Catîri (port.).

dintre trecători sau pe cei apropiați: copii, femei, orășeni și marinari despre acest nume, — numai ca să le observ, în timp ce ei îmi răspundeau, aproape întotdeauna foarte politicos și amănunțit, fețele și mimica, vorbirea lor străină, să le ascult timbrul vocii cam răgușit și exotic și să mă despart iar de ei în bună înțelegere. Am pus și o pomană în talerul de cerșetor al unui orb recomandat precis ca atare de o pancartă de mucava, orb care ședea pe trotuar rezemat de o casă și probabil rămăsese surprins de consistența ei și l-am ajutat cu un dar și mai considerabil pe un bătrîn care mi s-a adresat în șoaptă, îmbrăcat ce-i drept cu o redingotă avînd o medalie pe ea, dar fără guler și cu pantofii rupți. El s-a arătat foarte mișcat și l-a podidit plînsul, înclinîndu-se în fața mea într-un fel care arăta limpede că, prin cine știe ce slăbiciune de caracter, decăzuse din ranguri sociale mai înalte și ajunsese în stare de mizerie.

Cînd, mai apoi, am ajuns chiar în „Rocio" cu cele două fîntîni de bronz ale sale, coloana monumentală și pavajul din mozaic cu ciudate linii ondulate, am avut mai multe ocazii să mă informez, de la cei ce se plimbau și de la trîntorii care stăteau la soare pe marginea fîntînilor, asupra clădirilor care se înălțau pitoresc spre albastrul cerului, mult peste casele din jurul pieții, asupra ruinelor gotice ale unei biserici și unei clădiri mai noi care se vedea acolo sus și s-a dovedit a fi Municipio sau primăria. Jos, Praça[1] avea una din laturi închisă de fațada unui teatru, pe cînd două dintre celelalte erau înconjurate de magazine, cafenele și restaurante. Și pentru că sub pretextul dorinței de cunoaștere, plăcerea mea de a lua legătură cu tot felul de copii ai acestei străinătăți se cam satisfăcuse, m-am așezat la o măsuță, în fața unui „Café", ca să mă odihnesc și să-mi iau ceaiul.

În vecinătatea mea ședea, tot la o gustare de după masă, un grup de trei persoane distinse care au atras îndată atenția mea cuviincioasă și reținută. Erau două doamne, una mai în vîrstă și una mai tînără, după toate probabilitățile, mamă și fiică, în compania unui domn de vîrstă mijlocie cu nas acvilin și ochelari, al cărui păr, sub pălăria de panama, atîrna lung, ca la artiști, peste gulerul hainei. Vîrsta lui nu era nicidecum suficientă pentru a vedea în el pe soțul senhorei și pe tatăl fetei. În timp ce își mînca înghețata, ținea pe genunchi, evident din cavalerism, cîteva pachete cu cumpărături legate cu grijă, iar alte două sau trei erau așezate pe masă, în fața doamnelor.

[1] Piața (port.).

Dacă în aparență mă făceam că observ jocurile de apă ale fîntînii apropiate sau că studiez arhitectura ruinelor bisericii de acolo de sus, în realitate aruncam cîte o privire pe furiș, cu coada ochiului, spre persoanele de la masa vecină, atunci curiozitatea mea discretă și simpatia se îndreptau spre mamă și fiică — pentru că în acest raport le vedeam pe cele două și farmecele lor se contopeau minunat în reprezentarea acestui raport. Asta este semnificativ pentru viața mea sentimentală. Am pomenit mai sus de emoția și încîntarea cu care tînărul și singuratecul bate-drumuri de odinioară a urmărit de la postul lui de observație din stradă acea pereche de tineri, frate și soră, bogați și drăgălași, care a apărut pentru cîteva minute într-un balcon al hotelului „Zum Frankfurter Hof". Subliniam atunci în mod deosebit că această încîntare nu-mi venea de la nici una din cele două figuri în parte, nici de la el, nici de la ea singură, ci că acea plăcută dualitate frate-soră era cea care mă fermeca atît de mult. Pe iubitorul de oameni îl va interesa să afle cum se confirma aici această înclinare a mea de a mă entuziasma pentru dualitate, pentru farmecul față de dublul neidentic în loc de relația frate-soră, în relația mamă-fiică. În orice caz, pe mine mă interesa foarte mult. Dar vreau să adaug numai că fascinația mea era nutrită de bănuiala care s-a născut foarte curînd că aci se petrecea un uimitor joc al întîmplării.

Tînăra de optsprezece ani, după aprecierea mea, într-o rochie de vară simplă și ușoară, cu dungi albăstrui și încinsă în talie cu o bandă din același material, îmi amintea la prima vedere în mod uluitor de *Zaza* — la care, oricum, condeiul trebuie să adauge un „numai că". O altă Zaza, numai că frumusețea ei, sau dacă acest cuvînt este prea pretențios și se cuvenea mai degrabă mamei ei (și mă voi explica îndată), numai că drăgălășenia ei era, ca să zic așa, mai evidentă, mai sinceră, mai naivă decît a prietenei lui Loulou, la care totul era doar frou-frou[1], mic „feu d'artifice"[2] și nu puteai să-ți dai seama precis dacă aparențele înșelau sau nu. În cazul de față era onestitate — dacă acest cuvînt luat din lumea moralei își poate găsi utilizare și în cea a grației — o francheță copilărească a expresiei, la ale cărei manifestări uimitoare îmi va fi fost dat să particip în continuare.

[1] Foșnet, zumzet (fr.).
[2] Foc de artificii (fr.).

O altă Zaza — de fapt atît de diferită încît mă întreb tardiv dacă într-adevăr prezenta vreo asemănare, chiar dacă eu credeam că o văd cu ochii mei. Credeam poate că o văd, pentru că *voiam* să o văd şi — trebuie să subliniez — pentru că eram în căutarea unui alter-ego al Zazei. Asupra acestui punct nu sînt prea lămurit, în ceea ce mă priveşte. Cu siguranţă că la Paris sentimentele mele nu făcuseră în nici un fel concurenţă celor ale bunului Loulou; n-am fost cîtuşi de puţin îndrăgostit de Zaza lui, oricît i-ar fi plăcut să-mi arunce ocheade. Era posibil să fi preluat îndrăgostirea în noua mea identitate, să mă fi îndrăgostit de ea tardiv şi să doresc a întîlni o Zaza în străinătate? Dacă-mi amintesc de tresărirea mea cînd profesorul Kuckuck a pomenit prima oară despre fiica lui cu nume înrudit, atunci nu pot să resping această teorie.

Asemănare? Optsprezece ani şi ochi negri dau asemănare, dacă vrei neapărat, deşi ochii de aici nu jucau şi nu cochetau precum cei de acolo, ci, dacă nu cumva străluceau de rîs amuzat, puţin îngustaţi de pleoapele de jos îngroşate, priveau într-un anume fel iscoditor şi bosumflat, tinereşte, ca şi vocea care mi-a ajuns la urechi de cîteva ori în scurte replici, deloc argintie, ci sunînd mai degrabă aspru şi posomorît, fără vreo „minauderie"[1], cinstit şi direct ca a unui băiat. Năsucul nu se mai potrivea deloc; nu era cîrn ca al Zazei, ci avea o linie foarte fină, deşi cu nări nu aşa subţiri. La gură, ei bine, aici recunosc şi astăzi o înrudire: aici ca şi acolo buzele (fără îndoială aici cu o culoare absolut naturală) erau aproape mereu întredeschise datorită unei răsfrîngeri a celei de sus, astfel că printre ele se zăreau dinţii şi, de asemenea, adîncitura de dedesubt, graţioasa linie a bărbiei coborînd spre gîtul fraged, puteau aminti de Zaza. În rest amintirea îmi spune că totul era altfel — transpus din caracterul parizian în cel iberic-exotic, îndeosebi prin pieptenele înalt cu care era fixat părul negru, ridicat pe ceafă. De pe frunte mergea înapoi spre spate, lăsînd-o liberă, cădea însă în doi zulufi drăgălaşi pe lîngă urechi, ceea ce îi dădea de asemenea un aer străin — meridional şi anume spaniol. În aceste urechi purta cercei — nu pandantivi din cei lungi şi legănători de agat cum se vedeau la mama ei, ci plăcuţe de opal, mai apropiate, însă destul de mari, înconjurate de perle, care contribuiau şi ele cu ceva exotic la ansamblul înfăţişării. Nuanţa meridională de fildeş a pielii, Zouzou — aşa am numit-o de la bun început — o avea comună

[1] Fandoseală (fr.).

cu a mamei, al cărui tip şi ţinută erau, ce-i drept de cu totul altă factură, mai impozantă, ca să nu zic majestuoasă.

Mai înaltă decît copila atrăgătoare, cu o siluetă ce nu mai era zveltă, totuşi nicidecum prea plină, în rochia ei simplă dar distinsă, din pînză de culoare crem cu aplicaţii din dantelă la mîneci şi decolteu, la care purta mănuşi lungi, negre, această femeie se apropia de vîrsta de matroană, fără să o fi atins încă iar firele albe presărate în întunecimea părului ei, sub pălăria de paie largă şi, după moda de atunci, împodobită cu cîteva flori, erau greu de găsit. Panglica de catifea neagră brodată cu argint, care îi înconjura gîtul, o prindea tare bine ca şi pandativii din agat legănători şi aş vrea să adaug la ţinuta mîndră a capului o accentuată demnitate care-i domina dealtfel întreaga înfăţişare şi imprima o expresie de gravitate aproape aspră a feţei sale destul de mari, cu buzele strînse trufaş, nările încordate şi cele două cute severe între sprîncene. Era asprimea sudului pe care mulţi o ignoră cu totul, furaţi de ideea că sudul ar fi măgulitor de dulce şi blînd şi că asprimea trebuie căutată la nord — o idee complet anapoda. Probabil vechi sînge iberic, gîndii eu în sinea mea, deci cu influenţă celtică. Şi tot felul de sînge fenician, cartaginez, roman şi arab poate fi de asemenea în joc. Probabil că nu-i uşor deloc să te-mpaci cu una ca asta. Şi adăugai, în gînd, că sub ocrotirea acestei mame, fetiţa era mai bine apărată decît sub supravegherea oricărei protecţii masculine. În acelaşi timp nu mi se părea mai puţin binevenit că exista o astfel de persoană care o asigura — evident pentru a acompania aşa cum se cuvine pe cele două doamne în acest local public. Dintre toţi trei, domnul cu ochelari şi părul lung şedea chiar lîngă mine, aproape umăr la umăr, pentru că îşi aşezase scaunul lateral faţă de măsuţă şi îmi prezenta profilul lui foarte pronunţat. Nu-mi place deloc să văd părul de la ceafă căzînd pe gulerul hainei, pentru că inevitabil, cu timpul, îl face slinos. Totuşi mi-am învins sensibilitatea şi m-am adresat, aruncînd în acelaşi timp doamnelor o privire de scuze, cavalerului lor cu aceste cuvinte:

— Iertaţi, domnul meu, îndrăzneala unui străin abia sosit, care din păcate nu cunoaşte limba ţării şi nu se poate înţelege cu chelnerul care bineînţeles nu o vorbeşte decît pe asta. Iertaţi, repet, — şi privirea mea alunecă iar peste doamne, ca şi cum abia ar fi îndrăznit să le atingă — deranjul unui intrus! Dar mă interesează foarte mult o informaţie privind o relaţie locală. Doresc şi am plăcuta obligaţie de societate, să vizitez

una din casele de pe străzile cu vile din partea de sus a oraşului, numită Rua de Castilhos. Casa de care vorbesc — adaug asta oarecum ca indicaţie — este a unui savant de vază din Lisabona, a profesorului Kuckuck. Vreţi să aveţi deosebita bunătate să mă informaţi în cîteva cuvinte asupra mijloacelor de transport care-mi stau la dispoziţie pentru mica excursie pînă acolo sus?

Ce plăcere este totuşi să dispui de o exprimare cizelată şi agreabilă, să fii înzestrat cu darul bunelor maniere pe care acea zînă binevoitoare mi l-a pus cu mînă gingaşă în leagăn şi care-mi este atît de mult trebuitor pentru toate mărturisirile pe care le aştern aci! Eram mulţumit de spusele mele, deşi la ultimele vorbe cam ezitasem deoarece cînd am spus numele străzii şi apoi cînd am pomenit numele Kuckuck, fata a lăsat să se audă un chicot vesel, ba chiar un fel de pufnit. Asta, o spun, m-a făcut să-mi pierd puţin cumpătul — pentru că nu făcea decît să-mi confirme bănuielile care mă hotărîseră să vorbesc. Admonestînd-o plină de majestate pentru această izbucnire de veselie, senhora privi clătinînd din cap spre copila ei şi nu-şi putu reţine apoi nici ea însăşi un zimbet al buzelor severe, dintre care pe cea de sus mijea o foarte slabă umbră de mustaţă. Dar pletosul, desigur cam surprins, pentru că — pot desigur s-o afirm — în contrast cu femeile, nu luase încă notă absolut deloc de existenţa mea, răspunse foarte politicos:

— Vă rog, domnul meu! Există diferite posibilităţi, nu toate recomandabile în aceeaşi măsură, cum e mai bine să adaug. Puteţi lua un fiacru, dar străzile care merg în sus sînt foarte abrupte şi pasagerul ajunge în situaţia că trebuie să meargă, pe alocuri, alături de vehicul. Mai recomandabil este să folosiţi tramvaiul cu catîri care biruie bine urcuşurile. Dar cel mai utilizabil este funicularul, a cărui intrare o găsiţi aci aproape, pe Rua Augusta, cu siguranţă deja cunoscută dumneavoastră. Acest mijloc de transport vă va duce comod şi direct în apropiere imediată de Rua Joao de Castilhos.

— Excelent! am răspuns eu. Asta este tot ce-mi trebuie. Nu vă pot mulţumi îndeajuns domnul meu. Sfatul dumneavoastră este decisiv pentru mine. Vă mulţumesc şi vă rămîn cît se poate de îndatorat.

Şi cu acestea, m-am retras oarecum pe scaunul meu, lăsînd foarte hotărît să se vadă că nu doresc absolut deloc să mai fiu inoportun. Dar micuţa Zouzou, căci aşa o numeam deja în gînd, care nu părea să se teamă deloc de privirile ameninţătoare şi mustrătoare ale mamei sale, continuă cu manifestă-

rile de veselie, astfel că, pînă la urmă, senhora se văzu obligată să-mi adreseze cuvîntul pentru a-mi explica această zburdălnicie:

— Scuzaţi vă rog domnul meu, voia bună a unui copil, spuse ea într-o franceză aspră, cu o voce de alto voalată, sunînd plăcut. Dar eu sînt madame Kuckuck din Rua Joao de Castilhos, aceasta este fiica mea Suzanne, acesta este domnul Miguel Hurtado, un colaborator ştiinţific al soţului meu şi cred că nu greşesc presupunînd că vorbesc cu tovarăşul de călătorie al lui Dom Antonio José, cu marchizul de Venosta. Soţul meu ne-a vorbit astăzi, la sosirea lui, despre întîlnirea cu dumneavoastră...

— Încîntat, madame! am răspuns eu cu o bucurie neprefăcută, înclinîndu-mă spre ea, spre tînăra fată şi spre domnul Hurtado. Este o coincidenţă fermecătoare! Desigur, numele meu este Venosta şi m-am bucurat, într-adevăr pentru un timp de compania soţului dumneavoastră în călătoria mea de la Paris pînă aici. Pot spune că nu am călătorit niciodată cu mai mult folos. Conversaţia cu domnul profesor este înălţătoare...

— Nu trebuie să vă surprindă domnule marchiz, intră Suzanna în vorbă, că întrebarea dumneavoastră m-a amuzat. Întrebaţi mult. V-am observat chiar în piaţă cum aţi oprit pe fiecare al treilea trecător ca să-l întrebaţi cîte ceva. Şi acum îl întrebaţi pe Dom Miguel de locuinţa noastră...

— Zouzou, eşti impertinentă, îi tăie vorba mama, şi pentru mine era minunat să aud prima oară că i se adresează cu acest diminutiv pe care eu însumi i-l dădusem de mult, pe tăcute.

— Iartă-mă, mamă, răspunse micuţa, dar tot ce se spune în anii tineri este impertinent şi marchizul, pentru că este încă tînăr, abia mai mare decît mine după cum se pare, a fost şi el un piculeţ cam impertinent cînd a început o conversaţie de la o masă la alta. Dealtfel, nici nu i-am spus ceea ce voiam să-i spun. Înainte de toate voiam să-l asigur că atunci cînd ne-am revăzut, tata nu ne-a povestit nicidecum în primul rînd şi în mare grabă întîlnirea cu el, cum aproape părea că reiese din cuvintele tale mamă. Ne-a povestit mai întîi o mulţime de alte lucruri înainte de a pomeni, cu totul în treacăt, că a luat masa de seară cu un domn de Venosta...

— Chiar dacă spui adevărul, copila mea, o dojeni iar clătinînd din cap cea născută de Cruz, nu este permis să fii impertinentă.

— Doamne sfinte, mademoiselle[1], am spus eu, este un adevăr de care nu m-am îndoit deloc. Nu-mi închipui —

— Asta este bine, asta este bine, că nu vă închipuiţi nimic!

Mama:

— Zouzou!

Micuţa:

— Un tînăr cu un astfel de nume, chère maman[2] şi care, întîmplător, arată atît de bine, este în pericol să-şi închipuie orice.

După aceste cuvinte nu-ţi mai rămînea nimic altceva de făcut decît să te laşi în voia veseliei. Domnul Hurtado participă şi el la ea. Eu am spus:

— Mademoiselle Suzanne nu trebuie să ignore pericolul cu mult mai mare în care este pusă de înfăţişarea ei, acela de a fi cam închipuită. La asta se adaugă şi ispita firească de a se mîndri cu un astfel de papà — şi o astfel de mamà. (Reverenţă către Senhora). Zouzou roşi — oarecum pentru mama ei, care nici pe departe nu se gîndea să roşească; poate însă şi din gelozie faţă de ea. Micuţa trecu peste această îmbujorare în mod uluitor, pur şi simplu nu o luă în seamă, arătînd cu capul spre mine şi observînd cu sînge rece:

— Ce dinţi frumoşi are!

Atîta obiectivitate nu mai întîlnisem niciodată în viaţa mea. Şi fata a ştiut să înlăture bruscheţea celor spuse răspunzînd la „Zouzou vous êtes tout à fait impossible![3]" al Senhorei:

— Dar şi-i arată tot mereu. Este evident că vrea să audă asta. Şi aşa ceva nu trebuie deloc trecut sub tăcere. Tăcerea nu este sănătoasă. Precizarea nu-l păgubeşte cîtuşi de puţin nici pe el, nici pe ceilalţi.

O fiinţă extraordinară. Cît de extraordinar, cît de personal ieşea din cadrul acceptat şi din întreaga ei ambianţă socială şi naţională avea să se lămurească abia mai tîrziu. Trebuia mai întîi să aflu cu ce consecvenţă, aproape enormă, obişnuia să acţioneze potrivit zicalei, foarte ciudate pentru mine, „tăcerea nu e sănătoasă".

Discuţia se întrerupse şi se aşternu o linişte stînjenitoare. Doamna Kuckuck-da Cruz îşi mişca vîrful degetelor bătînd

[1] Domnişoară (fr.).
[2] Dragă mamă (fr.).
[3] Zouzou, eşti de-a dreptul imposibilă! (fr.).

toba ușor pe masă. Domnul Hurtado își împingea ochelarii. Am dat o mînă de ajutor cu următoarele:

— Este bine că admirăm cu toții talentele pedagogice ale domnișoarei Suzanna. Avea dreptate încă dinainte, atunci cînd observa cît de ridicolă ar fi presupunerea că onoratul ei tată și-ar fi început relatarea călătoriei pomenind de mine. Pariez că a început cu achiziția care a fost scopul călătoriei la Paris, anume a unor părți din scheletul unei specii de tapir cu siguranță foarte importantă dar din păcate de mult dispărută, provenind din venerabilul eocen...

— Ați ghicit, marchize, spuse Senhora. Chiar despre asta a vorbit Dom Antonio înainte de toate, cum se pare că v-a vorbit și dumneavoastră și aci vedeți pe cineva care se bucură în mod deosebit de această achiziție, pentru că îi va da de lucru. Vi l-am prezentat pe monsieur Hurtado ca pe un colaborator științific al soțului meu — asta voia să spună că este un excelent modelator de animale care, nu numai că reproduce pentru muzeul nostru toate animalele posibile din prezent în înfățișarea lor cea mai naturală, dar practică și arta de a reconstitui cît se poate de convingător ființe care nu mai există, pe baza unor resturi fosile.

De aci părul de pe gulerul hainei, gîndii eu. N-ar fi neapărat necesar. Cu voce tare am spus:

— Dar madame — dar monsieur Hurtado — mai bine nici nu se putea nimeri! Imaginați-vă, domnul profesor mi-a povestit pe drum și despre minunata dumneavoastră activitate, și iată că marele meu noroc mă ajută să fac cunoștință cu dumneavoastră încă de la primul pas în oraș...

Ce-a spus acum domnișoara Zouzou cu fața întoarsă?

Ea a fost în stare să spună:

— Ce bucurie! Cădeți-i imediat de gît! Cunoștința cu noi nici nu se compară cu cea pe care o preamăriți? Și dealtfel, nu arătați cîtuși de puțin, marchize, că științele v-ar fi deosebit de apropiate. Interesul dumneavoastră se îndreaptă în realitate mult mai mult spre balet și spre cai.

N-ar fi trebuit să dau nici o atenție vorbelor ei. Dar i-am răspuns totuși:

— Spre cai? În primul rînd, domnișoară, calul are de departe mult de-a face cu tapirul din eocen. Și chiar baletul te poate duce cu gîndul la știință reamintindu-ți armătura osoasă arhaică a frumoaselor picioare care se produc aici. Iertați-mă că pomenesc despre asta, dar dumneavoastră ați fost cea care a început despre balet. În rest rămîne la latitudinea dumnea-

voastră să vedeți în mine un fante cu interesele cele mai superficiale care nu are nici o sensibilitate pentru ceea ce este superior, pentru cosmos și cele trei generații spontanee și pentru simpatia universală. Sînteți liberă, cum am spus, însă ar fi posibil ca astfel să mă nedreptățiți.

— Ar fi rîndul tău Zouzou, spuse mama, să explici că nu asta ți-a fost intenția.

Dar Zouzou tăcea îndărătnică.

În schimb, domnul Hurtado, vizibil măgulit, acceptă foarte îndatoritor salutul meu bucuros:

— Mademoiselle, spuse el ca scuză, agreează tachineria, domnule marchiz. Noi bărbații trebuie să suportăm asta și cine n-ar fi gata s-o facă cu plăcere? Și pe mine mă tachinează mereu și-mi spune „împăietorul" pentru că într-adevăr, la început asta mi-a fost meseria; îmi cîștigam pîinea împăind mascote moarte: canari, papagali și pisici și punîndu-le ochi frumoși de sticlă. Apoi am trecut desigur la mai bine, la dermoplastică, de la meserie la artă, și nu mai am nevoie de animale moarte ca să dau la iveală unele aparent foarte vii. Pentru asta, nu tăgăduiesc, îți trebuie pe lîngă îndemînare, multă observare a naturii și studiu. Tot ce posed din fiecare am pus deja, de un șir de ani, în slujba muzeului nostru de istorie naturală — dealtfel nu singur, încă doi artiști din aceeași branșă lucrează ca și mine pentru creația Kuckuckiană. La reconstituirea animalelor care aparțin altor ere ale pămîntului, deci vieții arhaice este necesar, se înțelege, un suport anatomic solid din care rezultă logic înfățișarea de ansamblu și de aceea sînt atît de mulțumit că domnul profesor a reușit să pună mîna la Paris pe părțile cele mai necesare din scheletul acestui copitat primitiv. Ceea ce lipsește vreau să completez eu. Animalul nu era mai mare decît o vulpe și avea cu siguranță cîte patru degete încă bine dezvoltate la picioarele din față și cîte trei la cele din spate...

Vorbind, Hurtado se încălzise foarte tare. I-am dorit din toată inima succes în minunata lui misiune și am regretat doar că nu voi putea aștepta rezultatul activității sale, deoarece, din păcate, peste o săptămînă pleacă deja vaporul meu — vaporul meu spre Buenos Aires. Dar aș fi decis să văd cît mai mult posibil din creația lui de pînă acum. Profesorul Kuckuck s-a oferit în modul cel mai mărinimos să facă el însuși pe ghidul prin muzeu. M-ar interesa foarte mult dacă s-ar putea stabili o întîlnire.

— Asta se poate face imediat — spuse Hurtado. Dacă aș dori să mă deranjez mîine, înainte de prînz, pe la ora unsprezece, la muzeu, pe Rua de Prata, nu departe de aici — domnul profesor, precum și umila sa persoană vor fi la acea oră prezenți acolo și va fi onorat să se poată alătura la vizită.

Minunat. I-am dat mîna și i-am strîns-o în semn de acord iar doamnele au lăsat să se stabilească această înțelegere cu mai multă sau mai puțină bunăvoință. Senhora zîmbea cu condescendentă, Zouzou ironic. Dar la scurta convorbire care a mai urmat, a participat destul de politicos, chiar dacă nu fără o nuanță din ceea ce domnul Hurtado numise „tachinărie". Am aflat că „Dom Miguel" l-a luat pe profesor de la gară, l-a condus acasă și a luat prînzul în familie, apoi a ținut companie doamnelor la cumpărături aci jos și în sfîrșit le-a condus în acest loc în care te puteai înviora și unde obiceiurile țării nu le-ar fi permis să intre neînsoțite de un bărbat. A mai fost vorba și de călătoriile mele viitoare, despre această călătorie de un an pe care mi-au dăruit-o iubiții mei părinți din Luxemburg — mie unicului lor fiu, pentru care aveau o adevărată slăbiciune.

— C'est le mot[1], nu renunță să adauge Zouzou. Ce-i drept asta se poate numi slăbiciune.

— Vă văd necontenit preocupată de cumpătarea mea, domnișoarea mea.

— Asta ar fi o preocupare fără speranță, răspunse ea.

Mama ei o povățui:

— Dragul meu copil, o fată tînără trebuie să învețe să deosebească corectitudinea de sarcasm.

Și totuși, tocmai acest sarcasm era cel care îmi dădea speranța că într-o zi — oricît de puține zile aveam la-ndemînă — voi putea săruta aceste buze fermecător răsfrînte.

Doamna Kuckuck însăși avea să fie cea care să-mi întărească această speranță, pentru că se întîmplă să mă invite, cu toată eticheta, la masa de prînz de mîine. Hurtado, în ceea ce-l privește, își dădu cu părerea pentru care dintre frumusețile din oraș și împrejurimile lui trebuie să-mi folosesc timpul meu atît de măsurat. El îmi propuse măreața priveliște a orașului și a fluviului care se poate admira din grădina publică Passeio da Estrella, vorbi și despre o apropiată luptă cu tauri, lăudă în mod deosebit mănăstirea Belem — o perlă a artei arhitectonice — și castelele din Cintra. Eu, la rîndu-mi, i-am mărturisit

[1] Acesta este cuvîntul (fr.).

că ceea ce m-ar atrage cel mai mult din tot ce am auzit ar fi Grădina botanică unde ar exista plante aparţinînd mai mult perioadei carbonifere decît vegetaţiei actuale a planetei noastre, adică ferigi arborescente. Asta m-ar impresiona mai mult decît orice altceva, şi după muzeul de istorie naturală, acesta ar trebui să fie primul meu drum.

— O plimbare, nimic altceva — declară senhora. Ar fi comod de făcut. Cel mai simplu ar fi să iau masa de prînz, după vizitarea muzeului, în Rua Joao de Castilhos, en famille[1], iar după-amiază s-ar putea — fie că Dom Antonio José vrea să participe sau nu — să se aibă în vedere promenada botanică.

Făcu propunerea, lansă invitaţia, cu majestate, şi nu trebuie să mai dau asigurări că am primit-o cu cea mai politicoasă surpriză şi recunoştinţă. Niciodată, am spus eu, n-am avut în vedere cu atîta bucurie programul unei zile următoare mai mult ca astăzi. După ce înţelegerea s-a stabilit, ne-am ridicat să mergem. Domnul Hurtado achită chelnerului nota de plată pentru el şi pentru doamne. Nu numai el, ci şi madame Kuckuck şi Zouzou îmi întinseră mîna la despărţire. „À demain"[2]. — se spuse repetat. Chiar şi Zouzou spuse „à demain". „Grâce à l'hospitalité de ma mère"[3] — adăugă ea cu ironie. Şi apoi cu ochii mari, plecaţi:

— Nu vorbesc cu plăcere după indicaţii. De aceea am amînat să vă spun că n-a fost intenţia mea să vă nedreptăţesc.

Am fost atît de uluit de această bruscă îmblînzire a sarcasmului ei, că din greşeală am numit-o Zaza:

— Mais, mademoiselle Zaza ...[4]

— Zaza! repetă ea pufnind în rîs şi îmi întoarse spatele ...

A trebuit chiar să strig după ea:

— Zouzou! Zouzou! Excusez ma bévue, je vous en prie![5]

În timp ce m-am întors la hotelul meu, pe lîngă gara principală în stil maur, prin îngusta Rua do Principe care leagă Rocio cu Avenida da Liberdade, mă certam singur pentru vorba ce-mi scăpase: Zaza! ea fusese singură, doar cu îndrăgostitul ei Loulou — nu cu o mîndră mamă neaoş iberică — şi asta era totuşi o enormă deosebire!

[1] În famille (fr.).
[2] Pe mîine (fr.).
[3] Datorită ospitalităţii mamei mele (fr.).
[4] Dar domnişoară Zaza... (fr.).
[5] Scuzaţi-mi greşeala, vă rog! (fr.).

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

La Museu Sciênčias Naturaes din Lisabona, de pe Rua da Prata, se ajunge venind din Rua Augusta în numai cîţiva paşi. Faţada clădirii este neaspectuoasă, fără scară exterioară la intrare, fără portal cu coloane. Se intra direct înăuntru şi imediat, încă înainte de a trece de bariera turnantă unde îşi are casierul masa plină de fotografii şi cărţi poştale ilustrate, erai surprins de lărgimea şi adîncimea holului care primea vizitatorul cu un emoţionant tablou din natură. Cam în centru se putea vedea un fel de podium, o scenă acoperită cu iarbă, avînd ca fundal întunecat un desiş de pădure, în parte pictat, în parte realizat cu adevărat din trunchiuri de copac şi frunziş. În faţă însă, parcă atunci ar fi ieşit din ea, stătea în iarbă un cerb alb, cu o cunună înaltă de coarne bogat ramificate în lopeţi şi suliţe, majestuos şi în acelaşi timp gata-de-fugă, cu deschizăturile urechilor ciulite lateral sub coarne îndreptate înainte, întîmpinîndu-l pe cel ce intra cu privirea ochilor lui mult depărtaţi şi strălucitori, calmi într-adevăr, dar atenţi. Lumina din plafonul holului cădea drept pe locul cu iarbă şi pe silueta strălucitoare a fiinţei atît de mîndre şi prudente. Te temeai ca nu cumva să dispară dintr-un salt în întunecimea pădurii-decor, dacă mai făceai un pas înainte. Şi aşa am stat, cu teamă, pironit pe loc de teama sălbăticiunii singuratice din faţa mea, fără să-l observ pe senhor Hurtado care, cu mîinile la spate, aştepta la piciorul podiumului. De acolo veni spre mine, făcu semn omului de la casă că se renunţă la taxa de intrare şi învîrti pentru mine bariera în cruce, salutîndu-mă plin de amabilitate.

— V-am văzut reţinut, domnule marchiz, spuse el, de primitorul nostru, lopătarul alb. Este lesne de înţeles. O piesă reuşită. Nu, n-am pus-o eu pe picioare. Este făcută de o altă mînă, înainte de a mă fi legat de instituţie. Domnul profesor vă aşteaptă. Pot să-mi permit să ...

Dar a trebuit mai întîi să-mi îngăduie, zîmbind, să mă apropii de splendidul exemplar ca să-l pot admira îndeaproape, pentru că, din fericire, nu putea fugi.

— Nu e cerb comun, explică Hurtado, ci din clasa cerbilor roşii nobili, care uneori sînt albi. Dealtfel e foarte probabil că vorbesc cu un cunoscător. Presupun că sînteţi vînător?

— Numai ocazional. Numai dacă obligaţiile sociale mi-o cer. Aici nimic nu-mi este mai departe decît gîndul vînătorii. Cred că pe acesta de aici, nu l-aş putea ochi. Are ceva legendar. Şi pe lîngă asta — nu-i aşa domnule Hurtado, pe lîngă asta, cerbul este totuşi un rumegător?

— Desigur, domnule marchiz. Ca şi verii săi renul şi elanul.

— Şi ca vitele. Vedeţi dumneavoastră, se vede. Are ceva legendar, dar se vede. Este alb, în mod excepţional şi coarnele îi dau ceva de rege al pădurii, iar urma lui este delicată. Dar corpul îi trădează familia — împotriva căreia nu este nimic de obiectat. Dacă aprofundezi trunchiul şi partea din spate şi te gîndeşti în acelaşi timp la cal — calul este mai nervos, chiar dacă după cum se ştie, se trage din tapir — atunci cerbul poate părea o vacă încoronată.

— Sînteţi un observator critic, domnule marchiz.

— Critic? Dar deloc! Am simţ pentru formele şi caracterele vieţii, ale naturii, asta e tot. Simţ pentru ele. Un anumit entuziasm. Rumegătoarele au, după toate cîte ştiu, cel mai remarcabil stomac. El are diferite camere şi din una dintre ele hrana înghiţită este împinsă din nou în gură. După aceea se aşază şi mai mestecă încă o dată cu plăcere, foarte temeinic, tot ghemotocul. Aţi putea spune că este de-a dreptul ciudat să fii încoronat rege al pădurii cu asemenea obiceiuri de familie. Dar eu respect natura cu toate capriciile ei şi mă pot transpune foarte bine în situaţia de rumegător. În definitiv este ceva în genul simpatiei universale!

— Neîndoielnic, spuse Hurtado, impresionat. Era într-adevăr cam stingherit de exprimarea mea elevată — ca şi cum ar exista o exprimare mai puţin elevată pentru ceea ce înseamnă „simpatia universală". Dar pentru că privea fix şi întristat de stinghereală, m-am grăbit să-i amintesc că ne aşteaptă amfitrionul.

— Foarte adevărat, marchize. Aş fi nedrept să vă reţin mai mult aci. Pot să vă rog, la stînga...

În stînga, pe coridor, era biroul lui Kuckuck. La intrarea noastră se ridică de la masa de scris, luîndu-şi ochelarii de lucru de la ochii lui astrali pe care i-am recunoscut cu senzaţia că i-aş fi văzut mai înainte în vis. Salutul lui a fost plin de căldură. S-a arătat bucuros de întîmplarea care făcuse să mă întîlnesc cu doamnele lui şi de programul stabilit. Am stat în jurul mesei cîteva minute şi el s-a interesat de locuinţa

mea şi de primele mele impresii despre Lisabona. Apoi a propus:

— Pornim în rondul nostru, marchize?

Zis şi făcut. Afară, în faţa cerbului stătea acum o clasă de şcolari, copii de zece ani, cărora învăţătorul le vorbea despre animal. Cu egal respect priveau cînd la acesta, cînd la mentorul lor. Apoi au fost duşi la vitrinele cu colecţii de gîndaci şi fluturi care înconjurau sala. Nu ne-am oprit acolo, ci, printr-o trecere, la dreapta, am intrat într-un şir de încăperi de mărime diferită unde „simţul pentru caracterele vieţii", cu care mă lăudasem, putea să-şi găsească satisfacţie, ba chiar cu vîrf şi îndesat, atît erau de pline încăperile şi sălile de înfăţişările izvorîte din sînul naturii — de la primele încercări neclare pînă la cele mai complet-dezvoltate şi mai desăvîrşite în felul lor care îţi captau pas cu pas privirile pline de simpatie. După geam era reprezentată o porţiune de fund de mare, pe care viaţa organică cea mai timpurie, cea vegetală, prolifera parcă doar schiţată, în parte cu o anumită indecenţă a formelor. Şi imediat alături se vedeau secţiuni de scoici din straturile cele mai adînci ale pămîntului — putrezite şi dispărute de milioane de ani moluştele fără cap cărora le-au servit drept protecţie — de o atît de minuţioasă elaborare a construcţiei interioare a cochiliei, că te minunai la ce penibilă iscusinţă ajunsese natura în vremuri atît de vechi.

Ne întîlneam cu vizitatori răzleţi, oameni care cu siguranţă că plătiseră taxa de intrare, desigur populară, fără ghid, fiindcă rangul lor social nu cerea să li se acorde o atenţie deosebită, aşa că n-aveau decît să folosească explicaţiile întocmite în limba ţării, care se găseau lîngă obiecte. Priveau curioşi după micul nostru grup şi credeau, probabil, că văd în mine un prinţ străin căruia direcţiunea îi făcea onorurile casei. Nu tăgăduiesc că asta îmi plăcea; şi în plus găseam un farmec delicat în contrastul dintre fineţea şi eleganţa mea şi adîncul primitivism al experimentelor fosile ale naturii, adesea monstruoase la vedere, cu care făceam cunoştinţă din fugă, aceşti crustacei primitivi, cefalopode, artropode, spongieri înfricoşător de vechi şi crinoide lipsite de măruntaie.

Ceea ce mă emoţiona atunci era gîndul că toate aceste prime elanuri nu erau încă în nici un caz atît de absurd lipsite de o anumită demnitate proprie şi de scop în sine ca să nu reprezinte încercări preliminare în direcţia mea, vreau să spun: a omului; asta hotăra atitudinea politicos-reţinută cu care lăsam să-mi fie prezentat, de pildă saurianul marin cu

pielea golașă și bot ascuțit, al cărui model lung de vreo cinci metri înota într-un rezervor cu apă. Acest amic, care putea să treacă mult peste dimensiunea arătată aici, era o reptilă, dar cu înfățișare de pește și semăna cu delfinul, care era totuși un mamifer. Și așa, plutind printre specii, se zgîia la mine dintr-o parte, în timp ce la vorbele lui Kuckuck, ochii mei alunecau încă din acel moment, înainte, în alte încăperi, mai departe, trecînd prin mai multe, pînă acolo unde, înconjurat de un cordon de protecție din catifea roșie, părea că se înalță într-adevăr un dinosaurian în mărime naturală. Așa se-ntîmplă în muzee și expoziții: oferă prea mult; adîncirea tăcută într-unul sau în puține obiecte din multitudinea lor ar fi mult mai profitabilă pentru spirit și minte; cînd ajungi în dreptul unuia, privirea ți-a și fugit înainte la altul a cărui atracție stinghereşte atenția față de primul și așa mai departe, gonind printre apariții. Dealtfel, spun asta după o singură experiență, pentru că mai tîrziu n-am mai vizitat niciodată astfel de locuri de instrucțiune.

În ceea ce privește ființa greoaie, la care natura dezgustată a renunțat, aci fidel reconstituită pe temeiul resturilor ei îngropate, casa nu avea nici o sală ale cărei dimensiuni să-i fie pe măsură: — avea cu totul și cu totul, Dumnezeule, patruzeci de metri lungime și dacă i se puseseră la dispoziție două încăperi legate printr-un arc larg deschis nici acestea nu au corespuns cerințelor decît printr-o abilă așezare a membrelor sale. Am trecut printr-una din camere pe lîngă o uriașă coadă de piele, întoarsă într-o parte, picioarele din spate, scorțoase, și o parte a trunchiului burduhănos, dar alături de partea din față era pus un trunchi de copac — sau era cumva o coloană de piatră retezată? — pe care sărăcuțul, pe jumătate ridicat, se rezema cu un picior, nu fără o colosală grație, în timp ce gîtul nesfîrșit cu căpșorul lui minuscul se apleca îngîndurat și abătut — dar se poate oare gîndi cu un creier de vrabie? — spre acest picior.

Am fost foarte emoționat de înfățișarea dinosaurianului și i-am vorbit în gînd:

— Să nu-ți pese! Desigur ai fost exclus și casat din cauza lipsei de măsură, dar vezi, noi te-am reprodus și ne amintim de tine. Și totuși atenția mea nu era concentrată în întregime nici măcar la această piesă de renume, ci era distrasă de atracții simultane: un saurian zburător cu aripile de piele întinse plutea agățat de tavan; alături, pasărea primitivă provenită tot dintre reptile, cu coadă și gheare la aripi. În apropiere mai

erau şi mamifere cu pungă care fătau ouă, iar mai departe, tatuul uriaş cu chip butucănos, pe care natura prudentă îl apărase pe spate şi în părţi cu o platoşă groasă din plăci osoase. Dar natura se îngrijise şi de pensionarul ei lacom, tigrul cu dinţi ca săbiile şi a făcut să i se dezvolte fălci atît de puternice şi asemenea colţi că reuşea să spargă platoşa osoasă şi să rupă din corpul tatuului bucăţi mari de carne, probabil foarte gustoasă. Cu cît gazda fără voie era blindată mai mult şi mai gros, cu atît deveneau mai puternice fălcile şi dantura oaspetelui care îi sărea voios în spate ca să-şi ia masa. Însă, cînd într-o zi, explică Kuckuck, clima şi vegetaţia îi jucară o festă marelui tatu, aşa că el nu-şi mai găsi inofensiva hrană şi pieri, atunci, cu toată rivalitatea, şi tigrul cu dinţi ca săbiile — cu fălcile şi colţii lui — decăzu repede şi îşi încetă existenţa. Făcuse totul de dragul tatuului care creştea, ca să nu rămînă în urmă şi să se poată ţine tare cu spartul platoşei. Iar acesta, pe de altă parte, n-ar fi fost niciodată atît de mare şi de bine ferecat fără iubitorul cărnii sale. Dar dacă natura voise să-l apere prin această boltă blindată, tot mai greu de străpuns, de ce întărise atunci necontenit fălcile şi colţii duşmanului? Ea ţinuse cu amîndoi — şi deci cu nici unul dintre ei — făcuse doar o glumă cu ei şi îi părăsise tocmai cînd îi adusese pe culmea posibilităţilor lor. Cum poate fi înţeleasă natura? Ea nu poate fi înţeleasă deloc şi nici omul nu are ce înţelege la ea, ci poate doar să se minuneze de indiferenţa cu care acţionează şi să-şi împartă inima, în stînga şi în dreapta, cînd trece ca oaspete de onoare printre diversele ei înfăţişări dintre care modele atît de minunate, executate în parte de domnul Hurtado, umpleau sălile muzeului Kuckuckian.

Mi-au fost prezentate: mamutul păros cu colţii încovoiaţi în sus, care nu mai există şi, îmbrăcat în pielea groasă, lăbărţată, rinocerul, care mai există încă, deşi totuşi nu mai arată tocmai ca acesta. De pe ramurile copacilor mă priveau în jos, timizi, cu ochi enormi şi lucitori, lemurienii, maimuţica nocturnă Lori cea zveltă, pe care am închis-o pentru totdeauna în inima mea, atît de gingaşe îi erau mînuţele, fără a mai vorbi deloc de ochii ei, şi micile ei braţe, care fireşte că ascundeau scheletul celor mai vechi animale de uscat, şi maki-năluca cu ochi cît ceştile de ceai, degetele lungi şi subţiri, pe care le ţinea strînse pe piept şi cu cele de la picioare neobişnuit de plate. Natura părea că te îndeamnă la rîs cu pocitania asta; eu însă m-am abţinut chiar să şi zîmbesc la vederea ei. Pentru că

prea evident, de la toate acestea, se ajungea pînă la urmă la mine, chiar dacă într-un mod deghizat şi tragicomic.

Cum aş putea să numesc şi să laud însă toate animalele care erau expuse în muzeu: păsările, bîtlanii albi în cuib, cucuveaua ursuză, flamingii pe catalige subţiri, vulturii şi papagalii, crocodilul, focile, batracienii, salamandrele şi broaştele rîioase, pe scurt, tot ce se tîrăşte şi se furişează! O vulpişoară n-o voi uita niciodată din cauza chipului ei hazliu şi tuturor, vulpe, linx, leneş şi gluton, chiar şi jaguarului din copac, cu ochi oblici verzi şi perfizi pe chipul posomorît care arăta că i s-a dat un rol feroce şi sîngeros — tuturor le-aş fi mîngîiat bucuros şi consolator blana de pe cap şi chiar am şi făcut-o pe ici pe colo, deşi atingerea obiectelor era interzisă. Dar ce libertate nu-mi puteam lua? Însoţitorii mei priveau cu plăcere cum întindeam mîna ursului ridicat pe labele dinapoi şi cum l-am bătut încurajator pe umăr pe cimpanzeul care se lăsase pe încheieturile degetelor.

— Dar omul, domnule profesor! am spus eu. Mi-aţi promis totuşi omul. Unde este?

— În souterrain[1], răspunse Kuckuck. Dacă aţi cuprins toate cele de aci, putem coborî.

— Să urcăm, vreţi să spuneţi, am adăugat eu plin de spirit.

Subsolul era luminat artificial. Pe unde treceam, în spatele vitrinelor erau mici scene, diorame în mărime naturală din viaţa timpurie a omului, fixate în perete, şi ne-am oprit în faţa fiecăreia, ascultînd comentariile amfitrionului, iar la insistenţele mele ne-am întors de la următoarea încă o dată la cea precedentă, oricît de mult am fi zăbovit acolo înainte. Cititorul binevoitor îşi aminteşte desigur cum în vremea mea timpurie, din curiozitate pentru originile constituţiei mele surprinzător de fericite, căutam printre tot felul de portete ale străbunilor mei primele indicaţii despre mine însumi? În viaţă, originarul revine mereu mai puternic şi mă simţeam transpus cu totul în urmă, la acea preocupare, cînd cu ochi neliniştiţi şi inima palpîtîndă priveam ceea ce din vremea cea mai străveche mă viza pe mine. Dumnezeule mare, ce se chirceşte oare acolo laolaltă, mic şi pufos, într-un grup timid, parcă s-ar sfătui într-o pre-limbă plescăită, uguită, cum s-ar putea răzbi, cum s-ar putea trăi pe acest pămînt stăpînit dinainte de fiinţe mult mai bine înzestrate şi mai puternic înarmate?

[1] Subsol (fr.).

Generația spontanee, de care auzisem, realizase oare separarea de animalic, sau încă nu? Da, o realizare, o realizare, aș fi răspuns eu dacă aș fi fost întrebat. Pentru asta pleda tocmai înstrăinarea temătoare și neajutorarea ființelor pufoase, într-o lume dată, pentru care nu erau dotate nici cu coarne, nici cu colți, nici cu fălci pentru sfărîmat, nici cu platoșă osoasă, nici cu ciocuri de sfîșiat. Și totuși ele o știau bine, după convingerea mea și o discutau în taină stînd ghemuite, că sînt cioplite dintr-un lemn mai fin decît toate celelalte.

O peșteră se deschidea spațioasă, în ea oameni de Neanderthal aținau un foc — oameni cu ceafa groasă, scunzi, ce-i drept — dar ar fi putut să mai vină altcineva, cel mai măreț rege al pădurii să scapere și să aținе focul! Pentru asta trebuia mai mult decît comportare regală; trebuia să se mai adauge ceva. Cu ceafa foarte groasă și scurtă era mai ales căpetenia clanului, un bărbat păros cu spatele rotund și cu un genunchi zdrelit la sînge, cu brațele prea lungi pentru statura lui, cu o mînă în coarnele unui cerb pe care îl doborîse și tocmai îl tîra înspre peșteră. Toți aveau gîtul scurt, brațele lungi și erau lipsiți de ținută: oamenii de lîngă foc, băiatul care privea plin de respect spre capul familiei și aducătorul prăzii și femeia care, cu un copil la sînul hrănitor, ieșea dintr-o peșteră dosnică. Copilul însă, ia te uită, era la fel ca și un sugar de astăzi, hotărît modern și evoluat peste nivelul celor mari, dar fără îndoială, crescînd avea să recadă spre el.

Nu mă puteam despărți de oamenii din Neanderthal, dar tot atît de puțin și de excentricul care, acum multe mii de secole, se chircea singuratic în peștera golașă de stîncă și cu o sîrguință stranie acoperea pereții cu imagini de bizoni, gazele și alt vînat și pe lîngă ele cu vînători. Tovarășii lui vînau desigur afară de-adevăratele, el însă îi picta cu sucuri colorate și stînga lui mînjită de vopsea cu care se rezema în timpul lucrului de peretele de stîncă, lăsase pe el, printre imagini, mai multe amprente. L-am privit îndelung și totuși, după ce am trecut de el, am vrut să mă întorc încă o dată la harnicul extravagant.

— Aici însă, spuse Kuckuck, mai este încă unul care zgîrie, cum se pricepe mai bine, pe o piatră, tot ce-i trece prin cap. Și cel aplecat asupra pietrei ce o zgîria de zor impresiona. Îndrăzneț și bun combatant era însă cel care, într-o altă scenă, ataca cu cîinii și cu sulița, mistrețul care și el, de asemenea bun combatant, dar într-un mod natural subordonat, se pregătea de luptă. Doi cîini — o rasă curioasă care nu se mai

vede astăzi, spiți de turbărie cum le spunea profesorul, pe care omul din epoca locuințelor lacustre îi domesticise — zăceau în iarbă sfîșiați de colții lui, dar avea de a face cu mai mulți, stăpînul lor ridica lancea țintind, și pentru că deznodămîntul luptei nu putea fi îndoielnic, am mers mai departe și am lăsat porcul în voia destinului său subordonat.

Se vedea un frumos peisaj marin unde pescarii se îndeletniceau cu meseria lor nesîngeroasă, totuși superioară; în năvoadele de in aveau pradă bogată. Alături însă se petrecea cu totul altceva decît oriunde în altă parte, mai important decît la Neanderthalieni, la vînătorul de mistreț, la pescarii strîngînd plasa și chiar decît la harnicul extravagant: coloane de piatră erau ridicate, o mulțime, se înălțau neacoperite, se asemănau cu o sală cu coloane avînd numai cerul drept acoperiș și afară, pe cîmpie, tocmai răsărea soarele care, arzînd roșu, se ridica peste marginea lumii. Dar în sala fără acoperiș stătea un bărbat de statură puternică și cu brațele ridicate aducea jertfă un buchet de flori soarelui care răsărea! Se mai văzuse așa ceva vreodată? Bărbatul nu era nici bătrîn, dar nici copil, era la vîrsta cea mai viguroasă. Și tocmai pentru că era în plină vigoare și atît de puternic, acțiunea lui căpăta o gingășie deosebită. El și cei care trăiau cu el și care îl aleseseră din oarecare motive personale pentru slujba lui nu știau încă să construiască și să acopere; ei știau doar să suprapună pietre în coloane formînd o incintă circulară și să îndeplinească în el ritualuri așa cum și cel puternic îndeplinea unul aci. Stîlpii grosolani nu erau deloc motiv de mîndrie. Construcțiile vulpii și ale viezurelui și cuibul de pasăre excelent țesut dovedeau chiar mai multă istețime și pricepere. Numai că ele nu erau decît funcționale — ascunzători și cuibare, dincolo de asta nu le ducea mintea. Cu cercul de stîlpi era altceva, ascunsul și clocitul nu aveau nimic comun cu el, erau sub ideea lui, care, desprins de nevoia vicleană se înălța spre necesitatea nobilă — și într-adevăr, numai atunci cineva din întreaga natură putea să vină și să ajungă la gîndul de a oferi oficial un buchet de flori soarelui care se reîntoarce.

Capul mi-era fierbinte, ca de o ușoară stare febrilă, de la concentrarea cu care privisem, pe cînd am făcut să răsară această sfidare în inima mea mult dăruită. Pe profesor l-am auzit spunînd că, deci, am văzut totul și am putea urca din nou și apoi îndată mai departe sus, în Rua Joao de Castilhos, unde doamnele sale ne așteptau la micul dejun.

— Aproape că se putea uita asta, după o astfel de vizită, am răspuns eu, dar n-o uitasem nicidecum ci privisem trecerea prin muzeu tocmai ca o pregătire pentru revederea cu mama şi fiica — la fel cum convorbirea cu Kuckuck din vagonul restaurant fusese pregătirea pentru această vizită.

— Domnule profesor, am spus eu, încercînd să ţin o scurtă cuvîntare de încheiere. Într-adevăr la anii mei tineri nu am vizitat încă multe muzee, dar că al dumneavoastră este unul dintre cele mai impresionante nu încape nici o îndoială. Oraşul şi ţara vă datorează recunoştinţă pentru crearea lui, iar eu, pentru că m-aţi condus dumneavoastră personal. Şi dumneavoastră vă mulţumesc cu toată căldura domnule Hurtado. Cît de fidel l-aţi reconstituit pe sărmanul dinozaur lipsit de măsură şi pe tatuul cel gustos! Acum însă, oricît de fără voie aş pleca de aici, nu trebuie cu nici un preţ să lăsăm să ne aştepte senhora Kuckuck şi mademoiselle Zouzou. Mama şi fiica — şi aci există o semnificaţie impresionantă. O pereche de fraţi, bine, are şi ea adesea mult farmec. Dar mama şi fiica, o spun deschis, — şi poate să sune cam febril — dau totuşi cea mai fermecătoare imagine dublă pe acest astru.

CAPITOLUL AL OPTULEA

Şi astfel am fost introdus în locuinţa omului a cărui conversaţie mă răscolise lăuntric atît de puternic în timpul călătoriei, acest domiciliu spre ale cărui împrejurimi înalte îmi îndreptasem deja de mai multe ori privirile căutătoare din oraşul de jos şi care printr-o nesperată cunoştinţă cu locatarele lui feminine, cu mama şi cu fiica, devenise şi mai atrăgător. Funicularul despre care vorbise domnul Hurtado ne-a dus repede şi comod în acea regiune şi se dovedi că era în imediată apropiere de Rua Joao de Castilhos, astfel că numai după cîţiva paşi ne aflam în faţa vilei Kuckuck, o căsuţă albă asemenea altora de aici de sus. Avea în faţă o mică peluză cu un strat de flori la mijloc, iar interiorul ei era al căminului unui savant modest, în extrem contrast prin mărime şi amenajare cu splendoarea apartamentului meu din oraş, astfel că nu am pu-

tut evita un sentiment de condescendență, în timp ce aduceam elogii minunatei priveliști și confortului încăperilor.

Dealtfel acest sentiment a fost repede potolit, pînă la timiditate, de un alt contrast impunător: apariția stăpînei casei, senhora Kuckuck-da Cruz, care ne-a salutat — adică în special pe mine — în micul salon absolut burghez, cu atîta demnitate, de parcă s-ar fi aflat într-o sală de recepție princiară. Impresia pe care această femeie mi-o făcuse cu o zi înainte s-a accentuat și mai mult în momentul cînd am revăzut-o. Ținuse să se arate într-o altă toaletă decît ieri: era îmbrăcată într-o rochie dintr-un moar fin de culoare albă, bogată în falduri frumos croite, cu mîneci strîmte dar plisate și o eșarfă de catifea neagră sus, sub sîni. O bijuterie veche de aur cu medalion îi înconjura gîtul de culoarea fildeșului, al cărui ton deci, ca și cel al feței mari și severe încadrată de pandantivi legănători, se detașa, cu cîteva nuanțe mai închis pe albul floral al rochiei, părul negru, bogat, cu cîteva buclișoare pe frunte, astăzi fără pălărie, lăsa să se observe totuși fire argintii. Dar cît de ireproșabil întreținut îi era chipul în semeția lui, cu capul sus, privind mereu printre gene, aproape obosit de orgoliu, în jos spre tine! Nu tăgăduiesc că femeia mă intimida și totodată, tocmai datorită acelor însușiri cu care o făcea, mă atrăgea extraordinar. Comportarea ei plină de măreție, mergînd pînă la posomorîre, în poziția ei socială, de soție a unui savant, fără îndoială merituos, nu era totuși pe deplin justificată. La asta contribuia ceva pur sangvin, o aroganță a rasei, care avea ceva animalic și tocmai prin asta, atrăgător. În fond însă, privirea mea o căuta pe Zouzou care mi-era mai apropiată ca vîrstă și interese decît senhora Maria Pia — prenumele l-am auzit de la profesor care ne turna vin de Porto dintr-o carafă înconjurată de pahare de pe masa cu față de pluș din salon. N-am avut prea mult de așteptat. Zouzou a intrat cînd de abia sorbiserăm din aperitiv, și a salutat-o întîi pe mama ei, apoi, camaradereşte, pe domnul Hurtado și abia la urmă pe mine — ceea ce s-a întîmplat desigur din motive pedagogice și ca să nu-mi închipui nimic. Se întorcea de la tenis cu o cunoștință oarecare, un tînăr al cărui nume suna aproximativ Cunha, Costa și Lopes. Făcea aprecieri favorabile sau critice asupra jocului unuia sau altuia, lăsîndu-te să ajungi la concluzia că ea însăși se considera o maestră. Pe mine mă întrebă, întorcîndu-și capul peste umăr, dacă joc, și deși odinioară, la Frankfurt, privisem — ce-i drept privisem cu foarte multă insistență — ca spectator nepoftit de pe margi-

nea terenului de tenis, cum jucau tinerii eleganți, ba chiar uneori făcusem pe băiatul de mingi, pentru bani de buzunar ridicasem mingile scăpate și le aruncasem jucătărilor sau le pusesem pe rachetă, dar asta a fost totul — am răspuns nechibzuit, că mai demult, acasă, pe terenul de joc de la castelul Monrefuge, nu eram un partener rău, dar că de atunci mi-am pierdut foarte mult din antrenament.

Ea ridică din umeri. Cît mă bucura să revăd zulufii ei de lîngă urechi, buza de sus răsfrîntă, smalțul dinților, linia grațioasă a bărbiei și a gîtului, privirea cercetătoare, bosumflată a acestor ochi negri de sub sprîncenele simetrice! Purta o rochie albă, simplă, din pînză, cu cordon de piele și mîneci scurte, care îi lăsa brațele dulci aproape complet libere — brațe care aveau și mai mult farmec pentru mine atunci cînd le îndoia și își pipăia cu amîndouă mîinile micul șarpe de aur care îi servea ca podoabă de păr. Desigur, majestatea rasată a senhorei Maria Pia aproape că m-a zguduit, dar inima îmi bătea totuși pentru fermecătoarea ei copilă și gîndul că această Zouzou ar fi sau trebuie să fie Zaza lui Loulou de Venosta, aflat în călătorie, mi se adîncea cu tot mai multă încăpățînare în închipuire, deși eram complet conștient de enormele greutăți care se împotriveau acestei ordini a lucrurilor. Ce trebuie să fac în cele șase-șapte zile care-mi mai rămîneau pînă la îmbarcare ca să pot ajunge în condiții atît de vitrege la prima sărutare pe aceste buze, pe aceste brațe încîntătoare (cu schelet arhaic)? Chiar de atunci un gînd mă îndemna să prelungesc neapărat răstimpul, mult prea scurt, să-mi schimb programul călătoriei, să plec cu vaporul următor, ca să pot da timp adîncirii relațiilor mele cu Zouzou.

Ce idei nebunești nu-mi treceau prin cap! Dorințele de căsătorie ale celuilalt eu, rămas acasă, se strecurau în gîndirea mea. Mi se părea că ar fi trebuit să-mi înșel părinții din Luxemburg în privința călătoriei în jurul lumii, recomandată pentru distragere, să o cer în căsătorie pe fermecătoarea fiică a profesorului Kuckuck și să rămîn ca soț al ei în Lisabona, — deși îmi era cît se poate de limpede și eram dureros de conștient că existența mea nesigură, în dificilă dedublare, îmi interzicea total să tratez astfel realitatea. Asta, cum am mai spus, mă durea. Dar cît de mult mă bucuram totuși că pot întîlni prieteni noi, de rang social care să corespundă fineții substanței mele!

Între timp am trecut dincolo, în sufragerie, care era dominată de un bufet din nuc prea mare și greoi pentru încă-

pere şi foarte bogat sculptat. Profesorul şedea în capul mesei. Locul meu era lîngă stăpîna casei, faţă în faţă cu Zouzou şi domnul Hurtado. Aşezarea lor alături, împreună cu visele mele de căsătorie, din păcate interzise, mă făceau să observ cu o anumită nelinişte comportarea celor doi unul faţă de celălalt. Gîndul că pletosul şi copila fermecătoare ar putea fi destinaţi unul altuia, nu-mi dădea pace şi îmi făcea griji. Totuşi, relaţiile dintre ei s-au arătat atît de degajate şi indiferente încît mi s-a stins orice bănuială.

O servitoare mai vîrstnică, cu părul lînos, a adus mîncarea, care era foarte bună. S-au dat hors-d'oeuvres cu gustoase sardele indigene, o friptură de berbec, iar ca desert bezele cu smîntînă şi apoi fructe şi plăcintă cu brînză. La toate acestea s-a servit un vin roşu foarte tare, pe care doamnele îl amestecau cu apă şi din care profesorul n-a băut deloc. Acesta a crezut de cuviinţă să precizeze că, firește, ceea ce oferea casa lui nu ar fi putut rivaliza cu mîncărurile de la Savoy-Palace, la care Zouzou replică imediat, înainte s-apuc a răspunde, că mi-am ales singur masa de prînz de astăzi şi desigur nu m-am aşteptat să se facă pregătiri speciale de dragul meu. Se făcuseră cu siguranţă unele pregătiri, dar eu am trecut peste acest punct şi am spus doar că n-aş avea absolut nici un motiv să duc dorul bucătăriei hotelului meu de pe Avenida şi sînt încîntat să pot lua această masă într-un cerc de familie atît de distins din care nu aveam decît de profitat şi, bineînţeles, ţineam minte cui trebuia să-i mulţumesc pentru această favoare. Pe lîngă asta, i-am sărutat mîna senhorei, cu ochii îndreptaţi în acelaşi timp spre Zouzou.

Ea m-a întîmpinat cu o privire tăioasă, cu sprîncenele cam încruntate, cu buzele întredeschise, cu nările încordate. Şi am fost bucuros să constat că liniştea sufletească care definea în mod fericit relaţiile cu dom Miguel nu se regăsea de fel în comportarea ei faţă de mine. Nu-şi lua deloc ochii de la mine, îmi observa fără să se ascundă fiecare mişcare şi asculta tot atît de nedisimulat, hotărît şi parcă dinainte mînioasă fiecare din afirmaţiile mele, fără să-şi destindă niciodată expresia — cumva spre zîmbet — ci pufnind doar cîteodată scurt şi dispreţuitor pe nas. Într-un cuvînt, prezenţa mea îi provoca o iritare caustică, gata de ceartă, şi cine mi-o poate lua în nume de rău că găseam acest interes — deşi ostil — pentru persoana mea mai bun şi mai plin de speranţă decît indiferenţa?

Conversaţia, purtată în franceză, în care mai strecuram, eu şi profesorul, cîteva cuvinte nemţeşti, se mai învîrtea încă în jurul vizitei mele la muzeu şi a impresiilor care duceau spre simpatia universală de care spuneam că trebuie să-i fiu recunoscător, atinse excursia în perspectivă la Grădina botanică şi ajunse apoi la acele monumente arhitectonice din împrejurimile oraşului pe care nu trebuia să le las să-mi scape. I-am asigurat asupra curiozităţii mele şi că ţineam foarte bine minte sfatul stimatului meu tovarăş de călătorie de a nu vedea prea fugitiv Lisabona, ci de a dedica suficient timp studierii ei. Dar în privinţa timpului eram îngrijorat; programul meu de călătorie mi-l acorda prea puţin şi într-adevăr începusem să mă întreb cum aş putea să-l modific pentru prelungirea popasului meu aci.

Zouzou, căreia îi plăcea să vorbească la persoana a treia peste capul meu, spuse caustic că ar fi cu siguranţă o nedreptate a încerca să-l constrîngi pe monsieur le Marquis la temeinicie. După părerea ei, asta ar însemna să se nesocotească obiceiurile mele care, fără îndoială se asemănau cu cele ale unui fluture zburînd din floare în floare pentru ca să soarbă pretutindeni, doar fugitiv, cîte un pic de dulceaţă. Este încîntător, am răspuns eu, imitîndu-i felul de a vorbi, că mademoiselle se ocupă — deşi cam greşit — de caracterul meu şi deosebit de drăguţ că o face în imagini atît de poetice. Atunci a devenit şi mai caustică şi a spus că la atît de multă strălucire care radiază din persoana mea ar fi şi greu să nu cazi în poetic. Din cuvintele ei reieşea mînia, pe lîngă convingerea exprimată mai înainte, că trebuie să se spună lucrurilor pe nume iar „tăcerea nu ar fi sănătoasă". Cei doi domni rîseră în timp ce mama îşi dojeni copilul recalcitrant cu o clătinare din cap. În ceea ce mă priveşte, am ridicat doar paharul în sănătatea copilei, care, zăpăcită de necaz a vrut şi ea să-l apuce pe al ei, şi-a retras însă imediat mîna roşind şi s-a salvat din nou prin acel pufnit, scurt şi dispreţuitor, pe năsuc.

S-a discutat şi despre itinerarul viitor al călătoriei ce urma să-mi scurteze atît de neplăcut popasul în Lisabona, mai ales despre familia de fermieri argentinieni cunoscută de părinţii mei la Trouville şi a cărei găzduire prietenească mă aştepta. Am dat informaţii despre ea după indicaţiile pe care le aveam de la cel rămas acasă. Aceşti oameni se numeau pur şi simplu Meyer, dar şi Novaro, pentru că acesta era numele copiilor lor, a unei fiice şi a unui fiu, provenind din prima căsătorie a doamnei Meyer. Era născută în Venezuela, am preci-

zat eu, şi se căsătorise foarte tînără cu un argentinian cu funcţii înalte în stat, împuşcat în timpul revoluţiei de la 1890. După un an de doliu, i-a oferit mîna bogatului consul Meyer, şi l-a urmat, împreună cu copiii Novaro, în locuinţa orăşenească de la Buenos Aires şi la proprietatea El Retiro, destul de depărtată de oraş, aflată sus la munte, unde familia trăia aproape tot timpul. Pensia considerabilă de văduvă a doamnei Meyer trecuse după căsătorie asupra copiilor, care nu erau numai viitorii moştenitori ai bogatului Meyer, ci încă de pe acum şi prin ei înşişi nişte tineri bogaţi. Puteau să aibă optsprezece şi saptespreţece ani.

— Senhora Meyer este desigur o frumuseţe? întrebă Zouzou.

— Nu ştiu, mademoiselle. Dar pentru că a găsit atît de curînd un nou pretendent, presupun că nu este urîtă.

— Acelaşi lucru se presupune şi despre copii, aceşti doi Novaros. Le ştiţi cumva prenumele?

— Nu-mi amintesc ca părinţii mei să le fi pomenit.

— Dar pun prinsoare că sînteţi nerăbdător să le aflaţi.

— De ce?

— Nu ştiu, aţi vorbit cu un interes evident despre mica pereche.

— Nu mi-am dat seama de asta, am spus eu ascunzîndu-mi uimirea. Nu am încă nici o idee cum arată. Dar recunosc că imaginea de odinioară a acelor fraţi atît de drăguţi a exercitat un anumit farmec asupra mea.

— Regret că trebuie să vă înfrunt de una singură.

— În primul rînd, am răspuns eu înclinîndu-mă, unicitatea poate avea destul farmec şi de una singură.

— Şi în al doilea?

— În al doilea rînd? Am spus „în primul rînd" fără să mă gîndesc. Nu dispun de un „în al doilea rînd". Cel mult în al doilea rînd s-ar putea observa că mai există şi alte combinaţii încîntătoare decît cele frăţeşti.

— Patatipatata!

— Nu se vorbeşte aşa, Zouzou, se amestecă mama în acest schimb de cuvinte. Marchizul o să intre la idei despre educaţia ta.

Am asigurat-o că gîndurile mele despre mademoiselle Zouzou n-ar fi chiar aşa de uşor de scos de pe făgaşul lor plin de respect. S-a strîns masa şi am trecut din nou dincolo în salon, la cafea. Profesorul a explicat că nu poate să ia parte la plimbarea noastră în Grădina botanică şi că trebuie să se re-

întoarcă la biroul lui. A mers deci cu noi numai pînă jos în oraş şi şi-a luat rămas bun pe Avenida de Liberdade — de la mine cu deosebită căldură — în care se exprima recunoştinţa pentru interesul pe care îl manifestasem pentru muzeul lui. El a spus că am fost pentru el şi ai săi un oaspete foarte plăcut şi foarte preţuit şi voi fi socotit astfel oricînd, atîta timp cît mai rămîn în Lisabona. Dacă aş dori şi aş găsi timp să reiau tenisul, fiicei sale îi va face plăcere să mă introducă în clubul ei.

Zouzou spuse cu entuziasm, că ar fi gata s-o facă.

Clătinînd din cap cu un zîmbet care răspîndea indulgenţă şi cerea indulgenţă, el arătă spre ea, în timp ce-mi strîngea mîna.

De aci, de unde ne-am despărţit, începe drumul spre înălţimile domoale pe care se întind vestitele amenajări ce erau ţinta noastră, în jurul lacurilor şi iazurilor, trecînd peste coline, în grote şi în luminişuri. Mergeam în ordine schimbătoare: uneori dom Miguel şi cu mine păşeam alături de senhora Kuckuck, iar Zouzou hoinărea agale înaintea noastră. Alteori mă găseam şi singur alături de mîndra doamnă şi o vedeam pe Zouzou mergînd înaintea noastră, cu Hurtado. S-a întîmplat şi ca eu să formez o pereche cu fiica, înainte sau în spatele senhorei şi dermoplasticianului, care se apropia însă adeseori de mine ca să-mi dea explicaţii asupra peisajului, asupra minunilor lumii vegetale şi recunosc că aşa mă simţeam cel mai bine — nu de dragul „împăietorului" şi a explicaţiilor sale, ci pentru că atunci vedeam înaintea mea acel tăgăduit „în al doilea rînd" în drepturile lui şi vedeam înaintea mea mama şi fiica într-o combinaţie încîntătoare.

Este locul să intercalez că natura, fie ea oricît de aleasă, oricît de mult s-ar oferi ca atracţie, ne reţine prea puţin atenţia dacă ne preocupă omenescul şi gîndul ne este cucerit de acesta. Atunci, în ciuda tuturor pretenţiilor, ea nu depăşeşte rolul de decor, de fundal al sentimentelor noastre, de simplu ornament. Dar desigur, chiar şi aşa, ea merita aici toată aprecierea. Conifere uriaşe, înalte de aproximativ cincizeci de metri îţi trezeau uimirea. Parcul era înţesat de palmieri cu frunze în evantai sau penate, de toate felurile şi din toate colţurile lumii, iar abundenţa vegetală a lui se încîlcea pe alocuri ca în pădurile virgine. Soiuri exotice de trestie, bambus şi papirus mărgineau apele ornamentale pe care înotau raţe pestriţe „mireasă" şi „mandarin". Erau de admirat multe plante iuca cu verdele închis al frunzişului din care se ridicau mănun-

chiuri mari de flori în formă de clopot. Şi iată aşadar şi străvechile ferigi arborescente adunate în mai multe locuri în pădurici încîlcite şi neverosimile, cu rădăcini luxuriante şi tulpini zvelte, desfăcîndu-se în coroane-pămătuf de frunze puternice care, aşa cum ne explică Hurtado, purtau recipienţii prafului lor de spori. În foarte puţine locuri din lume în afara acestuia, observa el, se mai găsesc copaci criptogami. Dar criptogamelor în general, adăugă el, aşa lipsite de flori şi de fapt şi de seminţe cum sînt, credinţa oamenilor primitivi le-a atribuit din vremuri străvechi tot felul de puteri misterioase, mai ales că ar fi bune pentru farmece de dragoste.

— Ptiu! spuse Zouzou.

— Ce credeţi despre asta, mademoiselle? am întrebat-o eu. Este surprinzător să constaţi o astfel de reacţie emoţională la o replică atît de obiectiv-ştiinţifică cum este expresia „farmece de dragoste" care nu te poate duce cu gîndul la nimic mai precis. Împotriva cărei părţi a expresiei vă ridicaţi? am vrut să ştiu. Împotriva dragostei sau împotriva farmecelor?

Ea nu mi-a răspuns, ci m-a privit furioasă, clătinînd spre mine chiar ameninţător din cap.

Totuşi se întîmpla că mergeam acum alături de ea în spatele modelatorului de animale şi a mamei mîndre de rasa ei.

— Dragostea însăşi ar fi o vrajă, am spus eu. Ce e de mirare că oamenii primitivi, oamenii ferigilor, ca să spun aşa, care ar mai exista încă, pentru că pe pămînt toate sînt strînse în acelaşi timp şi laolaltă, s-ar simţi tentaţi să facă farmece cu asta?

— Este un subiect indecent, mă respinse ea.

— Dragostea? Ce dur! Iubim frumosul. Către el se îndreaptă mintea şi sufletul ca floarea către soare. Doar n-o să calificaţi şi frumuseţea cu exclamaţia monosilabică dinainte?

— Găsesc extrem de lipsit de gust să aduci vorba despre frumuseţe cînd o porţi tu însuţi la vedere.

La această vorbă spusă pe şleau, am avut răspunsul următor:

— Sînteţi foarte urîcioasă, domnişoara mea. O înfăţişare cuviincioasă trebuie pedepsită cu privarea de dreptul de a admira? Nu este o pedeapsă mai mare să fii urît? Am socotit-o întotdeauna un fel de neglijenţă. Din consideraţie înnăscută pentru lumea care mă aştepta am avut grijă în devenirea mea să nu-i ofensez ochii. Asta e tot. Aş numi-o o problemă de autodisciplină. Dealtfel n-ar trebui să arunci cu pietre cînd stai

într-o casă de sticlă. Cît de frumoasă sînteţi *dumneavoastră*, Zouzou, cît de fermecătoare cu incomparabilii zulufi din faţa micilor urechi. Nu mă mai pot sătura să privesc aceşti zulufi, ba chiar i-am şi desenat.

Asta, aşa şi era. Azi de dimineaţă, după ce am luat micul dejun în frumosul colţ-sufragerie al salonului meu, în timp ce-mi fumam ţigara, am adăugat pe lîngă urechile nudurilor Zazei desenate de Loulou, moaţele de pe tîmple ale lui Zouzou.

— Ce! V-aţi permis să mă desenaţi? strigă ea înăbuşit, printre dinţi.

— Dar desigur, cu permisiunea dumneavoastră — sau fără ea. Frumuseţea este bunul nevămuit al inimii. Ea nu poate stăvili sentimentul pe care îl insuflă şi nici nu poate interzice să încerci a o reproduce.

— Doresc să văd desenul ăsta.

— Nu ştiu dacă va fi posibil — adică vreau să spun: nu ştiu dacă mă pot prezenta cu el în faţa dumneavoastră.

— Asta nu contează. Cer să-mi predaţi această foaie.

— Sînt mai multe. O să mă gîndesc, dacă, unde şi cînd pot să vi le prezint.

— Trebuie să se găsească acel unde şi cînd. „Dacă" nu se mai discută. Ceea ce aţi făcut în spatele meu este proprietatea mea şi ce aţi spus adineauri despre „bunul nevămuit" a fost foarte, foarte nerușinat.

— Cu siguranţă că nu am vrut să fie aşa. Aş fi neconsolat dacă v-aş fi dat vreun motiv să vă faceţi gînduri asupra educaţiei mele. Am spus „bunul nevămuit al inimii" şi n-am spus oare bine? Frumuseţea este fără apărare în faţa sentimentelor noastre. Ea poate să nu fie deloc mişcată, nici atinsă de ele, nu e nevoie să o intereseze cîtuşi de puţin. Dar este fără apărare faţă de ele.

— Nu sînteţi chiar deloc în stare să schimbaţi subiectul?

— Subiectul? Dar cu plăcere! Sau dacă nu cu plăcere, atunci totuşi, cu uşurinţă. Deci, de pildă — am continuat eu cu voce mai tare, pe un ton de conversaţie caricaturizat: pot să întreb, dacă dumneavoastră prin intermediul relaţiilor onoraţilor dumneavoastră părinţi vă cunoaşteţi cu domnul şi doamna de Hüon, trimisul plenipotenţiar al Luxemburgului şi soţia sa?

— Nu, ce ne interesează Luxemburgul.

— Şi de data asta aveţi dreptate. Pentru mine, era convenabil să le fac o vizită. Am procedat astfel în spiritul părinţilor

mei. Şi acum trebuie să mă aştept desigur la o invitaţie la déjeuner sau diner[1].

— Petrecere bună!

— Dar pe lîngă asta, mai am încă un gînd ascuns. Doresc ca prin domnul de Hüon să fiu prezentat Majestăţii Sale Regelui.

— Aşa? Sînteţi deci şi curtean?

— Dacă vreţi s-o numiţi astfel. Am trăit mult timp într-o republică burgheză. Imediat ce am aflat că în călătoria mea voi ajunge într-o monarhie, mi-am pus în gînd în secret să fac o vizită de curtoazie monarhului. Veţi găsi că este pueril, dar corespunde dorinţelor mele şi îmi va face plăcere să mă plec aşa cum te pleci numai în faţa unui rege şi să folosesc în convorbire foarte des adresarea „Majestatea Voastră". „Sire, rog pe Majestatea Voastră să primească cele mai supuse mulţumiri pentru îndurarea cu care Majestatea Voastră"... şi aşa mai departe. Cu şi mai mare plăcere aş cere o audienţă la Papă şi cu siguranţă că odată am s-o fac. Acolo se-ndoaie chiar şi genunchiul, ceea ce mi-ar da mare satisfacţie, şi se spune „Votre Sainteté".[2]

— Ţineţi cu orice preţ, marchize, să-mi povestiţi despre nevoia dumneavoastră de devoţiune...

— Nu de devoţiune. De formă frumoasă.

— Patatipatata! În realitate vreţi doar să mă impresionaţi cu relaţiile dumneavoastră, cu invitaţia la ambasadă şi cu faptul că aveţi acces peste tot şi vă mişcaţi în lumea înaltă.

— Stimata dumneavoastră mamă, v-a interzis să mai îmi vorbiţi cu „Patatipatata". Şi dealtfel...

— Maman! strigă ea, astfel că senhora Maria Pia se întoarse. Trebuie să-ţi mărturisesc că iar i-am spus „Patatipatata" marchizului.

— Dacă te mai certi cu tînărul nostru oaspete, răspunse iberica cu vocea ei de alto plăcut voalată, atunci n-ai să mergi mai departe cu el. Vino-ncoace şi lasă-te condusă de dom Miguel. Între timp am să caut să mă întreţin eu cu marchizul.

— Vă asigur madame, am spus eu, după ce s-a făcut schimbul, că nu a fost nimic asemănător cu o ceartă. Cine n-ar fi încîntat de fermecătoarea francheţe de care dă dovadă uneori mademoiselle Zouzou.

[1] Dejun sau dineu (fr.)
[2] Sanctitatea Voastră (fr.).

— V-am impus prea mult compania copilului, scumpe marchize, răspunse majestuoasa meridională ai cărei pandantivi se legănau. Pentru tineri, tinerețea este aproape întotdeauna prea tînără. Relațiile cu maturitatea îi sînt, pînă la urmă, dacă nu mai binevenite, totuși, mai suportabile.

— Sînt în orice caz mai onorabile pentru ea, am răspuns eu, căutînd să pun o căldură prudentă în formulare.

— Și astfel, spuse ea mai departe, vom sfîrși plimbarea asta împreună. V-a interesat?

— În cel mai înalt grad. Am gustat-o indescriptibil. Și pentru mine este o certitudine: această plăcere n-ar fi fost nici pe jumătate atît de intensă, nici pe jumătate atît de profundă receptivitatea mea pentru impresiile pe care mi le oferă Lisabona, impresii de la lucruri și oameni — mai bine zic: de la oameni și lucruri, — fără pregătirea pe care mi-a acordat-o acea împrejurare fericită de a intra în discuție în timpul călătoriei cu mult stimatul dumneavoastră soț, senhora — dacă poate fi vorba de o discuție, atunci cînd unuia îi revine doar rolul de ascultător entuziast — fără ea, dacă îmi este permis să mă exprim astfel, orgia paleontologică, pe care cugetul meu a cunoscut-o prin învățăturile sale și care l-au făcut să fie un teren entuziast și receptiv pentru aceste impresii, impresii oarecum rasiale: experiența rasei primordiale, care a avut parte de cele mai interesante influențe din epoci diferite și care oferă ochiului, inimii, imaginea demnității majestuoase a sîngelui...

Mi-am tras răsuflarea. Însoțitoarea mea își drese glasul sonor, nu fără a-și spori și mai mult încordarea ținutei.

— Nu se mai poate schimba nimic, am continuat eu, prefixul „prim", le primordial, se strecoară în toate gîndurile și spusele mele. Asta este tocmai urmarea orgiei paleontologice despre care am vorbit. Ce ar fi însemnat pentru mine ferigile arborescente pe care le-am văzut, chiar dacă mi s-ar fi explicat că, după concepția primordială, sînt bune pentru farmece de dragoste? De atunci, totul mi-a devenit atît de semnificativ — lucrurile și oamenii — adică: oamenii și lucrurile...

— Adevăratul motiv al receptivității dumneavoastră, scumpe marchize, trebuie să fie tinerețea dumneavoastră.

— Cît de fericit sună în gura dumneavoastră, senhora, cuvîntul „tinerețe"! Îl spuneți cu toată bunătatea maturității. Mademoiselle Zouzou, după cum se pare, se supără numai de ceea ce este tineresc întocmai așa cum ați observat dumneavoastră, că pentru tineri, tinerețea este așadar, prea tînără. Întrucîtva, asta este valabil și pentru mine. Tinerețea singură și

în sine nici nu ar putea să dea naştere încîntării în care trăiesc. Privilegiul meu este că pot vedea cu ochii mei imaginea dublă a frumuseţii ca floare copilărească şi la maturitate regească...

Intr-un cuvînt, am vorbit minunat de frumos şi elocinţa mea nu a fost primită cu răceală. Pentru că atunci cînd, la piciorul funicularului care trebuia să ducă societatea mea din nou sus la vila Kuckuck, mi-am luat rămas bun, ca să mă reîntorc la hotel, senhora lăsă să-i scape vorba că este de sperat să fiu revăzut totuşi înainte de plecare. Dom Antonio ar fi propus, dacă aş vrea şi mi-ar face plăcere, să-mi reîmprospătez îndemînarea la tenis, pe care o neglijasem, cu prietenii de sport ai lui Zouzou. Nu era, poate, o idee rea.

Realmente nu era deloc rea, deşi temerară! Am întrebat-o pe Zouzou din ochi şi, pentru că faţa şi umerii ei se menţineau în neutralitate, fapt ce nu-mi făcea de-a dreptul imposibil consimţămîntul, s-a stabilit pe loc, pentru una din zilele următoare, a treia de azi, întîlnirea la o partidă matinală, după care aveam să iau parte încă o dată la prînzul „de bun rămas" al familiei. După ce m-am înclinat asupra mîinii Mariei-Pia şi a lui Zouzou şi am scuturat-o cu amabilă sinceritate pe a lui Dom Miguel, mi-am văzut de drum, gîndindu-mă cum va arăta viitorul apropiat.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Lisbonne, 25 august 1895

Dragi părinţi! Iubită mamă! Stimate şi de asemenea prea iubite papă!

Aceste rînduri urmează telegramei prin care v-am anunţat sosirea mea în numita localitate, la un interval prea mare, ca să nu mă tem că aş putea să-mi atrag surprinderea voastră. El se va dubla — trebuie, din păcate, să fiu sigur de asta — prin datarea prezentei, care contrazice atît de mult aşteptările voastre, convenţiile noastre şi propriile mele intenţii. De zece zile mă credeaţi în largul mării şi eu vă scriu încă de la prima mea destinaţie, din capitala portugheză. Vă voi explica iubiţi părinţi, această stare de fapt atît de neprevăzută şi pentru mine,

inclusiv tăcerea mea îndelungată şi sper că astfel voi înăbuşi germenele nemulţumirii de care mă tem din partea voastră.

Totul a început cu aceea că în timpul călătoriei încoace am făcut cunoştinţă cu un eminent savant, pe nume profesor Kuckuck, a cărui conversaţie, sînt convins, ar fi subjugat şi inspirat spiritul vostru, cugetul vostru, tot aşa cum a fost cazul şi cu fiul vostru.

De origine germană, după cum spune şi numele, născut în Gotha, ca şi tine scumpă mamă, şi dintr-o casă bună, chiar dacă nu de familie, este de profesie paleontolog şi trăieşte, căsătorit cu o portugheză de baştină, de mult timp în Lisabona, ca fondator şi director al muzeului de istorie naturală din localitate — pe care de atunci l-am vizitat sub îndrumarea personală a lui şi ale cărui explicaţii, atît cele ce privesc paleozoologia, cît şi paleoantropologia (aceşti termeni vă sînt familiari), mi-au mers la inimă. Kuckuck a fost cel care mi-a trezit interesul, îndemnîndu-mă prin conversaţie să nu tratez începutul călătoriei mele în jurul lumii cu indiferenţă numai pentru că este un simplu început şi să nu privesc prea superficial un oraş ca Lisabona, acordînd un termen prea scurt popasului într-un loc cu un trecut atît de măreţ, şi cu atracţii atît de variate (pomenesc aici doar ferigile arborescente din Grădina botanică care aparţin de fapt perioadei carbonifere).

Cînd; în bunătatea şi înţelepciunea voastră, iubiţi părinţi, mi-aţi prescris această călătorie, v-aţi pus în ea nu numai gîndul unei distrageri, recunosc, de la idei capricioase în care lipsa mea de maturitate mă încurcase, ci şi acela al unor trăiri instructive, utile pentru completarea educaţiei unui tînăr de familie. Iată deci că aci călătoria mea s-a ridicat la această semnificaţie într-o măsură foarte mare prin relaţiile mele prieteneşti cu familia Kuckuck ai cărei trei, adică patru membri (pentru că un asistent ştiinţific al profesorului, domnul Hurtado, un dermoplastician, dacă acest cuvînt vă spune ceva, face parte oarecum din ea), contribuie desigur în mod diferit şi inegal la această semnificaţie. Mărturisesc că nu ştiu ce să mă fac cu doamnele casei. Relaţiile cu ele nu s-au putut încălzi în timpul acestor săptămîni şi, după toate probabilităţile, nu s-ar încălzi nici dacă ar mai trece tot atîta timp. Senhora, născută da Cruz şi iberică din moşi-strămoşi, — este o femeie de o severitate care intimidează, pot spune chiar aspră şi de o aroganţă ostentativă, ale cărei motive mie cel puţin nu-mi sînt prea lămurite; fiica, a cărei vîrstă poate fi ceva mai mică decît a mea şi al cărei prenume n-am putut să-l reţin pînă acum, o domnişoară

pe care eşti tentat să o numeri în specia echinodermelor, atît de ţepos se comportă. Dealtfel, dacă lipsa mea de experienţă îmi permite să văd just, Dom Miguel (Hurtado), pomenit mai sus, este privit ca logodnicul şi soţul ei prezumtiv, privinţă în care rămîn cu unele îndoieli dacă este de invidiat.

Nu, cei de care m-am ataşat sînt: amfitrionul, profesorul K., şi colaboratorul său, om cu profundă experienţă în întreaga lume a formelor animale, pentru a cărui ingeniozitate în reconstituiri muzeul îi este atît de îndatorat. De la aceştia doi, dar mai ales, se înţelege, de la K. personal provin explicaţiile şi învăţăturile atît de folositoare, care, depăşind cu mult introducerea în studiul Lisabonei şi a comorilor arhitectonice din împrejurimile acestui oraş, se extind literalmente la întreaga existenţă, inclusiv la viaţa organică născută din ea prin generaţii spontanee, deci de la piatră şi pînă la om. De dragul acestor doi bărbaţi excepţionali care văd în mine, pe bună dreptate, ceva dintr-un crin de mare desprins de pe tulpină, adică un novice al mişcării care are nevoie de sfaturi, îmi este de-a dreptul plăcută şi preţioasă prelungirea popasului meu aici, a cărei încuviinţare vă rog în modul cel mai filial să mi-o acordaţi şi voi, iubiţi părinţi, de-a dreptul scumpi şi dragi, chiar dacă ar fi prea mult să spun că ei sînt iniţiatorii ei.

Motivul exterior a fost mai curînd următorul: am considerat că este corect şi am socotit că acţionez în spiritul vostru dacă nu părăsesc oraşul înainte de a prezenta cărţile de vizită reprezentantului nostru diplomatic, domnul de Hüon şi soţiei sale. Această politeţe protocolară am îndeplinit-o chiar din prima zi a şederii mele aici şi nu am prevăzut, ţinînd seama de anotimp, nici o altă urmare. Cu toate acestea, peste cîteva zile, am primit la hotel invitaţia de a participa la legaţie, la o serată pentru domni, evident stabilită încă înainte de vizita mea şi al cărei termen era foarte apropiat de cel al îmbarcării mele. Oricum încă nu era necesar a-l schimba, dacă voiam să-mi împlinesc dorinţa de a da curs invitaţiei.

Am făcut-o, iubiţi părinţi, şi am petrecut în saloanele legaţiei din Rua Augusta o seară foarte plăcută, pe care — ca să nu o sustrag dragostei voastre — pot să o socotesc drept un succes personal, datorat firesc, educaţiei primite de la voi. Serbarea a avut loc în onoarea prinţului român Ioan-Ferdinand care, abia mai vîrstnic decît mine, se găsea la Lisabona împreună cu ataşatul său militar, căpitanul Zamfiresku şi a avut caracterul unei serate pentru domni, deoarece doamna de Hüon era în acel timp la băi pe riviera portugheză cîtă vreme so-

ţul ei a trebuit să-şi întrerupă concediul şi să se întoarcă în capitală din cauza unor anume afaceri. Numărul invitaţilor a fost restrîns, abia a depăşit zece persoane, dar fastul extraordinar, începînd cu primirea făcută de servitorii în pantaloni pînă la genunchi şi cu găetane la hainele galonate. În onoarea prinţului a fost impusă ţinuta în frac cu decoraţii şi am admirat cu plăcere crucile agăţate de gît şi stelele din piept ale acestor domni care mă depăşeau aproape toţi cu mult, atît în vîrstă, cît şi în embonpoint[1] — nu fără a-i invidia puţin, recunosc, pentru înălţarea ţinutei lor prin aceste preţioase mărunţişuri. Totuşi, fără să vă flatez pe voi sau pe mine, pot să vă asigur că, deşi eram în costum de seară fără podoabe, am fost remarcat încă de cînd am intrat în salon nu numai prin numele meu, ci şi prin politeţea mea mlădioasă şi prin stăpînirea regulilor corespunzătoare protocolului şi m-am bucurat de atenţia unanimă atît a stăpînului casei, cît şi a oaspeţilor săi.

La supeu, ce-i drept, în sufrageria lambrisată, în cercul tuturor acestor diplomaţi, în parte autohtoni, în parte străini, militari şi mari industriaşi, printre care se remarca prin pitoresc un consilier de ambasadă austro-ungar de la Madrid, un conte Festetics, în costum naţional unguresc tivit cu blană, cizme răsfrînte şi sabie încovoiată, plasat între un căpitan de fregată belgian, mustăcios, şi un exportator portughez de vin cu înfăţişare de crai a cărui comportare infatuată lasă se se bănuiască o mare avere şi cuprins într-o oarecare măsură de plictiseală deoarece conversaţia lor se învîrtea în jurul unor subiecte politice şi economice străine mie, contribuţia mea a trebuit să se mărginească mai mult timp la o mimică însufleţită, plină de interes. Totuşi, ceva mai tîrziu, prinţul, aşezat lateral faţă de mine, dealtfel o faţă obosită, palidă şi atins atît de sîsîială, cît şi de bîlbîială, m-a atras într-o conversaţie despre Paris, la care (şi cine oare n-ar vorbi cu plăcere despre Paris!) curînd a participat toată lumea şi în care eu, încurajat de zîmbetul binevoitor şi de bîlbîiala sîsîită a Alteţei Sale, mi-am permis să conduc puţin discuţia. Apoi, îndată după-masă, cînd ne-am făcut comozi în salonul de fumat al trimisului şi am luat cafeaua cu lichiorul, m-am aşezat ca din întîmplare lîngă înaltul oaspete, în partea cealaltă a lui aflîndu-se amfitrionul. Exteriorul absolut impecabil dar incolor al domnului de Hüon, cu părul rar şi ochii de un albastru apos şi cu mustaţă subţire, mult alungită, vă este fără îndoială cunoscut. Ioan-Ferdinand

[1] Grăsime (fr.).

nu i s-a adresat aproape deloc, ci a preferat să-l distrez eu, ceea ce părea că îi convine și gazdei. Probabil că invitația promptă pe care o primisem se datora dorinței de a-i oferi prințului în acest cerc pe cineva de aceeași vîrstă, calificat prin naștere pentru aceste relații.

Pot să spun că l-am amuzat copios și ce-i drept, cu mijloacele cele mai simple, care pentru el erau cele mai potrivite. I-am povestit despre copilăria și adolescența mea de la noi de acasă de la castel, despre stîngăcia bunului și bătrînului nostru Radicule, a cărui imitare i-a smuls chiote copilărești de bucurie — pentru că în asta vedea aidoma bunăvoința tremurătoare și buclucașă a cameristului său din București, moștenit de la tatăl său, despre grația fandosită a Adelaidei tale, dragă mamă, a cărei plutire de zînă prin odăi am mimat-o pentru el, spre bucuria lui chicotitoare; apoi despre cîini, despre Fripon și clănțănitul din dinți pe care i-l provoacă o anumită stare temporară a atît de minusculei Minime și despre ea însăși cu situația ei atît de precară și mereu periclitantă tocmai pentru un cîine de salon, care a pricinuit oarecare neplăceri rochiei tale. Într-o societate de domni puteam vorbi foarte bine despre asta, ca și despre clănțănitul dinților lui Fripon, firește în expresii elegante, și în orice caz am fost răsplătit prin lacrimile de rîs pentru delicata slăbiciune a Minimei, pe care vlăstarul regesc trebuia să și le șteargă mereu de pe obraji. Are ceva mișcător să vezi o ființă stînjenită de sîsîială și bîlbîială că se lasă în voia unei veselii atît de destinse.

Poate că pe tine, dragă mamă, o să te cam supere că am expus amuzamentului gingașa slăbiciune a favoritei tale; dar efectul pe care l-am obținut prin asta te-ar fi consolat de indiscreția mea. Totul tindea spre deșănțare, prințul se încovoia de rîs, iar marea cruce de la gulerul uniformei se bălăbănea luînd parte la ea involuntar. Fiecare voia să mai audă împreună cu el despre Radicule, Adelaida și Minime și striga bis. Ungurul tivit cu blană nu mai înceta să se bată cu palma pe coapsă atît de tare încît trebuie să-l fi durut, grasului i-a sărit un nasture de la vestă din cauza mișcărilor violente ale burții, iar trimisul nostru era cît se poate de mulțumit.

Toate acestea au avut însă drept consecință că la sfîrșitul seratei mi-a făcut între patru ochi propunerea de a mă prezenta, înainte de plecare, Majestății Sale Regelui Dom Carlos I care, după cum îmi indicase dealtfel drapelul de Braganza care flutura pe acoperișul palatului, se afla în capitală. Ar fi oarecum obligația lui, a spus domnul de Hüon, de a prezenta mo-

narhului pe un fiu al înaltei societăți luxemburgheze aflat în trecere, care pe lîngă asta, așa s-a exprimat el, este un tînăr înzestrat cu „daruri plăcute". Și apoi, pe deasupra, regele are un suflet nobil, suflet de artist, fiindcă Majestatea Sa pictează cu plăcere cîte ceva în ulei și în plus, minte de savant, pentru că Majestatea Sa este pasionat de oceanografie, adică de studiul mărilor și ființelor care le populează — ei bine, acest suflet este apăsat de griji politice care l-au acaparat chiar îndată după urcarea sa pe tron, acum șase ani, prin conflictul dintre interesele portugheze și cele engleze în Africa Centrală. Pe atunci atitudinea lui îngăduitoare i-a ridicat împotrivă opinia publică și a fost chiar recunoscător pentru ultimatumul englez care a permis guvernului său să respingă pretențiile Britaniei printr-un protest formal. Totuși din această cauză au existat agitații penibile în orașele mai mari ale țării, iar în Lisabona se pare că a fost reprimată o răscoală republicană. Dar apoi deficiturile fatale ale căilor ferate portugheze care au condus acum trei ani la acea grea criză financiară și la declararea falimentului de stat, adică la decretarea unei reduceri cu două treimi a obligațiilor de stat! Acestea au dat un impuls puternic partidului republican și au înlesnit activitatea instigatoare a elementelor radicale din țară. Majestatea Sa n-a fost cruțată nici de experiența repetată și deprimantă a comploturilor îndreptate contra persoanei sale, care au fost descoperite la timp de poliție. Prezentarea mea la curte, intercalată în cursul audiențelor zilnice de rutină, ar putea avea ca efect să-l distragă de la grijile care-l apasă și să-l înveselească pe Majestatea Sa. Pe cît va fi posibil, în cazul cînd convorbirea ar permite-o, aș putea încerca să introduc tema cu Minime la care sărmanul prinț Ioan-Ferdinand a reacționat atît de entuziast astă seară.

Veți înțelege, dragi părinți, că această propunere a trimisului, potrivită cu opiniile mele regaliste stricte și bucuroase și cu înclinarea mea entuziastă de a mă pleca în fața Majestății legitime (despre care poate că nici n-ați avut habar), a avut pentru mine o forță de atracție deosebită. Ceea ce se opunea acceptării era faptul regretabil că fixarea audienței cerea cîteva zile, patru sau cinci, și astfel termenul îmbarcării mele pe „Cap Arcona" ar fi fost depășit. Ce trebuia să fac? Dorința mea de a sta în fața regelui s-a contopit cu îndemnurile învățatului meu mentor Kuckuck, de a nu privi superficial un oraș ca Lisabona, cînd am luat hotărîrea de a-mi schimba programul în ultimul moment, amînînd plecarea cu o cursă. O vizită

la biroul de voiaj m-a lămurit că următorul vapor de pe aceeaşi linie „Amphitrite", care trebuie să părăsească Lisabona cam peste paisprezece zile, este deja foarte aglomerat şi nefiind de aceiaşi categorie cu „Cap Arcona" nu-mi va oferi un accomodement[1] în totul corespunzător situaţiei mele. Cel mai înţelept, aşa m-a sfătuit clerk-ul[2], ar fi să aştept întoarcerea lui „Cap Arcona" cam şase sau şapte săptămîni socotite de la 15 curent, să-mi transfer reţinerea de cabină pentru următoarea călătorie şi să amîn traversarea pînă la sfîrşitul lui septembrie, sau chiar începutul lui octombrie.

Mă cunoaşteţi, iubiţi părinţi. Om al hotărîrilor curajoase, m-am alăturat propunerii funcţionarului, am dat dispoziţiile corespunzătoare şi nici nu mai e nevoie să adaug că i-am informat pe prietenii voştri Meyer-Novaro, printr-o telegramă bine întocmită, asupra întîrzierii călătoriei mele şi i-am rugat să mă aştepte doar în cursul lunii octombrie. În felul acesta, după cum vedeţi, durata opririi mele în acest oraş a devenit aproape prea lungă, chiar pentru dorinţele mele... Dar n-are decît! Condiţiile de la hotel, fără exagerare spus, sînt suportabile, iar de discuţii instructive nu voi duce lipsă deloc pînă mă voi îmbarca. Pot deci conta pe consimţămîntul vostru?

Fără aceasta, se înţelege, sănătatea mea lăuntrică ar avea de suferit. Mi-l veţi acorda cu atît mai uşor cînd veţi afla despre desfăşurarea extrem de fericită, chiar înălţătoare, a audienţei la Majestatea Sa Regele, care a avut loc între timp. Domnul de Hüon îmi aducea la cunoştinţă augusta încuviinţare a acesteia şi cu mult timp înainte de ora fixată în cursul dimineţii, m-a condus cu trăsura lui, de la hotel pînă la palatul regal, de a cărui gardă exterioară şi interioară am trecut fără formalităţi şi cu distincţie — mulţumită acreditării sale şi uniformei de serviciu şi de curte pe care o îmbrăcase. Am urcat scara exterioară, flancată la bază de două cariatide în atitudini de o frumuseţe suprasolicitată, pînă la camerele de recepţie împodobite cu busturile regilor de altădată, cu tablouri şi candelabre de cristal, tapetate cu mătase roşie şi mobilate cu piese ale unui stil istoric, care se înşiră înaintea camerei regale de audienţe. Trecerea din una într-alta a durat mult şi cînd am ajuns într-a doua, am fost invitaţi de funcţionarul de serviciu al mareşalatului curţii să luăm deocamdată loc. Ştiţi, neţinînd seama de splendoarea locului, este la fel ca la un doctor

[1] Confort (fr.).
[2] Funcţionar (engl.).

foarte căutat, mereu în restanță crescîndă cu consultațiile, pentru că întîrzierile se acumulează și pacientul are de așteptat afară mult peste ora stabilită. Camerele erau pline de tot felul de demnitari din țară și din străinătate, toți în uniformă și costume civile de gală, unii în grupuri discutau cu voce joasă, alții se plictiseau pe canapele. Se vedeau multe panașuri, gulere galonate și decorații. În fiecare salon nou în care intram, trimisul schimba saluturi cordiale cu unul sau altul dintre diplomații cunoscuți și mă prezenta, așa că prin mereu reînnoita confirmare a modului de viață de care mă bucur, timpul de așteptare care ne-a fost impus, cu siguranță vreo patruzeci de minute, a trecut foarte repede.

Un adjutant regal cu eșarfă, avînd în mînă o listă de nume, ne-a invitat, în sfîrșit, să ne instalăm aproape de ușa flancată de doi lachei cu peruci pudrate care ducea în camera de lucru regală. De acolo a ieșit un domn bătrîn în uniformă de general de gardă care venise desigur să mulțumească pentru vreo favoare acordată. Adjutantul a intrat ca să ne anunțe. Apoi ni s-au deschis, mînuite de lachei înmănușați, ușile incrustate cu ciubuce aurii.

Regele, deși abia trecut de treizeci de ani, are deja părul rărit și este de felul lui cam rotunjor. Îmbrăcat într-o uniformă verde-oliv cu revere roșii și avînd doar o singură decorație pe piept, o stea în mijlocul căreia un vultur ține în gheare sceptrul și bula regală, ne-a primit stînd în picioare la masa lui de lucru. Fața îi era îmbujorată de atîtea discuții. Sprîncenele îi sînt negre ca tăciunele, totuși mustața pe care o poartă, ce-i drept stufoasă, dar răsucită la vîrfuri, a început să încărunțească. Plecăciunile adînci, a trimisului și a mea, le-a primit cu o mișcare îngăduitoare, exersată de mii de ori și îl salută apoi pe domnul de Hüon clipindu-i din ochi cu multă familiaritate măgulitoare.

— Scumpul meu ambasador, este o plăcere pentru mine... ca întotdeauna... Și dumneavoastră în oraș?... Știu, știu... Ce nouveau traité de commerce... Mais ça s'arrangera sans aucune difficulté, grâce à votre habilité bien connue[1]... Sănătatea amabilei doamnei de Hüon... este excelentă. Cît mă bucură asta! Într-adevăr asta mă bucură!... Și așa deci — ce Adonis îmi aduceți astăzi?

[1] Acest nou tratat comercial... Dar asta se va aranja fără nici o dificultate, datorită abilității voastre binecunoscute (fr.).

Această frază trebuie s-o înțelegeți, iubiți părinți, doar ca pe o curtoazie glumeață, neobligată de nimic. Desigur fracul îmi subliniază statura pe care o datorez tatii. Cu toate acestea știți la fel de bine ca și mine că la obrajii mei de măr cretesc și ochișorii mijiți pe care niciodată nu îi pot privi în oglindă fără regret, nu e de descoperit nimic mitologic. Am și răspuns ironiei regale cu un gest de veselă resemnare, și de parcă s-ar fi grăbit să o șteargă și să o dea uitării, Maiestatea Sa continuă îndată foarte binevoitor cu mîna mea într-a Sa:

— Bun venit în Lisabona scumpe marchiz! Nu mai trebuie să spun că numele dumneavoastră îmi este binecunoscut și că este o bucurie pentru mine să văd în fața mea un tînăr vlăstar al înaltei nobilimi dintr-o țară cu care, nu în ultimul rînd mulțumită activității însoțitorului dumneavoastră, Portugalia este în atît de sincere relații de prietenie. Spuneți-mi — și el chibzui un moment la ce-i voi spune eu — ce vă aduce la noi?

Nu vreau acum, scumpi părinți, să-mi laud abilitatea cuceritoare, curtenitoare în cel mai bun sens, în același timp degajată și smerită, cu care i-am răspuns monarhului. Vreau doar să precizez, pentru liniștea și mulțumirea voastră, că nu m-am dovedit nici stîngaci și nici cu lacăt la gură. I-am relatat Majestății Sale despre cadoul pe care mi l-a oferit mărinimia voastră: călătoria de studii de un an în jurul lumii, călătorie în care am pornit de la Paris, reședința mea și a cărei primă oprire este în acest incomparabil oraș.

— Ah, vă place deci Lisabona?

— Sire, énormément! Je suis tout à fait transporté par la beauté de votre capitale qui est vraiment digne d'être la résidence d'un grand souverain comme Votre Majesté.[1] Aveam intenția să rămîn aici numai cîteva zile, dar mi-am dat seama la timp de nechibzuința acestei hotăriri și mi-am schimbat complet planul călătoriei astfel ca să dedic cel puțin cîteva săptămîni unui popas pe care dorești să-l prelungești cît mai mult. Ce oraș, Sire! Ce bulevarde, ce parcuri, ce promenade și priveliști! Ele mi-au adus relații personale, în primul rînd am făcut cunoștință cu profesorul Kuckuck și Muzeul său de istorie — o instituție splendidă, Majestate, interesant pentru mine nu în ultimul rînd prin caracterul oceanografic, întrucît

[1] — Peste măsură Sire! Sînt cu totul transportat de frumusețea capitalei voastre care este într-adevăr demnă să fie reședința unui mare suveran ca Majestatea Voastră (fr.).

chiar unele din exponatele sale explică cît se poate de instructiv originea întregii vieţi din apa mării. Dar minunăţiile Grădinii botanice, parcul Avenida, Campo Grande, Passeio da Estrella cu incomparabila privelişte asupra oraşului şi fluviului... Este de mirare că la vederea tuturor acestor imagini ideale ale naturii binecuvîntate de Dumnezeu şi îngrijite fără cusur de mîna omului, se umezeşte puţin ochiul — Dumnezeule, numai puţin! — ochiul celui care este artist? Mărturisesc aşadar că eu — cu totul altfel decît Majestatea Voastră, a cărei măiestrie în acest domeniu este cunoscută — m-am ocupat la Paris un piculeţ cu artele plastice, am desenat, pictat, ca elev silitor, dar nepriceput, al profesorului Estompard de la Academie des Beaux Arts. Dar asta nici nu merită să fie pomenit. Ceea ce trebuie spus este că în Majestatea Voastră cinstim pe suveranul uneia dintre cele mai frumoase ţări din lume, probabil a celei mai frumoase. Unde mai există oare altundeva în lume o panoramă care să se poată compara cu cea pe care o oferă Estramadura de pe înălţimile cetăţilor regale Cintras — strălucind de grîne, vin şi fructele sudului?...

Observ în treacăt, iubiţi părinţi, că n-am vizitat încă palatele din Cintra şi nici mănăstirea Belem, chiar dacă am discutat despre arhitectura ei graţioasă. N-am ajuns pînă acum la această vizită pentru că o bună parte din timp o dedic jocului de tenis în cadrul unui club de tineri bine educaţi, în care am fost introdus prin familia Kuckuck. Dar este totuna. Pentru urechile Majestăţii Sale am preamărit impresia de care nu avusesem încă deloc parte şi Majestatea Sa a avut bunăvoinţa să intervină spunînd că ştie să-mi preţuiască receptivitatea.

Asta m-a încurajat să continui a vorbi cu toată cursivitatea pe care o posed sau pe care mi-a dat-o situaţia excepţională şi să-i preamăresc monarhului ţara şi oamenii Portugaliei. Nu vizitezi o ţară, am spus eu, numai pentru ţară ci pentru — şi poate mai ales — pentru oameni, din curiozitate, dacă pot să spun aşa, pentru o umanitate încă nemaiîncercată, din dorinţa de a privi în ochi străini, de a vedea fizionomii străine... Sînt conştient că m-am exprimat nesatisfăcător, dar ceea ce înţelegeam prin asta este dorinţa de a te bucura de înfăţişări şi comportări necunoscute. Portugalia — à la bonne heure![1] Iar portughezii, supuşii Majestăţii Voastre, sînt de fapt cei ce îmi captivează întreaga atenţie. Sîngele străvechi celtic-iberic în care s-au amestecat, se pare, tot felul de

[1] (Să fie) într-un ceas bun! (fr.).

adaosuri istorice din sfera feniciană, cartagineză, romană şi arabă — a produs o umanitate atît de fermecătoare, captivantă pentru cuget şi dă din timp în timp la iveală — uneori o graţie năzuroasă, alteori una înnobilată de o mîndrie de rasă care impune respect profund, ba chiar intimidează. A fi suveranul unui popor atît de fascinant, cît de mult este de felicitat pentru asta Majestatea Voastră Regală.

— O, desigur, desigur că da, foarte drăguţ, foarte amabil — spuse Dom Carlos. Vă mulţumesc, scumpe marchize, pentru privirea prietenească pe care o îndreptaţi spre ţara şi poporul portughez. Şi m-am gîndit că ar vrea să încheie prezentarea cu aceste cuvinte, dar am fost plăcut surprins cînd, dimpotrivă, a adăugat:

— Dar nu doriţi să ne aşezăm? Cher ambassadeur[1], să ne aşezăm totuşi puţin!

Fără îndoială că iniţial avusese intenţia ca audienţa să se desfăşoare în picioare şi pentru că nu era vorba decît de prezentarea mea, s-o încheie în cîteva minute. Dacă apoi a prelungit-o şi i-a dat un caracter mai liber — o spun mai mult ca să vă fac plăcere decît ca să-mi măgulesc vanitatea — asta trebuie s-o puneţi mai mult pe seama felului meu de a vorbi curgător, care poate că l-a amuzat şi a întregii mele ţinute agreabile.

Regele, trimisul şi eu, am luat loc în fotolii de piele, în faţa unui cămin din marmoră apărat de un grilaj, pe a cărui placă se aflau pendula, sfeşnicele şi vasele sale orientale. În jurul nostru, o cameră de lucru spaţioasă, foarte frumos mobilată, de unde nu lipseau două dulapuri-bibliotecă cu uşi de sticlă, şi a cărei duşumea era acoperită cu un uriaş covor persan. Cîteva tablouri în rame grele, aurite, atîrnau de ambele părţi ale căminului dintre care unul înfăţişa un peisaj de munte, iar celălalt o cîmpie înflorită. Domnul de Hüon îmi arătă cu ochii picturile şi apoi pe rege, care tocmai aducea o casetă de argint cu ţigarete de pe o măsuţă pentru fumat sculptată. Am înţeles.

— Rog pe Majestatea Voastră să aibă bunăvoinţa de a mă ierta dacă atenţia îmi este abătută pentru moment de la persoana Voastră de aceste capodopere care îmi atrag irezistibil privirile. Îmi permiteţi să le cercetez mai îndeaproape? Ah, asta înseamnă pictură! Ăsta este geniu! Nu pot recu-

[1] Scumpe ambasador (fr.).

noaşte prea bine semnătura, dar ambele trebuie să aparţină primului artist al ţării Voastre.

— Primul? întrebă regele zîmbind. Ia-o cum vrei. Tablourile sînt pictate de mine. Cel din stînga este o privelişte din Serra da Estrella unde am o casă de vînătoare, cel din dreapta se străduieşte să redea atmosfera cîmpiilor noastre mlăştinoase unde vînez adesea becaţe. Vedeţi, am încercat să pun în valoare farmecul florilor de răsură care acoperă din belşug aceste cîmpii.

— Parcă le simţi parfumul, am spus eu. Da, Dumnezeule, în faţa unor asemenea posibilităţi diletantismul roşeşte.

— Sînt socotite totuşi lucrări de diletant, a răspuns Dom Carlos ridicînd din umeri în vreme ce eu m-am smuls, parcă cu greu, de lîngă operele lui şi m-am reîntors la locul meu.

— Unui rege i se acordă numai diletantismul, nimic mai mult. Şi îndată te duce gîndul la Nero şi ambiţiile lui de Qualis-artifex[1].

— Oameni vrednici de compătimire, am răspuns eu, cei ce nu se pot elibera de această prejudecată! Trebuie să vă bucuraţi de cazul fericit în care supremul se uneşte cu supremul, favoarea originii auguste cu aceea a muzelor.

Majestatea Sa asculta toate acestea cu o vădită plăcere. Şedea comod rezemat pe spate, în timp ce trimisul şi cu mine evitam cuviincios atingerea de pernele înclinate ale fotoliilor noastre. Regele declară:

— Mă bucur, iubite marchize, de receptivitatea, de spontaneitatea optimistă cu care priviţi lumea, oamenii şi operele, de minunata candoare cu care o faceţi şi pentru care sînteţi de invidiat. Poate că aceasta este posibil numai pe treapta socială pe care o ocupaţi. Urîţenia şi amărăciunea vieţii este cunoscută în întregime doar în straturile de jos ale societăţii şi pe culmea ei cea mai înaltă. Omul de rînd este învăţat cu ele — şi cîrmuitorul de stat care respiră miasmele politicii.

— Observaţia Majestăţii Voastre, am răspuns eu, este plină de spirit. Dar prea supus Vă rog să nu credeţi că atenţia mea se opreşte cu o plăcere nechibzuită la suprafaţa lucrurilor, fără a încerca să pătrundă în străfundurile lor, mai puţin plăcute. Am adus Majestăţii Voastre urările mele de fericire pentru destinul, într-adevăr de invidiat, de a fi suveran peste o ţară atît de plină de glorie ca Portugalia. Dar nu sînt orb

[1] Mare artist (lat.)

față de anumite umbre care vor să întunece această fericire și știu de picătura de fiere și pelin pe care răutatea o pune în băutura aurie a vieții Voastre. Nu îmi este necunoscut că și aici, chiar și aici, trebuie să spun: tocmai aici? nu lipsesc elemente — elemente care se numesc radicale, desigur pentru că rod precum cîrtițele rădăcinile societății — elemente abominabile, dacă pot să folosesc o expresie cît de cît moderată pentru sentimentele ce le am față de ele, cărora le convine tocmai orice embarrassement[1], orice ennui[2] politic sau financiar al statului, ca să stoarcă din ele capital pentru uneltirile lor. Ei se intitulează oamenii poporului, cînd de fapt singurul raport cu poporul constă în aceea că distrug instinctele sănătoase ale acestuia și, spre nenorocirea lui, îi răpesc credința în necesitatea unei ordini sociale diferențiate. În ce fel? Infiltrîndu-i, cu totul împotriva naturii și de aceea străină și poporului, ideea de egalitate și creîndu-i prin vorbărie goală iluzia că ea este necesară sau cel puțin că este de dorit, — fără a mai pomeni deloc de posibilitatea — de a se nivela deosebirile de naștere, de sînge, deosebirile dintre bogat și sărac, nobil și inferior, deosebiri pentru a căror veșnică păstrare natura se unește cu frumusețea. Cerșetorul în zdrențe aduce prin existența lui aceeași contribuție la tabloul colorat al lumii ca și marele senior care îi pune un ban în mîna întinsă cu umilință, dar a cărei atingere o evită în orice caz pe cît posibil, și, Majestate, cerșetorul o știe; el este conștient de rangul deosebit pe care i l-a acordat ordinea lumii și în adîncul inimii nu vrea să fie deloc altfel decît este. Instigarea celor cu gînduri rele este necesară ca să-l zăpăcească și să-l abată de la rolul lui pitoresc și să-i bage în cap gărgăunii revoltei, ideea că oamenii ar trebui să fie egali. Dar ei nu sînt, și sînt născuți să înțeleagă asta. Omul vine pe lume cu simțuri aristocratice. Asta o știu din experiență proprie, așa tînăr cum sînt. Oricine ar fi, un cleric, un membru al ierarhiei bisericești sau al oricărei alteia, al celei militare, un subofițer cinstit în cazarma lui — el lasă să se observe în privire și gînduri un simț infailibil pentru substanța obișnuită sau aleasă, pentru lemnul din care cineva este cioplit... Într-adevăr, buni prieteni ai poporului mai sînt și cei care-i răpesc omului de origine grosolană și umilă bucuria pentru ceea ce este deasupra lui, pentru bogăție, pentru obi-

[1] Încurcătură (fr.).
[2] Plictiseală (fr.).

ceiurile şi manierele stratului superior al societăţii transformînd această bucurie în invidie, lăcomie şi răzvrătire! Cei ce răpesc masei religia care o menţine în limite cucernice şi fericite şi o amăgesc că trebuie schimbată forma de stat, că monarhia trebuie să cadă şi că prin instaurarea republicii firea omului se va schimba iar egalitatea şi fericirea vor veni ca prin farmec... Dar este timpul să rog pe Majestatea Voastră să-mi primească cu indulgenţă revărsarea inimii pe care mi-am îngăduit-o acum.

Regele făcu trimisului un semn din cap ridicînd sprîncenele, ceea ce-l bucură foarte mult pe acesta.

— Scumpe marchize, spuse apoi Majestatea Sa, exprimaţi opinii foarte lăudabile — opinîi care dealtfel nu corespund numai originii dumneavoastră, ci chiar dumneavoastră personal şi individual, lăsaţi-mă să adaug asta, vi se citesc clar pe faţă. Ba da, ba da, o spun aşa cum cred. A propos, aţi pomenit de retorica incendiatoare a demagogilor, de arta lor periculoasă de a convinge. În realitate, şi din nefericire, abilitatea cuvîntului este cu totul predominantă la astfel de oameni, avocaţi, politicieni ambiţioşi, apostoli ai liberalismului şi duşmani ai ordinii existente. Ceea ce există, găseşte rar susţinători de spirit. Este o excepţie binefăcătoare să auzi măcar o dată vorbindu-se în favoarea cauzei bune, bine şi convingător.

— Nu pot spune, am răspuns eu, cît de mult mă onorează şi mă bucură acest cuvînt „binefăcător" din gura Majestăţii Voastre. Poate părea ridicol dacă un simplu tînăr nobil îşi închipuie că poate face vreun bine unui rege, — dar mărturisesc că tocmai asta este strădania mea. Şi ce anume mă susţine în această strădanie? Compătimirea, Majestate. Compătimirea se alătură profundului meu respect — şi dacă asta este o cutezanţă, atunci aş dori totuşi să afirm că nu există un amestec de sentimente mai însufleţite decît acela dintre respectul profund şi compătimire. Ceea ce tinereţea mea ştie despre necazurile Majestăţii Voastre, despre duşmăniile la care este expus principiul pe care-l reprezentaţi şi însăşi Augusta Voastră persoană, îmi este apropiat şi nu-mi rămîne decît să Vă doresc distragerea de la aceste tulburări sumbre şi pe cît posibil mai multă recreere veselă. Nu încape îndoială că Majestatea Voastră o căutaţi şi o găsiţi în artele frumoase, în pictură. Pe lîngă asta aud cu bucurie că Vă dedaţi cu plăcere bucuriilor vînătorii...

— Aveţi dreptate, spuse regele. Recunosc că mă simt cel mai bine departe de oraş şi de intrigile politice, în mijlocul naturii, la cîmp şi la munte, înconjurat de un mic număr de prieteni şi credincioşi la goană şi pîndă. Sînteţi vînător, marchize?

— N-aş putea spune, Majestate. Fără îndoială că vînătoarea este divertismentul cel mai cavaleresc, dar nu sînt pasionat de puşcă şi numai ocazional dau curs unei astfel de invitaţii. Ceea ce mă bucură cel mai mult la o vînătoare sînt cîinii. O haită de copoi şi de prepelicari, care abia pot fi stăpîniţi în patima lor, cu nasul în pămînt, cu cozile mişcîndu-se încolo şi încoace, cu toţi muşchii încordaţi — trapul mîndru de paradă în care vreunul dintre ei aduce în bot, cu capul întins vînatul zburător sau iepurele — într-adevăr, îmi place enorm să văd asta. Într-un cuvînt, mărturisesc că sînt un bun prieten al cîinilor şi încă din copilărie acest vechi tovarăş al omului mi-a fost apropiat. Privirea lui pătrunzătoare, rîsul lui cu botul căscat cînd glumeşti cu el — este doar singurul animal care ştie să rîdă — delicateţea lui stîngace, eleganţa lui cînd se joacă, frumuseţea mersului elastic, dacă este de rasă — toate astea îmi încălzesc inima. Originea lui de lup sau şacal s-a şters cu totul la majoritatea raselor. De cele mai multe ori ea se observă la fel de puţin ca şi aceea de tapir sau rinocer a calului. Nici chiar spiţul de turbărie din perioada lacustră nu mai amintea de această origine şi cine oare se mai gîndeşte la lup cînd e vorba de spaniel, baset, pudel, de terrierul scoţian — care parcă merge pe burtă — sau de bernardinul plin de bunătate? Cîtă varietate prezintă specia asta! N-o mai găsim în nici o alta. Porcul este porc, vita — vită. Dar poţi oare să crezi că dogul danez, mare cît un viţel este acelaşi animal ca şi grifonul? Pe lîngă asta — am continuat eu să pălăvrăgesc şi mi-am relaxat ţinuta rezemîndu-mă totuşi de spătarul scaunului, ceea ce făcu după mine şi trimisul, pe lîngă asta, ai impresia că aceste fiinţe nu sînt conştiente de mărimea lor, fie ea uriaşă sau pitică, şi nu ţin seamă de asta în relaţiile dintre ei. Dragostea — iertaţi Majestate abordarea acestui domeniu — desfiinţează de-a binelea orice simţ pentru potrivire şi nepotrivire. Avem acasă, la castel, un ogar rusesc pe care-l cheamă Fripon, un mare senior, rezervat de felul lui şi cu o fizionomie plină de o îngîmfare somnoroasă, legată de nevolnicia creierului său. Şi tot aci este şi Minime, căţeluşa malteză de salon a mamei mele, un ghemuleţ de mătase albă, abia mai mare decît

pumnul meu. Ar fi de gîndit că Fripon este capabil să înţeleagă că această mică prinţesă tremurătoare, nu poate fi, într-o anumită privinţă, o parteneră potrivită pentru el. Însă cînd feminitatea ei devine activă, atunci, chiar dacă este ţinut la mare depărtare de ea, el începe să clănţăne atît de tare de dragoste irealizabilă, că zgomotul se poate auzi peste mai multe încăperi.

Regele s-a înveselit de clănţănit.

— Ah, m-am grăbit eu să continui, totuşi trebuie să povestesc Majestăţii Voastre îndată şi despre Minime — pe care am amintit-o mai înainte, această minusculă creatură preţioasă, a cărei constituţie se află în relaţie strînsă cu rolul ei de căţel de salon. Şi uite aşa, dragă mama, am mai spus încă o dată, cu mult mai bine, cu o precizie a detaliilor şi mai hazlie, povestea tragediei din păcate repetată în poala ta, strigătele de spaimă, soneria de alarmă, — am descris venirea filfiitoare a Adelaidei a cărei afectare nemaipomenită este mărită şi mai mult de situaţia critică şi care duce afară odorul ghinionist ce se zbate, serviciile tremurătorului Radicule care încearcă să facă faţă neajutorării tale cu un făraş şi o găleată pentru cenuşă. Succesul a fost cel dorit. Regele rîdea ţinîndu-se cu mîinile de burtă — şi într-adevăr este o bucurie care-ţi ajunge pînă în adîncul inimii să vezi un bărbat încoronat plin de griji, cu un partid instigator în ţară, lăsîndu-se în voia veseliei cu atîta uitare de sine. Nu ştiu ce îşi vor fi putut închipui despre această audienţă vreunii dintre ascultătorii indiscreţi din anticameră, dar este sigur că Majestatea Sa a gustat în mod cu totul deosebit divertismentul nevinovat pe care i l-am oferit. Pînă la urmă, Majestatea Sa şi-a amintit că numele trimisului, căruia i se citea pe faţă mîndria şi fericirea de a-şi fi cîştigat, prin introducerea mea spre binele suveranului, atîta merit, şi numele meu, nu erau în nici un caz ultimele pe lista adjutantului regal şi dădu semnul încheierii audienţei ridicîndu-se de pe fotoliu şi ştergîndu-şi lacrimile de rîs. Dar în timp ce noi ne făceam plecăciunile adînci de despărţire, l-am auzit foarte bine, cu toate că aparent nu trebuia să aud, repetînd „Charmant, charmant!" prin care monarhul se arătă recunoscător faţă de domnul de Hüon şi — dragi părinţi — cu asta, fără îndoială că micile mele impietăţi, ca şi prelungirea oarecum cu de la mine putere a rămînerii aici vă vor apărea într-o lumină mai blîndă —: două zile mai tîrziu am primit din partea mareşalatului curţii regale un pachetel care conţinea insignele or-

dinului portughez Leul roşu clasa a doua, pe care Majestatea Sa a binevoit să mi-l acorde, cu panglică roşie-carmin de purtat la gît — astfel că de acum încolo nu mă voi mai prezenta la ceremonii şi ocazii aşa cum a fost cea de la legaţie, în frac golaş.

Ştiu desigur că omul nu-şi poartă adevărata valoare în email pe piept, ci în adîncul pieptului. Dar oamenii — îi cunoaşteţi mai de mult şi mai bine decît mine — vor vizibilul, aparenţa, simbolul şi decoraţia purtată la vedere, şi eu nu îi cert pentru asta, sînt plin de blîndă înţelegere pentru nevoia lor şi este curată simpatie şi dragoste de semeni dacă mă bucur că pot să le satisfac în viitor senzualitatea copilărească cu Leul roşu clasa a doua.

Numai atît pentru astăzi, prea scumpi părinţi. Nu poţi să dai mai mult decît ai. În curînd alte noutăţi despre întîmplările şi experienţele pentru care voi avea să mulţumesc fără excepţie mărinimiei voastre. Şi dacă la adresa de mai sus ar ajunge un răspuns de la voi şi m-ar asigura că sînteţi sănătoşi, atunci aceasta ar fi cea mai de preţ contribuţie la prosperitatea fiului vostru

cu sinceră şi respectuoasă afecţiune

Loulou

Acest manuscris întocmit cu scrierea batardă binecunoscută, uşor aplecată spre stînga, redactat parte în germană, parte în franceză, umplînd o grămadă întreagă de coli de corespondenţă ale hotelului Savoy Palace, cu semnătura înscrisă în oval, fu expediată către cei ce mi-au dat viaţă la castelul Monrefuge din Luxemburg. Îmi dădusem osteneală cu ea, pentru că într-adevăr ţineam mult să corespondez cu aceşti seniori atît de apropiaţi mie şi aşteptam cu sinceră curiozitate răspunsul, care, după cum mă gîndeam, va veni desigur din partea marchizei. Consacrasem mai multe zile acestei trebuşoare care, dealtfel, cu excepţia unor voalări la început, reda cu totul veridic cele trăite de mine, chiar şi momentul cu propunerea domnului de Hüon de a mă prezenta regelui, care venise în întîmpinarea dorinţelor mele. Atenţia pe care am dat-o relatării trebuie cu atît mai mult apreciată cu cît ea mi-a răpit o bună parte din timpul consacrat vizitelor mele asidue, greu menţinute în limitele discreţiei, la familia Kuckuck şi care aveau ca pretext principal — cine s-ar fi gîndit vreodată — sportul pe

care-l practicasem tot atît de puţin ca şi pe oricare altul dealtfel, tenisul jucat cu Zouzou şi societatea ei de la club.

Nu mică mi-a fost îndrăzneala să accept şi să menţin acea înţelegere. A treia zi deci, dis-de-dimineaţă, aşa cum rămăsese stabilit, îmbrăcat într-un impecabil costum de sport, pantaloni de flanel cu cordon alb, cămaşă ca zăpada deschisă la gît peste care purtam deocamdată o jachetă albastră şi încălţat cu acei pantofi de pînză cu talpă subţire de cauciuc, care nu fac zgomot şi dau paşilor o uşurinţă ca de dansator, mă găseam pe terenul de joc dublu, foarte îngrijit, aflat nu departe de casa părintească a lui Zouzou şi a cărui folosire era rezervată, pe zile şi ore, ei şi prietenilor ei. Mă simţeam într-o stare asemănătoare celei pe care o încercasem odinioară cînd păşisem în faţa comisiei de recrutare, hotărît, cu teamă-n suflet şi dor de aventură, dar bucuros. Hotărîrea este totul. Entuziasmat de costumul meu convingător, de pantofii care mă înaripau, m-am socotit capabil să fac faţă luînd ochii, într-un joc la care într-adevăr privisem îndelung şi pe care îl reţinusem, dar nu-l practicasem niciodată cu adevărat.

Am sosit prea devreme, eram încă singur pe teren. O căsuţă servea de garderobă şi loc de păstrare pentru cele necesare jocului. Acolo mi-am scos jacheta, mi-am luat racheta şi cîteva din încîntătoarele mingi, albe ca varul şi, cu cochetărie, am început pe loc să mă ocup de întrebuinţarea acestor obiecte drăguţe. Făceam mingea să danseze pe racheta cu corzi elastice şi apoi să sară de la pămînt ca s-o prind cu ea în aer şi o ridicam de jos cu obişnuita mişcare uşoară de lopătare. Ca să-mi obişnuiesc mîna şi să-mi verific forţa, trimiteam o minge după alta peste plasă, cu lovituri de dreapta sau de stînga — pe cît posibil peste ea, pentru că în realitate, de cele mai multe ori mingile mele ajungeau în plasă sau neiertat de departe, dincolo de marginea careului opus, ba cînd m-am încălzit peste măsură, chiar deasupra împrejmuirii înalte de zăbrele a terenului de joc, departe, în afară.

Mă zbenguiam aşa, strîngînd cu plăcere mînerul frumosului instrument de lovit în single[1] contra nimănui, cînd m-a surprins Zouzou Kuckuck care venea agale însoţită de doi tineri îmbrăcaţi de asemenea în alb, un domnişor şi o domnişoară care însă nu erau fraţi, ci cousin si cousine[2]. Dacă nu-l chema Costa, atunci îl chema Cunha, şi dacă n-o chema Lopes, atunci o chema Camoes — nu mai ştiu precis.

[1] Singur (engl.).
[2] Văr şi verişoară (fr).

— Ia te uită, marchizul se antrenează solo. Arată foarte promițător, spuse Zouzou ironică și îmi făcu cunoștință cu tinerii, într-adevăr delicați dar incomparabil inferiori ei ca farmec, mai apoi și cu alți membri masculini și feminini ai clubului, care sosiseră între timp, numiți: Saldacha, Vincente, de Menez, Ferreira sau ceva asemănător. Se adunaseră în total vreo duzină de participanți, inclusiv eu; mai mulți se așezară imediat pe băncile care se găseau în afara împrejmuirii, tăifăsuind deocamdată, ca spectatori. Intrau la joc cîte patru pe fiecare teren — Zouzou și cu mine pe careurile opuse ale unuia din ele. Un lungan se cățără pe scaunul înalt al arbitrului ca să noteze și să anunțe numărul mingilor servite, greșelile și outs-urile, un game cîștigat sau un set.

Zouzou s-a postat lîngă fileu, pe cînd eu am cedat acest loc partenerei mele, o domnișoară cu ten gălbui și ochi verzi, și m-am așezat, cu atenția concentrată și trupul încordat pe fundul terenului. Partenerul lui Zouzou, acel mic cousin, a servit primul, foarte dificil. Dar, sărind într-acolo, am avut la început marele noroc să-i resping mingea cu o lovitură razantă și puternică, foarte precisă, astfel că Zouzou spuse: „Așa deci". După aceea am comis o mulțime de prostii, de stîngăcii, mascate de sărituri elastice și alunecări de colo-colo care au adus puncte adversarilor; am mai făcut încă, cu o aroganță ostentativă transformînd jocul într-o joacă a mea și lăsînd să pară că nu-l iau deloc în serios, sute de șmecherii și jonglerii cu mingile săltărețe care, ca și greșelile mele ireparabile, trezeau veselia spectatorilor — ceea ce nu mă împiedica să realizez, din cînd în cînd, din pură întîmplare, lucruri ce erau în uluitor contrast cu nepriceperea mea atît de des evidentă și puteau s-o facă să apară în lumina purei delăsări și disimulări a aptitudinilor mele. Uimeam prin cîte un serviciu de o precizie extraordinară, prin preluarea la timp a unei mingi, prin returnarea repetată a celor mai imposibile mingi — toate acestea datorîndu-le inspirației fizice înflăcărate de prezența lui Zouzou. Mă văd și acum prinzînd un drive cu un picior întins înainte, cu celălalt îndoit din genunchi, ceea ce trebuie că dădea o poză foarte reușită, fiindcă mi-a adus aplauze din băncile spectatorilor; mă văd înălțîndu-mă în salt incredibil ca, de asemenea în strigăte de bravo și aplauze, să trimit cu toată puterea în terenul adversarului o minge a micului cousin, trecută mult peste capul partenerei mele și care, printre celelalte, era cu atît mai mult o reușită sălbatică, entuziasmantă.

În ceea ce o privește pe Zouzou, care juca bine, corect și liniștit, ea nu a rîs nici cînd mă făceam de rușine — cînd loveam alături de mingea pe care o aruncasem eu însumi în aer pentru serviciu — nici de subterfugiile mele nepotrivite, dar nici nu clipea la neașteptatele mele fapte de campion și la aplauzele care-mi erau aduse. Fiind prea întîmplătoare, succesele mele nu erau deloc suficiente să împiedice, în ciuda muncii zdravene a partenerei mele, ca echipa lui Zouzou să aibă după douăzeci de minute patru game-uri și după încă zece să facă setul. Am întrerupt apoi, ca să dăm rîndul altora. Înfierbîntați, ne-am așezat toți patru pe una din bănci.

— Jocul domnului marchiz este amuzant spuse partenera mea galben-verde, căreia îi stricasem atîtea mingi.

— Un peu phantastique, pourtant[1], răspunse Zouzou care, fiindcă mă introduse, se simțea răspunzătoare de conduita mea. În plus, puteam să cred că prin „fanteziile mele" nu aș fi avut nimic de pierdut în ochii ei. M-am scuzat, amintind că sînt doar un reîncepător și mi-am exprimat speranța să pot recupera iute ceea ce am putut odată, ca să fiu demn de asemenea parteneri și adversari. După ce am mai pălăvrăgit puțin uitîndu-ne la cei ce intraseră și ne-am bucurat de mingile bune, a venit la noi un domn numit Fidelio, a vorbit în portugheză cu vărul și cu fata galben-verde și i-a luat deoparte pentru o discuție oarecare. Abia am rămas singur cu Zouzou că a și început:

— Așadar marchize, și desenele acelea? Unde sînt? Știți că doresc să le văd, să mi le dați.

— Dar Zouzou, am răspuns eu, era imposibil să le iau cu mine și să le aduc aici. Unde era să le las și cum să vi le arăt, cînd în fiecare clipă am risca să fim prinși cu ele...

— Cum adică „să fim prinși"?

— Păi da, aceste creații ale visării, ale amintirii mele despre tine, nu sînt nimic în ochii unui al treilea, lăsînd cu totul la o parte întrebarea dacă ele ar fi ceva pentru tine. Pe Dumnezeul meu că am vrut, dar condițiile de aici îmi sînt poate și mai nefavorabile decît cele de la dumneata de acasă, sau din oricare altă parte, pentru a avea secrete comune.

— Secrete! Vă rog să dați atenție cuvintelor dumneavoastră!

— Dar tu mă obligi la secrete care, așa cum stau lucrurile, sînt foarte greu de realizat.

[1] Puțin cam fantastic, totuși (fr.).

— Eu spun pur și simplu că depinde de abilitatea dumneavoastră să găsiți ocazia de a-mi preda aceste file. Abilitatea nu vă lipsește. Ați fost abil în joc — fantastic, cum am spus mai înainte, înfrumusețînd, și atît de des stîngaci, încît s-ar fi putut crede că n-ați învățat tenis niciodată. Dar abil ați fost.

— Cît de fericit sînt Zouzou să aud asta din gura ta!

— Cum ați ajuns să-mi spuneți Zouzou?

— Toată lumea îți spune așa și eu iubesc atît de mult acest nume al tău. Am fost numai urechi cînd l-am auzit prima oară și l-am închis îndată în inima mea...

— Cum se poate închide un nume în inimă?

— Numele este inseparabil legat de persoana care-l poartă. De aceea mă face atît de fericit să aud din gura ta, Zouzou — cît de mult îmi place să vorbesc despre gura ta! — o critică pe jumătate elogioasă a amărîtului meu joc. Crede-mă, arăta penibil în stîngăcia lui din cauză că eram cu totul pătruns de conștiința faptului că mă mișc sub ochii tăi negri, iubiți și fermecători.

— Foarte frumos. Acum vă antrenați marchize în ceea ce se numește a face curte unei tinere fete. Asta este lipsit de originalitate în comparație cu jocul dumneavoastră fantastic. Majoritatea tinerilor de aici consideră tenisul, mai mult sau mai puțin, ca un pretext pentru această ocupație dégoutante[1].

— Dégoutant, Zouzou? De ce? Nu de mult ai numit dragostea un subiect indecent și ai mai spus și „ptiu!"

— O spun iar. Voi tinerii sînteți toți niște puști nerușinați și vicioși, cu gîndul numai la indecențe.

— Ah, dacă te ridici și pleci, îmi iei posibilitatea de-a apăra dragostea.

— Asta și vreau. Stăm aci de prea mult timp în doi. În primul rînd că așa ceva nu se cuvine și în al doilea (pentru că dacă zic în primul rînd nu las să lipsească în al doilea rînd), în al doilea rînd nu găsiți destul interes pentru individual, ci vă încîntă mult mai mult combinațiile.

E geloasă pe mamă-sa, mi-am spus nu fără bucurie în sinea mea, în timp ce ea mi-a aruncat un „au revoir"[2] și s-a îndepărtat. Poate că o fi și regina rasei pe fetița ei! Asta ar corespunde geloziei pe care sentimentul meu pentru una îl nutrește față de sentimentul meu pentru cealaltă.

[1] Dezgustătoare (fr.).
[2] La revedere (fr.).

Distanța de la terenul de joc pînă la vila Kuckuck am parcurs-o împreună cu tinerii în compania cărora venise Zouzou, cousinul și cousina al căror drum spre casă trecea pe aici. Dejeuner-ul care ar fi trebuit să fie o masă de adio, dar nu mai avea rost, a fost luat de astă dată doar în patru, pentru că Domnul Hurtado lipsea. Era condimentat cu ironiile și zeflemeaua lui Zouzou despre jocul meu, pentru care Dona Maria Pia trăda o anumită curiozitate prin întrebările pe care le punea zîmbind, mai ales cînd fiica ei, făcînd un vizibil efort, pomenea și izolatele mele fapte de bravură — spun că făcea un vizibil efort pentru că zicea asta printre dinți și cu sprîncenele încruntate, ca și cum ar fi fost foarte supărată. I-am și pomenit despre asta, iar ea a răspuns:

— Supărată? Bineînțeles. Nu se potrivea cu totala dumneavoastră nepricepere. Era nenatural.

— Spune totuși chiar supranatural! rîse profesorul. În rezumat, chestiunea îmi pare a duce la concluzia că marchizul a fost atît de galant încît să aranjeze victoria de partea voastră.

— Dragă papă, răspunse ea îndîrjită, ești destul de străin de sport ca să crezi că galanteriei poate să-i revină vreun rol aici și ai explicații foarte blînde pentru comportarea tovarășului tău de călătorie.

— Papă este întotdeauna blînd, încheie acest schimb de cuvinte senhora.

Acea masă, una dintre multele de care am mai putut să mă bucur în casa familiei Kuckuck în săptămînile următoare, n-a fost urmată de nici o plimbare. La următoarele s-au adăugat excursii în împrejurimile Lisabonei. Despre asta însă, ceva mai tîrziu. Acum vreau să mai amintesc doar de bucuria pe care mi-a făcut-o paisprezece sau optsprezece zile după plecarea scrisorii mele, o scrisoare a mamei mele, pe care portarul mi-a înmînat-o cînd m-am întors dintr-o plimbare. Scrisă în limba germană, avea conținutul următor:

Victoria Marquise de Venosta née[1] *de Plettenberg*
Castelul Monrefuge, 3 sept. 1895

Dragul meu Loulou!

Scrisoarea ta din 25 ale lunii trecute a ajuns cu bine în mîinile lui papà şi ale mele şi amîndoi îţi mulţumim pentru conştiinciozitatea cu care redai fapte şi amănunte, incontestabil foarte interesante. Scrisul tău, bunul meu Loulou, a lăsat întotdeauna de dorit şi este tot ca şi înainte nu lipsit de afectare, dar stilul tău a cîştigat categoric în îngrijire şi cizelare agreabilă, faţă de cel de dinainte, ceea ce pun în parte şi pe seama influenţei tot mai sesizabile a atmosferei Parisului, favorabilă cuvîntului şi spiritului, atmosferă pe care ai respirat-o atîta timp. În afară de asta este desigur un adevăr că simţul pentru bunele maniere cuceritoare pe care l-ai avut întotdeauna, pentru că noi l-am sădit în tine, este o chestiune a omului luat în ansamblu şi nu se opreşte la ţinuta exterioară, ci se extinde asupra tuturor manifestărilor personale de viaţă, deci şi asupra modului de exprimare oral şi în scris.

Dealtfel, nu sînt convinsă că ai vorbit într-adevăr atît de elegant şi elocvent Majestăţii Sale Regelui Carl, aşa cum pretinzi în relatarea ta. Este cu siguranţă doar o ficţiune epistolară. Dar pentru asta, nu ne-a făcut mai puţină plăcere şi înainte de toate prin opiniile pe care ai folosit prilejul de a le prezenta şi care ne-au mers drept la inimă, tatălui tău, mie, precum şi Majestăţii Sale. Amîndoi împărtăşim în întregime concepţia ta că pe pămînt deosebirea între bogat şi sărac, nobil şi om de rînd există din voinţa divină, şi că starea de cerşetor este o necesitate. Unde ar rămîne prilejul de binefacere şi de fapte bune în înţelesul creştinesc, dacă n-ar exista sărăcie şi mizerie?

Atît ca introducere. Nu-ţi ascund şi nici tu nu te-ai aşteptat la altceva, că deciziile tale, în fapt cam încăpăţînate, amînarea considerabilă pe care a suferit-o călătoria ta mai departe înspre Argentina, ne-au cam indispus puţin la început. Dar ne-am învoit, chiar reconciliat, pentru că justificările pe care le prezinţi sînt foarte plauzibile şi pe drept cuvînt poţi spune că rezultatele îşi îndreptăţesc hotărîrile. Desigur mă gîndesc în primul rînd la acordarea ordinului Leul Roşu, pe care-l datorezi bunăvoinţei Regelui şi comportării tale agreabile faţă de el şi pentru care papà şi eu te felicităm din toată inima. Este o decoraţie foarte remarcabilă ce se obţine rar la

[1] Victoria Marchiză de Venosta născută (fr.).

o vîrstă atît de tînără şi, chiar dacă este clasa a doua, nu se poate considera de mîna a doua. Ea onorează întreaga familie.

Despre acest frumos eveniment este vorba şi într-o scrisoare a doamnei Irmingard de Hüon pe care am primit-o aproape în acelaşi timp cu a ta şi în care, prin intermediul relatărilor soţului ei, ne comunică succesele tale în societate. Ea a dorit să bucure prin asta inima mamei şi şi-a atins pe deplin scopul. Cu toate acestea, fără să vreau să te mîhnesc, trebuie să-ţi spun că am citit descrierea ei, adică a trimisului, cu oarecare uimire. Desigur, glumeţ ai fost întotdeauna, dar de astfel de talente pentru parodie şi daruri pentru travesti burlesc încît ai putut să faci o întreagă societate, inclusiv un vlăstar princiar, să moară de rîs şi să eliberezi inima împovărată de griji a unui rege pînă la o veselie aproape nemajestuoasă, nu te-aş fi crezut capabil. Ajunge că scrisoarea doamnei de Hüon confirmă talentele tale în această privinţă şi aci trebuie să admitem iar că succesul justifică mijloacele. Fie-ţi iertat, copilul meu, că în expunerile tale te-ai bazat pe amănunte din viaţa noastră de familie, care era mai bine să rămînă între noi. În timp ce-ţi scriu, Minime stă culcată în poala mea şi s-ar asocia cu siguranţă indulgenţei noastre, dacă mica ei minte s-ar putea ocupa cu cele omeneşti. În compoziţia ta te-ai făcut vinovat de exagerări răutăcioase şi licenţe groteşti şi mai ales ai pus-o pe mama ta într-o lumină ridicolă, descriind-o cum zace jalnic murdărită şi pe jumătate leşinată în fotoliu, iar Radicule trebuia să-i vină în ajutor cu făraşul şi găleata de cenuşă. Nu ştiu să existe vreo găleată de cenuşă, asta este o creaţie a zelului tău de a distra care a dat roade atît de îmbucurătoare astfel că pînă la urmă nu se mai poate schimba nimic dacă a sacrificat cu îndrăzneală ceva din demnitatea mea.

Tot inimii de mamă îi erau destinate fără îndoială şi asigurările doamnei de Hüon că eşti văzut şi caracterizat de toată lumea ca atît de drăguţ, ba chiar ca o frumuseţe de tînăr, ceea ce de asemenea ne-a uimit într-un anumit grad. Tu eşti, la drept vorbind, un băiat agreabil şi îţi depreciezi înfăţişarea cînd vorbeşti cu autoironie simpatică despre obraji ca merele creţeşti şi ochişori mijiţi. Asta este cu siguranţă injust. Dar la drept vorbind nu poţi fi socotit drăguţ şi frumos, nu ştim de aşa ceva şi complimentele care ni se fac în acest sens mă descumpănesc, chiar dacă, femeie fiind, nu mi-este necunoscut cît de mult dorinţa de a place, pornind din interior, reu-

şeşte să transfigureze exteriorul, pe scurt, că se poate dovedi un mijloc pour corriger la nature[1].

Dar ce să mai vorbesc despre exterieurul[2] tău dacă se poate numi drăguţ sau doar passable![3] Să vorbim mai bine despre sănătatea ta sufletească, despre salvarea ta socială, pentru care noi părinţii am avut de tremurat cîtva timp. Şi în privinţa asta, pentru noi este o adevărată uşurare a inimii să deducem din scrisoarea, ca şi din telegrama ta, că prin această călătorie am găsit mijlocul potrivit de a te desprinde din vraja dorinţelor şi a proiectelor degradante şi de a le face să-ţi apară în adevărata lor lumină, adică imposibile şi dăunătoare şi de a le îneca în uitare împreună cu persoana care, spre îngrijorarea noastră, ţi le-a infiltrat.

Condiţii favorabile, după cele împărtăşite de tine, îţi vin în ajutor. Nu pot să nu văd în întîlnirea cu acel profesor şi director de muzeu, al cărui nume sună în orice caz hazliu, o coincidenţă fericită şi frecventarea casei lui ca fiind utilă şi de mare ajutor pentru vindecarea ta. Amuzamentul este bun; cu atît mai bine însă dacă se asociază cu un profit în educaţie şi cunoştinţe brillante[4] cum se conturează destul de clar în scrisoarea ta, fie prin comparaţia cu crinul de mare (o plantă necunoscută mie) sau prin aluziile la istoria naturală a cîinelui şi calului. Astfel de lucruri sînt o podoabă a oricărei conversaţii de societate şi nu vor da greş niciodată să distingă în mod plăcut pe tînărul, care ştie să le împletească în discuţie, fără pretenţie şi cu gust, de cei cărora nu le stă la dispoziţie decît vocabularul sportiv. Nu vreau să se înţeleagă prin asta că n-am luat cunoştinţă cu plăcere, spre binele sănătăţii tale, de reluarea îndelung neglijatului Lawn Tennis.

Dacă, dealtfel, relaţiile cu doamnele acelei case, mama şi fiica, pe care le descrii într-o lumină oarecum ironică, îţi sînt mai puţin agreabile decît cele cu savantul amfitrion şi ajutorul său, nu mai trebuie să te sfătuiesc, — dar aş dori totuşi s-o fac aci — să nu laşi să se observe niciodată că le apreciezi mai puţin şi să le întîmpini întotdeauna cu amabilitatea pe care un cavaler o datorează celuilalt sex, în toate împrejurările.

Şi cu acestea, mult succes, dragă Loulou! Deci, dacă peste vreo patru săptămîni, după reîntoarcerea vaporului „Cap Arcona" te îmbarci, rugăciunile noastre pentru tine, ca să ai o

[1] Pentru a corecta natura (fr.).
[2] Exteriorul tău (fr.).
[3] Suportabil (fr.).
[4] Sclipitoare (fr.).

traversare liniştită care să nu-ţi afecteze stomacul nici măcar o zi, se vor înălţa către ceruri. Amînarea călătoriei tale aduce cu sine că ţe va prinde primăvara argentiniană şi desigur şi vara acestei regiuni opuse nouă. Cred că te îngrijeşti de o garderobă potrivită. Flanelul fin este cel mai recomandabil în cazul ăsta, pentru că oferă cea mai bună protecţie împotriva răcelilor, care, ce-i drept, nu se capătă după cum spune cuvîntul, cînd e frig, ci se capătă chiar mai uşor cînd e căldură mare. Dacă mijloacele puse la dispoziţie se dovedesc insuficiente în unele împrejurări, atunci ai încredere că sînt femeia care poate pleda cu succes pe lîngă tatăl tău pentru o completare rezonabilă a lor.

Cele mai bune urări gazdelor tale, domnului şi doamnei Consul Meyer.

Cu binecuvîntări
Mamăn

CAPITOLUL AL ZECELEA

Cînd îmi amintesc de vehiculele extrem de distinse, Victorii lustruite, faetoane şi cupeuri căptuşite cu mătase, pe care mai tîrziu le-am considerat pentru un timp proprietatea mea, mă înduioşează bucuria copilărească cu care, în acele săptămîni la Lisabona, mă foloseam de o trăsură de închiriat doar decentă, care-mi stătea la dispoziţie după împrejurări, potrivit unei învoieli cu o birjărie, astfel că numai de la caz la caz trebuia să cer portarului de la Savoy Palace să telefoneze după ea. În fond nu era mai mult decît o droşcă, firește cu coş rabatabil şi totuşi o fostă trăsură boierească cu patru locuri, vîndută firmei de transport. Caii şi hamurile erau în orice caz prezentabile, uniforma cuvenită unui birjar privat, pălărie cu rozete, haină albastră şi cizme răsfrînte, o pusesem drept condiţie contra unei mici sume suplimentare.

Mă urcam cu plăcere în faţa hotelului în trăsura a cărei portieră mi-o deschidea un paj, în timp ce birjarul, după cum îl învăţasem, se înclina puţin pe capră cu mîna la borul ţilindrului. Aveam nevoie neapărat de un asemenea vehicul, nu numai pentru drumurile pe Corso, şi plimbările pe care le

făceam în parcuri şi pe promenade pentru plăcerea mea, dar şi pentru a putea răspunde cu oarecare prestanţă unor invitaţii mondene pe care le-a adus după sine serata de la trimis, dar desigur şi audienţa la rege. Astfel, acel bogat negustor de vinuri care se numea Saldacha şi soţia lui, neobişnuit de corpolentă, m-au rugat să iau parte la un garden party la splendida lor proprietate din apropierea oraşului, unde mă înconjura multă lume bună, pentru că, în sfîrşit, încetul cu încetul, toată societatea Lisabonei se întorsese din vilegiatură. Cu mici schimbări şi mai puţin numeroasă, am regăsit-o la două dineuri: unul a fost oferit de însărcinatul cu afaceri al Greciei, prinţul Maurocordato şi soţia lui de o frumuseţe clasică şi pe lîngă asta şi uimitor de amabilă iar celălalt de baronul şi baroana Vos von Steenwyk la legaţia olandeză. În aceste ocazii am putut să mă prezint decorat cu Leul meu Roşu pentru care toată lumea m-a felicitat. Aveam mult de salutat pe Avenida, deoarece cunoştinţele mele distinse se înmulţeau; totuşi toate astea se menţineau doar la suprafaţă şi de formă — mai exact le menţineam astfel din indiferenţă — pentru că adevăratele mele interese erau legate de căsuţa albă de acolo de sus, de imaginea dublă a mamei şi fiicei.

Nici nu mai trebuie să spun că nu în ultimul, ci în primul rînd din acest motiv ţineam trăsura. Doar astfel le puteam face plăcerea plimbărilor, de pildă la locurile istorice pe care le preamărisem cu anticipaţie regelui; şi nimic nu-mi era mai plăcut decît să mă aşez în echipajul meu de împrumut pe bancheta din spatele birjarului, în faţa celor două, a mamei, majestuoasă prin rasă şi a fermecătorului ei copil, poate uneori alături de Dom Miguel care se mai făcea cîteodată liber pentru a merge cu noi — în special la vizitarea palatului şi a mănăstirii, unde a făcut pe ghidul.

Plimbările şi excursiile erau precedate întotdeauna, o dată sau de două ori pe săptămînă, de partidele de tenis şi de prînzul intim care urma în familia Kuckuck. Jocul meu, pe care-l practicam uneori ca partener al lui Zouzou, uneori ca adversar al ei, alteori, după cum se întîmpla, departe de ea pe cealaltă parte a terenului, a cîştigat foarte repede în echilibru. Faptele de bravură ale inspiraţiei de moment au dispărut împreună cu cele mai ridicole dezvăluiri ale nepriceperii şi acum dovedeam un nivel mediu cuviincios, poate că şi prezenţa captivantă a iubitei dădea faptelor şi acţiunilor mele mai mult spirit trupesc — dacă se poate spune aşa — decît este îngăduit oamenilor obişnuiţi. De nu s-ar fi opus atîtea

dificultăți să pot fi singur cu ea! Exigențele unei austerități meridionale a moravurilor îmi stăteau în cale, impresionante dar stînjenitoare. Nici gînd să-mi fie permis s-o iau pe Zouzou de acasă și să mergem la tenis; de la bun început ne întîlneam la fața locului și nu era posibil să facem în doi nici măcar drumul spre casă de la terenul de joc pînă la vila Kuckuck; ca și cum ar fi fost de la sine înțeles, aveam întotdeauna însoțitori. Că nu mă puteam gîndi la vreun tête-à-tête cu ea, chiar în casă, înainte sau după masă, în salon sau în oricare alt loc, nici nu mai pomenesc. Numai odihna pe una din băncile din afara împrejmuirii terenurilor de tenis ducea din cînd în cînd la o convorbire între patru ochi, care începea mereu cu admonestarea, cu pretenția de a-i arăta portretele, mai mult chiar de a i le preda. Fără să contest teoria bizară a dreptului ei de posesiune asupra filelor, m-am eschivat mereu de la cererea ei sub pretextul plauzibil că ar lipsi o împrejurare potrivită pentru a-i prezenta desenele. În realitate mă îndoiam că pot să-i arăt vreodată aceste reprezentări îndrăznețe și eram obsedat de această îndoială, așa cum eram obsedat și de curiozitatea ei nepotolită — sau oricare alt cuvînt s-ar putea pune în loc — fiindcă schițele nearătate stabileau o legătură secretă între noi, care mă încînta și pe care voiam s-o păstrez.

Să am un secret cu ea, să fiu, față de ceilalți, într-un fel de înțelegere cu ea — fie că-i făcea plăcere sau nu — avea pentru mine o dulce importanță. Astfel, țineam să-i povestesc mai întîi numai ei despre întîmplările trăite de mine în societate, înainte de a mă produce cu ele în familie, la masă — și pentru ea o făceam mai exact, mai intim, cu mai multă atenție decît după aceea pentru ai săi, astfel ca să o pot privi apoi și să găsesc împreună cu ea un zîmbet comun în amintirea celor discutate mai înainte. Un exemplu a fost întîlnirea mea cu prințesa Maurocordato ale cărei trăsături și statură de o noblețe zeiască făceau atît de surprinzătoare o comportare care nu era cîtuși de puțin zeiască, ci aceea a unei subrete. I-am povestit lui Zouzou cum, într-un colț al salonului, atenianca mă lovise insistent cu evantaiul, își arătase vîrful limbii în colțul gurii, îmi făcuse cu ochiul și cele mai slobode avansuri — uitînd cu totul de demnitatea sobră care, așa s-ar putea gîndi, ar trebui să fie o obligație firească pentru o femeie avînd conștiința frumuseții ei clasice. Pe banca noastră am vorbit mai mult timp despre contradicția care apărea între înfățișare și purtare și ne-am înțeles că prințesa, ori nu-și accepta condiția de model, o considera o constrîngere plictisitoare și se revolta împotriva ei

prin comportare — ori era vorba de prostie curată, de lipsă de conştiinţă şi simţ faţă de sine, pe care o arată de pildă un frumos pudel alb ca zăpada, care de abia îmbăiat, se duce de-a dreptul să se tăvălească într-o băltoacă de nămol.

Toate acestea au fost lăsate la o parte cînd, mai apoi, la dejun, am amintit de seara grecească, de prinţesă şi de înfăţişarea ei desăvîrşită.

— ... care fireşte că v-a lăsat o impresie profundă spuse senhora Maria-Pia stînd la masă, ca întotdeauna, foarte dreaptă, fără a se rezema şi fără cea mai mică destindere a spatelui, cu pandantivi din agat legănîndu-se uşor.

Am răspuns:

— Impresie senhora? Nu, ci chiar prima mea zi la Lisabona' mi-a dăruit astfel de impresii asupra frumuseţii feminine, care, trebuie să mărturisesc, mă fac cu totul nereceptiv faţă de altele. Apoi i-am sărutat mîna, uitîndu-mă zîmbitor spre Zouzou. Aşa procedam întotdeauna. Aşa voia imaginea dublă. Dacă îi spuneam vreo amabilitate fiicei, mă uitam spre mamă şi invers. Ochii astrali ai amfitrionului, din capul mesei, priveau la aceste întîmplări cu o vagă bunăvoinţă, consecinţa distanţei pînă la Sirius, de unde îi venea privirea. Veneraţia pe care o simţeam pentru el nu era cu nimic păgubită de constatarea că nu-şi făcea nici o grijă în ceea ce priveşte stăruinţele mele pentru imaginea dublă.

„Papà este întotdeauna blînd" spusese pe drept cuvînt Senhora Maria-Pia. Cred că acest cap de familie ar fi ascultat cu aceeaşi neatenţie binevoitoare şi blîndeţe distantă la convorbirile cu Zouzou pe terenul de tenis sau din timpul excursiilor cînd mergeam în doi, şi care erau destul de îndrăzneţe. Erau aşa, datorită principiului ei fundamental că „tăcerea nu este sănătoasă", a fenomenalei ei sincerităţi care depăşea cu totul cadrul acceptat şi datorită subiectului faţă de care se manifesta această lipsă de înconjur: tema dragostei, despre care după cum se ştie, spunea: „Ptiu!" Din cauza asta aveam multe necazuri cu ea, pentru că într-adevăr o iubeam şi îi dădeam să înţeleagă asta în toate felurile şi ea o şi înţelegea, dar cum! Ideile pe care le nutrea despre dragoste această fată încîntătoare erau cît se poate de bizare, de un comic care te punea pe gînduri. Părea să vadă în ea ceva de felul ocupaţiei secrete a băieţaşilor neascultători, părea să creadă şi că viciul numit „dragoste" trebuie pus numai pe seama sexului bărbătesc, cel femeiesc neavînd absolut nimic de-a face cu asta, că n-ar fi cîtuşi de puţin conceput de la natură pentru asta, şi că

numai bărbaţii tineri sînt preocupaţi permanent să-l atragă spre această dezordine, să-l ademenească spre asta şi anume făcîndu-i curte. Am auzit-o spunînd:

— Acum iar îmi faci curte, Louis, (da, este adevărat, a început să-mi spună uneori între patru ochi, „Louis“ aşa cum eu îi spuneam „Zouzou“) îmi spui vorbe dulci şi mă priveşti insistent — sau să spun insinuant? nu, am să spun: plin de dragoste, dar asta e o minciună — cu ochii tăi albaştri care, după cum ştii, împreună cu părul tău blond contrastează atît de minunat cu tenul tău brun încît nici nu mai ştiu ce să gîndesc despre tine. Şi ce vrei tu? Ce urmăreşti cu privirile şi vorbele tale fierbinţi? Ceva nespus de ridicol, absurd, pueril şi dezgustător. Spun: nespus, dar bineînţeles că nu e deloc de nespus şi eu o spun. Vrei să consimt să ne îmbrăţişăm, un om pe celălalt, separaţi şi deosebiţi cu grijă de natură şi să-ţi apeşi gura pe a mea, astfel ca nările noastre să stea crucişi, şi să ne respirăm unul altuia respiraţia, o indecenţă respingătoare, nimic altceva, dar pervertită de senzualitate în plăcere — aşa se numeşte asta, o ştiu bine şi ceea ce înseamnă cuvîntul ăsta, o mlaştină de indiscreţie în care vreţi să ne atrageţi ca să ne pierdem împreună cu voi minţile şi două fiinţe civilizate să se comporte ca nişte canibali. La asta vrei să ajungi făcîndu-mi curte.

Încheie şi tăcu, şezînd complet liniştită fără respiraţie accelerată, fără vreun semn de epuizare după această izbucnire de sinceritate, care însă nu se manifesta ca o izbucnire, ci numai ca respectare a principiului că trebuie să spui lucrurilor pe nume. Am tăcut şi eu, speriat, mişcat şi întristat.

— Zouzou, am spus eu în sfîrşit şi am ţinut o clipă mîna mea peste a ei, fără să o ating, după aceea am descris — cu aceeaşi mînă, tot la o oarecare distanţă, deci în aer, o mişcare parcă protectoare asupra părului şi în jos, asupra ei, — Zouzou, mă doare foarte rău că prin astfel de cuvinte, cum să le spun: crude, groaznice, peste măsură de adevărate şi tocmai de aceea numai pe jumătate adevărate, chiar neadevărate — destrami ceaţa gingaşă cu care îmi împăienjeneşte inima şi sufletul sentimentul meu pentru farmecul persoanei tale. Nu rîde de „împăienjenit“. Spun dinadins şi conştient „împăienjenit“, pentru că trebuie să apăr poezia dragostei în cuvinte poetice de descrierea ta îngheţată, denaturantă. Cum vorbeşti, mă rog, despre dragoste şi despre scopul pe care-l urmăreşte! Dragostea nu urmăreşte nici un scop, ea nu vrea şi nu gîndeşte nimic despre sine, este doar ea însăşi şi împletită în ea însăşi, nu

pufni pe năsuc de „împletit", ți-am spus doar că intenționat mă folosesc de cuvinte poetice, adică pur și simplu mai decente, în numele dragostei, pentru că ea este fundamental decentă și cuvintele tale atît de aspre sînt foarte departe de ea, pe un drum despre care ea nu știe nimic, chiar dacă-l cunoaște. Cum vorbești, mă rog, despre sărut, cel mai gingaș schimb din lume, mut și grațios ca o floare! Această nesperată, ca de la sine întîmplată, dulce întîlnire a două perechi de buze dincolo de care simțirea nu mai visează să treacă, pentru că este pecetluirea incredibil de fericită a unirii sale cu o alta.

Garantez și jur: așa am vorbit. Am vorbit așa pentru că felul în care Zouzou insulta dragostea mi se părea într-adevăr copilăresc și pentru că apreciam poezia ca mai puțin copilărească decît acest teribilism al fetei. Poezia însă mi-era la îndemînă datorită plutirii ușoare a existenței mele și am spus frumos că dragostea nu urmărește nici un scop și nu se gîndește mai departe decît eventual pînă la sărut, pentru că în situația mea neverosimilă nu-mi era permis să abordez realitatea și s-o cer cumva în căsătorie pe Zouzou. Cel mult puteam să-mi propun ca scop să o seduc, dar atingerii lui nu numai împrejurările îi puneau în cale cele mai mari greutăți, ci și părerea ei din cale-afară de directă și exagerat de prozaică despre indecența ridicolă a dragostei. Auziți numai, chiar dacă cu tristețe, cum a întîmpinat poezia pe care o chemasem în ajutor!

— Patatípatată! făcu ea. Împăienjinit și împletit și grațioasa floare a sărutului! Toate doar vorbe dulci, ca să ne împuiați capul cu viciile voastre băiețești! Ptiu, sărutul, cel mai gingaș schimb! El face începutul, începutul potrivit, mais oui[1], pentru că de fapt el este deja totul, toute la lyre[2] și chiar tot ce este mai rău în asta, și de ce? Pentru că pielea este cea pe care o are în gînd dragostea voastră pielea goală a trupului, iar pielea buzelor este într-adevăr subțire, imediat în spatele ei este sîngele, atît de subțire este, și de aci poetica întîlnire a perechilor de buze — ele vor dealtfel să ajungă peste tot în subțirimea lor, iar voi umblați să vă culcați cu noi în pielea goală, piele la piele și să ne învățați plăcerea absurdă cum un biet om gustă cu buzele și mîinile suprafața umedă a celuilalt fără să se rușineze de ridicolul jalnic al comportării lor și în

[1] Desigur (fr.).
[2] Toată gama (fr.).

același timp se gîndesc la ceea ce le-ar strica îndată jocul, și despre care am citit odată un verset într-o carte de rugăciuni:

Omul, cît de frumos ar fi, cît de curat și dichisit
pe dinăuntru însă-i doar prapur împuțit.

— Este un verset infam Zouzou, am replicat eu clătinind cu demnitate din cap a dezaprobare, infam, oricît de religios s-ar da. Pot să-ți suport toate grozăviile, dar versetul cu care îmi vii acum este strigător la cer. Și vrei să știi de ce? Ba da, ba da, cu siguranță că vrei să știi și sînt gata să ți-o spun. Pentru că acest verset perfid vrea să distrugă credința în frumusețe, formă, imagine și vis, în orice viziune care, desigur, așa cum spune cuvîntul, este aparență de vis, dar unde ar rămîne viața și orice bucurie, fără de care nu este viață, dacă aparența n-ar mai însemna nimic, nici suprafața ce desfată simțurile? Vreau să-ți spun ceva, fermecătoare Zouzou — versetul tău religios este mai păcătos decît cea mai păcătoasă plăcere a cărnii pentru că strică jocul vieții și a strica jocul vieții nu este numai un păcat, este, scurt și cuprinzător, diabolic. Ei ce zici! Nu, te rog, nu te întreb ca să mă întrerupi. Și eu te-am lăsat să vorbești, oricît de brutal ai vrut, eu însă vorbesc cu noblețe, și îmi vine așa, ca o revărsare... Dacă ar merge după versetul malițios de la un cap la altul, atunci ar fi importantă și nu doar frapantă cel mult lumea neînsufletită, existența neorganică — spun cel mult, pentru că dacă gîndești cu răutate, găsești o hibă chiar și în soliditatea ei și dacă totuși strălucirea Alpilor în asfințit și cascada sînt atît de importante, mai mult decît imaginea și visul, pe cît de adevărate, pe atît de frumoase, adică: frumoase în sine, fără noi, fără dragoste și admirație, chiar și asta pînă la urmă se poate pune la îndoială. Dar de cîtva timp, din existența fără viață, anorganică, prin generație spontanee, care deja în sine este o chestiune obscură, a apărut viața organică și că pe dinăuntru cu ea nu este tocmai lucru curat se înțelege de la bun început. Un pesimist ar putea să spună că pe acest pămînt natura întreagă n-ar fi nimic altceva decît putreziciune și mucegai, dar asta nu este decît o observație caustică, pesimistă și nu va ucide nici pînă la sfîrșitul zilelor dragostea și bucuria, bucuria pentru imagini. A fost un pictor pe care l-am auzit zicînd asta și care picta mucegaiul cu tot devotamentul și pentru asta se numea profesor. A luat ca model și chipul omenesc să-i pozeze pentru un zeu grec. La Paris, în sala de așteptare a unui den-

tist, care mi-a pus odată o mică plombă de aur, am văzut un album, o carte cu poze intitulată „La beauté humaine"[1] plină de ilustrații ale tuturor reprezentărilor frumuseții omenești care vor fi fost create în toate timpurile cu plăcere și hărnicie în culoare, bronz sau marmoră. Și de ce era plină de aceste preamăriri? Pentru că întotdeauna pămîntul a fost plin de pesimiști care nu s-au interesat cîtuși de puțin de rima spirituală la „curat și dichisit", ci au văzut adevărul în formă și aparență și suprafață și s-au făcut apostolii lui și pentru asta au și ajuns foarte adesea profesori.

Jur: așa am vorbit, pentru că așa îmi venea, ca o revărsare. Și nu numai o dată am vorbit așa, ci în repetate rînduri, de îndată ce se ivea ocazia și eram singur cu Zouzou, fie pe una din băncile de pe terenul de tenis, fie la plimbare în patru, cu senhor Hurtado, după déjeuner, la care a luat parte și el și după care a urmat promenada pe cărările pădurii Campo Grande sau printre plantațiile de bananieri și de arbori tropicali de pe Largo do Principe Real. Trebuia să fim în patru ca să fac pereche, pe rînd, cînd cu partea plină de majestate a imaginii duble, cînd cu fiica, să rămîn puțin în urmă cu aceasta și să pot să-i combat, cu vorbe nobile și proaspete, concepțiile copilărești despre dragoste ca dezgustător viciu băiețesc, exprimate întotdeauna cu o franchețe stupefiantă.

Apăra cu încăpățînare această concepție, chiar dacă uneori prin elocința mea, o făceam să dea semnele unei anumite uimiri și încuviințări șovăielnice, o privire mută, cercetătoare, cu coada ochiului, pe care o îndrepta spre mine și care trăda că toată străduința mea, toată frumoasa mea pledoarie pentru plăcere și dragoste, nu o lăsase cu totul indiferentă. Un astfel de moment a venit și niciodată nu-l voi uita, cînd deci, în sfîrșit, — excursia fusese mult tărăgănată — am plecat în caleașca mea, afară, în sătucul Cintra, și, sub îndrumarea instructivă a lui Dom Miguel, am vizitat vechiul castel din sat, după aceea cetățile cu perspectivă largă de pe înălțimile stîncoase și apoi celebra mănăstire Belem, adică Bethlehem, înălțată de un rege atît de pios și iubitor de fast, Emanuel cel fericit, în onoarea și memoria profitabilelor călătorii de descoperire. Mărturisesc deschis că explicațiile lui Dom Miguel despre stilul arhitectonic al palatelor și al mănăstirii și despre amestecul de maur, gotic, italian, chiar și cu un adaos de informații despre minunățiile indiene, cum se spune de obicei, îmi intrau pe o ureche

[1] „Frumusețea omenească" (fr.).

şi îmi ieşeau pe cealaltă. Mie la altele mi-era gîndul, şi anume cum aş putea s-o fac pe cruda Zouzou să înţeleagă dragostea, iar pentru sufletul preocupat de cele omeneşti, la fel ca şi pitorescul naturii, chiar şi cea mai curioasă construcţie este doar decor, doar fundal observat în treacăt, tocmai pentru omenesc. Cu toate acestea, trebuie să consemnez că incredibila gingăşie miraculoasă, parcă visată de un copil, desprinzîndu-se de orişice epocă şi nepotrivindu-se cu adevărat nici uneia cunoscute, a galeriei de la mănăstirea Belem, cu turnuleţele ei ascuţite şi colonetele subţiri-subţirele în nişele boltite, cu splendoarea ei de basm din gresie albă, uşor patinată, de asemenea cioplită parcă de mîini îngereşti, care arată ca şi cum s-ar putea lucra în piatră cu cel mai subţire fierăstrău de traforaj şi s-ar meşteri din ea giuvaeruri în filigran, nu altceva — spun că această feerie în piatră mă încînta cu adevărat, îmi înalţa fantastic sufletul şi cu siguranţă că a contribuit la frumuseţea remarcabilă a cuvintelor pe care i le-am adresat lui Zouzou.

Noi patru am zăbovit destul de mult în fabuloasa galerie ca de basm şi am parcurs-o de mai multe ori, şi pentru că Dom Miguel a observat desigur că noi tinerii nu eram prea atenţi la explicaţiile lui despre stilul „regele Emanuel", s-a alăturat Donei Maria-Pia, a mers cu ea înainte, iar noi i-am urmat la o distanţă pe care aveam grijă să o fac să crească.

— Ei bine Zouzou, am spus eu, cred că în ceea ce priveşte clădirea asta inimile noastre bat desigur în acelaşi ritm. O astfel de galerie n-am mai întîlnit pînă acum. (Nu mai întîlnisem de fapt nici o galerie, însă prima pe care o vedeam era întocmai unui astfel de vis copilăresc.) Sînt foarte fericit să o pot privi împreună cu tine. Să ne înţelegem totuşi cu ce cuvînt să o lăudăm! „Frumoasă?" Nu, asta nu se potriveşte cu toate că, firește, nu este cîtuşi de puţin urîtă. Dar „frumoasă", cuvîntul este prea grav şi preţios, nu ţi se pare? Ar trebui să ducem sensul lui „drăguţ" şi „încîntător" sus de tot, pe culmea lor cea mai înaltă şi atunci am avea cuvintele de laudă potrivite pentru această galerie. Fiindcă ea însăşi o face. Ea duce drăgălăşenia la extrem.

— Cum mai flecăreşti marchize. Nu urît, dar nici frumos, ci numai extrem de drăguţ. Dar extrem de drăguţ este pînă la urmă totuşi frumos.

— Nu, rămîne o deosebire. Cum să ţi-o clarific? Mama ta de pildă...

— Este o femeie frumoasă, interveni repede Zouzou, iar eu sînt în orice caz drăguță, nu-i așa, și chiar pe noi amîndouă vrei să-mi demonstrezi deosebirea dumitale bîrfitoare?

— Îmi anticipezi mersul gîndurilor, am răspuns eu după o pauză calculată și în oarecare măsură îl și denaturezi. Într-adevăr, el se desfășoară asemănător celor ce spui, dar nu identic. Mă entuziasmează cînd te aud „noi", „noi amîndouă" despre mama ta și tine. Dar după ce am gustat legătura, o despart din nou, și trec la admirarea separată a fiecărei părți. Dona Maria Pia este poate un exemplu pentru aceea că frumusețea, ca să se împlinească, nu poate renunța cu totul la drăgălășenie și grație. Dacă fața mamei tale n-ar fi atît de mare și posomorîtă și intimidant de severă în mîndria ei iberică de rasă, ci ar avea puțin din drăgălășenia pe care o are a ta, atunci ar fi o femeie desăvîrșit de frumoasă. Așa cum stau lucrurile însă, nu este în totul ceea ce ar fi trebuit să fie: o frumusețe. Pe cînd dumneata Zouzou ești drăgălășenia și farmecul perfect, la culme. Ești ca această galerie...

— Ah, mulțumesc! Sînt deci o fată în stil „regele Emanuel", sînt o construcție capricioasă. Foarte, foarte mulțumesc. Asta zic și eu curtuoazie.

— Ești liberă să-mi iei în rîs cuvintele sincere și să le numești curtoazie și pe tine însăți să te numești singură, construcție. Dar nu trebuie totuși să te mire că această galerie mă farmecă așa cum m-ai fermecat și tu, încît te compar cu ea. O văd doar prima oară. Desigur că ai văzut-o de mai multe ori.

— De cîteva ori, da.

— Atunci ar trebui să te bucuri că o vezi în compania unui novice, pentru care este cu totul nouă. Deoarece asta îngăduie cuiva să vadă ceea ce cunoaște cu ochii noi, ochii novicelui, ca pentru prima dată. Ar trebui să încercăm mereu să vedem toate lucrurile, chiar și pe cele mai obișnuite, care s-ar părea de la sine înțeles că există, cu ochi noi, uimiți, ca pentru prima dată. Astfel ele își recîștigă puterea de a uimi care era adormită în „de-la-sine-înțeles" și lumea rămîne proaspătă; altfel însă totul adoarme, viața, bucuria și uimirea. De pildă dragostea...

— Fi donc! Taisez-vous![1]

— Dar de ce? Și dumneata ai vorbit despre dragoste în repetate rînduri potrivit principiului dumitale, probabil co-

[1] Ptiu! Taci din gură! (fr.).

rect, că tăcerea nu e sănătoasă. Dar te-ai exprimat atît de dur, de rece, citînd pe deasupra şi versete religioase infame, încît trebuie să te minunezi cum de este posibil să se vorbească despre dragoste aşa, fără pic de inimă. Atit de grosolan ai lipsit de orice emoţie cuvintele despre existenţa acestui subiect, a dragostei, că nici aşa nu mai este sănătos şi mă simt obligat să te corectez, dacă mi-e permis să spun aşa, să-ţi bag minţile în cap. Dacă priveşti dragostea cu ochi noi, ca pentru prima dată, ce lucru emoţionant şi cu totul uimitor este ea atunci! Nu este nici mai mult nici mai puţin decît o minune! Pînă la urmă, în mare şi în întregul ei, orice existenţă este o minune, însă dragostea, după părerea mea, este cea mai mare. Ai spus deunăzi că natura l-a separat şi deosebit cu grijă pe un om de altul. Foarte just şi cît se poate de adevărat. Aşa este de la natură şi de regulă. Dar în dragoste natura face o excepţie — cît se poate de uimitoare dacă o priveşti cu ochi noi. Observă că natura este cea care permite această excepţie uimitoare sau chiar mai mult, o pune la cale şi dacă în această situaţie eşti de partea naturii şi împotriva dragostei, natura nu-ţi mulţumeşte cîtuşi de puţin, ai făcut un faux-pas[1], din precauţie eşti împotriva naturii. Am să dezvolt asta, mi-am propus să-ţi bag minţile în cap. Este adevărat: omul trăieşte deosebit şi separat de ceilalţi, în pielea lui, nu numai pentru că trebuie, ci pentru că nu vrea altfel. El vrea să fie separat, aşa cum este, vrea să fie singur şi în fond să nu ştie nimic despre celălalt. Celălalt, oricare altul în pielea lui, îi este de-a dreptul dezgustător şi numai propria lui persoană nu-l dezgustă. Asta este o lege a naturii, o spun aşa cum este. Cînd stă la masă gînditor, îşi reazemă coatele pe masă şi capul în mîini, atunci îşi pune desigur două degete la obraz şi unul la buze. Bun, e degetul lui şi buzele lui şi ce-i cu asta? Dar să aibă pe buze degetul altuia ar fi insuportabil, i s-ar face pur şi simplu scîrbă. Nu-i aşa? Comportarea lui faţă de celălalt l-ar duce la scîrbă, absolut fundamental şi de la natură. Apropierea trupească a acestuia, dacă devine prea apăsătoare, îi poate fi fatală. Mai bine se sufocă decît să-şi deschidă simţurile apropierii unui fizic străin. Involuntar, toată atenţia se adună în pielea lui şi cruţă numai sensibilitatea propriei separări, cruţînd-o pe a celuilalt. Bine. Sau în orice caz adevărat. Cu aceste cuvinte am schiţat însă în contururi corecte numai starea de lucruri naturală şi general-valabilă şi închei

[1] Pas-greşit (fr.).

un capitol din cuvîntarea mea pe care am pregătit-o anume pentru tine.

Fiindcă acum intervine ceva cu care natura se abate atît de surprinzător de la această organizare fundamentală a ei, ceva prin care toată rezistența scîrbită a omului, în diferențierea și izolarea lui trupească, legea neclintită, că oricine este dezgustător cu excepția lui însuși, sînt cu totul și atît de miraculos înlăturate încît unuia care își dă osteneala s-o privească pentru prima dată — și este de-a dreptul o obligație să faci asta — i-ar putea curge lacrima de uimire și emoție. Spun „lacrima" și dealtfel și „curge" pentru că este poetic și deci mai potrivit situației. „Plînge" mi se pare prea banal în contextul ăsta. Ochiul plînge și atunci cînd are în el un fir de praf de cărbune. Dar „lacrima" este ceva superior.

Trebuie să mă ierți Zouzou dacă mai întrerup din cînd în cînd cuvîntarea pregătită pentru tine și, ca să zic așa, încep un nou paragraf. Deviez cu ușurință ca aci, cu ocazia lacrimii ce curge și trebuie mereu să mă concentrez asupra gîndului că sînt obligat să-ți bag mințile în cap. Așa deci! Ce abatere a naturii de la sine însăși este asta și ce este aceea care, spre uimirea universului, înlătură separarea între un trup și altul, între eu și tu? Este dragostea. Un lucru de fiecare zi, dar veșnic nou și, văzut de aproape, nici mai mult nici mai puțin decît nemaipomenit. Ce se întîmplă? Două priviri se întîlnesc ieșind din izolare cum nu se întîlnesc altminteri privirile. Speriate și rupte de lume, derutate și cam rușinate de neasemănarea lor absolută cu toate celelalte priviri, dar imposibil de readus înapoi în lume, se coboară una într-alta — dacă vrei spun: se cufundă una într-alta, dar „cufundă" nu e necesar și „coboară" este la fel de bine. Există aci și puțină conștiință încărcată — la ce se referă nu vreau să discut. Sînt un simplu aristrocrat și nimeni nu-mi poate cere să pătrund misterele lumii. În orice caz, este cea mai dulce conștiință încărcată care poate exista vreodată și cu ea în ochi și în inimă cei doi, ieșiți deodată din orice ordine, se îndreaptă fascinați unul spre altul. Ei vorbesc în grai obișnuit despre una sau alta, dar atît una cît și cealaltă sînt minciuni, de asemenea și graiul obișnuit și de aceea gurile lor sînt ușor strîmbate a minciună, iar ochii lor plini de dulce minciună. Fiecare privește la părul, la buzele, la trupul celuilalt și apoi își lasă ochii mincinoși în jos sau îi întoarce în altă parte, spre lume, unde nu au nimic de căutat și de fapt nici nu văd nimic, pentru că ochii lor sînt orbi pentru tot și pentru orice este în afara lor.

Ei se ascund în lume, numai ca să se reîntoarcă şi mai strălucitori la părul, buzele, trupul celuilalt pentru că împotriva oricărei obişnuinţe toate acestea au încetat să mai fie ceva străin şi mai mult decît indiferent, adică neplăcut, ba chiar dezgustător, pentru că nu mai aparţin unuia, ci celuilalt şi au devenit obiectul încîntării, dorinţei, a nevoii emoţionante de a le atinge — un deliciu din care ochii anticipează, fură mai înainte, aşa cum le este dat.

Acesta este un paragraf al cuvîntării mele, Zouzou, şi l-am încheiat. Mă asculţi cu atenţie? Aşa ca şi cum ai auzi despre dragoste pentru prima oară? Vreau să sper. Nu mai trece mult şi soseşte clipa cînd bieţii oameni se satură de minciună şi de vorbele echivoce şi de gurile schimonosite şi cînd aruncă toate astea deoparte ca şi cum şi-ar arunca deja hainele şi spun singura vorbă adevărată din lume, pentru ei unicul adevăr faţă de care tot restul este doar pretext de pălăvrăgeală, vorba: „te iubesc". Este o adevărată eliberare, cea mai îndrăzneaţă şi mai dulce ce există şi cu ea buzele lor se coboară, se poate spune şi: se cufundă, unele într-altele în sărut, acest eveniment unic în felul lui într-o lume a despărţirii şi izolării încît ţi se umplu ochii de lacrimi. Te rog spune-mi, cît de aspru ai vorbit despre sărut, care este totuşi pecetluirea minunatei anulări a despărţirii şi a dezgustatului „nu vreau să ştiu de nimic ce nu sînt eu însumi!" Recunosc, recunosc cu cea mai vie simpatie, că el este începutul tuturor celorlalte şi a celor ce urmează, pentru că el este afirmaţia muta, uimitoare, că apropierea, apropierea imediată, apropierea cea mai nelimitată posibil, exact acea apropiere care era înainte supărătoare pînă la sufocare, a devenit întruchiparea a tot ceea ce este de dorit. Dragostea, Zouzou, face totul prin îndrăgostiţi, ea face şi încearcă totul ca apropierea să devină nelimitată, completă şi s-o ducă pînă la contopirea reală, totală a două vieţi, ceea ce însă, în mod comic şi trist, cu tot efortul, nu-i reuşeşte niciodată. Pînă acolo nu ajunge natura, care, în ciuda punerii la cale a dragostei preferă totuşi, din principiu, separarea. Nu se întîmplă ca îndrăgostiţii să devină unul, asta se întîmplă în orice caz în afara lor, cu al treilea, cu copilul care se naşte din strădaniile lor. Dar nu vorbesc despre binecuvîntarea de a avea copii şi despre fericirea de familie; asta depăşeşte tema mea şi nu mă ocup de ea. Vorbesc despre dragoste în cuvinte noi şi alese şi încerc să-ţi deschid ochi noi pentru ea, Zouzou şi să-ţi trezesc înţe-

legerea, pentru emoționanta ei neasemănare, ca să nu te mai ridici încă o dată atît de aspru împotriva ei. O fac în paragrafe, pentru că nu pot să spun totul dintr-o singură suflare și deschid aici din nou un capitol ca să mai observ în continuare următoarele:

Dragostea, dragă Zouzou, nu înseamnă numai a fi îndrăgostit, cînd în mod uimitor încetează separarea trupească, faptul de a fi neplăcut celuilalt. Ea străbate lumea întreagă lăsînd semne și urme gingașe. Dacă la colțul străzii, nu numai că-i dai cîțiva centavos copilului murdar de cerșetor ce privește în sus spre tine, ci îi și mîngîi cu mîna părul, chiar dacă ea este fără mănușe, deși probabil are păduchi în el, zîmbindu-i și apoi mergi mai departe ceva mai fericită decît erai mai înainte — ce este asta altceva decît urma gingașă a dragostei? Vreau să-ți spun ceva, Zouzou: această mîngîiere cu mîna goală peste părul plin de păduchi al copilului, ceea ce te face apoi ceva mai fericită decît înainte, este poate o manifestare mai uimitoare a dragostei decît dezmierdarea unui trup iubit. Privește lumea din jurul tău, privește oamenii ca și cum ai face-o pentru prima dată. Peste tot vezi urmele dragostei, semne ale ei, recunoașteri ale ei din partea separării și a lui „nu vreau să știu nimic" a unui trup față de altul. Oamenii își dau mîna, este ceva foarte obișnuit, cotidian și convențional. Nimeni nu se gîndește la ceva mai mult în afară de cei care iubesc și care se bucură de această atingere, pentru că altele mai apropiate nu le sînt încă îngăduite. Ceilalți o fac fără simțire și fără a se gîndi că dragostea este cea care a întemeiat obiceiul acesta: dar, o fac. Trupurile lor păstrează o distanță decentă, — în nici un caz o apropiere prea mare, nu corp la corp! Dar peste distanță și viața individuală sever păzită își întind brațele și mîinile străine se apropie, se cuprind, se strîng — și asta nu-i nimic, este tot ce poate fi mai obișnuit, nu e nimic cu asta, așa pare, așa se crede. În realitate însă, privită mai îndeaproape, face parte din domeniul miracolului și este o mică sărbătoare a abaterii naturii de la ea însăși, tăgăduirea repulsiei față de tot ce este străin, urma dragostei prezente pretutindeni.

Mama mea din Luxemburg ar fi gîndit negreșit că n-aș putea să vorbesc așa despre asta, că este fără îndoială doar o frumoasă ficțiune, dar jur pe onoarea mea! așa am vorbit. Pentru că așa îmi venea, ca o revărsare. Faptul că mi-a reușit o cuvîntare atît de originală, s-ar fi putut pune în parte pe seama grației extreme și a absolutei particularități a gale-

riei de la Belem, prin care ne plimbam; asta o fi fost. În orice caz, așa am vorbit și cum am isprăvit s-a întîmplat ceva extraordinar de ciudat și anume Zouzou mi-a dat mîna! Fără să mă privească, cu capul întors, ca și cum ar fi admirat dintr-o parte traforul de piatră, mi-a întîns mie, care firește, mergeam în stînga ei, mîna dreaptă și eu am apucat-o și am strîns-o și ea mi-a răspuns la strîngere. Dar în aceeași clipă, și-a tras cu o smucitură mîna dintr-a mea și a spus cu sprîncenele încruntate de supărare:

— Și acele desene pe care ți le-ai permis? Unde sînt? De ce nu mi le aduci odată?

— Dar Zouzou, n-am uitat asta. Nici nu mă gîndesc să le fac uitate. Însă știi și tu, lipsește ocazia, am spus eu.

— Lipsa dumitale de fantezie în descoperirea unei ocazii este tare penibilă, spuse ea. Văd că trebuie să se vină în ajutorul stîngăciei dumitale. Cu ceva mai multă curiozitate și spirit de observație ai fi aflat și fără să-ți spun eu că în spatele casei noastre, în grădinița dindărăt, înțelegi, este o bancă într-un boschet de oleandri, mai mult o boltă, unde stau cu plăcere după déjeuner. La urma urmei, asta ai fi putut totuși s-o știi, dar desigur n-o știi, cum mi-am spus cîteodată cînd ședeam acolo. Cu oricît de puțină imaginație și istețime ai fi putut demult, după cafea, cînd luai masa la noi, să te faci ca și cum ai pleca și chiar să te îndepărtezi puțin, dar apoi să te întorci și să mă cauți sub umbrar ca să-mi înmînezi mîzgălelile dumitale. Uimitor nu-i așa? O idee genială? — pentru înțelegerea dumitale. Deci așa vei face, așa ar fi de dorit data viitoare — o vei face?...

— Neapărat o voi face, Zouzou! Este într-adevăr o idee pe cît de strălucită pe atît de la-ndemînă. Iartă-mă că încă niciodată pînă acum n-am dat atenție băncii de sub oleandri! Este așezată atît de dosnic încît n-am observat-o. Acolo în tufiș stai deci singură de tot după-amiază? Minunat! Formidabil! Voi face-o chiar așa cum mi-ai spus acum. Îmi voi lua rămas bun ostentativ și de la tine și voi da impresia că plec spre casă, dar în loc de asta voi veni la tine cu desenele. Uite, îți dau mîna, ne-am înțeles deci!

— Ține-ți mîna pentru dumneata! Putem face după aceea shake-hands[1], după ce ne întoarcem cu echipajul tău. N-are nici un rost ca între timp să ne strîngem mîinile în tot momentul!

[1] Strîngere de mînă (engl.).

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

Desigur că eram fericit de învoiala asta, totuşi se înţelege că mă cuprindea şi neliniştea la gîndul de a-i arăta lui Zouzou desenele, ceea ce ar fi fost într-adevăr o mare îndrăzneală sau de fapt un lucru imposibil. Împrumutasem totuşi trupului drăguţ al Zazei pe care îl înfăţişau în fel şi chip, semnificaţia propriului ei trup, adăugîndu-i zulufii atît de caracteristici de la tîmple, şi mă gîndeam cu teamă cum ar primi acest mod obraznic de a o portretiza. Dealtfel, mă întrebam de ce înainte de întîlnirea în boschet era nevoie să fi luat masa la familia Kuckuck şi de ce trebuia jucată comedia plecării. Dacă Zouzou stătea de obicei singură acolo, după-masă puteam s-o găsesc în orice zi la vremea aceea pe banca de sub oleandri, sperînd a nu fi văzut, sub protecţia orei de siestă. Dacă aş fi putut să vin la întîlnire fără blestematele, prea îndrăzneţele stampe!

Fie că nu-mi era permis şi mi-era teamă de indignarea lui Zouzou despre care nu se putea spune cît de departe ar fi putut ajunge, fie că sufletul meu schimbător a cunoscut o abatere de la această dorinţă prin impresii noi, extrem de captivante despre care voi vorbi îndată — destul că zilele treceau una după alta fără să fi dat curs somaţiei lui Zouzou. Între timp, a intervenit ceva: o întîmplare de o tristă solemnitate care m-a abătut, mi-a schimbat şi deplasat de la un ceas la altul atitudinea faţă de imaginea dublă, scăldînd într-o lumină foarte puternică, roşie-sîngerie, imaginea maternă şi punînd prin asta în umbră pe cealaltă, fermecător filială.

Folosesc probabil această comparaţie cu lumina şi umbra pentru că în arena luptelor cu taurii deosebirea între acestea două, între jumătatea violent însorită şi cea aflată în umbră juca un rol atît de însemnat, partea umbrită fiind avantajată şi noi oamenii distinşi stăteam acolo pe cînd poporul de jos era alungat în plin soare... Dar vorbesc prea direct despre arena luptelor cu taurii, ca şi cum cititorul ar şti deja că este vorba într-adevăr de o vizită în acest loc de reprezentaţie foarte remarcabil, specific iberic. Scrisul nu este un monolog. Pentru asta sînt indispensabile continuitatea, luciditatea şi o chibzuită îndrumare spre subiect.

Înainte de toate trebuie să spun că, pe nesimţite, popasul meu la Lisabona se apropia de sfîrşit; erau ultimele zile ale lui septembrie. Reîntoarcerea lui „Cap Arcona" era apropiată şi pînă la îmbarcarea mea mai rămăsese doar o săptămînă.

Asta mi-a dat dorința să fac pe cont propriu o a doua și ultima vizită la Museu Sciências Naturaes din Rua de Prata. Voiam să mai văd încă odată, înainte de a pleca în călătorie, cerbul alb din vestibul, pasărea primitivă, sărmanul dinosaur, marele tatu, nostima maimuțică nocturnă Lori — cea zveltă și toate celelalte, dar nu în ultimul rînd iubita familie din Neandertal și pe omul primitiv care oferea soarelui un buchet de flori. Zis și făcut. Cu inima plină de simpatie universală am parcurs într-o dimineață, neînsoțit, camerele și sălile parterului, gangurile subsolului creației lui Kuckuck, fără a pierde din vedere să trec pe la biroul amfitrionului — care trebuia totuși să știe că am fost din nou atras acolo — pentru un scurt salut. Ca întotdeauna, m-a primit cu multă simpatie, m-a lăudat pentru atașamentul meu față de instituția lui și apoi mi-a comunicat următoarele:

Astăzi, sîmbătă, ar fi aniversarea prințului Luis-Pedro, un frate al regelui. Cu această ocazie, mîine, duminică, după-masă la ora trei, este organizată o Corrida de toiros, o luptă cu tauri, la care va asista și înaltul oaspete, în marea arenă de pe Campo Pequeno și el, Kuckuck, se gîndește să meargă la spectacolul popular cu doamnele sale și domnul Hurtado. Are bilete pentru asta, locuri pe partea umbrită, și ar avea unul și pentru mine. Deoarece el este de părere că ar fi extraordinar de potrivit pentru mine, ca unul ce fac o călătorie de studii, că mi se oferă ocazia, tocmai înainte de a părăsi Portugalia, să asist aci la o corridă. Ce-aș zice despre asta?

Mă gîndeam cu oarecare îndoială la asta și i-am spus-o. Am chiar oroare de sînge — i-am spus — și după cum mă cunosc nu sînt omul potrivit pentru măceluri populare. Caii de pildă — auzisem că adesea taurul le sparge burta, astfel, că mațele le atîrnă afară; nu mi-ar face plăcere să privesc la așa ceva, ca să nu mai vorbesc de taur, de care pur și simplu mi-ar părea rău. S-ar putea spune că un spectacol care nu este refuzat de nervii doamnelor ar trebui să-mi fie cel puțin suportabil și mie, dacă nu bogat în satisfacții. Dar doamnele fiind iberice sînt oricum născute în aceste tradiții dure în timp ce în cazul meu e vorba de un străin cam delicat — și așa mai departe, în sensul acesta.

Dar Kuckuck mă liniști. Nu trebuie să-mi fac, răspunse el, idei prea respingătoare asupra festivității. O corrida este într-adevăr un lucru serios, dar nu este deloc atroce. Portughezii sînt oameni iubitori de animale și nu lasă să se întîmple nimic sîngeros. În ceea ce privește caii, ei ar purta de mult

perne de protecţie rezistente, astfel că nu 'ar fi împunşi deloc serios, iar taurul ar muri de o moarte mai cavalerească decît la abator. Dealtfel, dacă nu doresc, pot să nu mă uit la spectacol, ci să-mi îndrept atenţia mai mult spre publicul de sărbătoare, spre intrarea lui, spre înfăţişarea arenei care este pitorească şi de un mare interes etnic.

Ce era să fac, mi-am dat seama că nu trebuie să resping ocazia nici atenţia lui, pentru care i-am mulţumit. Ne-am înţeles să-l aştept pe el şi pe ai săi la timpul potrivit la staţia funicularului şi să parcurgem împreună cu ei drumul pînă la locul spectacolului. Dar vom înainta încet, crezu Kuckuck că trebuie să anticipeze; străzile vor fi populate. Asta s-a adeverit duminică la ora două şi un sfert, cînd pentru orice eventualitate, am părăsit deja hotelul. Într-adevăr, aşa nu mai văzusem niciodată oraşul, chiar dacă mai petrecusem cîteva duminici aici. Numai o corrida, evident, era în stare să-l ridice astfel în picioare. Avenida, în toată splendida-i lărgime, era plină de vehicule şi oameni, trăsuri cu cai şi catîri, călăreţi pe măgari şi pietoni şi străzile, pe care din cauza aglomeraţiei am fost obligaţi să mergem numai la pas pînă în Rua Augusta, erau tot la fel. Din toate colţurile şi uliţele oraşului vechi, din mahalale, din satele apropiate se revărsau orăşeni şi ţărani, cei mai mulţi îmbrăcaţi de sărbătoare, în costume scoase numai pentru astăzi şi de aceea cu chipurile oarecum mîndre, ce-i drept privind cu însufleţire dar pline de solemnitate, chiar de reculegere, într-o atmosferă liniştită, aşa mi se părea, fără gălăgie şi strigăte, fără carambolaje, toţi laolaltă în direcţia Campo Pequeno şi înspre amfiteatru.

De unde sentimentul caracteristic de nelinişte, un amestec de veneraţie, compătimire, veselie, umbrită de melancolie care-ţi strînge inima, la vederea poporului ridicat de marea zi, unit şi plin de spiritul ei? În el zace ceva străvechi şi apăsător care inspiră acel respect dar şi oarecare îngrijorare. Vremea era ca în toiul verii, soarele strălucea luminos şi sclipea în ferecăturile de aramă ale toiegelor lungi de pelerini pe care bărbaţii le duceau în faţa lor. Purtau eşarfe colorate şi pălării cu boruri largi. Rochiile femeilor, din pînză lucioasă de bumbac, erau adesea împodobite la piept, mîneci şi la poale cu garnituri aurii şi argintii într-o lucrătură ajurată. În părul unora dintre ele se vedea pieptenele spaniol înalt şi nu rareori, peste el, şalul de voal negru sau alb care le acoperea capul şi umerii, numit mantilha. La ţăranci în pelerinaj asta nu putea surprinde, dar am fost într-adevăr surprins, ba chiar

speriat, cînd la stația funicularului Dona Maria Pia m-a întîmpinat și ea — ce-i drept nu în costum popular sclipitor, ci în toaletă elegantă de după-amiază, dar de asemenea cu o mantilha neagră peste pieptenele înalt. Nu vedea nici un motiv pentru a se scuza cu un zîmbet pentru această mascaradă etnică — iar eu și mai puțin. Adînc impresionat m-am înclinat asupra mîinii ei cu deosebit respect. Mantilha îi stătea nemaipomenit de bine. Prin țesătura fină, soarele îi desena umbre filigranate pe obraji, pe fața ei mare și severă, de o paloare meridională.

Zouzou era fără mantilha. Pentru mine erau de ajuns, ca semn de recunoaștere etnică, și încîntătoarele șuvițe de la tîmple ale părului ei negru. Era însă îmbrăcată chiar mai sumbru decît mama ei, ca și cînd ar fi mers la biserică, iar domnii, profesorul și Dom Miguel, care venind pe jos, ni s-au alăturat în timp ce ne salutam, erau și ei în costume serioase: redingote negre și pălării tari, pe cînd eu îmi alesesem un costum albastru cu dungi de culoare deschisă. Asta era cam jenant, dar neștiința străinului se putea trece cu vederea.

I-am poruncit birjarului meu să ia drumul prin Avenida-parc și Campo Grande care erau mai puțin aglomerate. Profesorul și soția lui ședeau pe banca din fund, Zouzou și cu mine am ocupat locurile din fața lor, stînd cu spatele, iar dom Miguel, locul de lîngă vizitiu. Drumul a fost parcurs în tăcere sau cel mult schimbînd cuvinte cu zgîrcenie, comportare impusă mai ales de ținuta neobișnuit de solemnă, ba chiar țeapănă, a senhorei Maria-Pia care nu lăsa să se înfiripe nici o conversație. Soțul ei mi s-a adresat într-adevăr o dată, liniștit, totuși am privit involuntar cerînd permisiunea spre femeia iberică solemnă, cu găteala pe cap și am răspuns reținut. Pandantivii negri de chihlimbar din urechi i se legănau, puși în mișcare de ușoarele smucituri ale trăsurii.

Îmbulzeala de vehicule la intrarea în arenă era mare. Înaintînd doar încet, printre alte echipaje, aveam de așteptat cu răbdare să ajungem și să coborîm. Apoi ne-a primit marele rond al arenei cu despărțiturile, balustradele cu stîlpi și băncile urcînd în mii de rînduri, dintre care doar puține mai erau încă goale. Funcționari cu banderole ne-au arătat locurile noastre umbrite, la înălțime potrivită deasupra cercului galben al manejului, presărat cu un amestec de rumeguș și nisip. Uriașul teatru s-a umplut repede pînă la ultimul loc. Despre măreția pitorească a priveliștii Kuckuck nu-mi spusese prea multe. Era imaginea colorată, de ansamblu, a unei națiuni în

care nobleţea se adapta, cel puţin aparent şi timid, poporului violent însorit de pe partea cealaltă. Multe doamne, chiar străine, ca doamna de Hüon şi prinţesa Maurocordato, îşi puseseră pieptenele înalt şi mantilha, ba unele imitaseră pe rochiile lor broderiile ţărăneşti aurii şi argintii, iar ţinuta de gală a domnilor apărea ca o atenţie faţă de popor — în orice caz, se referea la caracterul popular al spectacolului.

Atmosfera din rondul colosal părea de o aşteptare plină de bucurie, totuşi reţinută, evident ea se deosebea şi pe partea însorită, sau tocmai acolo, de spiritul rău, mitocănesc care este la el acasă în tribunele terenurilor de sport profane. Emoţie, încordare, le simţeam şi eu însumi; dar ceea ce se citea din toate acestea pe miile de feţe îndreptate spre cîmpul de luptă încă gol, al cărui galben avea să fie acoperit în curînd cu bălţi de sînge, apărea reţinut, stăpînit de o anumită evlavie. Muzica s-a întrerupt şi a trecut de la o bucată de concert cu amprentă maur-spaniolă la imnul naţional, cînd prinţul, un bărbat uscăţiv, cu o stea pe pieptul redingotei şi o crizantemă la butonieră, cu soţia, care purta şi ea mantilha, intrară în loja lor. Lumea s-a ridicat de pe locuri şi a aplaudat. Asta avea să se mai întîmple o dată, mai tîrziu, în onoarea altcuiva.

Intrarea Alteţelor lor a avut loc cu un minut înainte de ora trei; odată cu bătaia orei, în sunetul neîntrerupt al muzicii, a început să înainteze prin poarta cea mare din mijloc, procesiunea actorilor, în faţă trei purtători de spade, cu epoleţi pe umeri peste vesta scurtă brodată şi pantaloni strîmţi tot cu borduri colorate care ajungeau pînă la jumătatea pulpei, cu ciorapi albi şi pantofi cu catarame. Bandarilheiros, ţinînd în mînă bastoane ascuţite cu panglici multicolore, iar capeadorii îmbrăcaţi în acelaşi stil, cu cravata neagră lăsată peste cămaşă, cu pelerine roşii şi scurte pe braţ, păşeau după ei. Apoi a urmat o cavalcadă de picadori înarmaţi cu lănci, purtînd pălării legate sub bărbie, pe cai ale căror acoperăminte tighelite, asemănătoare saltelelor, le atîrnau la piept şi flancuri, iar o căruţă cu catîri, împodobită cu flori şi panglici a încheiat cortegiul care se mişca prin cercul galben drept spre loja princiară, de unde s-a împrăştiat după ce fiecare a făcut cîte o plecăciune curtenitoare în faţa ei. Am văzut cîţiva toireadores cum îşi făceau cruce în timp ce se duceau spre dispozitivele de apărare.

Deodată, în mijlocul bucăţii, mica orchestră a amuţit din nou. A răsunat un singur, foarte luminos, semnal de trompetă.

Liniștea din jur era mare. Și printr-o portiță pe care nu o observasem și care se deschisese așa, deodată, izbucnește — aleg aci timpul prezent pentru că evenimentul îmi este atît de prezent în memorie — ceva elementar, gonind, taurul, negru, greu, puternic, după toate aparențele o acumulare irezistibilă de forță creatoare și ucigașă, în care popoarele antice văzuseră la începuturi realmente un zeu-animal, animalul-zeu cu ochi mici ce se rostogolesc amenințători și coarne înălțate precum cornul de băut dar care, fixate proeminent pe fruntea sa lată purtau vădit în vîrfurile lor întoarse în sus, moartea. Aleargă înainte, se oprește proptit pe picioarele din față, se holbează cu indignare la mantaua roșie pe care unul dintre capeadori, plecat cu respect, o întinde pe nisip la oarecare depărtare de el, se năpustește asupra ei, își înfige coarnele în ea, înfige cîrpa în pămînt și, în timpul cînd, într-o clipă, vrea cu capul înclinat să schimbe cornul cu care împunge, omulețul, trăgînd pînza, sare în spatele lui iar îngrămădirea de putere se rotește greoaie în jurul ei, doi bandarilheiros îi înfig cîte două vergele colorate în perna de grăsime a cefei. Acolo rămăseseră; aveau desigur cîrlige și se țineau bine, în continuarea jocului se clătinau în jos pe lîngă trupul lui. Chiar în mijllocul cefei, un al treilea îi plantase o scurtă țepușă cu pene, asemănătoare aripilor desfăcute de porumbel, și el a purtat de acum înainte această podoabă pe greabăn, în tot timpul luptei sale amenințînd cu moartea, împotriva morții.

Ședeam între Kuckuck și Dona Maria-Pia. Profesorul, vorbind în șoaptă, avea grijă să-mi comenteze evenimentele. De la el am aflat denumirile diferitelor șarje ale participanților la turnir. L-am auzit spunînd că taurul a dus pînă în ziua de azi o viață de domn la cîmp deschis, ținut, tratat cu cea mai mare grijă și politețe. Vecina mea din dreapta, majestuoasa doamnă, era tăcută. Își lua ochii de la zeul procreației și al morții de acolo de jos și de la ceea ce se întîmpla cu el doar pentru a-și îndrepta mustrător capul spre soț cînd el vorbea. Fața ei severă, de o paloare meridională în umbra mantilhei, era neclintită, dar pieptul i se ridica și îi cobora grăbit și eu priveam, desigur fără să mă observe, la această față, la acest piept care fremăta nestăpînit îndeajuns, mai mult decît la animalul de sacrificiu, însăgetat, ridicol de meschin înaripat în spate, șiroind de sînge.

Așa îl numesc pentru că trebuia să fii foarte inert ca să nu simți starea apăsătoare și totodată de veselie mistică într-un amestec incomparabil de farsă, sînge și evlavie, de etni-

citate primitivă dezlănțuită, de solemnitate funebră scoasă din adîncuri, care domnea peste tot. Mai tîrziu, în trăsură, cînd i-a fost îngăduit să vorbească, profesorul a vorbit despre toate acestea însă față de flerul meu foarte fin și sensibil, erudiția lui nu mai are de spus nimic esențial. Veselia amestecată cu furie a izbucnit atunci cînd, peste cîteva minute, taurul, într-un evident acces de înțelegere că nu se poate termina cu bine, — forța și inteligența jucau aci un joc prea inegal — s-a întors spre ușa prin care fusese lăsat să iasă și, cu bețele înzorzonate înfipte în grăsime și mușchi, ar fi vrut mai bine să fugă înapoi în grajd. A fost o furtună de indignare, de hohote batjocoritoare. Mai ales pe partea însorită, dar și la noi, spectatorii săreau în picioare, fluierau, chiuiau, huiduiau și îl înjurau. Majestuoasa mea sări și ea în picioare, fluieră neașteptat de strident, îi dădu cu tifla lașului și hohoti sonor a batjocură. Picadorii i-au tăiat calea și l-au împuns cu lăncile lor boante. Noi bețe colorate dintre care unele, pentru înveselire, erau prevăzute cu artificii ce se aprindeau pe pielea lui cu pocnet și șuier, i-au fost înfipte pe gît, pe spate, în coaste. Sub aceste provocări micul său acces de conștiență, revoltător pentru masă, s-a transformat repede în furie oarbă, care în jocul morții s-a adăugat puterii sale. El a reluat jocul și nu l-a mai trădat. Un cal s-a răsturnat în nisip împreună cu călărețul lui. Un capeador care s-a poticnit, a fost din nefericire luat în puternicele coarne de băut și azvîrlit în aer, prăbușindu-se la pămînt cu un zgomot surd. În timp ce animalul sălbatic a fost îndepărtat de corpul nemișcat, folosindu-se idiosincrazia lui pentru cîrpa roșie, acesta a fost ridicat și dus afară în aplauze de onoare, fără să fie cu totul limpede dacă ele erau pentru cel accidentat sau pentru toiro. Probabil pentru amîndoi. Maria da Cruz lua parte la ele trecînd de la bătăi din palme la cruci făcute repede și murmurînd în limba ei ceva ce putea să fie o rugăciune pentru cel căzut.

Profesorul a fost de părere că s-ar putea să fie vorba doar de cîteva coaste și de o comoție cerebrală.

— Acesta este Ribeiro, spuse el apoi. Un tînăr remarcabil. Din grupul luptătorilor se desprinse un espadas primit cu „ah"-uri și strigăte de salut care dovedeau popularitatea lui și preluă, pentru că toată lumea se abținea, manejul împreună numai cu însîngeratul animal furios. El îmi sărise în ochi încă din procesiune, pentru că ceea ce este frumos și elegant îmi atrage îndată privirea în mod neobișnuit. De optsprezece sau nouăsprezece ani, acest Ribeiro era realmente foarte drăguț.

Sub părul negru fără cărare, care îi atîrna pînă la sprîncene, avea o față spaniolă cu trăsături fine și cu un foarte vag zîmbet al buzelor, provocat poate de aplauze, sau poate arătînd numai disprețul față de moarte și conștiința priceperii sale, privea cu seriozitate liniștită, cu ochi înguști și negri. Jacheta scurtă, brodată, cu clape la umeri și cu mînecile care se strîmtau spre încheietura mîinii, îi venea — ah, cu una chiar la fel mă costumase odinioară nașul meu Schimmelpreester — îi venea tot atît de admirabil cum îmi venise odinioară și mie. Am văzut că avea mîini cu încheieturi fine, absolut nobile, dintre care într-una purta ca pe un baston de plimbare, o lamă de damasc goală, lucioasă. În cealaltă ținea lîngă trup, o mică pelerină roșie. Dealtfel, cînd a ajuns în mijlocul cercului deja foarte răscolit și pătat cu sînge, a lăsat sabia să cadă și a fluturat doar un pic cu mantaua spre taur care își scutura bețele la o oarecare distanță de el. Apoi a stat nemișcat și a privit, cu acel zîmbet abia observabil, cu acea seriozitate a ochilor, la goana teribilului martir, căruia i se oferea drept țintă izolată, ca un copac singuratic în calea trăznetului. Stătea acolo ca înrădăcinat — prea mult, nu încăpea îndoială; trebuia să-l cunoști bine ca să nu fii convins cu groază că în următoarea clipită va fi aruncat la pămînt, străpuns, masacrat, călcat în picioare. În loc de asta se întîmplă ceva extrem de grațios, lin, cumpănit și ducînd la un tablou splendid. Coarnele îl atinseseră deja, luaseră cu ele ceva din broderia tivului jachetei sale, cînd o singură ușoară mișcare a mîinii transmisă capei, conduse ucigătoarele într-acolo unde deodată nu mai era fiindcă un salt lin al șoldului îl adusese alături de flancul monstrului, cu care acum, silueta omenească cu un braț întins de-a lungul spatelui negru, într-acolo unde coarnele se mîniau contra capei fluturînde, se contopea într-un grup entuziasmant. Mulțimea de spectatori a sărit în picioare jubilînd, a strigat „Ribeiro!" și „Toiro!" și a aplaudat. Eu însumi am făcut asta și lîngă mine regina rasei cu piept fremătător, pe care o priveam alternativ cu grupul vivant animal-om care se despărțea repede, pentru că persoana severă și elementară a acestei femei devenea din ce în ce mai mult una cu jocul sîngeros de acolo, de jos.

Ribeiro, în duet cu toiro-ul, oferea încă unul sau altul din numerele de gală, și se vedea foarte limpede că era vorba de figuri îndrăznețe de dans în plin pericol și de îmbinări plastice ale forței cu eleganța. Odată, în timp ce taurul, deja foarte slăbit și dezgustat de zădărnicia mîniei sale stătea în-

tors şi moţnea sumbru, partenerul lui fu văzut cum, întorcîndu-i spatele, îngenunchiază în nisip şi înălţat foarte zvelt din această poziţie, cu braţele ridicate şi capul plecat, desfăşoară pelerina în spatele lui. Asta a părut destul de temerar, dar el era sigur de stupiditatea momentană a infernului încornorat. Odată, alergînd înaintea taurului a căzut pe jumătate într-o mînă, iar cu cealaltă a lăsat cîrpa roşie, mereu aducătoare de furie, să fluture mult lateral, astfel că el însuşi s-a ridicat în picioare pentru ca în clipa următoare să sară în salt uşor peste spinarea bestiei. Primea aplauze pentru care nu mulţumea niciodată, pentru că le împărţea întotdeauna vizibil cu toiroul, iar acestuia nu-i era gîndul la omagii şi mulţumiri. Aproape mă temeam să nu-i vină în gînd necuviinţa de a juca o astfel de festă unui animal de sacrificiu tratat politicos la cîmp deschis. Dar farsa era inclusă în evlavia pentru sînge a poporului.

În încheierea jocului, Ribeiro a alergat la sabia lăsată pe jos, a stat acolo, a întins în atitudinea obişnuită, îmbietoare, pelerina înaintea lui şi a privit serios cum taurul se apropia cu armele îndreptate spre el, dar într-un galop deja greoi. L-a lăsat să se apropie foarte mult, aproape de tot, a apucat în ultima clipă, precis calculată, spada de pe jos şi a înfipt oţelul îngust şi lucios în ceafa animalului pînă la jumătate. Acesta s-a strîns grămadă, s-a rostogolit, masiv, a împuns o clipă pămîntul cu coarnele, parcă ar fi fost cîrpa roşie, s-a lăsat apoi pe o parte şi ochii i-au devenit sticloşi.

Era de fapt cel mai elegant mod de tăiere. Îl mai văd încă pe Ribeiro, cu pelerina sub braţ, puţin înălţat pe vîrfurile picioarelor, parcă ar fi vrut să se dea la o parte fără zgomot, uitîndu-se după cel doborît care nu mai mişca. Dar deja în timpul scurtei agonii tot publicul se ridicase de pe locuri ca un singur om şi îi aducea eroului jocului cu moartea, care se comportase atît de admirabil de la acea încercare de a se eschiva, salutul palmelor sale. Asta a durat pînă ce a fost cărat afară în căruţa pestriţă trasă de catîri. Ribeiro a mers cu el, alături de căruţă, ca o ultimă onoare. Nu s-a mai întors. Sub alt nume, cu alt rol în viaţă l-am regăsit tocmai pe el, ceva mai tîrziu, ca parte a unei imagini duble. Dar despre asta la locul potrivit.

Am mai văzut încă doi tauri, mai puţin buni, precum şi un espada care l-a lovit pe unul dintre ei atît de nesatisfăcător cu lama de oţel, încît a căpătat doar o hemoragie dar n-a căzut. Ca unul care vomită, stătea proptit pe picioarele din

față, cu gîtul întins și scuipa în nisip un val gros de sînge — întristător de văzut. Am plecat. Abia în trăsură doar soțul Mariei-Pia ne-a dat în sfîrșit explicații savante despre ceea ce noi — ceea ce eu văzusem pentru prima dată. El a vorbit despre o străveche credință romană la care se ajunge coborînd din cea superioară, creștină, pînă la nivelul cultului unui zeu foarte dornic de sînge, a cărui slujire ar fi fost cît pe-aci să capete rangul de religie mondială în locul celei a domnului Isus, pentru că misterele ei ar fi fost extrem de populare. Novicii în credință nu ar fi fost botezați cu apă, ci cu sîngele unui taur, care probabil că ar fi fost însuși zeul, ca și cum el ar fi trăit în acela care îi vărsa sîngele. Pentru că această învățătură ar avea pentru toți adepții ei ceva care cimentează inseparabil, sudează pe viață și moarte și misterul ei ar fi constat în egalitatea și unirea dintre ucigaș și ucis, secure și victimă, săgeată și țintă... Ascultam toate acestea doar pe jumătate, numai atît cît nu mă deranja în contemplarea femeii al cărei chip și fire se înălțase atît de mult prin serbarea populară, și parcă pentru prima oară, adusă la ea însăși, devenise aptă pentru a fi contemplată. Pieptul i se liniștise acum. Simțeam dorința să-l văd iar fremătînd.

Zouzou, nu mi-o ascundeam, îmi pierise cu totul din minte în timpul jocului sîngeros. Cu atît mai ferm m-am hotărît să dau în sfîrșit urmare cererii ei insistente și să-i pun în față, pentru numele lui Dumnezeu, desenele care pretindea că ar fi fost proprietatea ei — nudurile lui Zaza cu zulufii de la tîmple ai lui Zouzou. Ziua următoare eram invitat încă o dată la dejun, la Kuckuck. O răcire a timpului, survenită după o răpăială nocturnă, m-a îndreptățit să-mi iau un pardesiu ușor, în al cărui buzunar interior am avut grijă să pun filele făcute sul. Era și Hurtado acolo. La masă, discuția s-a menținut însă în jurul celor văzute ieri, și pentru a-i face plăcere profesorului, m-am interesat mai amănunțit de religia izgonită la care cobora scara de la creștinism. Multe nu a mai știut să adauge, a răspuns însă că unele obiceiuri nu ar fi chiar cu totul excluse din serviciul religios, că din toate gesturile pioase s-a degajat întotdeauna un abur popular de jertfă de sînge, de sînge al zeului și a lăsat să se ghicească legături între taina împărtășaniei din liturghie și sîngerosul joc festiv de ieri. M-am uitat la pieptul amfitrioanei, dacă nu cumva freamătă.

După cafea mi-am luat rămas bun de la doamne, rezervîndu-mi o ultimă vizită pentru ultima zi, apropiată, a prezenței mele aici. În compania domnilor, care se întorceau la mu-

zeu, am coborît cu funicularul și odată ajuns jos, mi-am luat rămas bun și de la ei, cu mii de mulțumiri, dorind din inimă ca viitorul să ne îngăduie o revedere. M-am prefăcut că-mi îndrept pașii înspre Savoy Palace, m-am uitat bine în jurul meu, am făcut stînga-mprejur și am urcat iar, cu funicularul următor.

Știam poarta cu grilaj din fața căsuței, deschisă. Vremea își regăsise, încă de dimineață, seninătatea blîndă de toamnă. Pentru Dona Maria-Pia era ora siestei. Pe Zouzou o puteam găsi cu siguranță în grădinița din spate, înspre care ducea, pe lîngă casă, o alee de pietriș. Am parcurs-o cu pași tiptili și repezi. În mijlocul unei peluze înfloreau dalii și ochiul boului. În fund, pe dreapta, boschetul de oleandri pomenit, înconjura într-un semicerc protector banca indicată. Iubita, așezată cam în umbră, ședea acolo într-o rochie foarte asemănătoare cu cea în care o văzusem în prima zi, ușoară, așa cum îi plăcea ei, cu dungi albăstrii, cu cordonul din același material și puțină broderie la tivul mînecilor pînă la coate. Citea o carte din care, cu toate că trebuie să fi auzit bine venirea mea prudentă, nu și-a ridicat privirea pînă nu m-am oprit în fața ei. Inima îmi bătea cu putere.

— Ah? făcu ea cu buzele întredeschise care, ca și agreabilul ten de fildeș al feței, îmi părură mai palide decît altădată. Ești încă aici?

— Iar aici, Zouzou. Am fost deja jos. M-am întors pe furiș, așa cum mi-am propus, pentru îndeplinirea promisiunii mele.

— Ce lăudabil! spuse ea. Domnul marchiz a meditat la obligația lui — fără pripeală. Această bancă a devenit cu timpul un fel de bancă de așteptare... Spusese prea mult și și-a mușcat buzele.

— Cum poți gîndi, m-am grăbit să răspund, că n-am să fiu credincios înțelegerii noastre din foarte drăguța galerie! Pot să mă așez lîngă tine? Banca asta din tufiș este categoric mai intimă decît cele de pe terenul de tenis. Mă tem că voi neglija și uita iar jocul...

— Păi cei doi Meyer-Novarro de dincolo vor avea totuși un teren de tenis.

— Posibil. Dar n-ar fi același lucru. Îmi vine greu să mă despart de Lisabona, Zouzou. Jos i-am spus adio stimatului tău papà. Cît de memorabil a vorbit mai înainte despre gesturile pioase ale omenirii! Corrida, ieri, a fost totuși un spectacol care, cel puțin mie, mi-a lăsat o impresie ciudată.

— M-am uitat prea puțin la ea. Și atenția dumitale părea împărțită — așa cum este de preferință. Dar să revenim la subiect, marchize! Unde sînt desenele mele?

— Aici, am spus eu. Așa ai vrut tu... Înțelegi, sînt produse ale visării, ivite, să-i zicem așa, nepremeditat...

Luă cele cîteva file, se uită la cea de deasupra. Era corpul Zazei, desenat cu dragoste, în diferite poziții. Butonii plați din urechi semănau, zulufii și mai exact. Fața era prea puțin asemănătoare, dar ce conta aici fața!

Stăteam la fel de țeapăn ca dona Maria-Pia, pregătit pentru orice, admițînd totul și dinainte emoționat de tot ce putea să urmeze. O roșeață puternică îi acoperi chipul la vederea dulcii ei nudități. Sări în picioare, rupse hîrști-harști operele de artă în lungime și lățime și împrăștie în aer bucățile fluturătoare. Cu siguranță că totul trebuia să se întîmple așa. Însă ceea ce nu trebuia să se întîmple și totuși se întîmplă a fost asta: privi țintă o clipă cu o mină disperată la petecele împrăștiate pe jos și în cea următoare își dădu ochii peste cap, se lăsă înapoi pe bancă, își încolăci brațele în jurul gîtului meu și își ascunse fața aprinsă la pieptul meu cu respirații scurte, mai grăitoare decît orice cuvînt pe cînd, în același timp — și asta era cel mai emoționant — micul ei pumn strîns, stîngul, îmi ciocănea într-una ritmic umărul. I-am sărutat brațul gol de la gîtul meu, i-am ridicat buzele spre mine și le-am sărutat, iar ele mi-au răspuns chiar așa cum am visat, cum am dorit cu înfocare, cum mi-am pus în gînd cînd am văzut-o pe ea, Zaza mea, pentru prima oară în piața Rocio. Cine oare dintre cei ce parcurg în grabă aceste rînduri nu mă va invidia pentru secundele atît de dulci? Și n-o vor invidia și pe ea, care, deși bătînd mărunt toba cu pumnul, se convertise la dragoste? Dar ce întorsătură a soartei! Ce schimbare a norocului!

Zouzou aruncă brusc capul într-o parte, se smulse din îmbrățișare. În fața boschetului și a băncii — în fața noastră — stătea mama ei.

Muți, parcă loviți peste buzele adineauri atît de intim unite, priveam în sus spre cea majestuoasă, pe lîngă a cărei față, mare, de o paloare meridională, cu gura severă, nările încordate, sprîncenele încruntate, se legănau pandantivi de agat. Mai mult chiar: numai eu o priveam; Zouzou își apăsa bărbia în piept și meșterea acum cu pumnul, bătînd toba, banca pe care ședeam. Să fiu însă crezut că eram mai puțin consternat de apariția maternă decît s-ar putea gîndi. Ea îmi apărea totuși, deși atît de neașteptată, cît se poate de nece-

sară, parcă, chemată şi în zăpăceala mea firească se amesteca bucuria.

— Madame, am spus eu, ceremonios, pe cînd mă ridicam. Regret tulburarea odihnei dumneavoastră de după-amiază. Cele de aici s-au întîmplat şi petrecut fără veste şi cu toată decenţa...

— Tăceţi din gură! ceru stăpîna cu vocea ei, minunat de sonoră, cu o uşoară răguşeală meridională. Şi întoarsă spre Zouzou:

— Suzanna, te duci în camera ta şi rămîi acolo pînă vei fi chemată. — Apoi către mine:

— Marchize, am de vorbit cu dumneavoastră. Urmaţi-mă.

Zouzou fugi peste peluza, care evident că înăbuşise şi paşii senhorei, cînd se apropiase. Acum ea o luă pe aleea de pietriş şi ascultînd de cuvîntul ei, „am urmat-o" adică: nu m-am ţinut alături de ea, ci puţin lateral, în urma ei. Astfel, am mers pînă în casă şi în salonul cu una dintre uşi care ducea în sufragerie. În spatele uşii opuse, întredeschise, părea să fie o încăpere mai intimă. Mîna severei a tras-o.

I-am întîlnit privirea. Nu era drăguţă, dar foarte frumoasă.

— Luiz, spuse ea, primul lucru ar fi să te întreb dacă acesta este felul dumitale de a răsplăti ospitalitatea portugheză — taci! Mă scutesc de a pune întrebarea şi pe dumneata de a răspunde. Nu te-am chemat aici ca să-ţi dau prilejul pentru scuze prosteşti. Zadarnic vei încerca să depăşeşti cu acestea stupiditatea acţiunilor dumitale. Asta este de nedepăşit şi tot ce îţi rămîne, ce îţi mai revine, este să taci şi să laşi persoanelor mai mature să-ţi conducă interesele — să te conducă pe drumul drept, departe de drumul copilăriilor iresponsabile pe care ai fost destul de necopt ca să-l apuci. Rar s-a ajuns la nişte copilării mai iremediabile şi la absurdităţi mai supărătoare decît atunci cînd tinereţea şi-a pus mintea cu tinereţea. Ce ţi-ai închipuit? Ce vrei cu copilul ăsta? Uitînd de recunoştinţa ce o datorezi, aduci absurditate şi tulburare într-o casă care ţi s-a deschis ospitalieră ţinînd seama de originea ta şi de alte agreabile calităţi şi în care domnesc ordine, raţiune şi planuri ferme. Suzanna va fi, mai curînd sau mai tîrziu, probabil peste puţin timp, soţia lui dom Miguel, asistentul merituos al lui dom Antonio-José, aceasta fiind dorinţa şi voinţa lui hotărîtoare. Cîntăreşte acum ce nechibzuinţă a comis nevoia dumitale de dragoste cînd şi-a ales drumul copilăriilor şi s-a încăpăţînat să zăpăcească căpşorul unei copile. Ai ales

și acționat nu ca un bărbat, ci ca un copil. Rațiunea matură trebuia să intervină înainte de a fi prea tîrziu. Mi-ai vorbit o dată, în cursul unei conversații, despre bunătatea maturității, despre bunătatea cu care se adresează ea tinereții. Pentru o întîlnire fericită este nevoie desigur de un curaj bărbătesc. Dacă tinerețea agreabilă ar lăsa să se vadă acest curaj bărbătesc, în loc să-și caute salvarea în copilărie — nu ar trebui să plece ca un pudel plouat, n-ar trebui să caute neconsolată depărtarea...

— Maria! strigai eu. Și:

— Holé! Heho! Ahé! strigă ea într-o impetuoasă explozie de bucurie. Un vîrtej de forțe primordiale mă purtă în împărăția desfătărilor. Și înalt, mai furtunos decît la sîngerosul joc iberic, am văzut sub mîngîierile mele arzătoare, fremătînd sînul regal.